

చెన్నపట్టణము, జూన్ ౧౯౨౮

సంపుటము ౫ విభవ సంవత్సరము జ్యేష్ఠమాసము సంఖ్య ౬

దీపారాధన

(శ్రీ) శివశంకరశాస్త్రి గారు

(కుంభమీరు దుర్గమున. ఆత్మగతము)

ఝాలా రాజకుమారి

ఇటు సంఘటిల్లు నని యెంచగనైతి, నే డీ
కుటిలాత్మకుండునను కోటకుజేర్చెనయ్యో
ఇటనుండి ముక్తి లభియించుట యెల్లో! న న్నో
నిటలాక్ష, వేగ కరుణింపు మనాథనాథా.

పరు లేవిధంబునను పాదము పెట్టలే రీ
ధరణీధరాగ్రరచితం బగు దుర్గ రేఖాం
తరసీమ! నా కిపుడు దారిని జూపగా నో
గిరిపుత్రికారమణ, కేవల మీవె దేవా.

హృదయేశు గూడి సుఖయించెదనంచు లోలో
ముద మొందుచుండ కనుమూసెడునంతలో నీ
యదయుండు మాకునకటా, యెడబాటుగూర్చెం
దుద కేమి కాగలదొ తోచుట లేదు దేవా.

భయమెత్తుచున్నది నృపాలుని యూహ యేమో
వయ సెంతయో చనినవానికి కాంత యేలా
నయవృత్తి బోవిడిచి న న్నొకవేళ కేళీ
ప్రియుడై విలాసినిగ బెగ్గిలజేయు నేమో.

5. 6- 1 ర33

పరిణీత గానెనెడి భావముతోఁ దన్నుఁ
వరియింపు మంచు బలవంతము చేయునేమో
ధరణీధవుం, డకట ధైర్యము జారిపోయెఁ
తరుణీవిలాపమున ధార్ష్ట్యము తగ్గునేమో.

అనుకంప లేక యిత డారడి పెట్టుచో నే
తనువుం దొఱంగుటయె ధర్మముకాని నాథుం
డనయంబు నాకయి మహావ్యధ చెందునయ్యో
వనితాత్వ మెందులకు వచ్చెను నాకు దేవా.

సదయుండె కానిమెడ తప్పొకతి కుంభరాణా
కెదురేరి రాకొమరు లీభువి నన్నుఁ బ్రోవఁ
హృదయేశ, యెట్లయిన నే నిరతంబు యుష్మ
త్పదపంకజ ద్వయమె భక్తిని సంస్మరింతుఁ.

కుంభ రాణా (ప్రవేశించి)

ఆళీసమూహావృతవై మధుపానగోష్ఠిఁ
కేళీమనోహర నికేతనసీమ నంతో
షాలాపముల్ సలుప కన్యమనస్కనై యి
ట్లేలా మదీయ నయనేందిర వర్తిలంగఁ.

గాసిల్లు నీ మృదులగాత్రము లేవనేలా
నీ సన్నిధానమున నిల్చినవాడు యుష్మ
ద్దాసుండు గాని వసుధారమణుండు కాఁడో
వాసంతికాకుసుమవల్లరి సన్నిభాంగీ.

చేసన్న కన్గొనుచు శీఘ్రమె నీ యనుజ్ఞల్
దాసీజనంబు తలదాల్చున సౌఖ్యమే నా
ప్రాసాదమందు తెలుపం గడు వేడుచుంటి
న్నీ సంశయం బుడిగి నిక్కము రాజపుత్రీ.

నీవాజ్ఞ యిచ్చునెడ నిష్ఠురకార్య మైనఁ
మేవాడభూపతి నిమేషమునం దవశీయు
సేవాపరత్వమున జేయును సుమ్ము దేవీ,
వేవేగ తెల్పగదవే భవదాశయంబుఁ.

వ్రీడాభరంబునను విహ్వలచిత్త వైతో
వీ డింత సేపటికి విస్మృతి దక్కి నన్నుం
జూడంగ వచ్చె విరసుం డని యెంచినావో
నే డాయవచ్చితిని నిర్భర మైన ప్రేమఁ.

న న్నన్యుగా దలప న్యాయముకాదు బాలా
మన్నింపగా దగును మానిని జాగుచేతఁ
ఎన్నండు కౌగిట ధరింతును నిన్నటంచు
నున్నాడ నేను కడు నుత్సుకతఁ లతాంగీ.

ఎలా ముఖంబు పయి కెత్తక యేక నిష్ఠ
న్నేలం గనుంగొనెదు నీరజపత్రనేత్రా,
చాలుఁ త్యజించి యిక సంశయబుద్ధి బాలా,
ఆలోకనంబున కృతార్థుని జేయ వేలా.

ని న్నెంత వేడినను నిర్దయురాల నన్నుఁ
మన్నింప నేమిటికి హఠానము వీడి, పోనీ
క న్నెత్తి ఒక్క త్రుటికాలముగాని చూడ
కున్నావు సిగ్గో భయమో మరి విభ్రమంబో.

లంబాలకా, యిపుడు లజ్జ దొఱంగవేని
సంబాధితం బగును సాంద్రభుజోపగూహ
నంబందు భూరి కఠినంబుగ నీ యురంబు
బింబాధరంబు పరిపీడితమౌను సుమ్మా.

రాజకుమారి

తగునే యిటుల్ పలుక ధార్మికు లయ్యు దేవా
జగమందు ధర్మము ప్రచారము చేయువారే
మగువం గనుంగొనిన మాత్రమునఁ స్వకీయ
మగు నిగ్రహంబు విడనాడుట వింతకాదా?

కుంభరాణా

తాపమ్ము వాసెను సుధామధురమ్ము లైన
నీపల్కు నీచెవుల నిల్వగ మంజువాణీ,
ఆపాదమస్తపులకావృత దేహ మోహో
చూపట్టు కుట్మలితశోభి కదంబమట్టుల్.
నా కేమి వింతయు కనంబడ లేదు సుమ్మా
లోకైకసుందరి త్రిలోచనుడైన ని న్నా
లోకించుపక్షమున లోల మనస్కు డౌను
వే కౌగిలీయగదవే స్తనభారనమ్రా.

రాజకుమారి

అకటా కటూక్తు లిటు లాడగ జెల్లునే కా-
ముకులట్లు పెద్ద లతి మోహముతోడ మీరల్
సకలావనీరమణ చక్రమహాధిపుల్ నే
వకురాలితో సరసవాక్కులు యుక్తమానే.

కుంభరాణా

నీ విట్టు లెంచదగునే హృదయేశ్వరీ, నీ
సేవాపరాయణుడ నేవ్యుడగాను దేవీ
నావాక్కు లీయెడనె నమ్మి ప్రసన్నురాలు
కావేని నీచరణకంజము లంటువాడన్.

రాజకుమారి

వల దిట్టిమాట ప్రభువర్య, రవంతయు న్నా
పలు కాలకింపరు కృపానిధు లయ్యు నయ్యో
తలిదండ్రులం గొలుచుదానిని మీరు దేవా,
బలిమిన్ హరించితిరి భావ్యమె యిట్టిచేష్టల్.

కుంభరాణా

ఆర్యోక్తి తత్పరులమై నిరతంబు వీర
మర్యాదలం దరచు మమ్ముల దూర నౌనే
శౌర్యోన్నతుల్ మిగుల శ్లాఘన చేయునట్టి
కార్యంబె చేసితిమి కాదు మరొండు ముగ్ధా.
దోషం బటంచు నను దూరగవచ్చు నన్య
యోషన్ హరించునెడ యోగ్యులుకాని కన్యా
భూషామణీ, యిపుడు భోగ్యవె నీవు మాతో
భాషింపలేవు నయపద్ధతి సూక్ష్మబుద్ధిన్.

రాజకుమారి

అసమానశూరులు మహాకవులున్ విపశ్చి
ద్రసికాగ్రణుల్ వయసు దాటినవారు దేవా,
అసమంజసం బనక ఆశ వహింపనేలా
కసుగందనట్టి యొకకన్య మిమున్ వరింపన్.

కుంభరాణా

ఆహా లతాంగి పరిహాసము చాలు; అస్మ
ద్దేహంబునన్ వళులు దేరవు; కేశరాశి
కే హానియుం గలుగ; దేమి కొరంత లేదే
బాహాబలంబునను, ప్రాయము పోమె నాకో.
నీమీద నోతరుణి నిర్భర నిష్కలంక
ప్రేమంబుచేత నిను పెండిలియాడు కోర్కె
నామానసంబున ఘనంబుగ నిల్చెగాన
భామా, ఒసంగు భుజబంధనసమ్మదంబున్.

రాజకుమారి

బహుపూజ్యురా లయిన పట్టపుదేవి యుండన్
మహివల్లభా, యితరమానిని నామె యెట్టుల్
సహియించు? దేవర విచారణ చేసినారా
బహుభార్య లుండునెడ బాటిలుబాధ లెల్లన్.

కుంభ రాణా

ఆ సంశయంబు విడనాడుము రాజపుత్రీ,
కానంత యేనియును గౌరవహాని నీకుం
బ్రాసాదమం దెపుడు బాటిల దింతయేలా
నాసార్వభౌమపదనాయకురాల వీవే.

రాజకుమారి

అరయంగ నే తగుదునా తమదండ నుండన్
కరుణార్ద్రమానసులు గావున దేవ, నన్నుం
ద్వరితంబుగా జనకధామము జేర్ప యుష్మ
చ్చరణాంబుజంబులకు సాగిలి మ్రొక్కుదానన్.

కుంభ రాణా

దుర్వారమత్ప్రథిత దోర్బల నిర్జితంబౌ
సర్వంసహాస్థలికి చయ్యన రాణి జేతున్
సర్వంబు నీచరణసన్నిధి నుంతు, ఇంకన్
గర్వంబు వీడి నను కామిని, యేలుకొమ్మా.

రాజకుమారి

నరనాయకా, వలదు నా కివి యేవి యిమ్మున్
వరియింపజాల—అవివాహితవృత్తి నుండన్
త్వరితంబుగా జనకధామము జేర్ప యుష్మ
చ్చరణాంబుజంబులకు సాగిలి మ్రొక్కుదానన్.

కుంభ రాణా

ఆలోచనా రహిత మర్థవిహీనమౌ నీ
యాలాపధోరణికి అచ్చెరువొందుచుంటిన్
బాలా, పదింబదిగ బల్కగనేల నిన్నున్
వైళంబ యియ్యెడ వివాహము చేసికొందున్.

రాజకుమారి

ఉభయాభినిష్ఠమయి యున్నదె ప్రేమ, మీరల్
విభవాభిరాములును వీరవతంసు లయ్యున్
ప్రభువర్య, దీనయగు బాలను వేచ నౌనే
అభయం బొసంగి సదయంబుగ బంపుడింకన్.

కుంభ రాణా

ఏ హేతువో తెలియ దింత విరక్తికిన్ నే
నూహింపలేక వెత నొందుచు నున్నవాడన్.

రాజకుమారి

తెలియంగ లేరె జయదేవుని కావ్యగీతి
కలకున్ మనోజ్ఞ "రసికప్రియ" నామవృత్తిన్
వెలయించినట్టి బహువిశ్రుతభావుకుల్ నా
తలపోత? మీకు విశదంబుగ దెప్ప నేలా.

కుంభ రాణా

ఊహింపజాలను గుణోన్నతచిత్త, నీపై
మోహాతిరేకమున ముగ్ధను నాటచేతన్.

రాజకుమారి

ఎదిరించుచుంటి నని యెంచగబోకుడీ నా
హృదయంబు వేరొకరి కిచ్చితి మున్నె దేవా.

కుంభ రాణా

పెక్కుల్ వచించితిని ప్రేమను నీమతంబున్
నిక్కంబుగా నెఱుగనేరక రాజపుత్రీ.

రాజకుమారి

విదితంబు చేసితిని వ్రీడ దొరంగి యస్మత్
హృదయంబు పంపవలె నింతట నన్ను దేవా.

కుంభరాణా

చిక్కెమ్మొ యిక్కడకు జేర్చితి నిన్ను నాకై
ఇక్కార్యమున్ సలుప హీనత నాకు బాలా,
నీకేమియుం గలుగనేరదు సుమ్మి లోపం
బోకన్యకా, యిచట నుండు సుఖంబుతోడన్
ఏకారణం బయిన యేర్పడి బుద్ధిమారన్
చేకొమ్ము నన్ను సరసీజదళాయతాక్షీ.

[నిష్క్రమణము]

రాజకుమారి

భయ మెట్లొ తీరినది ప్రస్తుత "మేకలింగు"
దయచేత రాజోకవిధంబుగ యోగ్యుడైనన్
భయదంపు దుర్గమున బంధితనైతి నయ్యో
ప్రియుడెంత నాకొరకు బెగ్గిలుచున్నవాడో.

శుకమట్లు పంజరము జొచ్చితి ప్రాణనాథా,
ఇక నెంతకాలమున కీచెరవీడి నే మీ
నికటంబు చేరుదునొ నెవ్వగ బ్రహ్మదేవుం
డకటా దయారహితుడై లిఖియించెనేమో.

అనిశంబు నాదు హృదయాలయమందు నాథా
అనురాగదీపశిఖ ఆరక ప్రజ్వరిల్లున్.

కనుగొంచు నాయెడద కాంతు దెరుంగునట్టుల్
పెనుదీప మగ్రమున పెట్టుదు రాత్రివేళన్.

మదిలో నిరంతరము "మందురుదుర్గపాలు"
పదపద్మముల్ నిలిపి భక్తిని పూజచేతున్
బ్రదికించుకొందు తమభార్యనటంచు తెల్పం
గదె దీపికా, హృదయకాంతున కెట్టులైనన్.

దుఃఖ ధోరణి

అడవి శంకర రావు గారు

దుఃఖ సంకీర్ణ కష్టంపు ధోరణులను - 'స్వప్నమాత్రమె జీవిత వైభవ మ'ని
చెప్ప వత్తువు, భవదీయ చిత్త వృత్తి - నే ప్రపంచ మానసముగా గుణించు కొనుచు!
సరస సౌభాగ్య కల్యాణ సౌఖ్య గీతు - లాలపింపంగ ననువైన యౌవనమును
నిరతమును శోకరాగాలనే నదింప - మేళవించెదేల సజీవ మృతిని గోరి ?
శాంతమౌ నుషఃకాల పూజాంతమందు-మిహిరు మొగసాల గుమికూడి మేల్కొలుపులఁ
బాడు పక్షుల మంగళధ్వనులు, కాఱు - చీఁకటుల రాక నెట్లు సూచించు చెపుమ?
సౌధశ్రేణీ సురక్షిత సౌఖ్య మత్త - కుందములఁ జూచి కేకిసల్ గొట్టినవ్వ
గడ్డిపువ్వుల నయ్యాట గానరవము - క్షుద్ర మానవ హృదయ సంక్షోభ మణఁచు.
హృదయమను సానమీఁద సర్వేశ్వరుండు-దుఃఖమను చెక్కనొక్కి- యత్యుత్సుకతను
ద్రిప్ప కొలఁది, సుగంధమే తేల్చి, సాన - యరిగి పోకుండఁ బట్టిన యతఁడె ఘనుఁడు.
'నేఁడు, తేప'ను మెట్లపై నిత్య కృషిని - జీవితాదర్శ శిఖరముల్ చేరువారిఁ
గాంచి యైనను నీ పట్టు గట్టిపడదు! - పతనమే నీవు వాంఛించి పాటుపడెదొ?

హర్షనైషధము-శృంగార నైషధము

అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు

సంస్కృతమున నైషధశృంగారకావ్యప్రబంధము కవికులాదృష్టాధ్వపాంథుం డొనరించినది. దాని నశేషమనీషిహృదయంగమంబుగా శబ్దం బనుసరించియు, నభిప్రాయంబు గుఱించియు, భావం బుపలక్షించియు, రసంబు పోషించియు, నలంకారంబు భూషించియు, నౌచిత్యం బాదరించియు, ననౌచిత్యంబు పరిహరించియు, మాతృకానుసారంబున భాషానైషధకావ్యంబుగ మార్చినవాఁడు కవిసార్వభౌముఁడు. ఇట్లుద్ధతులైన మహాకవు లిరువు రొక్క యితివృత్తమునం దమ వాణీవిలాసములం బ్రసరింపఁజేయునెడ నొక్కొక్కఁ డొక్కొక్కచో నొక్కొక్కని మించిపోవుచుండుట తటస్థింపక మానదు.

కావుననే యౌచిత్యం బాదరించెదనని ప్రతినవట్టినవాఁ డయ్యు శ్రీనాథుం డొక్కొక్కచో మాతృకలోని యౌచితిని దన తెనుఁగులోనికిఁ దీసికొనిరాలేక పోవుచున్నాఁడు. ఒక్కొకచో మాతృకలోని రసమును బోషింపలేకపోవుటయే కాదు, తద్రససిద్ధిని దా నందఁజాలక సుడివడుచున్నాఁడు.

కొన్ని యెడలఁ దన చిన్నారి పొన్నారి నుడికారములలోఁ జేర్చి క్రొత్తభావములతోఁ గూర్చి నూతనౌచిత్యముల సమర్చి యసదృశరసప్రవాహములం దేల్చి మాతృకలోని వస్తువును నిస్తులముగ హావణించుచున్నాఁడు. ఇది, ప్రతిపద్యము విమర్శించి శ్రీనాథప్రతిజ్ఞ యను పేరున గ్రంథము వ్రాయఁదగి యున్నది. ప్రస్తుతము నా కన్గొనిన కొన్ని యంశములను సహృదయులకు నివేదించి గుణమున్న గ్రహింప వేఁడెద.

శ్రీహర్షుని యధృవ్యత

శ్లో. వాసఃపరం నేత్రి మహాం ననేత్రం
కిము? త్వమాలింగయ తన్మయాఽపి,
ఉరోనితంబోరు కురు ప్రసాద
మితీవ సా తత్పదయోః పపాత. ౭-౮

ఉ. నేత్రమనేను, జీరయును
నేత్రమ; చీరకు నాశ్రయింపఁగాఁ
బాత్రతగల్గె నాకు నిటఁ
బాత్రత లేదని నామసామ్య వై.
చిత్రికతంబునన్ బలిమిఁ
జేకొనినట్టులు రాజదృష్టి యా
క్షత్రియకన్య చారుకటి
చక్రము నూరుయుగంబు దాఁకెనే.
—౩-౧౫౨.

ఇట మాతృకానుసరణము లేదు. రసౌచిత్యాదులేవైన సంపాదింపఁ బడినవా? లేదు. చూపు పాదములమీదఁ బడుటకు హేతువు త్ప్రేక్షింపఁబడుచున్నది కావున యాచకత్వ సంభావనయే నలదృష్టికుచితము. 'ప్రసాదం

కురు' అనుట యాఞ్ఛకు సంబంధించినది. ఆంధ్రీకర్త ప్రాభవమునే నలదృష్టి కీయఁదలఁచి పాదపతనమును దొలఁగినాఁడనిన "పాత్రతగల్గె. పాత్రత లేదు" అనుమాటలు ప్రతిగ్రహార్హతను దెల్పునవి. ప్రాభవమునకు సముచితములు కావు. త్.త్రియకస్య యగుటయు ముట్టడింపఁబడుటకేకాక యాచ్యతకును మిగుల నను గుణమే.

"యాఞ్ఛామోఘా వరమధిగుణే"

కాన యిప్పటున శ్రీహర్షుని పోకడయే మించి యున్నది.

శ్లో. అస్యాం వపుర్వ్యూహవిధానవిద్యాం
కిం ద్యోతయామాస నవాం స కామః,
ప్రత్యంగసంగస్ఫుటలబ్ధభూమా
లావణ్యసీమా యది మా ముపాస్తే.
—౭-౧౨

క. వితత ప్రతిప్రతీకా
ద్భుత రూపవిలాస విభవభూషితయగు నీ
రతిబోటి తేటపఱుచుఁ
జతురానన హస్తశిల్ప చాతుర్యంబుఁ.
—3-౧౪౮

ఈ తెలుఁగున మాతృక చాలమాఱినది. మాతృకలోని చమత్కారము రాలేదు. ఈ నిర్మాణమునకుఁగర్త మన్మథుఁడగుటయే సమంజసము. రతి బోటియైన నేమి? ఎవరైన నేమి? లావణ్యసీమ యుపాసన చేయుచున్న దను నంశమును దొ అం గు ట చే శ్లో క ము లోని జీవకళ యెగిరిపోయినది. మూలమున సీమపదము సర్వోత్కృష్టలావణ్యమును గనఁబఱచుచున్నది. ఉపాసకునియాత్మ యుపాస్యాధీన మయినట్లు లావణ్యసారమెల్ల దమయంతి కధీనమైయుండె ననుటాదిగ బహుముఖములఁ బ్రసరించు లక్షణామూలధ్వని ప్రపంచపరిష్కారము లేకున్నఁ గావ్యమె ట్లగును?

శ్లో. తరఙ్గిణీ భూమిభృతః ప్రభూతా
జానామి శృఙ్గారరసస్య సేయమ్;
లావణ్యపూరోఽజని యౌవనేన
యస్యాం తథో చ్చైస్తనతా ఘనేన.
—౭-౧౧.

తే. యౌవనాంభోధరోద్భూతహావభావ
వారిధారాఽభి పూర్ణశృంగారతటిని
యబ్జభవసృష్టివిద్యారహస్యభూమి
నిఖిలలావణ్యసీమ యీనీరజాక్షి. 3-౧౪౪.

శబ్దార్థశ్లేషమయమైన యీ మాతృకకు దెనుఁగుసేఁతదుష్కరము. కవిసార్వభౌముఁడు యత్నించిన సాధ్యమయ్యెడిదేమో! భూమిభృత్పదము దొలఁగి యబ్జభవసృష్టిని బెట్టుట మాతృకానుసరణలక్షణము గాదు. "ఉచ్చైస్తనతాఘనేన" అను నాయపుఁబట్టుల నుజ్జగింపవలసినప్పుడు భాషాంతరీకరణము మానుకే యుక్తమనుకొనువారు నుందురు.

శ్లో. ఆఘూర్ణితం పక్ష్మల మక్షిపద్మం
ప్రాంతద్యుతి శ్వైత్యజితామృతాంశు;
అస్యా ఇవాస్యా శ్చలదింద్రనీల
గోలామలశ్యామలతారతారమ్.
—౭-౨౯.

క. చలదింద్రనీలగోళా
మలకోమలతారతారమండలములు ప
త్మ్మలములు ప్రాంశు శ్వేతం
బులు చపలములౌర! మెఱుఁగుఁబోఁడినయ
[నముల్. —౩-౧౬౪.

నేత్రములకుఁ బద్మసామ్యమును భావించి పద్మములకు శత్రుజయమువలన గొప్ప చెప్పఁదగినట్లు కన్నులకును జంద్రజయమువలన గొప్ప చెప్పఁదగునని చమత్కరించి, కనుఁగొనల తెలుపును శ్రీహర్షకవి వర్ణించె. ప్రాంత ద్యుతిచేతనే జయించెనని యుపమేయము గొప్పను బలపఱిచెను. ఇదియెల్ల విడచి "ప్రాంశు శ్వేతద్యుతి" యనుపాఠ మాదరించి శ్రీనాథకవి తెచ్చినబాగు కన్పట్టదు.

శ్రీనాథుని స్వతంత్రత

శ్లో. అంతఃపురాంత స్సవిలోక్య బాలాం
కాంచి త్సమాలబ్ధు మసంవృతోరుమ్;
నిమీలితాక్షః పరయా భ్రమన్త్యా
సంఘట్ట మాసాద్య చమచ్చకార.
—౬-౧౩

చ. ప్రిదిలిననీవిఁ గేల సవరించు త
లోదరి నోర్తుఁ గాంచి, లోఁ
గదిరినపాపభీతి బడిఁ
గన్నులుమోడ్చ నొకళ్లొకళ్లకై
యెదురుగవచ్చివచ్చి యొక
యిద్దఱుముద్దియ లొత్తి రవ్విభుఁ
మదగజరాజకుంభముల
మచ్చరికించు కుచద్వయంబులన్.
—౩-౮౬

నలుగుపెట్టుకొనుటకుఁ జీరవిడిచిన స్త్రీ శ్రీహర్షునికి గోచరించినది. శృఙ్గారనైషధకర్తకో వదలినపోకముడిని గేలసవరించుకొను విలాసిని గన్పట్టినది. నలుఁడు కనులుమూసికొనినప్పుడొకతె యచ్చటఁదిరుగుచు నతనినొరసికొనెనని శ్రీహర్షకవి భావించెను. శృఙ్గారనైషధకవి కాశృఙ్గారము చాలలేదు. ఇరువురు జవ్వను లెదురుగవచ్చుటంజేసి వారిద్దఱికుచకుంభముల సంఘట్టనయను మహాసౌభాగ్యము నలునకు లభించినదని మురిసికొనుచున్నాఁడు. ఇం దాంధ్రీకర్త రసికత యభినందనపాత్రము కాదా?

అంతఃపురే విస్తృతవాగురోఽపి
బాలావలీనాం వలితై ర్గుణౌఘైః;
న కాలసారం హారిణం తదక్షి
ద్వయం ప్రభు ర్బన్ధు మభూ న్మనోభూః.
—౬-౧౯

ఇరులు గెలిచిన యంతఃపురేందుముఖుల
కురులు మరుఁడను వేఁటకాఁడురులు సేసి
మరులుగొలుపంగలేఁడయ్యె మనుజవిభుని
నరులులేని దృక్లక్షంజనశాబకముల. ౩-౯౦

ఇందు నలుని కన్దోయిని హారిణముగా శ్రీహర్ష మహాకవి భావించెను. శ్రీనాథమహాకవినలునిదృక్కులను కాటుకపిట్టలతోఁ బోల్చినాఁడు. దృక్కులకు హారిణసామ్యము కన్నఁ గాటుకపిట్టలపోలికయే మిగులఁదగునని తోఁచెడిని. ఇదిగాక సంస్కృతమున నారికేళపాకమునున్న శ్లోకమును ద్రాక్షాపాకరమ్యముగఁ దెలుఁగుసేసినాఁడు కవిసార్వభౌముఁడు.

ఏతం నలం తం దమయన్తి! పశ్య
త్యజార్తి మి త్యాలికులప్రబోధాత్;
శ్రుత్వా స నారీకరవర్తిసారీ
ముఖా త్తథా మాశఙ్కత యత్ర దృష్టమ్.
—౬-౬౦

ఉ. వీఁడె నలుండు విశ్వపృథి
వీవలయైకవిభుండు వచ్చుచు
న్నాఁ డని భీమభూమిపతి
నందన నూఱడిలంగఁబల్కు పూఁ
బోఁడులమాట నేర్చికొని
ప్రోఁది శుకాంగన యట్లపల్కినన్
జేఁడిది నన్ను నేక్రియ నె
ఱింగెనొకోయని యెంచె నాత్మలోన్.
—౩-౧౦౪

మూలములోని శారికను శుకాఙ్గననుగా మార్చుటయే కాక శంకనుగూడ శృంగారకవి మార్చివేసినాఁడు. నన్నిది కనుగొనెనా? యేమి యని దేవరహస్యము చెడుటను గూర్చిన యూహ గలిగిన దన్నచో; దేవతల మహిమ యెడ నలునకు సంశయము న్నట్లగును. అది యమ్మహాపురుషున కుచితము కాదని యెంచి కాబోలు శ్రీనాథమహాకవి "నన్నిది యెట్లు తెలిసికొనెనో!" అనివిస్మయమందినట్లు నలునిఁ జూపుచున్నాఁడు. అమోఘమైన దేవతల వర మట్లుండ దీనికి నేనెట్లు కన్పట్టితినో యను విస్మయము నలుని పరిజ్ఞాతృత్వముతోడి యు ల్లాసవిలాసములను దెలుపుచున్నది.

అంబాం ప్రణత్యోపనతా నతాఙ్గీ
నలేన భైమీ పథి యోగ మాప,
సభ్రాంతిభైమీషు న తాంవ్యవిక్త
సా తంచ నాదృశ్యతయా దదర్శ.
—౬-౫౮.

ఉ. ఎంతయు డాయనేగియు మ
హీశుఁ డెఱుంగఁగ నేరఁడయ్యె వి
భ్రాంతి విదర్భరాడ్దుహితృ
పఙ్క్తులలోన మృగాక్షినన్వ; డ
య్యింతి యెఱుంగదయ్యెదిగ
ధీశచతుష్టయదత్తశాంబరీ
ధ్వాంతనిగూఢుఁడైన వసు
ధాధవునిన్ నికటస్థలంబునన్ – ౩-౧౧౦

ఇం దదృశ్యుఁ డనుమాటకు "దిగధీశ చతుష్టయ దత్తశాంబరీ ధ్వాంతనిగూఢుఁడు" అని పెంపుఁజేయుట "నలప్రణాళీమిళదంబుజాక్షీ సంవాద పీయూష పిపాసవః" అను సంస్కృతము నాంధ్రీకరించు పట్టునఁగల "నలనాళీకమృణాళనాళలతికానవ్యప్రణాళీమిళ, ల్లలనాలాపకథాసుధానుభవ లీలాలోల చేతస్కులై" అను రమణీయవిస్తరీకరణమును స్మరణమునకుఁ దెచ్చెడిని.

శ్లో. లిపి ర్న దైవీ సుపఠా భువీతి
తుభ్యం మయి ప్రేరితవాచకస్య,
ఇన్ద్రస్య దూత్యాం రచయ ప్రసాదం
విజ్ఞాపయన్త్యా మవధానదానైః.

ఇది దేవేంద్రుని దూతి యింద్రసందేశమును దమయంతికి విన్నవించు సందర్భము. దీని ప్రారంభ మిట్లుండుట శ్రీనాథున కిష్టముగా లేదు.

"సీ. అవధారు దేవి! దివ్యకిరీటకోటిసం
దానితవికచమందారదామ
సందోహమకరంద బిందుధారాధౌత
సందీప్తచరణారవిందుఁడైన
సంక్రందనుండు నాస్వామి సన్నాయింద్రు
గారాబుసంచారిగా నెఱుంగు."

అని సందేశమునకు ముం దుపోద్ఘాతమును జిత్రించి పెద్దన్న చే గురూపదేశముగఁ గైకొనఁబడిన "ఓమిహికాంశువంశకలశోదధి కౌస్తుభ రత్న! భూపతిగ్రామణి!" యను ప్రేమోగుణాస్పదమైన సంబోధనను దలఁపించుచున్నాఁడు. ఇదిగాక దేవతాలిపి యిక్కడివారికిఁ దెలియదు కాన నీ కింద్రుఁడు ప్రణయలేఖ్యమును బంపక నాచే సందేశ మంపెనని, కబు రంపుటకుఁ గారణముఁ జూపించుటచేఁ దృప్తిచెందక, దేవతాలిపి నీకుఁ దెలిసియుండిన నెన్ని ప్రణయలేఖ్యములు ముగ్ధమధురవైదగ్ధ్యసూచకములై నీకు వచ్చియుండునో! అని తనస్వామియొక్క యౌత్సుక్యవైదగ్ధ్యములను జాటుచున్నది దూతి యని యాంధ్రనైషధకవి యెంత వింతగ సంతరించెనో చూడుడు.

ఉ. చంచలనేత్ర! దివ్యలిపి
సంతతిభూజనముల్ పఠింపలే
రంచును నూనెఁగాని సఖ
రాగ్రమునన్ లిఖయించి నీకుఁ బు
త్తెంచుఁజుమీ మహేంద్రుఁడు
మదీయకరంబున దేవతావనీ
కాంచన కేతకీకుసుమ
గర్భదళంబునఁ గార్యపద్ధతుల్.
—౩-౧౨౨.

ఇంద: వాసవుని వరించినచో లభించెడి నందనవన రామణీయక సమృద్ధిని గూడఁ దటస్థోద్దీపన విభావసామగ్రిగా సూచించుచు దమయంతికిఁ దనస్వామిమీఁద ననురాగము గలిగింప నెంచుట దూతి కెంతయు సముచితము.

శ్లో. సతీవ్రతైః స్త్రీవ్ర మిమం తు మంతు
మన్తర్వరం వజ్రిణి మార్జితాస్మి;
—౯-౧౧౦.

ఉ. స్వర్పతి చిత్తవృత్తి గలు
షత్వమునందునో యనఁ భయంబు నా
కేర్పడలేదు విన్ము దివి
జేశ్వర దూతిక! సప్తతంతుభా
గార్పణ మాచరించి కర
మాదరణంబున నేను రాజకం
దర్పుఁడు నైషధాధిపుఁడు
దన్ను నుపాస్తియొనర్పఁ గల్గుటన్.
—౩-౧౪౩.

సతీవ్రతములచేత, వాసవునియెడ నే నిప్పు డొనరించు నపచారమును మాపుకొందు నని దమయంతి పలికెనని శ్రీహర్షకల్పన. సతీవ్రతములు భర్తృసాహచర్య ముండినను లేకుండినను ఆచరింపఁదగినవి. అట్టి వ్రతములకన్నఁ దనరాజకందర్పునితోఁ గలసి మెలసి యుండి చేయు గృహస్థధర్మములే ప్రస్తుతసందర్భమున దమయంతి కెంతయు రుచించుచున్నవి. ఇది కనిపెట్టి శ్రీనాథమహాకవి దమయంతిచేత "నైషధాధిపుడును నేనునుగూడి దేవేంద్రుని సేవించెదములే" అనిపించినాఁడు.

శ్లో. బ్రహ్మాద్వయస్యాప్యనుభవత్ప్రమోదం
రోమాగ్రవప్రాగ్రనిరీక్షితేఽస్యాః;
యథాఽచితిర్థం తదశేషదృష్టా
వథ స్మరాద్వైతసుఖం తథాఽసౌ.
—౨-౩.

గీ. మానవతిమూర్తి యాపాదమస్తకముగఁ
దివుట వీక్షించి నిషధపృథ్వీకళత్రుఁ
డపుడు బ్రహ్మాద్వయప్రమోదాతిశాయి
మన్మథాద్వైతసుఖవార్ధి మగ్నుఁడయ్యె.
—౩-౧౪౪.

రోమాగ్రము గన్పట్టినంత నే బ్రహ్మానందము గలిగె. దమయంతి సకలావయవదర్శనమైనపుడు స్మరాద్వైతసుఖముకల్గు టుచితమే కదా యను శ్రీహర్షకల్పనలో రోమాగ్రదర్శన మనునది యెక్కువసరసముగఁ దోఁచమిచేఁ గాఁబోలు నాంధ్రనైషధకర్త మార్చివేసినాఁడు. "అశేషదృష్టా" అనుమాట కాపాదమస్తకముగ వీక్షించి యను సర్వలోకక్షుణ్ణమైన తెలుఁగుసూక్తి నుపయోగించి ద్రాక్షాపాకరమణీయతఘటించిన కవిసార్వభౌముఁడు బ్రహ్మాద్వయప్రమోదాతిశాయిమన్మథాద్వైతసుఖవార్ధిమగ్నుఁడయ్యె ననుట విచిత్రమా?

శ్లో. సేయం మృదుః కౌసుమచాపయష్టిః
స్మరస్య ముష్టిగ్రహణార్హ మధ్యా;
తనోతి న శ్రీమదపాంగముక్తాం
మోహాయ యా దృష్టిశరౌఘవృష్టిః.
—౨-౯౮.

తే. అతివముష్టి ప్రతిగ్రహార్హావలగ్న
సందియములేదు వలరాజుచాపయష్టి
అట్లుగాకున్నఁ గురియంగ నెట్లునేర్చె
ప్రకృతిశాతకటాక్ష నారాచవృష్టి.
—౩-౧౬౩.

చూపులను శరవృష్టిని జేయుఁగాన దమయంతి మన్మథ-చాపయష్టి యనిన శ్రీహర్షోక్తి కన్న చాపయష్టి గానిచో నీదృష్టి శరౌఘవృష్టి యెట్లు? అను శ్రీనాథోక్తిలో సర్థపుష్టి గన్పట్టు.

శ్లో. జంబాలజాలాత్ క్వమకర్షి జంబూ
నద్యా న హారిద్రనిభ ప్రభేయః;
అ ప్యంగయుగ్మస్య నసంగచిహ్నః
మున్నీయతే దంతురతా యదత్ర.
—౨-౧౭.

తే. పాటిజంబేటిజంబాలజాలమునకుఁ
బాటినూత్న హారిద్రావిభంగమునకుఁ
దరము సౌదామనీదామధామమునకుఁ
గరముఁబోలుపొందు దీనియంగములకాంతి.
—౩-౧౯౬.

దమయంతి నెమ్మేనిపసిమి వ్యక్తపఱుపఁదలఁచియు, అంగసంధులలోఁగూడ నెమ్ములు గన్పట్టనట్టు లవయవములు మాంసలములై యుండెనని చెప్ప నెంచియు, మాతృకాకర్త క్లిష్టకల్పనఁ దెచ్చిపెట్టినాఁడు. ఆ చిక్కులోఁ బడక యాంధ్రనైషధకర్త విశృంఖలముగ స్వతంత్రభావనను మూఁడగు పాదంబునఁ బొందుపఱుచుచు మొదటి రెండు చరణముల మాతృకాపర్యవసానమును దేల్చి వేయుచున్నాఁడు. ఎవరి యలంకారములు వారికే యుండుఁగాక. నారికేళపాకమును ద్రాక్షాపాకముగ మార్చుట సోమరిపోతులు కొందఱయ్యలకుఁగూడ నుపకారముసేఁతకదా:

సుల్తాను మహమ్మదు

చింతా శంకరదీక్షితులు గారు

"శోకరాజ్యమందు నాకున్న హక్కున - కెవ్వరడ్డు, చూత మేద్వకుండ
చూడ దలచినాడ, సుల్తాను మహామదు - నేటిరాత్రి యెంత పాటుపడిన."

అనుచు నెలుగెత్తి శోక విహ్వలత ననుచు - విమలచిత్తత, సింహాసనమున, నొకడె,
ధర్మచింతగూర్చున్న, సుల్తానుసభను - జేరె నొకపౌరు డతిభీతచిత్తవృత్తి.

అతని గాంచి సుల్తాను మహమ్మ దనియె - "శోక మతి పవిత్రము; దానిచొప్ప, నేను
రాజు, రాజునువలెనె మర్యాదసేతు - చెప్పికొన నెంచినది వేగ జెప్పుమోయి."

"దుష్టభూతము, భవదాశ్రితుం డొకండు - మద్గృహాము జొచ్చి యిల్లు సామానునెల్ల
తనవిగా నెంచి పెక్కుబాధలను బెట్ట - దలకొనియె మమ్ము న"ని శోకతప్తుడనియె.

"ఉన్నవాడె యింక నుద్యోగి నీయింట - చెప్పుమోయి జాగు చేయనేల?
చూడవత్తు" ననుచు సుల్తాను మహామదు - ప్రీతి నతని నాదరించి యడిగె.

"'తెచ్చెద సుల్తానును నే, జెచ్చెరజని, నిన్నుబట్టి చీల్పించెద నీ
మచ్చరము చూపి, నిలుమీ, వచ్చెద, నిదె పోయి' యంచు బలికి వెడలితిన్,
అట్లు వెడలిన నన్ను, వెంటాడె నతడు - పెద్ద యికిలింతతోడ, నీవీథివరకు,
అకలియు, వేదనయు నన్ను నార్చుచుండె - దైవమవు నేడు, నాకు సుల్తాను! నీవు."

అనెడు నాతని నోదార్చి "అరుగుమోయి - ఇంటి కంపెద, వలసినవెల్ల నేను,
మరల నా పాపి వచ్చిన మాట దెలుప - నగును సుల్తాను మహామదు"కనుచునంపె.

భీతనేత్రద్వయంబుతో, వివశమైన - వర్తనముతోడ గద్గదస్వరముతోడ
తిరిగి మూణ్ణాళ్ల కాపౌరు డరుగుదెంచి - తెలిపె సుల్తానునకును నిందితుని రాక.

మారుమాట లేక మహామదు నలుగురు - దీర్ఘకాయులై విధేయులైన
భటుల, ఖడ్గములను బట్టుకరండని - బాధితాత్మువెంట బయలుదేరె.

చేరి రిందరు గబగబ పౌరునిల్లు, - ఆలకించిరి దుష్టవాక్యమ్ము నొకటి,
పలు భయంబులతోడ, వివర్ణమైన - పడతి మోమొండు గనిరి, గవాక్షమందు.

అనియె సుల్తానుమహామ "దీవరిగి, లోని - దీపమార్పుము; లోపలి స్త్రీజనంబు
వెలుపలికి నంపు మాపాపివెంట బడిన - తత్క్షణము, నత్తుమచటి కిందఱము మేము."

ఇల్లు జొచ్చెనతడు గల్లంతు పుట్టెను - బల్లలొకటి రెండు పడియెగ్రింద
అంధకారమయ్యె, నంతయు లోపల, - భీతచిత్త లిల్లు వెడలి రంత.

పరుసముల తోడ వెంబడి వచ్చెగాని - క్షణములోపల వాడిఖడ్గంబు లతని
దుష్టతను బాపి, వేడి నెత్తురును ద్రావి, - రోదనము జేయు పాపిని ద్రుంచివైచె.

తిరిగి వెలిగించి రింటిలో దీపములను - తెచ్చి, ప్రభునాజ్ఞ భటు లాలోకదీప మెత్తి,
ప్రాణహీనమౌ నా కళేబరము దరికి - జేరి, వంగి మొగము బరీక్షించి చూచి

మోకరించెను సుల్తాను, భూమిమీద, - దేవదేవుని మది సంస్తుతించె కొంత
నోటబలికె నదేమొ సంతోషవార్త - వరలె గన్నుల నానందబాష్పములను.

భక్తితాత్పర్యములతోడ, బలుకకుండ - ఊరకే నిల్చి రిటునటు నున్నవారు,
పిదప, ప్రభునాజ్ఞ భటు లిల్లు వెదకి, వెదకి - తినుపదార్థము లోక కొన్ని తెచ్చియిడిన

దాన నాకలి శ్రమయును దాహమార్చి - ఇంటి యజమాని బిలిచి, "నీ కెట్టి బాధ
లుండబో వింక సుఖముగా నుండుమోయి" - అనుచు దీవించి చనసెంచు నవసరమున.

ఆర్తిహీనుడగుచు, నాశ్చర్యమగ్నుడై - కన్నులందు బాష్పకణము లొదవ
శోకమెల్ల మఱచి సుల్తానుమహామదు - పాదములకు బరమభక్తి మ్రొక్కె.

"అడిగితినటంచు గోపంబు నందకుండ - స్వామి! నా మనంబున గల సందియములు
దీనుడగు నన్ను, గరుణించి తీర్పవలయు - మనవి గొనుడం"చు బౌరు డిట్లనియె నపుడు.

"మొదట దీపమార్పి, పిదప వెమ్మన నేల? - మోకరింపనేల ముఖముజూచి?
బీద తిండి నింత పేరాస దిననేల? - భక్తునింట, దెలుపవలయు దండ్రి."

అనెడు పౌరుని మొఱను దయార్ద్రబుద్ధి - నాలకించి, సుల్తానుమహామ్మదనియె,
"చెప్పెదను వినుమోయి, యోచిత్ర మిందు - గానరా దివి స్వాభావికములె కాని.

ఆది నేనాడు వింటి నీ రోదనంబు - నాడుమొద లింతదుష్టుడౌ వాడు నాకు
సన్నిహితు డేల కారాదు? కన్నకొడుకె - యైన గావచ్చు, నని భీతినందియుంటి.

ఎవ్వరైనను బ్రభుధర్మమెరుగుదేను - కాని పితృచిత్తభీతి, చీకాకుపరుప
దీపమార్ప నాజ్ఞాపించితిని, మఱియు - ధర్మనేత్రంబులకు, నడ్డుదగులకుండ.

జరుపవలసిన ధర్మంబు, జరుగుపిదప - పాపి పరుడంచు దెలిపె దీపంబు నాకు
భయభరముతోడ నేనె, యీశ్వరవిధాన - మాచరించుట మ్రొక్కితి నతని కపుడు.

నాడు వినియున్న నీ యార్తనాదమునను - మూడు దినములనుండియు మూలబడిన
ఆకలిని దీర్చికొంటి గార్యాంతమిపుడు - నీగృహంబున; దాన సంతృప్తిగంటి.

పొందబో విట్టి బాధ లిముందు నీవు - సౌఖ్యముగ నుండుమోయి, నీ జనముతోడ
పోయివచ్చెద న"ని నగుమొగముతోడ, - జనియె సుల్తానుమహామదు సదనమునకు.

సరళి

రాముఁడు—రామాయణము

కవికొండల వెంకటసత్యనారాయణమూర్తిగారు

రామునిగూర్చియు, రామాయణమును గూర్చియు పలువురు పలువిధములగు నభిప్రాయముల వెలి పుచ్చుచున్నారు. 1-రాముడును రామాయణమును భారతయుద్ధమునకు పూర్వమని కొందఱి యభిప్రాయము. 2-రాముడు భారతయుద్ధమునకు బూర్వపువాఁడేకాని రామాయణరచనమాత్రము భారతయుద్ధమునకు పిమ్మట యని కొందఱి యభిప్రాయము. 3-రామునికంటెను రామాయణగ్రంథము మునుపటిదని కొందఱి యభిప్రాయము. 4-రాముడును, రామాయణమును గూడ భారతయుద్ధమునకు పిమ్మట యని కొందఱి యభిప్రాయము. 5-రామాయణము భారతయుద్ధమునకు పిమ్మటిదనియును, అది పారాయణయోగ్యమగు నొక మంత్రగ్రంథముగా వాల్మీకి రచించెననియు, నందలి రామకథమాత్రము స్వకపోలకల్పితమనియును కొందఱి యభిప్రాయము.

పై విషయము లన్నియును చర్చనీయాంశము లే. అందుచే పైవిషయములను బలపఱచుటకు నాకు లభించిన గ్రంథాధారముతో కొంతవఱకిచట చర్చించెదను. ఈచర్చయొక్క యుద్దేశము ఈ నాయభిప్రాయమే సరియైనదని చదువరులకు దెలియజేయుట కాదు. ఈచర్చలో గల సారమును, నిస్సారమును పరిశోధనాభిలాషులగు పండితులు లెస్సగా తిలకించి యాయా భాగములపై వారికి లభించు నితరసాధనములతో సత్యమును వెల్లడించు సదుద్దేశముతో చక్కని విమర్శకు గడంగెదరని యాశించుచున్నాను. విమర్శమువల్లనే ప్రధానగ్రంథమున కెక్కువ వన్నె వచ్చునని పండితుల యభిప్రాయము. అందుచే పండితు లిట్టిపనికి బూనుకొనుటకై నే నీ వ్యాసమును వ్రాయుటకు దలపెట్టితిని.

విషయప్రవేశము

ముందు రామాయణము యొక్కయు, తత్కర్తయగు వాల్మీకియొక్కయు కాలమును పరికించిన పిమ్మట రాముని కాలమును పరికించుటకు పూనుకొందము.

రామాయణభాష

రామాయణములోని భాషనుగూర్చి ముందుగా చర్చింతము. రామాయణము సమపాదయుక్తమైన శ్లోకములతో కూడికొనియున్నది. ఇది ప్రాకృతభాష లెస్సగా సంస్కరింపబడినపిమ్మట వ్రాయబడిన సంస్కృతభాష. దీనికిముందు వ్రాయబడిన వేదమంత్రములు, ఋక్కులు, బ్రాహ్మణములు, సూత్రములు కంటె నిది భిన్నమగు భాషను, భిన్నమగు ఛందస్సును కలిగియున్నది. అందుచే నీరామాయణము వేదములకంటెను, బ్రాహ్మణములకంటెను, సూత్రములకంటెను పిమ్మట వ్రాయబడినదని చెప్పవలసివచ్చును. అథర్వవేదము, ఐతరేయబ్రాహ్మణము, బృహదారణ్యకము మున్నగు గ్రంథములలో పరీక్షితుని గూర్చియు, పరీక్షితు వంశమును గూర్చియు చెప్పబడియుండెను. అందుచే నీ అథర్వవేదము బ్రాహ్మణములు, ఉపనిషత్తులు పరీక్షితునకును, పరీక్షితుని కుమారుడగు జనమేజయునకును గూడ పిమ్మట వ్రాయబడెనని చెప్పవలసివచ్చుచున్నది. ఏలయన: వానియందు జనమేజయుని దిగ్విజయమును, నాతని రాజ్యపరిపాలనములోని ధర్మమునుగూడ లెస్సగా వర్ణింపబడెను. ఇవి యన్నియును పరీక్షితునకును జనమేజయునకును పిమ్మట వ్రాయబడినచో నీనికి పిమ్మట వ్రాయబడిన రామాయణమును పరీక్షితునకును జనమేజయునకును పిమ్మటనే వ్రాయబడియుండవలెను. జనమేజయ పరీక్షితులు భారతయుద్ధమునకు నెంతో కాలము పిమ్మటివారు కావున రామాయణము భారతయుద్ధమున కంతకంటెను నెంతో యెక్కువకాలమున వ్రాయబడియుండవలెను.

రామాయణములోని విషయములనుబట్టి

ఇఁక రామాయణములోని విషయములను బట్టి రామాయణకాలమును నిర్ణయించుటకు ప్రయత్నింతము.

1. రామాయణమున యుద్ధకాండమున 120 వ సర్గయందు శ్రీరాముడు రావణుని సంహరించినపిమ్మట

బ్రహ్మ రాముని స్తుతించు సందర్భమున "నీవే విష్ణువు, నీవే కృష్ణుడవు" అని పెక్కుచోట్ల "కృష్ణ" శబ్దము వాడబడెను. మఱియొకచోట "పరిగృహ్యగిరిందోర్భ్యాం వపుర్విష్ణోర్విడంబయన్" యని శ్రీకృష్ణుని గోవర్ధనోద్ధరణము వర్ణింపబడెను. దీనినిబట్టి రామాయణరచన శ్రీకృష్ణునకు పిమ్మటయని చెప్పవలసివచ్చునుకదా? శ్రీకృష్ణునకు పిమ్మట యనగా భారతయుద్ధమునకు పిమ్మట యనిరేకదా యర్థము?

2. రామాయణమున అయోధ్యాకాండమున 64వ సర్గమున నిట్లు వ్రాయబడెను.

శ్లో. యాం గతిం సగరశ్శైబ్యో దిలీపో జనమేజయః;
నహుషో ధుంధుమారశ్చ ప్రాప్తాస్తాం గచ్ఛ పుత్రక!

పై శ్లోకమున జనమేజయుని నామముకూడ కానవచ్చుటచే రామాయణరచన జనమేజయునకుగూడ పిమ్మట యని రుజువగుచున్నది.

3. రామాయణమున యవనులు, శకులు, పహ్లవులను గూర్చియు, వారి యుద్ధములను గూర్చియు నిట్లు వ్రాయబడెను.

శ్లో. విశ్వామిత్రార్దితాన్ దృష్ట్వా పహ్లవాంచ్ఛతశస్తదా;
భూయ ఏవాసృజద్ఘోరాన్ శకాన్ యవనమిశ్రితాన్.

శ్లో. తైరాసీత్సంవృతా భూమిశ్శకైర్యవనమిశ్రితైః;
ప్రభావద్భిర్మహావీర్యైర్హేమకింజల్కసన్నిభైః.
(బాల. ౫౪ సర్గ. ౨౦–౨౧)

పైశ్లోకముల ననుసరించి యవనులు, శకులు మున్నగువారు మనదేశమున బ్రవేశించి యుద్ధములు చేయుచున్నప్పుడుగాని, లేక పిమ్మటగాని రామాయణము వ్రాయబడెనని తేలుచున్నది. ఈయవనులును, శకులును మనదేశమున క్రీ. పూర్వము రెండవశతాబ్దము మొదలు క్రీ. శ. రెండవశతాబ్దమువఱకును కనబడుచున్నారు. వీరందఱును పశ్చిమోత్తరముల సరిహద్దుల నుండి హిందూస్థానమునకు వచ్చి పంజాబు ప్రాంతమున రాజ్యమును స్థాపించుకొనిరి. వీరి రాజ్యమునుగూర్చి కూడ కిష్కింధాకాండమున సుగ్రీవుడు సీతను వెదకుటకై వానరులను పంపుసందర్భమున నుత్తరదేశమున మ్లేచ్ఛ, శూరసేన, కాంభోజ, యవన, శక, దేశములున్నట్లు చెప్పెను. పైవిషయములనుబట్టి రామాయణము క్రీ. శ. నకు ఒకటి రెండుశతకముల పిమ్మటనే వ్రాయబడెనని చెప్పవలసివచ్చునేమో?

4. రామాయణమున అయోధ్యాకాండమున రాముడు జాబాలితో ప్రసంగించు సందర్భమున నిట్లు వ్రాయబడెను.

శ్లో. యథాహి చోరస్సతథాహి బుద్ధ
స్తథాగతం నాస్తిక మత్రవిద్ధి;
తస్మాద్ధియశ్శంక్యతమః ప్రజానాం
ననాస్తికే నాభిముఖో బుధస్స్యాత్.

అనగా బుద్ధుడు, తథాగతుడు, నాస్తికుడు చోరునివంటివా రనియు, ప్రజచే శంకింపబడినవాడెల్ల నాస్తికుడేయనియు, నందుచే పండితు డగువాడు వానికెదురుగ బోరాదనియును భావము. పై శ్లోకము బుద్ధమతద్వేషమును సూచించుచున్నది. బుద్ధమతావలంబకులగు మౌర్యవంశపు రాజులు వశించినపిమ్మట బ్రాహ్మణపరిపాలనములో బౌద్ధమతమును క్షీణింపజేయుటకును బ్రాహ్మణమత మభివృద్ధి గాంచుటకును ప్రబలప్రయత్నములు గావించుచున్నదినములలో నీశ్లోకము వ్రాయబడినట్లు కనబడుచున్నది. అనగా క్రీ. పూ. 185 వ సం. తో మౌర్యవంశ మంతరించెను. పిమ్మట శుంగులును, కాణ్వులును పరిపాలనమునకు వచ్చిరి. వీరి కాలములో (అనగా క్రీ. శకమునకు ఒకశతాబ్దము ముందు వెనుకలలో) నీరామాయణరచన జరిగియుండవలెను. ఈకాలములోనే పాణిని మున్నగు వ్యాకరణకర్తలు, భాషాసంస్కర్తలు పెక్కురు బయలువెడలి వెనుకటి గీర్వాణభాషను సంస్కరించి కావ్యములు మున్నగునవి వ్రాయనారంభించిరి. అందీరామాయణ మాదికావ్యము. ఇక్కడకు రామాయణకాలమును, వాల్మీకికాలమును దాదాపుగా క్రీస్తుశకారంభమునకు పిమ్మటనే యని సూచించితిని. ఈసందర్భమునందే వాల్మీకి నివాసస్థానమునుకూడ కనుగొనుటకు ప్రయత్నింతము.

వాల్మీకి నివాసస్థానము

వాల్మీకి నివాసస్థానము పశ్చిమోత్తర హిందూస్థానమున సింధుసరస్వతులకు నడుమ ప్రదేశమై యుండవలెను. ఏలయన వాల్మీకి కిష్కింధకాండమున సుగ్రీవుడు సీతాన్వేషణార్థము కపులను నాలుగుదిక్కులకును బంపు సందర్భమున నా నాలుగుదిక్కులందునుగల దేశములను, నదులను సవిస్తరముగ పేర్కొనెను.

1 తూర్పుదిక్కున—సరయువు, గంగ, కౌశికి, యమున, సరస్వతి, మాళవ, విదేహ, కాశి, మగధ, కోసల మొ.

2 దక్షిణదిక్కున—వింధ్య, నర్మద, గౌతమి, కృష్ణవేణి, అవంతి, విదర్భ, వంగ, కళింగ, అంగ, ఆంధ్ర, పుండ్ర, చోళ, పాండ్య, కేరళ, కావేరి మొ.

3 పశ్చిమదిక్కున—సురాష్ట్రము, బాహ్లీకము, శూరము, భీమము, సింధు, ప్రాగ్జ్యోతిషము మొ.

4 ఉత్తరదిక్కున—మ్లేచ్ఛ, శూరసేన, పుళింద, ప్రస్థర, భరత, మద్రక, కురు, కాంభోజ, యవన, శక, బాహ్లీక దేశములు మొ.

పై నుదహరింపబడిన నాలుగు దిక్కులయందును గల నదులకును, దేశములకును నడుముగల ప్రదేశము సింధుసరస్వతుల నడుమ ప్రదేశమని తేలుచున్నది. అనగా నార్యులు మొట్టమొదట మన దేశమున వాసస్థానముగా నేర్పఱచుకొనిన సప్తసింధుప్రాంతము. సుగ్రీవుడు వానరులకు చెప్పిన పై నాలుగుదిక్కులకును నడుమనున్న సింధుసరస్వతుల నడుమ ప్రదేశము కిష్కింధ కానేరదు కదా! లేక, రామాయణ కథానాయకుడు శ్రీరాముని వాసస్థానమగు నయోధ్యయు కానేరదుకదా! ఇది యీ రెంటికిని భిన్నమగు మూడవప్రదేశము. ఇది తాను నివసించు ప్రదేశమై యుండవలెను. వాల్మీకి కిష్కింధకు నాలుగు దిక్కులంగల నదులను, దేశములను చెప్పుటకు మాఱుగా పొరపాటున తన స్థానమునకు నాలుగు దిక్కులంగల నదులను, దేశములను వర్ణించుకొనెను. వాల్మీకి తన రామాయణమున యవనులయొక్కయు, శకులయొక్కయు యుద్ధమును వర్ణించుటకూడ తా నా ప్రాంతమునకు దగ్గర వాడగుటయే యొక కారణమై యుండవచ్చును.

రామునికాలము

రాముడు భారతయుద్ధమున కెట్లు పూర్వుడు?

1. రాముడు 24 వ త్రేతాయుగమునాటివాడనియును, భారతయుద్ధము 28 వ ద్వాపరయుగమున జరిగెననియును బ్రహ్మాండాది పురాణములు చెప్పుచున్నవి. దీనినిబట్టి శ్రీరాముని యవతారానంతరము నాలుగుమహాయుగములకు పైని భారతయుద్ధము జరిగినట్లు స్పష్టపడుచున్నది.

2. మఱియు రాముని వనవాసకాలమునకు దక్షిణదేశమంతయు నరణ్యమయమై రాక్షసులకాటపట్టయి అక్కడక్కడ ఋష్యాశ్రమములు మాత్రము కలిగియుండెను. రామరావణయుద్ధములో రామునికి తోడ్పడిన వారెల్ల మోటుజాతివారగు వానరులు, ఋక్షులు మున్నగు నాటవికజాతి.

3. భారతయుద్ధకాలమున దక్షిణదేశమంతయు నించుమించుగా జనాకీర్ణమై యుండెను. భారతయుద్ధసమయమున కురుపాండవులకు తోడ్పడిన రాజులు నాగరికత వహించిన దేశాధీశ్వరులు. భారతయుద్ధకాలమునకు అక్షౌహిణులసంఖ్య, యుద్ధములో సైనికులను వ్యూహములుగా పన్ను నేర్పు మున్నగునవి వర్ణింపబడెను. రాముని కొలువునన్న వసిష్ఠుడును, రామునకు విలువిద్య నేర్పిన విశ్వామిత్రుడును భారతయుద్ధమునకు పూర్వులుగాని పిమ్మటివారుకారు.

4. రామునికాలమునాటికి మనుజుల కాయుః పరిమాణ మెక్కువగా నుండెడిది. రాముడు పదివేలేండ్లును, దశరథుడు అరువదివేలేండ్లును జీవించిరి. భారతయుద్ధకాలమునాటికి మనుజుల యాయుఃపరిమాణము తగ్గినది. శ్రీకృష్ణుడును, ధర్మజుడును నూటయిరువదియైదు సంవత్సరములు చిల్లరమాత్రమే జీవించిరి.

5. వాల్మీకిరామాయణానుసారము వైవస్వతునకు రాముడు 35 వ తరమువాడు. భాగవతాదుల

ననుసరించి ధర్మరాజు వైవస్వతునకు 48 వ తరము వాడు. దీనినిబట్టి ధర్మజుడు రామునకు 13 తరములు దిగువవాడు.

పైని చూపబడిన యన్ని కారణములచేతను రాముడు భారతయుద్ధమునకు పూర్వుడని చెప్పవలసి యున్నది.

పూర్వపక్షము

కాని పైని చూపబడిన అన్ని కారణములకును బలమగు పూర్వపక్షముకూడ కలదు. కావున నిటపై వానిని పూర్వపక్షము చేయ ప్రయత్నించెదను.

1. శ్రీరాము డిరువదినాలుగవ త్రేతాయుగమునాటివాడైనచో వైవస్వతమన్వంతర ప్రారంభము మొదలు నీయిరువదినాలుగు మహాయుగములకును నీక్రింది లెక్క తేలవలెను.

మహాయుగ మనగా 4320000 సం.

24 మహాయుగములకు 24

17280000
8640000
103680000

ఇందులో నిరువదినాలుగవ మహాయుగములోని ద్వాపరకలియుగసంఖ్య 1296000 సంవత్సరములను తీసివేసినను మిగిలినసంఖ్య—

103680000
1296000
102384000

పదికోట్ల యిరువది మూడులక్షల యెనుబదినాలుగువేల సంవత్సరములు తేలినది. ఈ 102384000 సంవత్సరములలోను వైవస్వతమనువు మొదలు శ్రీరాముని వఱకు గల తరముల సంఖ్య 35 గా వాల్మీకి చెప్పెను. అనగా సగటున నొక్కొక్కని జీవితకాలము.

35)102384000
2782400 సం.

ఇరువదియేడులక్షల యెనుబది రెండువేల నాలుగువందల సంవత్సరములకు పైనగాని తక్కువయని చెప్పవీలు లేదు.

ఒక్కొక్క డింతింతకాలము జీవించెనని యే పౌరాణికుడును చెప్పలేదు. చరిత్రకారులును నియ్యది విశ్వసింపరు. ఈ యుగసంఖ్యను పూర్వులే లెక్కకొఱకేర్పఱచుకొనిరో కాని చరిత్రకుమాత్రము పనికిరాలేదు. (ఈసంఖ్యనుగూర్చి "మన్వంతరములు-యుగములు" అను శీర్షికక్రింద నేనొకవ్యాసమును వ్రాయనెంచితిని గావున దానిగూర్చి యిట విస్తరింపను.)

కావున నీయుగములసంఖ్యలో నిట చర్చించుట మాని తరములసంఖ్యలో రామునికాలమును చర్చించెదను.

* రాముడు మనువునకు 35 వ తరమువాడని వాల్మీకి బాలకాండమున సీతాకళ్యాణ సందర్భమున వ్రాయుచు నీక్రింది వంశవృక్షమును పేర్కొనెను.

1 మనువు
2 ఇక్ష్వాకు
3 కుక్షి
4 వికుక్షి
5 బాణుడు
6 అరణ్యుడు
7 పృథుడు
8 త్రిశంకుడు
9 యువనాశ్వుడు
10 మాంధాత
11 సుసంధి
12 ధ్రువసంధి
13 భరతుడు
14 అసితుడు
15 సగరుడు
16 అసమంజుడు
17 అంశుమంతుడు
18 దిలీపుడు
19 భగీరథుడు
20 కకుత్స్థుడు
21 రఘువు
22 ప్రవృద్ధుడు
23 శంఖనుడు
24 సుదర్శనుడు
25 అగ్నివర్ణుడు
26 శీఘ్రగుడు
27 మరువు
28 ప్రశుశ్రుకుడు
29 అంబరీషుడు
30 నహుషుడు
31 యయాతి
32 నాభాగుడు
33 అజుడు
34 దశరథుడు
35 రాముడు

* ఇది 6 వ కారణమునకు సమాధానము.

పైని పేర్కొనబడిన వారందఱును నొకరికొకరు పుత్రులని పేర్కొనబడెను. ఇదియే సమగ్రమగు వంశవృక్షమగుచో వేదములలో నుదహరింపబడిన హరిశ్చంద్రుడు పురుకుత్సుడు మున్నగు సూర్యవంశపురాజులు అనేకు లిందు లోపింపబడిరి. అందుచే నియ్యది సమగ్రమగు వంశవృక్షము కానేరదు. బ్రహ్మాండాది పురాణములలో నుదహరింపబడిన పూర్తియగు సూర్య చంద్రవంశజుల వంశవృక్షమిట వ్రాసెదను.

1 వైవస్వతమనువు

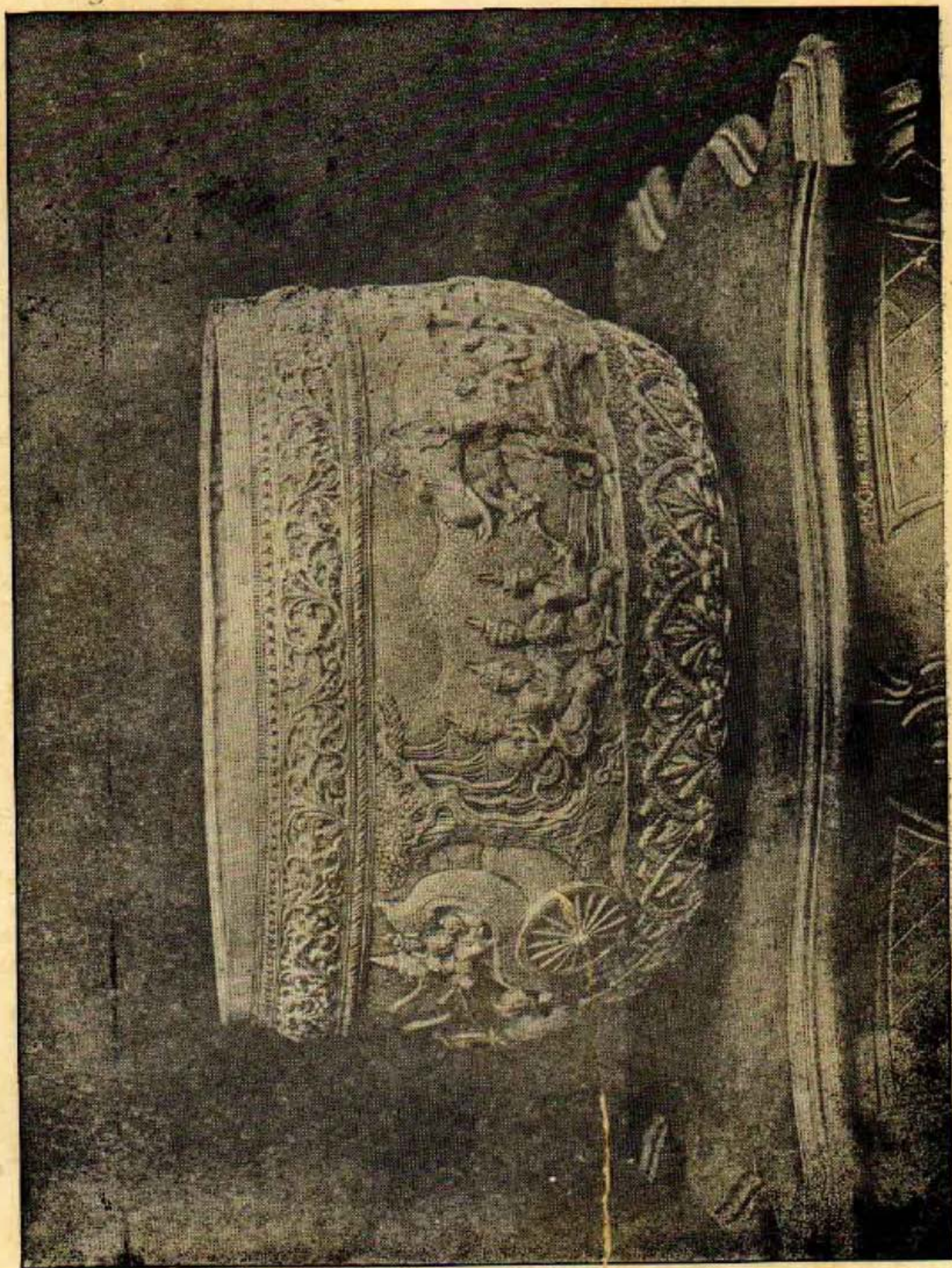
2 ఇక్ష్వాకు	బుధుడు = ఇళ
3 వికుక్షి	పురూరవుడు
4 కకుత్ స్థుడు	ఆయువు
5 పృథుడు	నహుషుడు
6 పృషదశ్వుడు	యయాతి
7 అంధ్రుడు	పూరుడు
8 యువనాశ్వుడు I	జనమేజయుడు
9 శ్రావస్తుడు	ప్రాచీన్వాంశుడు
10 బృహదశ్వుడు	ప్రవిరోధనమన్యువు
11 కువలయాశ్వుడు	చారువు
12 దృఢాశ్వుడు	సుద్యువుడు
13 హర్యశ్వుడు	బహుగతుడు
14 నికుంభుడు	శర్యాతి
15 సంహతాశ్వుడు	సంయాతి
16 కృశుడు	రౌద్రాశ్వుడు
17 ప్రసేనజిత్తు	ఋతేపువు
18 యువనాశ్వుడు II	అంతిసారుడు
19 మాంధాత	సుమతి
20 పురుకుత్సుడు	రైభ్యుడు
21 సంభూతుడు	దుష్యంతుడు
22 అనరణ్యుడు	భరతుడు
23 హర్యశ్వుడు	వితథుడు
24 సుమతి	మన్యువు
25 త్రిధన్వుడు	బృహత్క్షత్రుడు
26 త్రయ్యారుణి	సుహోత్రుడు
27 త్రిశంకువు	హస్తి
28 హరిశ్చంద్రుడు	అజమీఢుడు
29 రోహితుడు	ఋక్షుడు I
30 చంచుడు	సంవరణుడు
31 విజయుడు	కురువు
32 రురుకుడు	పరీక్షిత్తు I
33 బాహుడు	జహ్నువు
34 సగరుడు	సురథుడు
35 అసమంజసుడు	సార్వభౌముడు
36 అంశుమంతుడు	జయత్సేనుడు
37 దిలీపుడు	రథికుడు
38 భగీరథుడు	అయుతాయువు
39 శ్రుతుడు	క్రోధనుడు
40 నాభాగుడు	దేవాతిథి
41 అంబరీషుడు	ఋక్షుడు II
42 సింధుద్వీపుడు	భీమసేనుడు
43 అయుతాయువు	ప్రతీపుడు
44 ఋతుపర్ణుడు	శంతనుడు
45 సర్వకాముడు	విచిత్రవీర్యుడు
46 సుదాసుడు	పాండురాజు
47 సౌదాసుడు	అర్జునుడు, ధర్మజుడు
48 అశ్మకుడు	అభిమన్యుడు
49 మూలకుడు	పరీక్షిత్తు II
50 శతరథుడు	జనమేజయుడు II
51 ఇడబిడుడు	శతానీకుడు
52 కృతకర్మ	సహస్రానీకుడు
53 దిలీపుడు	అశ్వమేధజుడు
54 రఘువు	అధిసీమకృష్ణుడు
55 అజుడు	నిచకుడు
56 దశరథుడు	ఉష్ణుడు
57 రాముడు	చిత్రరథుడు

పై వంశవృక్షమును బట్టిచూడ రాముడు మనువునకు 57 వ తరమువాడు. చంద్రవంశములో నితనికి సమకాలికుడు చిత్రరథుడు. ఈ చిత్రరథుడు భారత

చిత్రము ౯

చిత్రము ౧౦

యుద్ధానంతరము రాజ్యమునకు వచ్చిన ధర్మరాజునకు పదునొకండవతరమువాఁడు. అనఁగా చిత్రరథునకు సమకాలికుఁడగు రాముఁడును భారతయుద్ధానంతరము పదునొకండవతరమువాఁడై యుండవలయును.

ఇంతవరకు వ్రాసిన విషయములవలన రాముఁడు భారత యుద్ధమునకు పూర్వుఁ డని చూపుటకు వ్రాయఁబడిన యంశములలోని 1-4-5 భాగములు పూర్వపక్షము కాఁబడెను. ఇక రెండవదియు, మూఁడవదియు పూర్వపక్షము కావలసియున్నవి.

నాగరికత

రెండుమూఁడులు నాగరికతను తెలియఁజేయు విషయములు. పైని రెండవ యంశమున జెప్పినట్లు రామునికాలము నాటికి దక్షిణదేశమంతయు కేవలము రణ్యమయమై కోఁతుజాతి యాటవికులచేతను, రక్కసులచేతను నిండి అక్కడక్కడ ఋష్యాశ్రమములు మాత్రము కలిగి యుండలేదు. రాము డరణ్యవాసము చేయుచున్నాఁడు కావున నాగరికత వహించిన దేశములను, జనపదములను, పట్టణములను ప్రవేశింపక కేవల మరణ్యమార్గమున ఋశ్య మూకాద్రికేగి యక్కడనుండి ప్రస్రవణాద్రికరిగెను. అప్పటికి దక్షిణమున గల దేశములను (కిష్కింధకాండమున) సుగ్రీవు డిట్లు హనుమదాదులతో చెప్పెను.

శ్లో. అన్వీక్ష్య దండకారణ్యం సపర్వత నదీగుహామ్,
నదీం గోదావరీం చైవ సర్వ మే వానుపశ్యత.

శ్లో. తథై వాంధ్రాంశ్చ పుండ్రాంశ్చ చోళాన్పాండ్యా
న్సకేరళాః...

పైశ్లోకములలో నాంధ్ర, పుండ్ర, చోళ, పాండ్య, కేరళ దేశములు వర్ణింపబడెను. ఇందు చోళ, పాండ్య, కేరళదేశములు కేవల దక్షిణదేశము లని యెల్లరు నెరింగిన విషయమేకదా! అందుచే రాముని కాలమునాటికి దక్షిణదేశము అనాగరిక ఆటవికప్రదేశమని చెప్పవలనుపడదు. దక్షిణదేశమును అప్పటికి మంచినాగరికత వహించినదేశమే. అంతియకాక "పాండ్య"దేశము యొక్క "పాండ్య" శబ్దమునకు "పాండవుల సంతతివారి యొక్క" యని కాత్యాయనుఁడు వ్యుత్పత్తిని చెప్పియున్నాఁడు. అందుచే నీపాండ్యరాజ్యము పాండవుల సంతతివారిచే భారతయుద్ధమునకు పిమ్మట మఱికొంత కాలమునకు స్థాపింపబడియుండవలయును. పాండవుల సంతతివారిచే స్థాపింపబడిన పాండ్యదేశము సుగ్రీవునిచే చెప్పబడుటచే సుగ్రీవుఁడు, రాముఁడు మున్నగువారు పాండవులకు (భారతయుద్ధమునకు) పిమ్మటివారని నిర్వివాదముగా చెప్పనొప్పు.

ఇక భారతయుద్ధకాలము నాటి సంగతిసందర్భము లాలోచించినను రాముఁడు పాండవుల కెంతో కాలము పిమ్మటివానివలె తోఁపకమానదు, ఎట్లన:—

పాండురాజు తన వానప్రస్థాశ్రమకాలమున నాగశైలము, చైత్రరథము, హిమవంతము గడచి మేరుపర్వతమునకు దక్షిణశాఖ యగు గంధమాదనపర్వతమున కరిగినట్లు భారతమున కలదు. ఈగంధమాదనము మేరువు యొక్క దక్షిణశాఖయైనట్లు వాయుపురాణ మిట్లు చెప్పుచున్నది:—

శ్లో. మహాపాదాస్తు చత్వారో మేరో రథ చతుర్దిశమ్,
పూర్వేణ మంథరో నామ దక్షిణే గంధమాదనః.
విపులః పశ్చిమేపార్శ్వే సుపార్శ్వశ్చోత్తరేస్మృతః.
(వాయు. 1-35-16)

పాండుమహారాజు తదనంతరము పాండవులును తమ యరణ్యవాసకాలమున హిమాలయపర్వతములు దాటి గంధమాదనమువఱకును వెళ్లినట్లును, ఇంద్రుఁడు పాండవుల యొద్దకు వచ్చినట్లును అర్జునుఁడు ఇంద్రపురి కరిగి యక్కడ కొంత కాలమున్నట్లును భారతమున స్పష్టముగా గానవచ్చుచున్నది.

దీనినిబట్టి పాండవులకాలమునాటి కింకను ఉత్తరభూములకును, భారతవర్షమునకును హిమాలయపర్వతములమీఁదుగ స్పష్టమైన దారి యున్నట్లును భారతవర్షవాసులకును, స్వర్గలోక (ఇలావృతవర్ష)వాసులకును నొకరితో నొకరికి సంబంధములును, రాకపోకలును, కలిగి యున్నట్లును తెలియుచున్నది.—రామునికాలమునాటి కాదారులన్నియును పోయి స్వర్గలోకవాసులకును, భారత

వర్ష వాసులకును రాకపోకలును, సంబంధములును తెగిపోయినవి. అందుచేతనే రాముడు త్తర భూభాగముల కరణ్యావాసమున కరుగలేక దక్షిణభూములకు వెళ్లవలసి వచ్చెను. అందుచే భారతయుద్ధవీరు లగు పాండవులకు మరికొన్ని శతాబ్దములపిమ్మటగాని రాముడు జన్మించినట్టు కానరాదు.

కుశలవులు

ఇక సీత వాల్మీకియొక్క యాశ్రమమున నుండుటయు, నచ్చట సీతకు కుశలవులు జన్మించుటయు, వాల్మీకి కుశలవులచే రామాయణమంతయు గానము చేయించుటయు నిశ్చయమే యైనచో వాల్మీకితోపాటు కుశలవులును సీతారాములును కూడ క్రీస్తుశకమునకు పిమ్మటివారని చెప్పకతప్పదు.

జనకుడు

రామునకు మామగారని చెప్పబడు జనకుని కాలమునుగూర్చి యించుక సూచించెదను. రాముని తండ్రి యగు దశరథుడు జనకునకు సమకాలికుడు. వాజసనేయ సంహిత (శుక్లయజుర్వేదము) కర్తయు, బృహదారణ్యకోపనిషత్తున ప్రధానపురుషుడును నగు యాజ్ఞవల్క్యజనకునిసభలో మిక్కిలి పేరెన్నికగన్న ఋషి. జనకునిసభలో నొకసారి "క్వ పరిక్షితా అభవన్?" అను ప్రశ్న వచ్చినట్లు బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో గానవగుచున్నది. అనగా పరీక్షితులగతి యేమయ్యెనని ప్రశ్న. దానికి ప్రత్యుత్తరముగా అశ్వమేధయాగము చేసినవారందఱును నేగతికిబోయిరో వారును నాగతికే పోయిరని యాజ్ఞవల్క్య పల్కెను. దీనినిబట్టిచూడ పరీక్షితుని వంశజులరాజ్యము జనకునకు కొన్నితరములు ముందుగనే నశించినట్లు కానవచ్చుచున్నది. అంతియకాక యాజ్ఞవల్క్యయు యాజ్ఞవల్క్య సమకాలికు డగు ఉద్దాలకుడును జనమేజయుని సర్పయాగము చూచుటకు వెళ్లినట్లును, జనమేజయునకు వేదములు చెప్పినట్లును విష్ణుపురాణాదులు చెప్పుచున్నవి.

కాని యీజనకుడును, సీతతండ్రియగు సీరధ్వజుడను నామముగల జనకుడును నొక్కడేయగునా యని ప్రశ్నింప నీజనకుని కాలమున కేకయదేశమున నొక 'అశ్వపతి' యను పేరుగల రొక రాజున్నట్లు వేదములలో గానవచ్చుచున్నది. ఈయశ్వపతి భరతునకు మేనమామయైనట్లు రామాయణమున కలదు. అందుచే యాజ్ఞవల్క్యనాటి జనకుడును సీత తండ్రి యగు సీరధ్వజుడను జనకుడును నొక్కడే యగునని తోచుచున్నది.

రాముడు కల్పితపురుషుడు

ఇంతవఱకును రామాయణము క్రీస్తుశకమునకు పిమ్మట వ్రాయబడెననియును, రాముడును భారతయుద్ధమునకు పిమ్మటివాడే యనియు చెప్పబడెను. ఇక మనము మఱియొకవిషయ మాలోచింపవలసియున్నది. రాముడు భారతయుద్ధానంతరమువాడే యైనచో పురాణము లట్లేల చెప్పలేదు? వాల్మీకి రాముని త్రేతాయుగపురుషునిగా జేయుటకు కారణమేమి? దీనినిగూర్చి యింతవఱ కెవ్వరును నిదమిత్థమని నిర్ణయింపకపోవుటయేకాక పూర్వగ్రంథములలో నెల్ల రామాయణమును పరమపవిత్రమైనదానినిగా మనపూర్వులు భావించుటకు కారణమేమి యనికూడ మనము కొంతవరకు విచారింపవలసియున్నది.

రాముడు నిజముగా భారతయుద్ధమునకు కొన్నితరములు పిమ్మటివాడైనను లేక కొన్నితరములు పూర్వపువాడైనను నావిషయమును వేద సంహితలయందుగాని బ్రాహ్మణములయందు గాని, సూత్రములయందుగాని యుదహరింపబడియే యుండును. సూర్య చంద్రవంశజులలో ననేకరాజులు వేదములందు దహరింపబడియుండగా నింత ఖ్యాతి వహించిన ప్రఖ్యాతపురుష డగు రామచంద్రు డేల వేదగ్రంథములయం దుదహరింపబడలేదు? ఈవిషయము రాముడు కల్పితపురుషుడా- లేక నిజముగా నిక్ష్వాకువంశమునకు జెందినపురుషుడా- యని సందేహము కలుగజేయకమానదు.[1] ఋగ్వేదమునమాత్రమొకచోట దశరథునియొక్క-

1. ఋగ్వేదము (I-126-4)

నామము పేర్కొనబడెను. వేఱొకచోట² రాముడు 'వారణాసి' రాజని పేర్కొనబడెను. వారణాసి యనగా కాశీ. ఇతడైనను ఇక్ష్వాకువంశజుడని గాని, సీతకు పతియనిగాని, రావణుని సంహరించెననిగాని యొక్కడను చెప్పబడలేదు. వీరివృత్తాంతమేమియును వేదగ్రంథముల వలన మనకు తెలియనే తెలియదు. అందుచే నీరామునకును వాల్మీకిరచించిన ఇక్ష్వాకువంశజుడగు రఘురామునకును నేమియు సంబంధము లేదు. అందుచే నీ రఘురాము డెక్కడినుండియో వాల్మీకిచే రామాయణరచనకై కొనితేబడిన నూతనపురుషుడని తోపకమానదు.

వాల్మీకి మొదట నీరామాయణము వ్రాయునప్పుడు కూడ తానొకచరిత్ర వ్రాయవలెననిగాని ఒకయవతార పురుషుని వర్ణింపవలెననిగాని యుద్దేశించినట్లు కానరాదు. బ్రాహ్మణమతోద్ధరణకాలమున నొక పవిత్ర మగు మంత్రగ్రంథమును కావ్యరూపమున వ్రాయవలెనని యాతడు సంకల్పించియుండును. అందు కనుగుణముగా నాతడు 'సప్తతంతువు' వలె సప్తకాండములుగా నొనరించి గాయత్రీమంత్రయుక్తముగను, బీజాక్షరయుక్తముగను, వేదమంత్రాక్షరయుక్తముగను, నీ రామాయణము రచించెను. ఈరామాయణమునందంతటను తాను వ్రాయదలచుకొనిన మంత్రయుక్తమగు నాధ్యాత్మికగ్రంథమున కనుకూలమగు నామములను, కథయును నిర్మించుకొనెను. రామునియొక్కయు సీతయొక్కయు నామములందు వాల్మీకి చాల విశేషము కనబరచెను. అందు కొన్ని స్థాలీపులాకన్యాయమున నిట జూపెదను.

రామాయణము-మంత్రసమ్మితము

రామాయణమునకు గాయత్రి అధిష్ఠానదేవతగా నొనరింపబడెను. గాయత్రికి 24 అక్షరములు కలవు. రామాయణమును 24 వేలశ్లోకములుగా రచియింపబడి ప్రతి వెయ్యిశ్లోకముల ప్రథమాక్షరములను కలిపి చదివిన గాయత్రీమంత్ర మగునట్లు వాల్మీకి యొనరించెను. రామాయణము "తపస్స్వాధ్యాయనిరతం—" యనుశ్లోకముతో ప్రారంభింపబడెను. దీని ప్రథమాక్షరము "త". గాయత్రీమంత్రముయొక్క ప్రథమాక్షరముకూడ "త". ఇట్లే ప్రతి వేయిశ్లోకముల మొదటియక్షరములను కలిపి చదువుకొనిన గాయత్రీమంత్ర మగును.

ఈ విషయమును వాల్మీకియే తన గ్రంథమున నిట్లు వ్రాసెను—

శ్లో. చరితం రఘునాథస్య శతకోటి ప్రవిస్తరమ్,
ఏకైకమక్షరం ప్రోక్తం మహాపాతకనాశనమ్.

రఘురాముని చరితమును శతకోటిగా వ్రాసితినని చెప్పెను. "శతము" సంఖ్యాస్థానములో మూడవది గావున శత మనగా మూడు అని యర్థము. "కోటి" సంఖ్యాస్థానమున నెనిమిదవది గావున "కోటి" యనగా ఎనిమిది యని యర్థము. శతకోటియనగా మూడెనిమిదులని యర్థము. (3 × 8=24) అనగా రామాయణమును 24 భాగములుగా చేసితినని భావము.

మఱియు

శ్లో. ఇదం రామాయణం కృత్స్నం,
గాయత్రీ బీజ సంయుతమ్.

అనుటవలన రామాయణము గాయత్రీమంత్రాత్మక మని స్పష్టపడుచున్నది.

రామాయణము సాంఖ్యము

'కాదిన'వాది సూత్రములచొప్పున నక్షరములకుగల సంఖ్యలను బట్టిచూడ రామాయణమున కొన్ని చిత్రములు కనబడుచున్నది.

రా + మ = 2 + 5 = 7

అవతారసంఖ్య	7
రామాయణకాండసంఖ్య	7
యుద్ధదినసంఖ్య	7
రామాయణయుద్ధమున ముఖ్యపురుషులసంఖ్య	7
పారాయణమునకు ముఖ్యముగ నియమితమైన సర్గలసంఖ్య	7
వ్యాహృతులు	7

2. ఋగ్వేదము (X-93-14)

వాల్మీకి బాలకాండమున ప్రథమసర్గ 100 శ్లోకములని చెప్పి యాసంఖ్యను మొదటిశ్లోకమున నీవిధముగ జూపెను.

6 1 4 1 1 0 2 6 6 1 4 4 4
త ప స్స్వా ధ్యా య ని ర తం త ప స్వీ వా గ్వి
8 4 2 0 2 8 1 2 1 2 7
దాం వ రం నా ర దం ప రి ప ప్ర చ్ఛ
4 5 1 5 0 1 3 4
వా ల్మీ కి ర్ము ని పుం గ వమ్. =100

ఈనూరుసంఖ్య ప్రథమసర్గశ్లోకసంఖ్యగా నున్నది. సీతారాములు వియోగము లేక కూడియుండుట అయోధ్యాకాండమందు మాత్రమే చెప్పబడెను. తక్కినయన్ని కాండములయందును గొంతకాలమైనను వియోగము చెప్పబడెను. కాబట్టి యీ రెండు నామముల సంఖ్యలు కలుపగా

సీత = 67
రామ = 52
119

అయోధ్యాకాండమున సర్గలసంఖ్య 119. ఇట్లే సాంఖ్యశాస్త్రము ననుసరించి పెక్కుచిత్రములు రామాయణమునం గలవు.

రామాయణము - అధ్యాత్మము

ఇక రామనామములో గల యక్షరములంగల విశేషములు పరికింపుడు.

ఉ. "మా" యన పంచవింశతిత
మంబది యాత్మకు సంజ్ఞ, రెండునై
"రా"యన నిర్వదేడనది
గ్రాలుగదా పరమాత్మసంజ్ఞ నా
రాయణుఁ డాతఁడే, ప్రణవ
మందలి "యు" త్తన నిర్వదాఱునౌఁ
గా, "య" తలంపనౌఁ బరువ
కారము సూచనసేయు లక్ష్మిగన్.

మఱియు—"ఓం నమో నారాయణాయ" యను నష్టాక్షరీమంత్రములోని "రా" యను నక్షరమును, "నమశ్శివాయ" యను పంచాక్షరీమంత్రములోని "మ" యను నక్షరమును చేర్చి రామ శబ్దము కల్పించి దానికి ప్రాముఖ్య మిచ్చినట్లును, అందుచేతనే యీ 'రామ' మంత్రము శైవులకును, వైష్ణవులకును గూడ జపించుటకు యోగ్యమైనదనియును కొందఱు చెప్పుదురు. ఈ 'రామ' మంత్రమును శివుఁడు పార్వతి కుపదేశించినట్లు కొన్ని పురాణములు చెప్పుచున్నవి. ఈ 'రామ' మంత్రమునకు 'తారక' మంత్ర మనియును పేరుకలదు.

పై విషయముల నన్నిటిని బట్టిచూడ రామాయణములోని కథానాయకుడగు రామునియందుగల మాహాత్మ్యము కంటెను "రామ" శబ్దమునందుగల మాహాత్మ్యమే యెక్కువగా కానవచ్చుచున్నది. అందుకే 'రామ' శబ్దము మహామంత్రమైనది. ఈ 'రామ' నామము తప్ప మఱియే యితర అవతారముయొక్క నామముగాని యింతపరమ పవిత్రశబ్దముగా పరిగణింపబడలేదు. అందుచే రాముడు చరిత్రపురుషుడనిగాని దేవుడనిగాని చెప్పుకొనుట కంటె "రామ" నామము మహామంత్రమని చెప్పుకొనుట లెస్స. "ఓం"కార మెట్లు పరమపవిత్రముగా భావింపబడుచున్నదో 'రామ' నామమును నట్లే పరమపవిత్రముగా భావింపబడుచున్నది. పురుషుడును-ప్రకృతియు నెట్టివియో రాముడును సీతయు నట్టివారుగనే వాల్మీకి రచించెను. ఇంకను నీ రామశబ్దమును గూర్చి సీతారామాంజనేయసంవాదకారుడు విపులముగా దర్శించి సిద్ధాంత మొనరించెను.

ఈరామాయణ మధ్యాత్మము కావుననే అనేక పండితు లీరామాయణమున కంతటికిని పరమాత్మ పరమగు నర్థమును చెప్పుచున్నారు. ఈరామాయణము చరిత్రాత్మకము కాదనియును, కేవలమాధ్యాత్మికమనియును నిడివఱకే పెక్కండ్రు మునులు తెలిసికొనినట్లు వారు రచించిన అధ్యాత్మరామాయణము వాసిష్ఠరామాయణము, శతకంఠరామాయణము, విచిత్రరామాయణముల వలన మనకు తెలియుచున్నది. అన్ని రామాయణములలోను నామములు మాత్రమే సరిపోవును గాని కథలు పరస్పరవిరుద్ధములే. ఒకరామాయణములో నుపహరింప

బడినరీతి కథ వేఱొకదానియం దుండదు. ఏందుచేత? ఇది చరిత్రాత్మకము కాకపోవుటచేత వారికి కథ ప్రధానముకాదు. అందలి పరమార్థబోధయే వారికి ప్రధానము.

కావున దీనివలన మనమిట్లు గ్రహింపవలసియున్నది. రాముడు 24 వ త్రేతాయుగమునాటివాడును కాడు. 28 వ కలియుగమునాటి వాడును కాడు. భారత యుద్ధమునకు బూర్వుడును కాడు. పిమ్మటి వాడునుకాడు. మనువునకు 57 వ తరమువాడును కాడు. 35 వ తరమువాడును కాడు. ఇతడు కేవలము వాల్మీకి తరమువాడు. వాల్మీకిచే "పరమాత్మ"గా నిరూపింపబడిన పురుషుడు. పురుష యనగా ప్రకృతి పురుషులలోని పురుషుడు. "సీత" కేవలము "ప్రకృతి"కి మాఱుగా నేర్పరుపబడిన స్త్రీ. ఇంతకంటెను రామాయణమున చరిత్రాత్మక మేదియును లేదు.

వాల్మీకి రాముని మొదట ఇక్ష్వాకు వంశమున చేర్చుటచే మిగిలిన పౌరాణికులును నితనిగ్రంథము ననుసరించి రాముని నిక్ష్వాకువంశమున చేర్చిరి. ఈ చేర్పుటలో పౌరాణికులు పడిన శ్రమకు మితిలేదు. ప్రతి పౌరాణికునకు, అజుడు- దశరథుడు- రాముడు అను మూడు నామములే వరుస తప్పకుండ వ్రాసెనుగాని అజుని తండ్రిని చెప్పవలసివచ్చినప్పుడు ఎవరిదారిని వారే పోయిరి. ఒకపౌరాణికుడు అజునితండ్రి నాభాగుడని వ్రాసెను. మఱియొక పౌరాణికుడు అజునితండ్రి రఘువని వ్రాసెను. మఱికొందరు మఱికొన్ని నామములను వ్రాసిరి.

ఏదట్లయినను పురాణము లన్నియు రామాయణమునకు పిమ్మట వ్రాయబడినవగుటచే దాదాపుగా నన్ని పురాణములయందును రామకథ చేర్పబడినది.

రామసేవ—హనుమంతుఁడు

పొన్నలూరి సూర్యనారాయణశర్మ గారు

కొలిచితిఁ గొన్ని యేఁడులు రఘుప్రవరుండగు రామపాదముల్
ఫల మొకయింత యాసపడు భావముఁగాంచక ; యట్లుకొల్చి త
ల్లలితపదారవింద మధులాలసతం దనివొందనైతి : నా
నలువు సపర్య లాతనికిఁ జాలవొ నన్ విడిపోయె నక్కటా.

యదువంశంబునఁ గృష్ణుఁడయ్యెనని యావ్యాసుండు దాఁ బల్కె న
య్యది సత్యంబయినంత నేమగుఁ ? దదీయఖ్యాతి మచ్చిత్త మిం
పొదవం జేయదు ; యోగియై మునిమనంబుల్ గోపికాచిత్తముల్
కుదుటం బెట్టెనె కాని రాము నటు నాకుం గూర్చెనే హర్షముల్.

అతఁడు భూపుఁడయ్యు సకలావనిఁ బోవిడి యయ్యయోధరా
మాతఁ దనూజు డించియు సమానుషభూతదయాళువై జన
వ్రాతము బుద్ధి మార్చెడు నవార్యమనీషుఁడు బుద్ధుఁడైననుం
బ్రీతివహింపఁజాల శ్రుతివిత్తము రాముని మెచ్చునట్లుగన్.

కాయంబా రఘునాథుసేమమునకై కష్టింప భూమీసుతన్
శ్రీ యొప్పాఱఁగఁగూర్చి యాతని మనశ్చింతన్ వెసం బాపితిన్

మాయామానుషవిగ్రహుండో మఱి యస్మత్తీవ్రభక్తిస్ఫుర
త్కాయుండో యతఁడెవ్వఁడో తెలియఁగాఁ గాంక్షింప నాకేటికిన్.

ధనముల్ గోరను; రత్నసంచయము డెందంబందు నాసింప; భా
మిని దాసీనివహంబు గోవులను నెమ్మిం గోర; నాకేల యా
ఘనసంసారపు లంపటత్వములు? మత్కాయంబు తత్పాదసే
వన కర్పించితి; నాతఁ డిట్లు ననుఁ బ్రోవంజాలె నిర్మోహుఁడై.

తర్కవ్యాకరణాది శాస్త్రచయ ముద్ఘాటించితిన్; యోగసం
పర్కప్రస్ఫుట చిత్తనిర్మలత నాపాదించితిన్; గాని త
త్కార్కశ్యంబున నేమొ రామపద సంధానస్ఫురద్భక్తి నా
కోర్కుల్ దీఱఁగఁ జిత్తమున్ నెఱయ దుత్కాలోత్సుకత్వంబునన్.

అంగదుండుదొట్టి యస్మత్సమీపబాంధవులు ఫలముఁగోరి దైవఘటన
నతని మెచ్చుకున్న సమ్మహోమహులనకుఁ గొఱఁత గలదె? యేను వెఱవనేల?

వాలిని గీటడంచి రఘువంశ్యుఁడు భానుజు నేలె: నాసతో
వాలి తదీయరాజ్యమును బట్టఁడు; రాఘవుఁ డంగదున్ మహా
శీలుని యౌవరాజ్య పదసిద్ధు నొనర్చుట రాజ్యలోభమో
వ్రాలిన ధర్మలోభమొ యెవండు నిజంబుగ నిశ్చయించెడిన్?

మనువంశంబునఁ బుట్టి వేదములు ధర్మంబుల్ సమస్తాంగముల్
మనుపంజాలి, ధనుఃప్రచాలనము ధర్మధ్వంసకశ్రేణిపై
వినియోగించిన రాముఁడే యిటుల నుర్విన్ ధర్మమున్ మాపిన
న్మను నే లోకము? లొప్పు నే కులము? లుండ న్నేర్చు నే ధర్మముల్?

ఎఱిఁగియెఱుఁగ కాతనిపై - నెరసులు ఘటియించు నవమనీషులతో న
క్కఱ లేదు సమాధానము - విరివిగ నిడి వానినెల్ల విరియింపంగన్.

గురుఁ డవురా వసిష్ఠమునికుంజరుఁ డాతని; కంతకంటెనుం
గురుఁడఁట గాధిపట్టి యధికుండు శరాసనవిద్య; నిట్టు లి
ద్వరు గురు లాతనిన్ వెలయఁ బొందిక నెంతయు దిద్ది తీర్చుటన్
ధరణి రఘూద్వహున్ మిగులు దైవము గల్గునె యెట్టివేళలన్.

జలధరశ్యామమహా లలితతనూకాంతి డంబంబు నేత్రపర్వంబు నొసఁగ
సౌదామనీలత చందాన వైదేహి యసమానలీలఁ జెల్వాఱుచుండఁ

గైకయీసుతుఁడు లక్ష్మణుఁడు శత్రుఘ్నుఁడు ఛత్రచామరము హస్తములఁదాల్ప
సామంతభూకాంతసంతతి హాళిరత్నమ్ములు నీరాజనమ్ములొనఁగ
బాదపీఠి నేను బదములొత్తఁగ ముని-జనము వేదములను జదువుచుండ
నతులదీప్తితో ననర్ఘసింహాసనా-సీను రాముఁ దలఁతుఁ జిత్తమందు.

గురుఁడగు నవ్వసిష్ఠమునికుంజరుఁ డాతని కేమిబుద్ధులం
గఱపెనో నిర్గుణత్వమును గాంచినవాఁడు రఘూద్వహుండు; త
ద్గురునిది యేమిపోయె? నధికుండు నరుంధతిభర్త వేదవి
ద్వరుఁడు తనంతవానిగ నతం డొనరించెనె నన్ను నెన్నఁగన్.

కైలాసాచలకూటపీఠమున రాగద్వేషశూన్యాత్ముఁడై
ప్రాలేయాచల కన్యకాకృతపరీరంభుండునై గౌరికిన్
శ్రీలీలన్ వినిపించుచో రఘువరున్ శ్రీరామువర్ణించి యా
శైలాపత్యము మెప్పుఁగాంచునఁట యాశ్చర్యంబుగా నెంతయున్.

రామదేవుని గుణరత్నముల్ వర్ణించి, వాల్మీకిసుకృతియై వన్నె కెక్క-
దాశరథి విరహదశనువర్ణించి యా, భవభూతి ధరఁ గవివర్యుఁ డయ్యె
భావనాపటిమ యేర్పడఁగ రామునిఁగొల్చి, బమ్మెరపోతరా జిమ్ముఁ గాంచె
శతసంఖ్యకృతులఁ గౌసల్యాత్మజు నుతించి, త్యాగయ్య భక్తమూర్ధన్యుఁడయ్యె
గాశికుఁడు వసిష్ఠుఁడు నాదిగలుగుమునులు-చెలఁగి శ్రీరాము నాశీర్వచింపఁగనిరి
రామభక్తిసామ్రాజ్యధూర్వహులువారు-తత్పదాంబుజరజమునన్ ధన్యుఁ జేయు.

వారలమాట నేను నుడువంబనియేమి? యయోధ్యయందు నా
శ్రీరఘువంశ్యుఁ డొందు నభిషేకముఁ గన్నులఁ గాంచినాఁడఁ; ద
ద్భూరిగుణంబులందుఁ గల పొందిక యెందును జూడవచ్చునే?
యూర ననుం దొరంగి చనె నాతఁడు హేతువులేక యెంతయున్.

కాంచినపురములఁ గలయంగ వెదకితిఁ, గౌసల్యసుతు నందుఁ గాంతుననుచుఁ
గనినస్రోతోవహల్ గడఁకమై వెదకితి, దశరథాత్మజుఁ డందుఁ దగులుననుచుఁ
జూచినకానలఁ జొఱఁబాఱి వెదకితి, శ్రీరాము నందుఁ గాంచెదనటంచుఁ
గాన్పించుశిఖరి శృంగములపై వెదకితి, నుర్వీజపతి యందు నుండునంచు
యోగమహిమచే నాతండ్రి నొనరఁగలసి-ప్రాణిహృద్గుహాలకుఁ జొఱఁబాఱివెదకి
యుంటిఁగాని శ్రీరాము నేనొకటనైనఁ-గనఁగనైతిఁ దచ్చరితంబువినుట దక్క.
సరయూర్మికలును నిర్ఝరతరంగిణియు నా శ్రీరామదేవు వర్ణించి పాడుఁ
గాళిందియును మహాగౌతమీనదియు నా రారాజు కీర్తి వర్ణనము సేయు

విపులపంపయుఁ గృష్ణవేణియుఁ గావేరి యూరామభద్రుని నరసి పొగడు
దక్షిణోదధి సముద్భట భంగఘోషముల్ శ్రీరామచంద్రుఁ బూజించిపలుకఁ
బరభృతకుహూకుహూగానపఙ్క్తులందు-భ్రమరఝంకారములయందు వైణికాళి
వల్లకులయందు నదిగో నాయుల్లమలర-రామదేవుని దివ్యకీర్తనము వెడలె.

రామాయణపారాయణ-మే మహనీయు లొనరింతు రెప్పుడు, నేద
వైవ్వ మసలియు నటఁజేరి శ్రీ-వామోదముగ విందు రాఘవుఁడు భక్తిమెయిన్.

రామదేవుని దివ్య హర్మ్యముల కెదుర - నా ప్రపన్నత మెచ్చి పుణ్యాత్ములచట
నిలువ నీడయొసంగి మన్నించుచున్న-వారు; వారలు సుఖమొందువారు సతము.

అడుగులొత్తెదను రామా, రాఁగదే నన్ను దయఁజూడవే నీకు దండమిడుదు
ఫలము లిచ్చెదను దేవా, రాఁగదే భక్త సంప్రీతిఁజూపవే సరస నిలిచి
తులసిమాల లొసంగుదును రామ, రాఁగదే తృప్తిఁజూపవే దండఁజేరి
పాడెద భవదీయభవ్యచారిత్రముల్, వినఁగదే! రాఁగదే విపినములకు
నద్దిశొనెదఁగన్నులకునీయఁడుగుదోయి-నిన్ను మూఁపున మోసెదనిన్నుఁ గొలుతు
నిన్నుఁగాంతు నిన్ విందు నినుఁ దలంతు-రామ, శ్రీరామ, జానకీరామ, రామ.

జనని, విదేహరాట్తనుజ! చయ్యన నా మొఱయాలకించి మీ
జనములతోడ నీవు రఘుసత్తముఁడున్ దయచేసి మత్సమ
ర్చనములఁగొండు! మీర లనురాగమునం గనుఁడీ! యరణ్యరో
దనముల వానిఁజేయక కృతార్థునిజేయుఁడి! కీర్తిఁ గాంచుఁడీ.

భాగీరథీప్రాంతవనముల నాతని, రాకకై యున్నాఁడు నాకుభవుఁడు
హిమభూమిధరభూమి సీతనికోసమై, కన్పెట్టుకున్నాఁడు కౌశికుండు
గౌతమీనదికిఁ జెంగటన"రామా"యంచుఁ, గుందుచున్నాఁడు దా గోపనాఖ్యుఁ
డల్ల కావేరీమహారామముల "రామ, దయఁజూడుమనువాఁడు త్యాగరాజు
ఊరకొనక యింటింటను నూరనూర-నెమకుచున్నాఁడ నెచటఁగాన్పించు ననుచు
మాయవస్థలు తెలిపి రామావనీంద్రుఁ, బనుపరే కృప వైకుంఠవాసులార!

ఆతఁడు మాకు ద్రవ్య మిసుమంతయు నీయఁగవద్దు; తమ్ములన్
సీతమతల్లినిం గొని విశిష్టరఘూద్వహచిహ్నధారియై
యాతఁడువచ్చెనేని యదియే పదివేల్; కనులారఁ జూచి మా
చేతములందు సమ్మదముఁజెంది సుఖింతుము కొంతకాలమే.

అరవమునందలి ழ అను వింతయక్షరము తెలుగునఁగలదా?

కాశీభట్ల బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి గారు

పీఠిక

ద్రావిడభాషలో ழ అను వింతయక్షరమొకటి కలదు. ఇది ష, ళాదిధ్వనుల సమ్మేళనము గలిగి విలక్షణముగా నుండుటచే దీనిని వింతయక్షరమని శ్రీ. శే. కొ. వేం. లక్ష్మణరావుపంతులవారు వాడియుండిరి. ఈవింతయక్షరము ద్రమిళమళయాళములలో నిప్పటికిని గలదు. కర్ణాటభాషలో బూర్వ ముండెడిది కాని యిప్పుడు లేదు. ఇది తెలుగులో నెప్పుడును నున్నట్లు గాన్పింపదు. ఏమన, ద్రమిళమళయాళకర్ణాటభాషలలోని లక్ష్యగ్రంథములందును లక్షణగ్రంథములందును గూడ నిది యున్నరీతిగా నాంధ్రలక్ష్యలక్షణగ్రంథములలో లేదు. మనలో నన్నపార్యకేతన లతిప్రాచీనులగు లక్ష్యలక్షణగ్రంథకారులు. వీరు వ్రాసిన వ్యాకరణగ్రంథములందుగాని కావ్యములందుగాని యీ విలక్షణాక్షరము పొడకట్టదు. కాన నిది యాంధ్రమున లేదను వాదుక పుట్టినది. ఇట్లుండ యుద్ధమల్లశాసన పరిశీలనములో నిద్దానిని కొందఱు కనిపెట్టితి మనుచున్నారు. ఆశాసనములోని డస్సి అను పదమునందలి మొదటి యక్షరమును అడిసిన, అడిపుట అను శబ్దములందలి ద్వితీయాక్షరములును శాసనమునందలి యితర డకారములవలె లేక వేఱురూపము కలిగియున్నవి. అడ్డుగీటు లేని శకటరేఫ మెట్లుండునో యట్టిరూపము (ఱ) నీయక్షరములు దాల్చియున్నవి. అయినను నీశాసనపరిశోధనము గావించిన బ్రహ్మశ్రీ మ-రా-రా-శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులు గారు వీనిని 'డ'లుగనే చదివిరి. పిమ్మట నీయది "ఎపిగ్రాఫియా ఇండికా" అను పత్రికారాజములో ప్రచురింపబడినది. ఆపత్రికాసంపాదకు లీయక్షరత్రయమును నరవమునందలి విలక్షణాక్షర (ழ) ధ్వని కలదానిగా జదివిరి. వారివ్రాతలం గని లక్ష్మణరావుపంతులవా రరవమునందలి వింతయక్షరమును, ధ్వనియును యుద్ధమల్లశాసనకాలమునాటికి దెలుగునఁగూడ నుండెడి దనియు దరువాత లోపించినదనియు యుద్ధమల్లశాసనమునందలి పైపదత్రయమును విలక్షణాక్షరయుతము కాని డకారయుతము కాదనియు దెలుపుచు నొక వ్యాసమును వ్రాసి యాంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రికలో బ్రచురించిరి. వారి వ్యాసముపైనే నొక విమర్శనము వ్రాసి యాపత్రికారాజములోనే ప్రకటించితిని. అందు యుద్ధమల్లశాసనమునందలి పైపదత్రయము డకారముతో గూడియున్నదికాని వింత యక్షరముతో గూడియుండలేదనియు వింత యక్షరము తెలుగున నెన్నడును లేదనియు సప్రమాణముగా లిఖించితిని. దానిపై మరల లక్ష్మణరావుగారి శిష్యులగు మ.రా.రా. శ్రీ కానూరి వీరభద్రేశ్వరరావుగారు పునర్విమర్శనము వ్రాసి లక్ష్మణరావుగారి వాదమునకు నండ నొసంగిరి. ఇదియంతయు లక్ష్మణరావుగారు సురక్షితముగ జీవించియున్నకాలముననే జరిగినది. పిమ్మట శ్రీవీరభద్రేశ్వరరావుగారి వాదమును ఖండించుచు నేనొక వ్యాసమును వ్రాసి పరిషత్పత్రికయందే ప్రచురించితిని. దానిపై నిదివఱకు డకారవాదులుగా నున్న శ్రీ జ. రామయ్య పంతులుగారెదురుతిరిగి యుద్ధమల్లశాసనమునందలి వివాదస్థ పదత్రయము వింతయక్షరముతో గూడినదేకాని డకారయుతము కాదనియు, తాము మొదట బరిశీలనము బాగుగ జేసియుండక డకారయుతమని తప్పువ్రాసితిమనియు, యుద్ధమల్లశాసనాంతము వఱకే వింతయక్షరము తెలుగులిపిలో నుండెడిదనియు వాదించుచు నొక వ్యాసమును వ్రాసి పరిషత్పత్రికలో బ్రచురించిరి. అందుపై మాయుభయులకు వాదోపవాదములు కొంతవఱకు నడచినవి.

ఈవివాదము విద్యావిషయికమైనదియు, భాషాచారిత్రముతో సంబంధించినదియు కావున భాషాభిమానులెల్లరును దీనియందలి సత్యాసత్యములదెలిసికొన యత్నింపదగియున్నది. కావున నాంధ్రభారతి విశేషముం

5. 6- 4

దెలుపు నీపునవిషయము పత్రికా రాజమగు నీభారతిలో శ్రీరామయ్యపంతుల వారి వాదమును విమర్శించి యాంధ్రాక్షర సమామ్నాయముయొక్క విలక్షణాక్షర విరహితత్వమును ఋజువుచేయుచున్నాను. భాషా చారిత్రమునందభిమానము గల వారీవ్యాసము నామూలాగ్రముగ జిత్తగింతురుగాక!

నేను శ్రీ రామయ్యపంతులవారి వాదమును విమర్శించుచు వ్రాసిన వ్యాసముపై బునర్విమర్శనముగావింపబూని శ్రీపంతులవారీ క్రింది ప్రకటనమును ప్రారంభమున గావించిరి.

“బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిలుగారు ప్రకటించిన వ్యాసములోని సారాంశములన్నిటికిని సమాధానము నా ప్రథమ వ్యాసమందేయున్నది. వాని నిచట నుదాహరించుట పిష్టపేషణమగుమగాన నట్లుచేయక వారివ్యాసమందలి పొరపాటులను గొన్నిటిని గనుపరచి విరమించెదను”

ఈవ్రాత వింతను బుట్టించుచున్నది. ప్రధానాంశములకు సమాధానము తమ మొదటి వ్యాసములోనే యున్నయెడల తా మీద్వితీయవ్యాసమును వ్రాయుట యనవసరము. నావాక్యరచనములో గల పొరపాట్లను విమర్శించుటకు మాత్రమే దీనిని వ్రాసిరట. నాయట్టి వాని వ్రాతతప్పుల నెత్తిచూప పంతులవారివంటి వారు గడంగదగినదికాదు. అట్లుచేయుట పట్టియనాకదంపగును. అందువలన లోకమునకువచ్చు లాభ మేదియునుండదు. ప్రధానాంశచర్చయే ముఖ్యమును, లోకమునకు లాభదాయకమునునై యుండును. తమ మొదటి వ్యాసముపైని నేనెప్పుడో తేల్పబోవు ప్రధానవిషయికమైన యాక్షేపణమునకు సరియగు సమాధానములు ముందుగా మొదటి వ్యాసమునందే కలవనుట యాశ్చర్యదాయకమైయున్నది. పంతులవారీరీతిగానెట్లు వ్రాసిరో కాని నా వ్యాసమువలన దేలుసారాంశములకు వారి మొదటి వ్యాసములో సమాధాన మెంతమాత్రమును లేదు. చదువరుల యుపయోగార్థమై యాప్రధానాంశముల నిచట మరల జూపుచున్నాడను.

సారాంశ ప్రశంస

ఒకధ్వనికి రెండు సంజ్ఞలు ఎన్నడు నుండవనియు, నుండినను నొక్కచోటనే యొక లేఖకునిచేతనే యెన్నడును వ్రాయబడవనియు, యుద్ధమల్ల శాసనములో డకారమునం దెలుపుసంజ్ఞ వేఱొకటియుండగ నందేయున్న యడ్డుగీటు లేని శకటరేఫాకృతినిగూడ డకారధ్వనిని దెలుపునదిగా భావింపరాదనియు,నయ్యది భిన్నధ్వనిని దెలుపు భిన్నాక్షరమై యుండునవియు ప్రతివాదులు వాదించుచున్నారు. ఇది వారివాదమునకుమూలకీలకమైయున్నది. ప్రతివాదుల వాదమంతయు దీనింబట్టియే పుట్టినది. ఈ ప్రధానాంశమునే నేను నావిమర్శనమునందు బాగుగ జర్చించి ప్రతివాదులమతమును ఖండించియున్నాను. ఎట్లన, నాగరలిపియందుగల యొక్కశాసనమునందు తకారాదులకు రెండుసంజ్ఞ లుండుటను నేను జూపియున్నాను.* కన్నడశాసనములలో వింతయక్కరమున కీరెండు రూపము లేకకాలముననే యున్నట్లు కనబరచియున్నాను. ఇతర లిపులమాట యటులుండ మన తెలుగులిపియందే ఒకధ్వనికే రెండుసంజ్ఞ లుండుట కలదని ఋజువుచేసియున్నాను. కకారమునకు రెండు సంజ్ఞలు కలవు. అచ్చులోని దానివలెనుండు కకారమొకటి; మూడంకవలెనుండు కకారము మఱియొకటి. నకారమునకు రెండు సంజ్ఞలు గలవు. అచ్చుదానివలె నుండునది యొకటి. నిలువుగీటువలె నుండునది యొకటి. పకారమునకు రెండు సంజ్ఞలు గలవు. తలకట్టు విడిగ నుండునది యొకటి. పకారముపై బొట్టుంచుటచేనైనదొకటి. సకారమునకు రెండు సంజ్ఞలు గలవు. తలకట్టు వేఱుగ నుండునది యొకటి. నకారముపై బొట్టుంచుటచేనైనదొకటి. డకారమునకు రెండు మూఁడు సంజ్ఞలు గలవని పంతులవారే

---

* శ్రీ గిడుగు వేంకటసీతాపతి పంతులు (బి. ఏ., యల్. టి.) గారు అనంతవర్మ చోడగంగదేవుని కొర్ని శాసనములు శక 1003 (భారతి ౨-సంపు. ౮ సంఖ్య.) శాసనములో నకారమునకు రెండుసంజ్ఞ లున్నట్లు వ్రాసియుండిరి. ఇది నాగరలిపిలోనున్న శాసనము.

యంగీకరించి యున్నారు. ఇంతయేల? మనవారు చెప్పు వింతధ్వనికే రెండుసంజ్ఞలు కలవని ప్రతివాదులే వ్రాసిరి. ఇక హల్లులలో నొకధ్వనికి రెండుసంజ్ఞ లుండవనుట వింతకాదా? ఒక్కచోటనే యుండుట కలదాయందు లేని అదియును గలదని నేను ఋజువుచేసియే యున్నాను. ఎట్లన: వీరేశలింగము పంతులుగారు తమస్వీయచరిత్రములో భార్యకు కృతియిచ్చు సందర్భమున రెండు కకారములను వాడిరి. 'క్ష' యను నక్షరమున మూడంకెవలెనుండు కకారమును దక్కినతావుల నా పుటయందే యచ్చునందున్నరీతి కకారమును వాడియుండిరి. ఇది సంయుక్తాక్షరముతో సంబంధ్యాతమైనందున వచ్చినమారు రూపమున బంతుల వారు ప్రయత్నించిరికాని యట్లు చెప్పుట కవకాశములేదు. ఏమన, సంయుక్తములో నడుగువనుండు నక్షరరూపము మారునుగాని పైన నుండునది మారదు. అచ్చులో విడిగనుండు కకారమును, క్షకారము అను సంయుక్తాక్షరములో పైనుండు కకారమును నొకవిధముగనే యున్నవి కాని మార్పులేదు. కావున సంయుక్తాక్షరములో సంబంధ్యాతమైన కారణమున వచ్చిన మార్పనుటకు వలనుపడదు. అదిగాక కం. వీ. పంతులుగారి చేవ్రాలులోనున్న కకారము మూడంకెవలెనుండు కకారముగా నున్నది. ఇది ప్రత్యేకముగా నున్నదికాని సంయుక్తములో సంబంధ్యాతమై లేదు. ఈవ్రాలును కృతియిచ్చు వాక్యములసమీపముననే యున్నది కాన వీరేశలింగముగా రొక్కచోటనే రెండుకకారములను వాడిరనుటకు సందియ మెంతమాత్రమును లేదు. ఇంతయేల, నొకధ్వనికే రూపభేదము లున్నప్పుడు లేఖకులు వానిని స్వేచ్ఛగా నొక్కతావుననే వాడుచుందు రనుటకు సంశయింప బనిలేదు. ఎల్లరును వానిని ఇచ్చవచ్చినట్లు వాడుదురు. వారి మాటయు వీరిమాటయు నేల? మనరామయ్యపంతుల వారే తాము వ్రాసిన వ్రాతలలో నొక్కధ్వనికే రెండు సంజ్ఞలు వాడితీరిరి. నారొనర్చిన మంగతాయిపై వీరు తమయభిప్రాయమును దయచేసియుండిరి. వీ రందులకై వ్రాసిన వాక్యములలో పైజూపబడిన నకారద్వయము వాడబడి యున్నది. చదువరుల యుపయోగార్థమై యా వాక్యముల నీక్రింద నిచ్చుచున్నాడను.

"బ్రహ్మశ్రీ కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిలు గారు రచించిన "మంగతాయి" యను నాటకము చదివినాను. సాంఘికాచారసంస్కారవాదులలో నొందఱు దాంభికులు గలరనియు, వారిదాంభికత్వమును బయలుపఱచుట యుచితమనియు దలచి శాస్త్రిలుగారీగ్రంథము రచించి నట్లు తోచుచున్నది. కవిత్వము ధారాళముగాను సరసముగాను నున్నది.

జ. రామయ్య."

ఇందు పదుమూడు నకారము లున్నవి. వానిలో పైన చుక్కగల నకారము లైదును వంపులేని నిలువు గీటువలె నున్నవి. తక్కినవి వంపుగల నకారములై యున్నవి. శ్రీ పంతులవారు 'న' అను ధ్వనికే రెండు విధముల వ్రాసిరి. కావున నొకధ్వనికే రెండుసంజ్ఞ లుండవనియు, ఉన్నను నవి యొకతావుననే వాడబడ వనియు ప్రతివాదులుచేయు సిద్ధాంతము పూర్ణముగా బూర్వపక్షమైపోయినది. ఈరీతిగా ప్రతివాదులు వేసి కొన్న పునాదియే కదిలిపోయినది. ఇంకను యుద్ధమల్ల శాసనమునందే ఉకారమునకు మూడురూపములును, ఏత్వమునకు రెండురూపములును, ఓత్వమునకు రెండు రూపములును, క్రారకు రెండురూపములను వాడబడి యున్నవి. కావున నందు డకారమునకు రెండురూపము లెట్లు వాడబడియున్నవని శంకించుటకు ప్రతివాదులకు సందెంతమాత్రమును లేదు.

ఇక మనపూర్వాంధ్రలిపి కర్ణాటాంధ్రలిపి యనియు, రెండు భాషలకును నొక్కటియే వాడబడు చుండెడిదనియు నీ లిపిలో గర్ణాట భాషయందలి వింత యక్కరము వ్రాయవలసి వచ్చినప్పుడు అడ్డుగీటు లేని శకటరేఫాకృతియే వాడబడుచుండెడిది గాన నట్టి యాకృతియే తెనుగు శాసనములలోగూడ గాన్పించి నప్పుడు రెండు భాషలకును గల సంబంధమునుబట్టియు లిప్యైక్యమునుబట్టియు దెలుగునందు గలది కన్నడము నందలి వింత యక్కరమనుకొనుటయే యుచితమని ప్రతి వాదులు వాదించుచున్నారు. ఈవాదముగూర్చి ముచ్చటించు కొందము. రెండు భాషలకును సంబంధమున్న

మాట సత్యము. ఐనను రూపసాదృశ్యముగల సోదరు లెప్పుడును సర్వవిధముల నొక్కరూపమున నుండక యెట్లు గొన్నిట భేదించియుందురో యారీతిగనే కర్ణాటాంధ్రములు రెండును సాదృశ్యమును, భిన్నతయును గూడ గలిగియున్నవి. కొన్ని యుదాహరణముల మఱల నిచ్చెద అనుస్వారము కర్ణాటాంధ్రలిపిలో గాన్పించి నప్పు డక్షర రూపమునందు భేదమించుకయు లేకపోయినను, భాష కర్ణాటమై యుండునేని, దానిని బూర్ణానుస్వారముగా నుచ్చరించితీరవలెను. భాష యాంధ్ర మగునేని నారీతి నుచ్చరించుటకు వలనుపడదు. ఒకచోట బూర్ణానుస్వారముగా నెంచి దానిని బూర్ణముగా నచ్చరింపవలెను. మఱికొన్ని తావుల నర్ధానుస్వారముగా నెంచి యుచ్చరింపక విడువవలెను. ఎట్లన: యుద్ధమల్లశాసనములో విస్తర శ్రీ యుద్ధమల్లుండని యున్నది; కాని దానిని మల్లుండని యుచ్చరింప వలనుపడదు. రామయ్యపంతుల వారు మల్లుడనియే చదివిరి. మల్లుండని చదువలేరు. ఈశాసనమే కర్ణాట భాషలోని దయిన యెడల వీరట్లు చదువగలరా? అందు బూర్ణానుస్వారము నుచ్చరించి తీరవలెను. ఇంకను నీశాసనమందుగల రాజాశ్రయుండను పదమునందలి జకారమును తాలవ్యముగాను, బెజవాడ యను పదమునందున్న జ కా ర మును దంత్యముగాను మన ముచ్చరించితీరవలెను అక్షరరూపమునందుమాత్రము భేదమించుకయును లేక యిదియే కర్ణాటభాషయం దున్నచో నిందున్న జకారము లన్నిటిని తాలవ్యములుగానే చదువవలెగాని దంత్యములుగా జదువుటకు వలను పడదు. లిపి యొక్కటియైనను నక్షరధ్వను లాయా భాషల సాంప్రదాయము ననుసరించి భిన్నముగా నుండు నని మన యుద్ధమల్లశాసనమువలననే తేలుచున్నది. కాబట్టి కర్ణాటాంధ్రలిపియందు గల అడ్డుగీటు లేని శకటరేఫాకృతికి కర్ణాటభాషయం దున్నప్పు డేధ్వనియున్నదో యాధ్వనియే తెనుగుభాషయం దున్నప్పుడు నుండి తీరవలెనని సిద్ధాంతము చేయబోవుట యెంతమాత్రమును ధర్మముకాదు. నే నీవిధముగా చేసిన పయియాక్షేపణములకు వేనికిని రామయ్యపంతులుగారు తొలివ్యాసములో సమాధాన మింతయు నీయలేదు. ఇవి ప్రతివాదులవాదము యొక్క పునాదినంతను ధ్వంసము చేయు నంశములు కాని సామాన్యములు కావు. వీనికి సమాధానముల నీయక యే "బ్రహ్మయ్యశాస్త్రులుగారు ప్రకటించిన వ్యాసములోని సారాంశము లన్నిటికిని సమాధానము నా ప్రథమవ్యాసమందే యున్నది" అని వ్రాయుట కవకాశ మెట్లుకలిగినదో తెలియవచ్చుట లేదు. ఆసమాధానము లెచ్చట నున్నవో దయయుంచి చూప వినయపూర్వకముగా వారిని వేడుకొనుచున్నాడను.

ఒకధ్వనికే రెండుసంజ్ఞ లుండుట మనలిపిలో కలదు. కావునను, విశేషించి యుద్ధమల్లశాసనలిపియందే యజిహ్వయమునకే కాక మాల్పియమున గూడ గాన్పించుచున్నది కావునను, నొకయక్షరమునకు కర్ణాటక భాషయం దే ధ్వనియున్నదో యాధ్వని తెలుగు నందును నుండుట లేదు కావునను, యుద్ధమల్లశాసనములోని యడ్డుగీటు లేని శకటరేఫాకృతులకు వింతయక్షరపు ధ్వనిని తెలుపును మనుట యొప్పిదముగా గాన్పించుట లేదు. అదిగాక యట్లు చెప్పిన హానికూడ వాటిల్లు చున్నదని నేనిదివఱకే యజావు చేసియున్నాను. ఎట్లన,

హేతుక్త్వార్థకప్రశంస

యుద్ధమల్లశాసనములో "వీరొట్టు ఆస్సినులి నుక్రై" అని యున్నది. ఇందలి 'ఆస్సి' శబ్దమును 'డస్సి' యని చదివిననే యర్థము కలదు కాని అస్సి యని చదివిన నర్థము లేదు. ఏమన, అయ్యుధాతువు ద్రావిడభాషలయందు వేనియందును గాన్పించుట లేదు. ఈ యంశమును ప్రతివాదులు నంగీకరించిరి. ఇంక శాసనమునందలి డయ్యు ధాతువుయొక్క క్త్వార్థకరూప మనుకొనుటకు సందియ మేమున్నది? దానిని అస్సిఅని చదువుకొనవలసి యుండుటకు వీరేమి యుపపత్తుల గన్పఱచిరి? అవి ఏవియును వీరు చూపలేదు కాని తామిది యకర్మకమగు డయ్యుధాతువనియు, నిచటసకర్మకముగా వాడబడినదనియు వ్రాసిన వ్రాతను నేను విమర్శించి యిచటకూడ నిది యకర్మకమే యనియు హేతుక్త్వార్థకమనియు వ్రాసిన దానినిమాత్రి మించుక విమర్శించిరి. సమాపకాసమాపకక్రియ లేకకర్తృకము

లైనప్పుడును, కార్యకారణ సంబంధము కలిగినప్పుడును మాత్రమే హేతుక్త్వార్థక మన్వయించుననియు నీరొట్టు డస్సి మలినులై యున్నచోట నవి లేవనియు కావున నిది హేతుక్త్వార్థకమనుటకు వలనుపడదనియు సకర్మకముగా చెప్పితీరవలెననియు వీరు వ్రాసిరి. ఇదిసరియగు వ్రాత కాదు. హేతుక్త్వార్థక విషయములో నీచర్చ యనవసరము. అదియటులుండ, నిచట కార్యకారణ సంబంధము లేకపోలేదు. "నీరొట్టు డస్సి మలినులై"యని చెప్పు డెవరియెడల నీరొట్టు డస్సినదో అనగా శిథిలమయినదో వారు మలినులైయని యన్వయము. "వీరివలన నారొట్టుడస్సినచో సంబంధ మేర్పడును" అని పంతులవారు వ్రాసియునుగూడ వాక్యమట్లన్వయింపదనిరి. కాని వాక్యమట్లన్వయింపక పోదు.

కవి కుల సార్వభౌముడగు కాళిదాసు తన రఘువంశములో

శ్లో॥ దిలీపానంతరం రాజ్యే
　　తంనిశమ్య ప్రతిష్ఠితమ్;
పూర్వం ప్రధూమితో రాజ్ఞాం
　　హృదయేఽగ్నిరివోత్థితః.

అని లిఖించియున్నాడు.

దిలీపానంతరమున రఘుమహారాజు పట్టాభిషిక్తుడై నాడని విని శత్రురాజుల హృదయములయందురవులుచున్న సంతాపాగ్ని మండుటకు ప్రారంభించినదని దీని భావము.

ఇట వినిన వారు శత్రురాజులు. మండుచున్నది సంతాపాగ్ని. రఘువు పట్టాభిషిక్తుడైనాడని వినుటచే నాతడు తమ్మును సంహరించునను భీతి నెవరు పొందిరో యట్టి శత్రురాజుల హృదయములందు సంతాపము ప్రజ్వలించెనని దీనిభావము. 'నిశమ్య'యను ల్యప్యమూలముగా నింతభావము చెప్పుకొనుట కవకాశము చిక్కుచున్నది. మఱియును వైజయంతీవిలాసములో

"కాకులు రావిపండ్లు దిని కాఱుశిలామయ దేవమందిరా, నీకములందు రావులుజనించును"అనియున్నది. కాకులు రావిపండ్లు దినుటచే కారుశిలామయ దేవమందిరానీకములందు రావులు జనించునని దీనిభావము. ఇచట కాకులు రావిపండ్లుదిని దేవమందిరానీకము లందు రెట్టవేయగా నాకారణమున వానియందు రావులు జనించునని సమన్వయించుకొనవలెను. ఇంత సమన్వయమునకు హేతుక్త్వార్థక మవకాశ మిచ్చుచుండగా నొట్టు డస్సి మలినులై యున్నప్పుడు ఒట్టెవరివలన డస్సినదో వారు మలినులైరనుటకు అవకాశము లేకపోలేదు. మన తెలుగున నిట్టి సమన్వయముగల హేతుక్త్వార్థక యుత వాక్యము లనేకములు గలవు. 'వర్షము కురిసి చెఱువు నిండె' అని మనము పల్కుదుము. కురిసినదివర్షము; నిండినది చెఱువు. వర్షమువలన నేలపైబడిన నీరు లోనికి ప్రవహింపగా చెఱువునిండినదని తేలుచున్నది. మైల వచ్చి మలినులైనవారు గుడిలోనికి రాగూడదు. వచ్చినది మైల. మలినులైనవారు మనుష్యులు. ఇట్లే తెలిసికొనునది.

కావున నిచ్చటి డస్యుధాతు సకర్మకమనియు, డస్సి యనునది దాని హేతుక్త్వార్థక రూపమనియు నెంచుకొని వాక్యము చక్కగ నన్వయింపజేసికొనుటకు ఏవిధమగు నభ్యంతరమును లేదు. అది యటులుండ బంతులవారు తెలిపినట్లుగా నిచట సకర్మకముగా వాడబడినదనినను నస్మద్వాదమునకే వినియోగించునుగాని ప్రతివాదుల విలక్షణాక్షర వాదమున కెంతమాత్రమును వినియోగింపదు. ఈశాసనమునందున్న అస్సియను పదము సకర్మకమైన నేమి? అకర్మకమైన నేమి? డకారధ్వనియుత డస్యుధాతువుయొక్క క్త్వార్థకమని చెప్పుడే వాక్యమర్థవంతమగుచున్నది కాని విలక్షణాక్షరయుతమనుచో నర్థవంతమగుట లేదు. అట్టియర్థమును ప్రతివాదులెవరును చూపగలిగియుండలేదు. ఇంక నేల విడిచి సాముచేయుట వలని ప్రయోజనమేమి? ఒకధ్వనికే రెండు సంజ్ఞలుండునని నేను సహేతుకముగా ఋజువుచేసియున్నాను. ఆంధ్రకర్ణాటలిపిలోని యక్కరముల రూపమునకు కర్ణాటభాషలో నున్నప్పు డొక యుచ్చారణమును, నాంధ్రభాషలో నున్నప్పుడు మఱియొక యుచ్చారణమును కలిగియుండుటను జూపియున్నాను. యుద్ధమల్ల శాసనమునందలి 'అస్సి'యను

శబ్దము డకారయుతమునినవర్థసమన్వయము కలుగుటయు, విలక్షణాక్షర యుతమునిన వాక్యము నిరర్థక మగుటయు నేను జూపియున్నాను. ఇందున్న అటుసిన, అటుపుట అను పదములు మన తెనుగునందలి అడుచు ధాతువుతో సంబంధించినవే యనియు, అడిచిన, అడుపుట లేయనియు నట్లుచెప్పుకొనిన నర్థసమన్వయమున కేవిధమగు లోప మును లేదనియు నేను వ్రాసియున్నాను. దానిపై బం తులవారు ఏ విధమగు నాక్షేపణమును జేసియుండ లేదు. యుద్ధమల్ల శాసనమందున్న యడ్డుగీటు లేని శకటరేఫా కృతి డకారధ్వనికలదియేకాని మఱియొకటి కాదనుట కింతకన్న వేఱు రుజువేది కావలయును?

ప్రతివాదుల మతముంబట్టి యీ యక్షరమాంధ్రమున నెంతకాలమున్నది?

అడ్డుగీటు లేని శకటరేఫాకృతి మన తెనుగులిపిలో వాగను శాసనకాలమునందుననుం దర్వాతనుగూడ గాన్పించుచుండగా లక్ష్మణరావుగారి పక్షమువారుగూడ నట్లే వ్రాసియుండగా శ్రీ రామయ్యపంతుల వారు తాము నెందట నట్లు వ్రాసియును గూడ నిటీవల వింతయక్షరము యుద్ధమల్ల శాసనమువఱకు మాత్రమే నిలిచినదనియు నన్నపాదుల నాటి కీయక్షరము నశించి పోయినదనియు వ్రాసిరి. ఇది వింతను బుట్టించుచున్నది. వీ రీవిషయమై యిప్పటి వ్యాసములో నిట్లు వ్రాసిరి.

"యుద్ధమల్ల శాసనమునందును, దానికి బూర్వము పుట్టిన కొన్ని శాసనములలోనుమాత్రమే యీయక్షరము కనబడుచున్నదనియు, యుద్ధమల్ల శాసనకాలము పిదప బుట్టిన శాసనములలో నెచ్చటను గానవచ్చుట లేదనియు, కావున నన్నయభట్టారకుని నాటి కది యంతరించియుం డుననియు నావాదము. ఈవాదమును బాధించు ప్రమాణ ములు నాకు గనబడలేదు."

ఇది సరికాదు. యుద్ధమల్లుని శాసనమునకు పిదప బుట్టిన శాసనములలో నెక్కడను వింత యక్షరము తమకు గాన్పింపలేదట. కాన నీయక్షరము తరువాత లేదందురట. ఇది ధర్మమా? తమలోడి విలక్షణాక్షర వాదులగు లక్ష్మణరావుగారి పక్షమువా రీ యక్షరము నన్నయభట్టు తరువాతనుగూడ గనబడినదని శాసనపరి శోధనముచేసి వ్రాసియున్నారు. తమకు గాన్పింపని యెడల వారినడిగియైన తెలిసికొనవలదా? అది యట్లుండ. బెజవాడలోని యింద్రకీల పర్వతముమీది శాసనములో 'ఏటు' శబ్దమునం దిది గలదని లక్ష్మణరావుగారు వ్రాసిరి. అది పంతులవారియుద్ధమల్ల శాసనమునకు దరువాతిదే, ఈ శాసనము రామయ్యపంతులుగారు ప్రకటించినదే కాదా ఇంకను లక్ష్మణరావుగారు ౯౪౫ మొదలు ౯౭౦ వఱకు పరిపాలనము చేసిన విజయాదిత్య ద్వితీయామ్మరాజు యొక్క కలుచుర్ల శాసనమునం దిది కలదనిరి. దానిని పరిశీలింపవలదా? ఇది యుద్ధమల్ల శాసనముకంటె నూ ఱేండ్లు తరువాతిది. నేను నావ్యాసములో నారాయణ భట్టు మాతురకు పప్పుమ్మ వేసిన శాసనములోనగువానిలో నీయక్షరమున్నదని వ్రాసియున్నాను. వానినైన విమ ర్శించి పిమ్మట తమవాదము నిలుపుకొనవలదా? ఇంత యేల, యుద్ధమల్ల శాసనమున కీవలగూడ గొన్ని శతాబ్ద ములవఱకు నీయక్షరరూపము మన తెలుగులో గలదని మన రామయ్యపంతులవారి యిప్పటి వ్రాతలవలననే రూఢిపడుచున్నది. అట్టిదానిని మన రామయ్యపంతుల వారే తమ ప్రథమవ్యాసములో నుదాహరించియేయున్నా రు. తమవ్యాసములో (సం. ౧౫, సంచిక ౪. పరిషత్పత్రిక సంపుటము) పుట 11 లో ద్వితీయచాలుక్యభీముని మచిలీ పట్టణపు శాసనమందు మేటాంబా శబ్దమందు నీ వింత యక్కరము గలదనిరి. ద్వితీయచాళుక్యభీముడు ౯౩౪–౯౪౫వఱకు పరిపాలించె. మన రామయ్య పంతులవారి యుద్ధమల్లున కీద్వితీయ చళుక్యభీము డర్వాచీనుడుకాని ప్రాచీనుడుకాడు. మన రామయ్య పంతులవారి యుద్ధ మల్లుని (గుణగ విజయాదిత్యుని) తరువాత రాజ్యమునకు వచ్చినవాడు తాళరాజు. అతనితరువాత విక్రమాదిత్యుడు. అతనితరువాత యువరాజభీముడు. తరువాతివాడు ద్వితీయ యుద్ధమల్లుడు. తరువాత మన రామయ్యపంతులవారిచే మేటాంబాశబ్దమును తన మచిలీపట్టణ శాసనములో వ్రాయించినవాడని తెలుపబడిన ద్వితీయచళుక్యభీముడు రాజ్యము చేసెను. తమ యుద్ధమల్ల శాసనముకంటె తరు వాతబుట్టిన శాసనములలో నీ యక్కరముండుటను తమ

వ్యాసములో తామే చూపించిరి. కావున యుద్ధమల్ల శాసనపు తరువాత శాసనములలో నీయక్కరము లేదను వాదమెంతమాత్రమును నిలువజాలదు. ఈశాసనము శ్రీ రామయ్యపంతులవారు తలచినరీతిగా యుద్ధమల్ల శాసనముకంటె ప్రాచీనముకాదు; చాల తరువాతిది.

మఱియు నన్నయభట్టునకు దరువాతి వానిలో గూడ నీయక్షరరూపము కాన్పించుచున్నది. కావున పంతులవారి యిప్పటి వాదము సరికాదు. ఈయక్కరమిటీవల డకారధ్వని కలదైనదని మొదట వీరు తలంచినట్లు తెలుపు వ్రాతలు కలవు. కాని తా మారీతిగా వ్రాసినట్లు జ్ఞాపకము లేదనుచున్నారు. తమవాక్యముల ననువాదించుటలో లక్ష్మణరావుగారో, వీరభద్రేశ్వరరావుగారో మోసగించి లేని పోని మాటలు వ్రాసినట్లు తేల్చినారు. లక్ష్మణరావుగారికి తాము వ్రాసిన యుత్తర మాంగ్లమున వ్రాయబడియున్నట్లు తేల్చిరి. దానిని భాషాంతరీకరించుటలో లక్ష్మణరావుగారి పక్షమునుండి తప్పువ్రాత వచ్చినటు లెంచిరి. పంతులుగా రిట్లు చెప్పుదానిని నేను కాదనజాలనుగాని లక్ష్మణరావుగారికిగాని, వీరభద్రేశ్వరరావుగారికిగాని తమవాక్యముల వ్యత్యస్తముచేసి యాంధ్రీకరింప నవసరము కాన్పింపదు. వారును నాంగ్లమున మంచి పండితులు. ఆంగ్లవాక్యముల దెలిసికొనలేనివారు కారు. అదిగాక మనపంతులవారి వాక్యములని వారిచ్చినవి కేవలానువాదములని సూచించు నర్ధచంద్రరేఖలు కూడ వాక్యారంభమునను నంతమునను నీయబడియున్నవి. మనము ఒకపని నొకవిధముగా జేసి కొంతకాలమైనతర్వాత మఱియొక విధముగా జేసినట్లు భ్రాంతినంది యళీక జ్ఞాపకము పాలగుచుందుము. ఎంతవారికైన నీభ్రాంతి యప్పుడప్పుడు కలుగును. ఆరీతిగా మనపంతులవారు తెలుగున వ్రాసి యాంగ్లభాషలో వ్రాసిన ట్లిటీవల భ్రమపడుచున్నను భ్రమపడుచుండవచ్చును. తామిట్లే వ్రాసియున్నారని రూఢిగా సిద్ధాంతము చేయలేక మన పంతులవారును నట్లువ్రాసియుందుమా యనియు, నట్లెట్లు వ్రాయుదుమనియు, నట్లువ్రాసినట్లు జ్ఞాపకము లేదనియు సందేహాస్పదులగుచున్నారు. కాన నళీక జ్ఞాపకమునకు లోనైరేమో యను సందేహము కలుగుచున్నది. లక్ష్మణరావుగారి పక్షమువా రుదాహరించిన యనువాదములో

"ఈయక్షరమునకు మొదట కన్నడములోవలెనే తెలుగునను ఴ ఉచ్చారణ బహుశః ఉన్నను యుద్ధమల్లుని శాసనమునాఁటికి నదిమాఱి యప్పటినుండి యిది డకారమునకు అభేదభావముతో నితర డకారముతో పాటు వాడబడుచుండెను అని నా యభిప్రాయము. నేను ఇందును గురించి వ్యాసము వ్రాయనున్నాను."

అని యున్నది. నేనిందునుగురించి వ్యాసము వ్రాయుదును అను వాక్యములనుబట్టి లక్ష్మణరావుగారు మన పంతులవారి వ్యాసము వచ్చిన తరువాత నావశ్యకమైన నేను జవాబువ్రాసెదను—అని వ్రాసినట్లు కాన్పించుచున్నది. దీనింబట్టి మనపంతులవారు లక్ష్మణరావుగారి పేర నుత్తరము వ్రాయునాటికి 'డకార వాదులు'గానే యున్నట్లు కాన్పించుచున్నది. లేకున్న లక్ష్మణరావుగారు జవాబువ్రాయుటకై మనపంతులవారి వ్యాసమువచ్చునంతకును నిరీక్షింప నవసరముండదు. తమవాక్యముల తప్పుగా నిచ్చిన వెంటనే మన పంతులవారు దానిని ప్రతిఘటింపవలసియుండును. అట్లు చేయలేదు. మన పంతులవారు ఈయక్షర విషయమై తమకును లక్ష్మణరావుగారికిని నుత్తర ప్రత్యుత్తరములు జరిగెననియు తాము వారికిచ్చిన సమాధాన మొకటికలదనియు చెప్పుచున్నారుగదా. వీరిప్పుడిచ్చు వాక్యములే మొదట వ్రాసినవిగా భావించి వానిని బరిశీలించి చూచుకొందము. తామువ్రాసితి మన్నవాక్యము లీక్రిందివైయున్నవి.

"అక్షరము పోలిక డకారముకంటె విలక్షణముగానుండుట నిర్వివాదమనియు, నుచ్చారణముకూడ కొంత విలక్షణముగా నేయుండి కాలక్రమమున మాఱియుండు ననియు, యుద్ధమల్లునికాలము నాఁటి కాయుచ్చారణము మాఱినదో లేదో పరిశీలించినగాని నిర్ణయింపరాదనియు నేను ప్రత్యుత్తర మిచ్చితిని."

అని మొదటి సమాధానములో వ్రాసిరి. రెండవ సమాధానములో నీక్రిందిరీతిని లిఖించిరి.

"యుద్ధమల్లుని నాటికే వింతయక్కరమునకు డకారోచ్చారణము వచ్చినదని నిశ్చయించి వ్రాసినట్లు జ్ఞప్తి

లేదు. అట్లు వ్రాసియుండనని నానమ్మకము. అట్లు నిశ్చయించుట కిప్పుడుగూడ నాధారములు లేవు. అప్పుడెట్లు నిశ్చయింపనగును. ఆయుత్తరము ధ్వనిమారిన మారియుండ వచ్చునని వ్రాసియుందును".

ఈరెండు వ్రాతలం గన మన పంతులవారికి వింత యక్కరపుధ్వని మారియుండునను తలంపు లక్ష్మణరావుగారికి యుత్తరము వ్రాయునాటికే కలిగియుండినట్లు తేలుచున్నదిగదా! ఇది మారియుండునను తలంపును తామిప్పుడు తెచ్చిపెట్టుకొనుటకుమాత్ర మేమైన నవకాశము గలదా? లక్ష్మణరావుగారి కట్టి తలంపు కలుగ లేదే వీరికేల కలుగవలె? ఏమి యాధార ముండుటచే నట్టి తలంపు కలిగినది? దానికిని నేయాధారమును లేదుగదా? నిరాధారముగా నట్లు తలంచినవారు నిరాధారముగా యుద్ధమల్ల శాసనమునాటికే యీ యక్షరపుధ్వని మారిన దనను నూహను బొందుటకు మాత్రము నవకాశము లేదా?

"శకటరేఫమును మన మిప్పుడు లఘురేఫమువలె నుచ్చరించుచున్నాము. అలాగుననే ఱకారమును డకారమువలె యుద్ధమల్లుని కాలమందుగాని, వేఱొక కాలమందుగాని జనులుచ్చరించి యుండవచ్చును. కాని యట్లుచ్చరించిరని సిద్ధాంతీకరించుట కాధారములు లేవు."

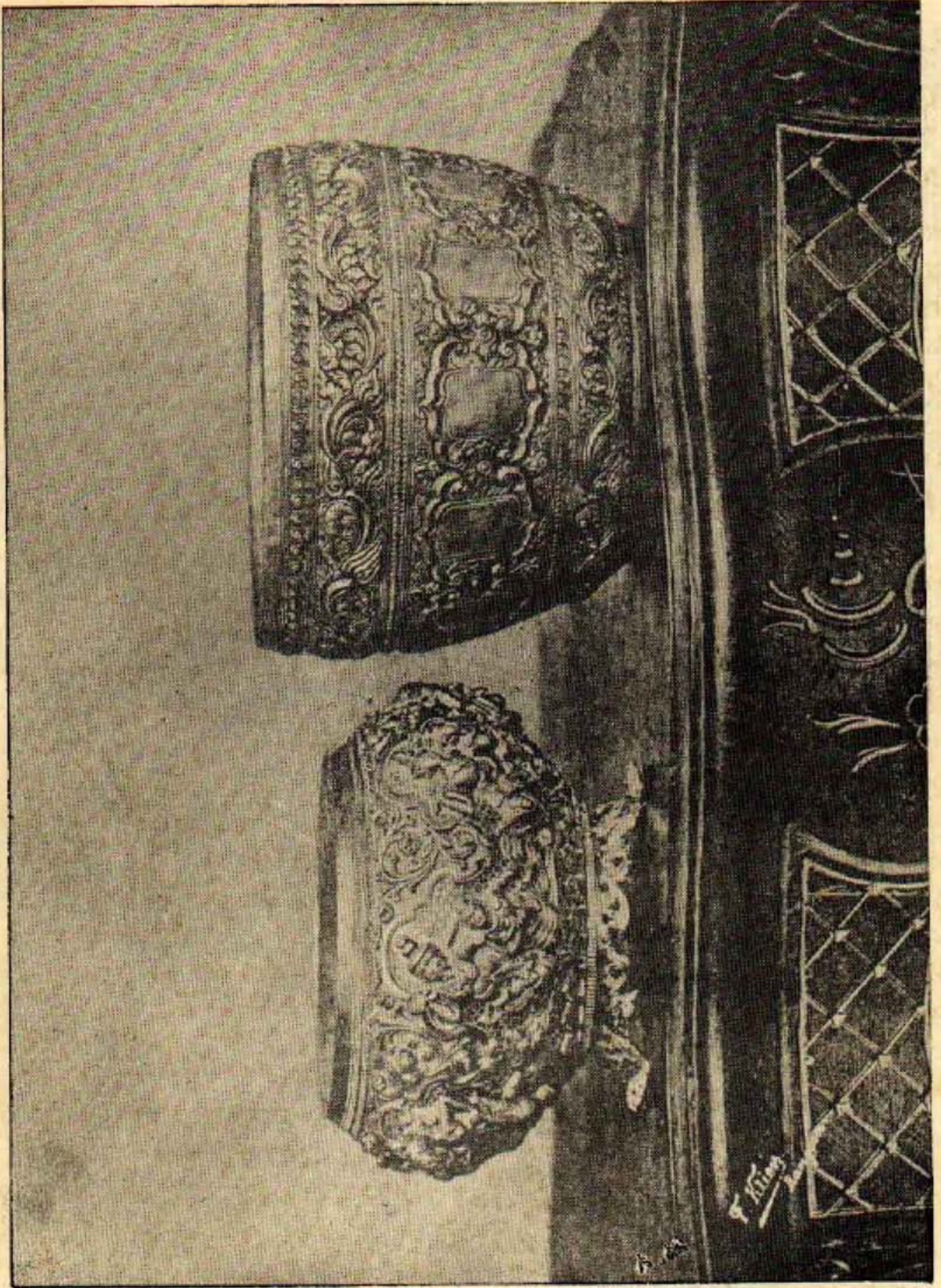
అని రామయ్యపంతులుగారు తమ రెండవసమాధానములో మఱియొక వాక్యమును వ్రాసిరి. సిద్ధాంతీకరించుట కవకాశము లేకున్నను యుద్ధమల్ల శాసనమునాటి కక్షరధ్వని మారినదని యూహించుటకైన నవకాశ మున్నదని యంగీకరించిరిగదా. దీనింబట్టి యుద్ధమల్ల శాసనమునాటి కీయక్షరధ్వని మారినదను నూహ రామయ్య పంతులవారి హృదయమున గలదని తేలుచున్నది. అక్షర ధ్వని మారినదను తలంపు ప్రతివాదుల హృదయమందు జనించెనను విషయమే మాకు గావలసినది.

"ఆయక్షరమున కుచ్చారణము కాలక్రమమున మారినదన్న మాత్రమున శాస్త్రిలు గారి వాదమునకు వచ్చిన లాభమును లేదు. పిదప మారినను దొలుత నాయక్షరమునకు విశేషోచ్చారణ మున్నదనియేకదా వారి భావము. దీనికి శాస్త్రిలుగా రంగీకరింతురా ?"

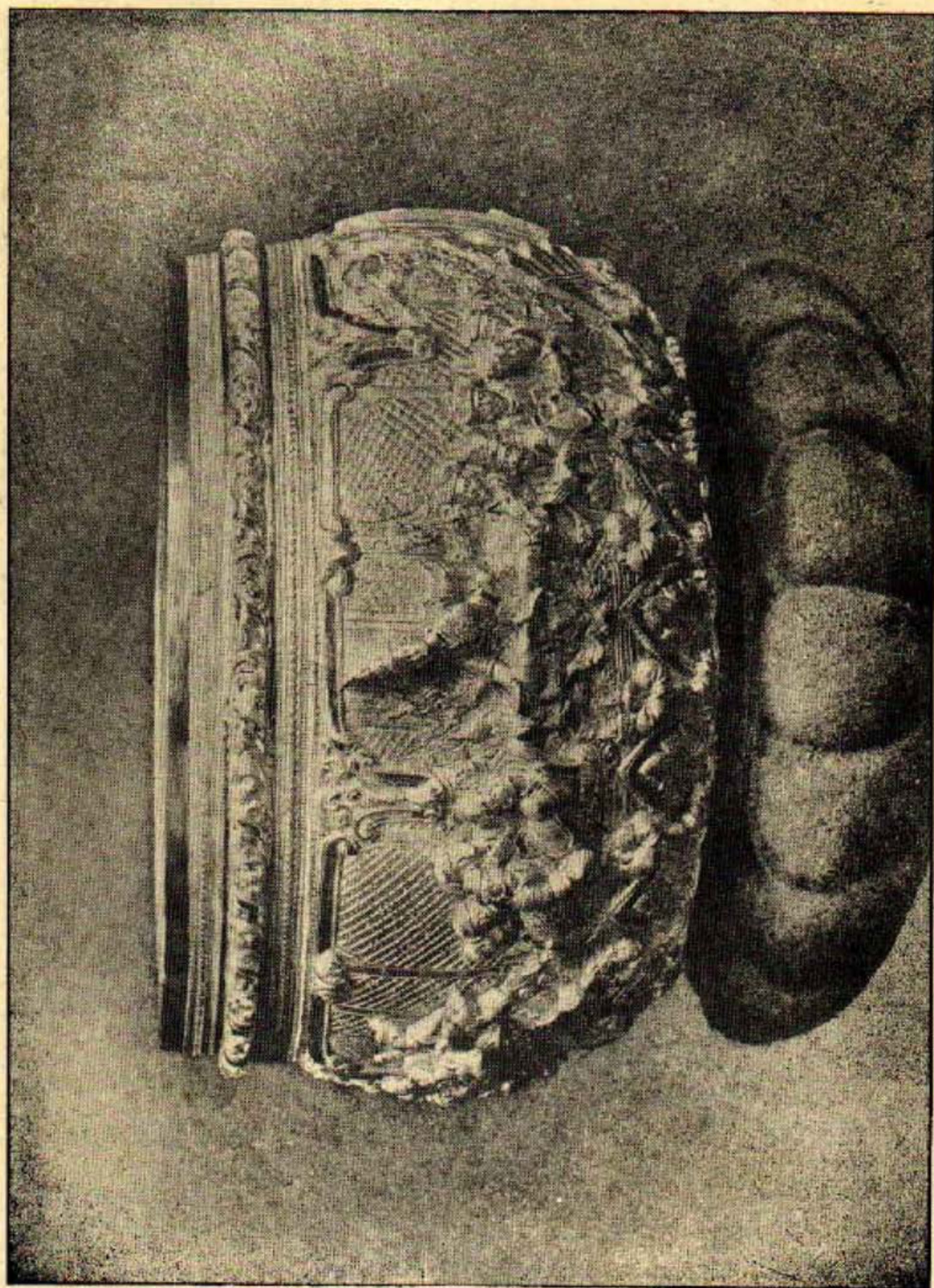
అని పంతులుగారు వ్రాయించిరి. ఈవిషయమై పంతులవారు సరిగ నాలోచింప లేదు. నూతనముగా విలక్షణాక్షరవాదు లగుటకు బూర్వము మనపంతులవారి తలపు లెట్లుండెడివనునది యిచట విచారణీయాంశము గాని తత్పూర్వాభాలాభములు విచారణీయాంశములు కావు. అది యటులుండ; యీ యక్షరధ్వని యిటీవల మారి డకారధ్వని కలదైనదని ప్రతివాదు లంగీకరించిన నాకు లాభము లేకపోలేదు. ఒకప్పుడైన నీ వింతయక్కరము డకారధ్వనిని దెలుపుటకై వాడబడినదని తేలుచో బూర్వమునగూడ నీధ్వనినే కలిగి యుండెడిదని తలంపక వేఱొకలాగున తలంప నవకాశము కాన్పించుటలేదు. అస్మదాదుల మీయక్కరము మొదట వింత ధ్వనికలిగి తరువాత మారి డకారమైనదని తెలుపువారముకాము. ఎప్పుడును డకారధ్వనికలదనియే మా వాదము. ప్రతివాదులన్ననో మొదట నియ్యది వింత యక్కరపు ధ్వని కలిగియుండి కాలక్రమమున డకార ధ్వనిగలది యైపోయినదని వాదించువారు. ఎప్పుడైన నొక్కప్పు డీవింతయక్కరము డకారధ్వని కలదైనదని యంగీకరించు ప్రతివాదులు పూర్వశాసనములలో మాత్రము వింతధ్వని కలిగియున్నదని సిద్ధాంతము చేయుటకు తమ కేయాధారమున్నదో చూపవలెను. అట్టి యాధార మేదియును మనపంతులుగారు మున్నగువారు చూపియుండలేదు. కావున నిది సర్వకాల సర్వావస్థలందును డకారధ్వని గలదిగనే యున్నట్లు డన్ని మున్నగు పదములంబట్టికూడ నిర్ణయించు కొనవచ్చును. ఇదిమా వాద గమనిక. దీనిని పంతులవారు సహేతుకముగా ఖండింపకయే తమ యిచ్చవచ్చిన సిద్ధాంతములను జేయుట ధర్మము కాదు.

తలకట్టు డకారముంగూర్చి

మనపంతులవారు డకారధ్వనిని దెలుపుటకై మన తెనుగులిపిలో డ.ఱ.ఱ అను సంజ్ఞలుగలవని యంగీకరించిరి. ఇట్టివీరికి ఱ అనునది డకారధ్వనిని దెలుపునదిగా నుండుటకు అంగీకారమగుట లేదు. ఇదివింత. అడ్డుగీటు లేనిశకటరేఫాకృతిగలిగి తలకట్టు మాత్రము కైనుండు

చిత్రము ౧౧

చిత్రము ౧౨

టచే దానికి డకారధ్వనికలుగునట. అదిలేకున్న కలుగదట. ప్రాచీనకాలములో తలకట్టంత ప్రధానముగానుండెడిదికాదు. గకారాదులు తలకట్టు గలిగి యుండియు లేకయుండియునుగూడ పూర్వశాసనములలో వాడబడెడివి. అట్లే యీవిలక్షణాక్షర విషయమునను జూచుకొనవలెను. అద్దంకిశాసనములో 'గొండల్దము' అను పదమొకటి కాన్పించుచున్నది. అందలి ద్వితీయాక్షరమును లక్ష్మణరావుపంతులుగారు డకారముగా చదివిరి. ఈచదువుట యీవివాదము బయలువెడలిన తరువాతనే జరిగినది. దీనినిప్పుడు రామయ్యపంతులవారు విలక్షణాక్షరముగా నెంచి గొఴిచి యని చదువుదు మనుచున్నారు. లక్ష్మణరావు గారికి డ కా ర ము గా దోచినది వీరికి వింత యక్కరముగా దోచినది. వీరికి మొదట డ కారముగా దోచినది లక్ష్మణరావుగారికి వింతయక్కరముగా దోచినది. విలక్షణాక్షరవాదులే యేది వింత యక్కరమో, యేది డకారమో చెప్పలేక తబ్బిబ్బగుచున్నారని దీనివలన దేలుచున్నది. ఇక నీవిలక్షణాక్షరవాద మెంత బలము కలిగియున్నదో దీనింబట్టి చదువరులే గ్రహించుకొనవచ్చును. లక్ష్మణరావుగారు చదివినట్టుగా 'గొండలంపు' అని చదివిన నర్థముకలదు. శ్రీరామయ్యపంతులుగారు చదివినట్టుగా గొఴిచి యని చదివిన నర్థము గాన్పించుటలేదు. పరిషత్పత్రిక ౫సంపుటము ౧ సంచికలో మన పంతులవారీశాసనపంక్తుల నిచ్చి యందు దీనిని గొఴిచ్చి యని చదివిరేకాని యర్థమేమో సెలవిచ్చి యుండలేదు.* వ్యాఖ్యానము మఱెప్పుడో వ్రాయుదురట. కానిం డది వ్రాసినప్పుడు చూచుకొందము. ఇప్పటిమట్టు కొకయంశము తెల్పదగియున్నది. నెల్లూరుశాసనము లను గ్రంథములో నీశాసనప్రతిబింబ మీయబడియున్నది. అందు మన పంతులవారు చదివిన 'ఴ'కు పైన తలకట్టున్నట్టు జ్ఞాపకము. ఐనను దీనిని బంతులవారు వింత ధ్వని గలదానినిగా జదివిరి. ఇదియొక వింత. ఏమన, అడుగీటు లేని శకటరేఫాకృతిపై దలకట్టుండిన నయ్యది డకారమగునుగాని వింత యక్కరము కానేరదని మన పంతులగారే సిద్ధాంతీకరించిరి. ఆయక్కరమట్లున్నది కావుననే లక్ష్మణరావుగారు డకారముగా జదివిరి. దానిని బంతులవారు వింతయక్కరముగా నెట్లు తెలిసిరో తెలియవచ్చుటలేదు. దీనిపై తలకట్టు లేదందురేమో చూడవలసియున్నది. నెల్లూరిశాసనము లను గ్రంథములోనున్న పటములో తలకట్టు విస్పష్టముగా నున్నట్లు జ్ఞాపకము. తమ నూతనప్రతిలో నట్లులేదేమో ఆయంశమును పంతులవారు తెలిపియుండలేదు. సందేహాస్పదముగా నున్నయంశముల విస్పష్టముగా దెలుపక యర్థమొసంగవలసిన తావుల నర్థమీయక తమసంచికలో నీశాసనముంగూర్చి గచ్ఛద్వివర్ణనమును గావించిరి. ఇట్టి వానివలన బ్రయోజనము లేదు.

అద్దంకిశాసనకాలప్రశంస

ఈశాసనముంగూర్చి మన పంతులుగారు నాకీ రీతిని బోధపఱచిరి.

"నా ప్రథమవ్యాసములో 'పండరంగుని యద్దంకి శాసనములో' గొఴిశబ్దమందు 'ఴ' వర్ణమున్నదని వ్రాసినాను. శాస్త్రిలుగా రుదాహరించిన తరువోజశాసనము నిదియు నొక్కటే. తరువోజపద్యములో నుండుటచేత తరువోజశాసన మయినది. అద్దంకి గ్రామమందుండుట చేత నద్దంకిశాసనమయినది. పండరంగుని ధర్మమును బ్రకటించుటచేత పండరంగుని శాసనమయినది."

పండరంగుని యద్దంకి శాసనమన తరువోజశాసనమేయని నేను తెలిసికొనలేక పోతినని మృదువుగా దెలిపినారు. నేనీయద్దంకి శాసనము తరువోజశాసనముగా దలంచుట కవకాశము కలుగుటలేదు. ఏమన, మనపంతులవారివాదముంబట్టి చూడ తరువోజశాసనమునకును యుద్ధమల్ల శాసనమునకును కాలవ్యత్యాసము తెలుపుట కెంత మాత్రమును నవకాశము కలుగుటలేదు. మన పంతులవారు తమ యద్దంకి శాసనము యుద్ధమల్లుని బెజవాడ శాసనము కంటె రమారమి ౧౦౦ సంవత్సరములు ముందునని వ్రాసిరి. అది తరువోజ శాసనమే యగునో నట్లు తెలు

* భారతి సంపుటము ౨, సంచిక 3 లో నీయద్దంకిశాసనము స్వప్రతిబింబముగా విమర్శింపబడినది.—సంపాదకుడు.

5. 6- 5

పుట కవకాశము లేదు. ఏమన, తరువోజ శాసనము గుణగ విజయాదిత్యుని కాలములో పుట్టినదట. యుద్ధమల్ల శాసనము నాకాలముననే పుట్టినదట. ఈయుద్ధమల్లుడు గుణగవిజయాదిత్యుని సోదరుడే. ఇతడు ప్రత్యేకముగా గుణగ విజయాదిత్యుని యనంతరమున రాజ్యముచేసి యుండలేదు. అన్నతో కలసి రాజ్యముచేసినట్లుగా మన పంతులుగారు వ్రాసిరి. గుణగ విజయాదిత్యుడు క్రీ. శ. ౮౪౪–౮౮౮ వఱకు రాజ్యముచేసెను. కావున నాకాలమునందే యీ రెండు శాసనములును పుట్టియుండవలెను. యుద్ధమల్ల శాసనము ౯వ క్రైస్తవ శతాబ్దము నాటిదని మన పంతులవారు వ్రాసియున్నారు. అద్దంకి శాసనము నాకాలమునాటిదే యనుచున్నదికదా. గుణగ విజయాదిత్యుని కాలమునందే పుట్టిన యీ రెండు శాసనములకును కాలములో నూఱేండ్ల వ్యత్యాసమెట్లుండగలదు? అట్లుండుట కవకాశ మింతయును లేదు. అందుమూలముచే తరువోజ శాసనముకంటె మనపంతులవారి యద్దంకి శాసనము భిన్నమైనదని తెల్పవలసివచ్చుచున్నది. తాము కనిపెట్టిన యక్కరములకును, శాసనములకును కాలనిర్ణయముచేయు సందర్భములో సంపూర్ణముగా స్వేచ్ఛ ననుసరించి లేని ప్రాచీనతను ప్రతివాదులు గల్పించుచున్నారు. వీరు అద్దంకి శాసనమునందలి యక్కరమునకు దలకట్టున్నదో లేదో అర్థమేమో తెలుపుచు శాసనపటమును దయ మీఱ త్వరగ ప్రకటింతురుగాక!

శబ్దమణిదర్పణ ప్రశంస

కర్ణాటక లక్షణకారుడగు కేశిరాజు తన శబ్దమణి దర్పణములో 'ళ'కారస్థానమందు డకారము పుట్టినదని వ్రాసినట్లుగా మనపంతులుగారు తమ మొదటి వ్యాసములో వ్రాసిరి. అత డట్లు చెప్పియుండలేదు. డకారస్థానమందు ళకారము వచ్చునని చెప్పె. కావున నా విమర్శనములో "ఈయక్షర లక్షణమును కన్నడశాస్త్రకారు లిచ్చినదానిని దెలుపుటలో బంతులవారు కొంత తప్పుదారిని ద్రొక్కి"రని వ్రాసితిని. అందుపై వా రీక్రిందిరీతిని లిఖించిరి.

'ళ' కారోత్పత్తినిగుఱించి కర్ణాటశబ్ద మణిదర్పణకారుని మతము ననుసరించుటలో నేను పొరపడి తప్పు వ్రాసితినని శాస్త్రిలుగారు వ్రాసినారు. నేను వ్రాసిన దానిలో 'ళ' కారస్థానమందు డకారమును అనునది "డకారమునందు 'ళ'కారమును" అనుటకు అచ్చుతప్పు. ప్రక్రమమును బట్టియు, వాదసందర్భమునుబట్టియు నిది కేవల ప్రమాదమని గ్రహింపగలిగి యుండినను శాస్త్రిలు గారట్లు గ్రహింపక యది నా యజ్ఞానముచే గలిగినదోషముగా బరిగణించిరి."

పంతులవారు వ్రాసినది కేశిరాజు వ్రాసినదానికి వ్యతిరేకముగ నుండుటచే తప్పుదారిని ద్రొక్కిరని వ్రాసితిని. అట్లు వ్రాయుట తమయం దజ్ఞత నారోపించుటగా బంతుల వారు తీసికొనిరి. అట్లు తీసికొనుట ధర్మము కాదు. వారు ప్రమాదముచే దప్పుదారి ద్రొక్కిరని నాతలంపుగాని, అజ్ఞానముచే నట్లు చేసిరని నాతలంపు కాదు. ఎవరివాద మెట్లున్నదను విచారము వచ్చినప్పుడు ఒకవాదము తప్పని తెల్పవలసివచ్చును. అంతమాత్రముచే నజ్ఞత నారోపించుటగా భావింపరాదు.

మఱియును డకారస్థానమందు 'ళ' కారము పుట్టినదను లక్షణకారమతముం బట్టి కోడి మున్నగురూపములు మొదటివనియు వాటినుండి తరువాత కన్నడమున కోళ, కోళి అను పదములు పుట్టినవనియు తెలుగున మొదటిరూపమే నేటికిని నిలిచినదనియు నేను వ్రాసియుండగా దానిని బంతులవా రీక్రిందిరీతి నధిక్షేపించిరి.

"దీనింబట్టిచూడ డకారమే కన్నడములో నొత్తి పలుకుటచే వింత యక్కరమైనట్లు తేలుచున్నది. కావున తెలుగునందుగల కోడి, ఏడు మున్నగునవియే మూలపదములు. అవి క్రమముగా గొన్నినాళ్లకు కోళ, ఏళు అనురూపములై అటుపిమ్మట కోళి, ఏళు మున్నగురూపములు గన్నడమున నందినవి. తెలుగులో మొదటినుండియు మొదటిరూపమే నిల్చియున్నది." అని శాస్త్రిలుగారు వ్రాసిరి. ఇది వింత వాదము. డకారము పుట్టినచోటనే యధికప్రయత్నముచేత ళకారము పుట్టిన దనగా తొలుత డకారము పుట్టి యది కొంతకాలమయిన పిదప ళకారముగా మాఱినదనియా? లఘ్వలఘువులలో

లఘువులు ముందును అలఘువులు తరువాతను బుట్టినవని యెట్లు చెప్పవచ్చును?"

ఇయ్యది సరికాదు. కర్ణాట లక్షణకారులు డకారాదులే ళకారాదులైనవని వ్రాసియుండిన కారణమున కోడి మున్నగు రూపములు మొదటివంటివని కాని వారు డకార ళకారాదుల నొక్క యక్కరముయొక్క లఘ్వలఘురూపములే యనుటచేతకాదు. ఈవిషయమై నాగవర్మ తన వ్యాకరణములో నిట్లు వ్రాసినాడు.

సూత్ర. లరడైరేవళఱఴాః

వృత్తి॥ ప్రయత్నాచ్ఛ్రేయాత్ లరడైరేవళఱఴాః ఇతి దేశీయాక్షరేభవన్తి। తేషాంవిభావయా పృథక్ పృథక్ ప్రయోగ నియమార్థమయమారమ్భః॥ తద్యథా మెలె మెళె, కలె కళె, మొర మొఱె, కోడె కోఴె। కడల్। కఴల్। ఇత్యాది.

తాత్పర్యము. లరడయం బక్షరగళిగె, ళఱఴయెం బక్షరగళు ఆదేశవాగి దేశ్యపదగళల్లి ప్రయోగిసువరు.

La ra la in the indigenous words stand . ....

for la, ra, da, (their use is optional.)

పైనిచ్చబడిన సూత్రము,దానివృత్తి,టీక, భాషాంతరీకరణము బరిశీలించిమాడ లకారమే ళకారమగుననియు, రకారమే ఱకారమగుననియు డకారమే ఴకారమగునని యు విస్పష్టముగా తేలును. కావున నేను కోడిశబ్దము మొదటిదేయనియుఁ కోఱి కోఴి శబ్దములు తరువాతివని యు వ్రాసితిని. డకారమునకు ఴకార మాదేశముగా వచ్చునని సూత్రింపబడుటయే కాక కోడె యను పదమే కోఴెయను పదమైనదని యుదాహరణ మిచ్చుటచేత డకారమున్న పదములే క్రమముగా ఴకారాదులతో గూడిన వైనవని స్పష్టము కాగలదు. రామయ్యపంతుల వారు డకార ఴకారము లొకధ్వనియొక్క లఘ్వలఘురూపములని వ్రాసిరి. అట్లనరాదు. అంతస్థములగు యరలలు లఘ్వలఘురూపములు గలిగియుండునుగాని కేవల వ్యంజనములగు డకారాదులు లఘ్వలఘురూపములు గలిగియుండవు. కర్ణాట లక్షణకారు లెవరును వీనిని లఘ్వలఘు భేదము గలవానినిగా జెప్పియుండలేదు. కావున నీసందర్భమున రామయ్యపంతులవారు వ్రాసిన దింతయు సరిగ లేదు.

కర్ణాటాంధ్రసాజాత్యప్రశంస

"అన్యభాషాసామ్యముచేత నాంధ్రశబ్దరూపనిష్పత్తి చేయగూడదను శాస్త్రులుగారీసందర్భమందాంధ్రకర్ణాటకముల సాజాత్యసంబంధము నంగీకరించుట విశేషమే."

అని పంతులవారు మృదువుగ నెత్తి పొడిచిరి. నేను కర్ణాటాంధ్రముల సాజాత్యమును మొదటినుండియు నొప్పుకొనినవాడనేకాని నేడుమాత్రమే యొప్పుకొనినవాడను కాను. అవిరెండును సోదరభాషలని నేను మొదటినుండియును వ్రాయుచునే యున్నాను. అంతమాత్రముచే రెండు సోదరభాషలును బరిపూర్ణముగా సమాన లక్షణము గలవని చెప్పగూడదని కూడ వ్రాయుచున్నాను. ఈసందర్భములో నన్యభాషాసామ్యముచేత నాంధ్రశబ్దరూపనిష్పత్తి నెంతమాత్రమును చేసియుండలేదు. మనలో కోడియను శబ్దము గలదు. కర్ణాటకమునను నీకోడి శబ్దము గలదు. కాని యందది "లరడైరేవళఱఴాః" అని తెలిపినరీతిగా కోఱి, కోఴి అయిపోయినది అని తెలిపితిని. తెలుగు అట్లు కాలేదని తెలిపితిని. ఇక నన్యభాషాసామ్యముబట్టి నే నాంధ్రశబ్దరూపనిష్పత్తి చేసితి ననుట కవకాశ మేది? కావున నీపట్టున పంతులవారు వ్రాసినది ప్రమాదము కాక తప్పదు.

పంతులవారి యభినవవాదప్రశంస

అడ్డుగీటులేని శకటరేఫ రూపము తెలుగులో క్రీ. శ 13 వ శతాబ్దమువఱకు నున్నదని లక్ష్మణరావుగారి పక్షమువారు వాదించుచుండగను,నన్నయ కీవలకూడ నీయక్షరరూపము నట్లు దక్షిణదేశశాసన ప్రకటనకారులు వ్రాసియుండగను కుప్పమ్మ శాసనాదులలో నే నీయక్షరము చూపియుండగను యుద్ధమల్ల శాసన కాలానంతరమున బుట్టిన దగు ద్వితీయచళుక్యభీముని మచిలీపట్టణ శాసనమునం దీయక్కరము కలదని తామే నాకిచ్చిన సమాధానమందే వ్రాసియుండియును గూడ తాము నన్న

యభట్టారకాదులనాటి కీయక్కరమును, ధ్వనియును జెగిరిపోయిన మను వాదమును పంతులవారు నేడు క్రొత్తగ దెచ్చిపెట్టుటచే నిది సమయానుసరణముగ దెచ్చిపెట్టిన యభినవవాదమని వ్రాయవలసి వచ్చినది. తాము మొదట 'డకారము వాదులు లక్ష్మణరావుగారు తమపేర నుత్తరము వ్రాసినపిమ్మటగూడ తమ మొదటివాదమును విడువజాలక యుద్ధమల్ల శాసనమునాటికే ధ్వనిమాఱిన దను మాటకైన లోనైనవారు. ఇట్టివారు నేడు వింత యక్కరమును దానిధ్వనియును యుద్ధమల్ల శాసనమునాఁకే యుండి తరువాత వెంటనే నశించిపోయిన దను నభినవవాదమును దెచ్చి నన్నయభట్టారకాదులనాటి కీయక్కరమును, ధ్వనియును లేనేలేవుకావున వారు తమ లక్షణగ్రంథములలో దీనివిషయమై ముచ్చటించి యుండ లేదని యభినవముగా వ్రాయుచున్నారు. ఇది వింత వాదముకాదా! యుద్ధమల్ల శాసనములోని 'ఒస్సి' శబ్దమునకు దామేగతిని గల్పించి యాశాసనమువఱకు ఱకారము తన ధ్వనిలో నిలిచినదని వ్రాసిరి?

ఉపసంహారము

సమస్తలిపులందును నొకధ్వనికే రెండు సంజ్ఞలుండుట కలదు. వాని నొక్కచోటనే వాడుటయును గలదు. తెనుగులిపిలో నట్టి వనేకములుగలవు. అట్టిరూపభేదముల నన్నిటిని వాడ యుద్ధమల్ల శాసనలేఖకు డభిలాషకలవాడు. కావున డకారమునకు దనకాలమునను్న రెండు సంజ్ఞలనువాడియున్నాడు. లిపికర్ణాటమునకును నాంధ్రమునకును నొక్కటియే యైనను ఆయాభాషల సాంప్రదాయమునుపట్టి యక్షర సంజ్ఞలు కన్నడ భాషాశాసనములలో నున్నప్పు డొకధ్వనిని ఆంధ్ర భాషాశాసనములలో నున్నప్పు డొకధ్వనిని, గలిగియున్నవి. కావున నిందలి ధ్వనులనుబట్టి యందలి ధ్వనులనుగాని యందలి ధ్వనులనుబట్టి యిందలి ధ్వనులనుగాని నిర్ణయింపరాదు. యుద్ధమల్లశాసనములో నున్న ఒస్సి అను పదము డస్సి అని చదివిన నర్థవంత మగుచున్నది. ఱస్సి అని చదివిన నర్థశూన్య మగుచున్నది. అఱసిన అఱపుట యను పదములు అడిసిన అడిపుట యనిచదివిన నాంధ్రభాషాసాంప్రదాయమునకు సరిపోయి యున్నవి. ఈయూహను పంతులవారును ఖండించియుండలేదు. ఈయక్కరము డకారధ్వని కల్గియుండుటను ప్రతివాదులే యంగీకరించిరి. యుద్ధమల్లశాసనమునందున్న అడ్డుగీటులేని శకటరేఫాకృతికి వింతధ్వనియే కలదు కాని డకారధ్వని లేదని సహేతుకముగా ప్రతివాదులు రుజువుచేయలేకపోయిరి. కర్ణాటాది లాక్షణికులు తమభాషలో వింతధ్వనిగల వింతయక్కర మున్నదని తెలిపిన రీతిగా నన్నయాది యాంధ్రలాక్షణికులు తమ కాలమునాటి కీయక్షరరూపము శాసనాదులందున్నను దానిని విలక్షణాక్షరముగా చెప్పియుండలేదు.

కాబట్టి అడ్డుగీటులేని శకటరేఫాకృతి తెలుగు భాషలో నున్నప్పుడు డకారముయొక్క మారురూపమే కాని అరవమునందలి వింతధ్వనివంటి ధ్వనిగల భిన్నాక్షరము కాదు అనునది న్యాయమగు సిద్ధాంత మగుచున్నది. సత్యనిర్ధారణార్థమై విషయవిమర్శనముచేసి పెద్దలు వ్రాసినవాక్యములలో నిదిసరియైనదనియు నిది సరికానిదనియు వ్రాయవలసివచ్చినందులకు నన్నాంధ్రలోకము మన్నింప ప్రార్థించుచు 'సత్యమేవ జయతి నానృతమ్'అని నుడువుచు నింతటితో విరమించుచున్నాడను.

కవి ప్రబోధము

మం. వెంకటశర్మ గారు

ఓ తెలుగుంగవులారా - మీ తెలివికి తగ్గ కర్జమే యిది దేశం
జే తెన్న పోవుచున్నది - యే తెరువున మీరలుంటి లెరుగన్ వలదే.

జాతీయత నశియించెను - స్వాతంత్ర్యము జారిపోయె సంపద లెల్లన్
వే తెన్నుల బడిపోయెను - నీతులు నియతులును ధర్మ నిరతులు చెల్లెన్.

భోగములు పోయె తొలి నై - భోగములును పోయె త్యాగములు పోయె నయో
యోగములు పోయె బహు విధ - రోగములే మిగిలె నీ నరుల దశ యేమో.

మతమెల్ల మంటగలసె ప్ర - కృతి శాస్త్రము లెల్ల నమసె కృశియించె మహో
న్నతశిల్ప మెల్ల నిక మన - మతులకు భోగప్రవృత్తి మాన్యమె చెపుడీ.

తెలుగుం జదువుల ముద్దియ - తొలి కొర నోములకు గలుగు దుష్ఫల మనగా
వెలయుచు నున్నది వాఙ్మయ - మల రైళ్లను వాలలాడు నదె స్వేచ్ఛ మెయిన్.

కాలోచిత వాఙ్మయమును - కాలజ్ఞుండై సృజించి జ్ఞానము గఱపన్
జాలు కవిబ్రహ్మ విలా - సాలసుడై చెడిన నాడె సంఘము చెడదే.

తల తోక లేక యూచితి - కలికమునకు గాన రాక కలి పోషక రీ
తులు గలిగి చెలగు నాటక - ముల నవలల కర్తలే యిపుడు కవులకటా.

కాఫీహోటళ్ల ఖర్చుకె - కాపీరైటిచ్చు దొడ్డ కవు లుదయింపన్
లోప మికేమిటి దేశము - పాపం బిటు బ్రద్దలయ్యె బ్రారబ్ధమునన్.

సిగరెట్టు ఖర్చు కొక్కడు - సిగ గొరిగించు కొను ఖర్చు చెల్లగ నొకడున్
తగవు మరచి గ్రంథము ల - ల్లగ నమ్మగ నింక కైత లలిగను టరుదే.

శృంగార కట్ట నొక్కడు - గోంగూర నొకండు కైతకును వస్తువు గా
గం గైకొందురు కొందరు - వెంగలితనమో వివేకవిధమో యెరుగన్.

నవలలని నాటకము లని - చవులూరెడు ప్రకటనములు సాగించి ప్రజన్
వివిధముగ మోసగించెద - రవురా యీ కవుల కేమి యూగడ మొక్కో.

ఒక్కఁడొక పుస్తకంబును - చక్కఁగ రచియించి ధనము శాశ్వత యశమున్
దక్కించు కొనుట కోర్వక - టక్కరులై యనుకరించుటలు తగవగునే.

ఒకరు వ్రాసిన విషయ మింకొకరు వ్రాయు - బూను టది తప్పిదంబు గాబోదు గాని
పుస్తకము పేరు రూపము పుటలు నచ్చు - నొకరకము జేసి వంచించు టుచితమగునె.

బూతులు వ్రాసిన కొందరు - నీతులు వ్రాసినను కొనరు నిజముగ ప్రజలీ
లో తెరిగి నీతి పేరిట - బూతే రచియింతు రీ యపూర్వకవు లిసీ.

ఏపుస్తకమున జూచిన - నే పత్రిక యందు గన్న నేహ్యపురీతుల్
తోపగ నీతి విహీనపు - పాపపు సంగతులె తెలియబడు నిసిరిసిరో.

చేతికి సులువుగ నందిన - వ్రాతలె చదువుదురు ప్రజలు పామరు లగుటన్
నీతులో బూతులో తెలియగ - చాతుర్యము లేని శుద్ధ జడమతు లగుటన్.

చేపపిల్ల కీత చెప్పంగ వలయునా - బూతు నేర్పవలెన మూఢునకును
సుకవి యైనవాడు సుజ్ఞానమును చెప్పి - ప్రజల తనుప మనుపవలయుగాక,

పండితులు దీని నెరిగియు - ఖండింపరు లోకచర్య గణియింపరు వా
రుండియు లేనట్లై రీ - చండితనము మాన్ప నెవరు చాలుదు రొక్కో.

ధనవంతునికే గౌరవము

నాదెళ్ల వెంకట్రావు గారు, బి. ఏ.

సౌరభంబున నినుఁ బోలఁ జాలకున్న,-వర సువర్ణాప్తిఁ దనరుట వలనఁ గాదె!
అల గులాబిని సుమరాజ్ఞి యనుచు సతముఁ-బ్రస్తుతింతురు జనులు, సంపంగి పూవ!

ఘనుల దానంబుచేత జీవనముఁ గనుట - నిరువురకుఁ దత్త్వమున భేద మెనయకున్న,
జీవనాధార గరిమ, సరోవరంబు - పదుగురకు మాన్యమగుఁ గాదె! పల్వలంబ!

అంబరవిహార మసలికాలంబెయైన - వసు విశేషంబుచేఁ గాదె! వాస్తవముగఁ
జుక్కలన్నిఁట రాజౌను శుక్రుఁ డనుచు - నెక్కువ ప్రసిద్ధిఁగాంచుట రిక్కలార!

విశ్వభారతీ గ్రంథమాల

పారనంది జగన్నాథస్వామి గారు, యం.ఏ.,యల్.టి.

గృహప్రవేశము-పోస్టుఆఫీస్-స్టిలమాంద్ మేజస్ట్రేట్

ఆంధ్రసారస్వతప్రపంచము గ్రంథమాలలతో నిండియున్న సమయాన ప్రారంభమైన మాలలకు పుష్పములు దొరకక మాలాగ్రథకులు తహతహలాడుతున్న ఎండాకాలమున, మధ్యమధ్య గ్రుచ్చబడ్డపూవులు కొన్ని దుర్వాసన కలవిగా నుండుట సంభవిస్తున్న రోజులలో, తయారైన మాలలకు ఎరులు దొరకక వాడిపోతున్న అవస్థప్పుడు, ఈనూతనమాల నొకదానిని నెలకొల్పయత్నిస్తున్న వైకుంఠరావుగారి ఉత్సాహాన్ని ఎట్లు ఆమోదించవలెనో తెలియకున్నది. ఈవిపులమైన ఆంధ్ర ప్రపంచానికి సేవచేయవలచుకొన్నవారు అతి సంఖ్యాకులు మాత్రము కారని ధైర్యముతో చెప్పగలము. ఏఆంధ్రప్రచారిణీగ్రంథమాలో, ఏసరస్వతీగ్రంథమాలో తప్ప మిగిలినవి నామమాత్రములై యున్నందున, ఈక్రొత్తగా బయలుదేరేదానిని చాలాకాలము నిలపాలనే ప్రయత్నముతో ప్రారంభించి యుంటారని మనము నమ్మవచ్చును. ఈనమ్మకమును పుట్టించే హేతువొకటి ఉంది; అది ఈ మాలలోని పుష్పముల విశేషమే.

వీరు గ్రంథమాలకు పెట్టిన పేరునుపట్టి చూసినా ఇదివరకు ప్రచురించిన గ్రంథాలనుపట్టి చూసినా, వీరి కరపత్రములలో చెప్పిన మాటలనుపట్టి చూసినా, వీరి ఆశయము ఒకటి తేలికగా తెలుస్తుంది. పుష్పములకొరకు వెదుకుటలో వీరు ఒక్క ఆంధ్రదేశమందున్న ఉద్యానవనములలోనే తిరగరనిన్నీ, ప్రపంచమందు ప్రసిద్ధికెక్కిన ఉద్యానవనాలన్నీ వెదకుతారనిన్నీ తెలుస్తున్నది. వారి పుష్పాలందుచేత ఎప్పుడూకూడా ఒకదానికంటె ఒక్కటి తగ్గకుండా సువాసనకలిగియుంటవని మనము నమ్మవచ్చును. ప్రపంచమంతా తిరిగి సమకూర్చినపుష్పాలు ఒక్కదేశంలో దొరికినవాటికంటె ఎక్కువ రామణీయకములై యుంటవని మనము ఆశించవచ్చునుగదా. ఒక్క ఉద్యానవనమునుండే జాగ్రత్త చేయవలెనని నియమముంటే, సరిగ్గా అన్నివేళలకు ఒకటి తరువాత ఒకటి క్రమభంగము లేకుండా దొరకడము దుస్సాధ్యము; విశ్వమంతా ఉపయోగించేటప్పుడు ఆకొరత ఉండదు. ఇంకొక విశేషము. ఇతరగ్రంథమాలలోని గ్రంథములు కవులు మాలకొరకు ఇప్పుడు తయారు చేసేవి; ఈమాలకో అట్లుకాదు, ఇదివరకప్పుడే ప్రపంచ సారస్వతములో పేరుపడిన కవివర్యుల ఉత్తమగ్రంథాలు ఉపయోగకవుతాయి. ఏగ్రంథమునకు ఈమాలలో స్థానము ఇవ్వదలంతురో, ఆగ్రంథాన్ని చక్కగా పరిశీలించి, దాని కీర్తివాసనను తృప్తిగా ఆఘ్రాణించి, అప్పుడు దానిని మాలలో కుచ్చుతారు. అందుచేత మాలలోనికి వచ్చేది మంచిదిగానే ఉండితీరును. ఉత్తమగ్రంథములే అయియుంటవి. ఈసౌకర్యము లుండబట్టే ఈమాల నిర్విఘ్నముగా కొనసాగగలదు.

ఈమాలకు చేసిన నామధేయము గురించి రెండు మాటలు చెప్తాను. విశ్వాదరణీయములైన గ్రంథాలద్వారానే విశ్వకళ్యాణము, విశ్వసౌహార్దము, విశ్వభ్రాతృత్వము సమకూడగలవని పెద్దలందరి అభిప్రాయమైయున్నది. అది సమంజసమేకదా. అట్టి ఉదారాశయముతోనే రవీంద్రనాథఠాకూరు శాంతినికేతనములో విశ్వభారతిని స్థాపించినాడు. ఆ విశ్వభారతి నామము ఉపయోగించే ఈగ్రంథమాలాస్థాపకులు ఆవిశాలాశయములే తమ గ్రంథమాలాస్థాపనము పురికొల్పినవని విశదపరుస్తున్నారని నాఅభిప్రాయము. లేదా విశ్వమందలి భారతిని ఉద్గ్రంథములద్వారా ఆంధ్రసోదరుల అందుబడిలోనికి తెచ్చే ఆశయముండుటచేత విశ్వభారతినామము చేశారని చెప్పినా చెప్పవచ్చును. ఎట్లయినా ప్రయోజనము ఒక్కటే.

ఈవిధంగా ఇప్పటికి వెలువెడలిన గ్రంథాలు నాలుగు, మూడు రవీంద్రనాథునివి; ఒకటి మేటర్‌లింక్ కవివరునిది. వీటిలో మూడు నాటకాలు, నాల్గోది రవీంద్రుని నవల. ఆనవల గురించి ప్రత్యేకముగా వ్రాయదలచుకొని మిగిలిన మూడింటిని ఆంధ్రపాఠకమహాశయులకు ఎరుకపరచెదను.

గృహప్రవేశము, పోస్టుఆఫీస్ రెండూ రవీంద్రనాథుని చిన్నచిన్న నాటకాలు. మూడేసి పటములు గాక 132, 84 పుటలు గలవి. ఇవి ఆజగత్కీర్తి సంపాదించిన కవిశ్రేష్ఠుని నాటకమణులలో రెండు. ఈగ్రంథముల విమర్శించుట అనగా రవీంద్రుని రచనానైపుణ్యమును చర్చించుట అన్నమాట; అది అనవసరము ఇక్కడ. నాటకములు చదివితీరవలసినవని నొక్కి చెప్పగలను. గృహప్రవేశము అనేదానికి ఇంగ్లీషు తర్జుమా లేదు; కాబట్టి ఇంగ్లీషు చదువగలిగే ఆంధ్రులుకూడా ఈభాషాంతరీకరణము చేసిన శోభనాదేవి వైకుంఠరావు గార్లను అభినందించవలసినదే. ఈనాటకకథకు బీజము ఇంగ్లీషులో తర్జుమా అయి మాషి అన్న పేరుతో ఉన్న రవీంద్రుని ఒక చిన్నికథ. కథ చాలా సంగ్రహముగాను నాటకము విపులముగాను ఉన్నది. కథలో లేని పాత్రలను భావాలను నాటకములో ప్రవేశపెట్టి నాటకమునకు క్రొత్త ప్రాముఖ్యము కవి తెచ్చిపెట్టాడు. వివాహముయొక్క చరితాన్ని గ్రహించలేని చిన్నబిడ్డను భార్యగా చేసేవారందరూ, చేసుకొనేవారందరూ ఈనాటకాన్ని సహృదయముతో చదివితే బాల్యవివాహములను నిరసించక మానరని ధైర్యముతో చెప్పగలను. బాల్యవివాహఖండనముగా ఠాకూరుగారు ఈనాటకాన్ని వ్రాశారని నాఅభిప్రాయముకాదు; నాటకంలో అట్టి చర్చ కూడా ఉండదు. ఠాకూరుగారు గొప్ప శిల్పికదా అలాగు ఎందుకు చేస్తారు! నాటకంలో ఉండేది మానవహృదయమందు ఉద్భవించే భావాలపరంపర. జ్యోతిన్ ఒకయువకుడు మణి అనే రంభవంటి బాలికను పెండ్లాడి ఆమెయందు తన ప్రేమ యనే గృహాన్ని నిర్మించ ప్రయత్నిస్తాడు. కాని మణి హృదయములో ప్రేమ ఉద్భవించనందున ఆమె ఆగృహాన్ని ప్రవేశించలేదు. ఆమె ప్రవేశించనిది గృహనిర్మాణము పూర్తికెందదు. ఆ గృహము కట్టుటకు జ్యోతిన్ తన సర్వస్వమును వినియోగిస్తాడు. జ్యోతిన్ రోగియై మంచం పట్టి ఉన్నప్పుడు ఈప్రేమశూన్యతవల్ల రోగముకంటె ఎక్కువ తీవ్రముగా బాధపడుతూ ఉంటాడు. అదే రోగమంతా అనీ, రోగం దానివల్లే తీవ్రమయిందనిన్నీ కూడా సూచితమవుతుంది. జ్యోతిన్ పడుతున్న బాధ చూస్తే జ్యోతిన్‌ని చిన్నప్పటినుండి పెంచి పెద్దచేసిన బాలవిధవ వాని పినతల్లి ఈసంగతి చక్కగా గ్రహిస్తుంది. తన ఆస్తినంతను వానికోసము ధారపోసేసింది. మణి ప్రేమ రూపమైన ఇంటికోసము ఆమె ఆస్తినంతా జ్యోతిన్ అమ్మివేస్తూఉంటే, అప్పులపాలు అయిపోతూవుంటే పిన్ని జ్యోతిన్ యెడల తనకుగల ప్రేమను ఎక్కువ చేసుకొంటూ ఉంటుంది. ప్రేమే ఆమె పురుషార్థం; ఆవిధంగా దానిని సాధించుకొంటుంది. జ్యోతిన్ పడుతున్న ఆవేగానికి శాంతినివ్వాలని మణి ప్రేమనుగురించి అసత్యాలు కల్పించి జ్యోతిన్‌కు చెప్పుతూ ఉంటుంది. వైద్యుడు అంగీకరించలేదు కాబట్టి మణి రోగిగదిలోకి రాలేదుకాని, అనుజ్ఞ ఇస్తే గదివదలకుండా మణికూర్చొని ఉండేదే అని జ్యోతిన్‌కి నమ్మకము పుట్టించేమాటలు చెప్పుతుంది. పువ్వులు, మొక్కలు, నాటకాలు, సినీమాలు, చీరెలు, నగలు-వీటిగురించే ఎల్లప్పుడూ తాపత్రయం పడుతూ ఉండే పిల్ల గురించి పిన్ని కల్పించే ప్రేమాసత్యాలకు మితిలేదు. జ్యోతిన్ బట్టలు మరొకరు ఉతికితే మణిఒప్పదు; జ్యోతిన్ పథ్యము మరెవ్వరినీ చేయనివ్వదు; జ్యోతిన్ కప్పుకొన్న శాలువుమీద నగిషీ పువ్వులు మణే అల్లింది; జ్యోతిన్‌కోసం జావకాస్తూ చేతిమీద వేడిపాలుపోసేసుకొని పుండు చేసుకొన్నా, జ్యోతిన్ సేవ మానదు. ఈలాగు ఎన్నాళ్లు అసత్యాలవల్ల ప్రేమ నిర్మిస్తుంది? ఎన్నాళ్ళు అసత్యం దాగుతుంది? తన చెల్లెలి అన్నప్రాశనోత్సవానికి మణి పుట్టింటికి వెళ్లి పోయింది. జ్యోతిన్ అవసానకాలమందు మణిని చూడాలని పలవరిస్తే పిన్ని భరించలేక, కొత్త అసత్యం కల్పించలేక గది దాటి

వెళ్లినప్పుడు, సేవకుడు నిజం చెప్పకూడదని తెలియక చెప్పివేశాడు. జ్యోతిష్ గృహమూ పూర్తికెందలేదు.

నాటకముయొక్క ఆధిక్యము అంతగా కథలో లేదు. కథద్వారా ప్రకటింపబడే భావాలు మానవహృదయం, శాశ్వతమైన ప్రేమయొక్క లక్షణం, ఈ మొదలైన సూక్ష్మసూచనలు, ఇవి విశ్వవ్యాప్తమైనవి. ఇవి శాశ్వతంగా ప్రవర్తిస్తూ మనుష్యున్ని లౌకికసంపదనుండి ఆధ్యాత్మిక సంపదకు తీసుకొనిపోతవి. ఆపిన్నికి శాంతి నిచ్చినది ఆ అనాదియైన ప్రేమ; ఎంతస్వార్థరహితమైనదో అంతశాంతి నిచ్చేది. ఇవన్నీ నాటకము చదివి తెలుసుకోవలసినవి. వర్ణనాతీతము.

2. పోస్టుఆఫీస్ చాలామందికి తెలిసేఉంటుంది; దీనికి ఇంగ్లీషుతర్జుమా చాలాకాలము క్రిందటనే బయలు వెడలి ఉన్నది. ప్రేమ యెట్లు మానవహృదయానికి ఔన్నత్యము తెచ్చేనో, అట్లే మానవజీవితానికి బీజధర్మమైనది స్వాతంత్ర్యము. ఈధర్మాన్ని ప్రకటించే చిన్ని నాటకం ఈ పోస్టుఆఫీస్. దీని నాయకుడు ఒకచిన్న కుర్రవాడు అమల్. వాని ముద్దుమాటలు విన్నకొలదీ, వానిలో లీనమై యుండిన స్వాతంత్ర్యధర్మము ఎట్లు వ్యక్తమవుతూ ఉంటుందో తెలుస్తుంది. అమల్‌కి జబ్బుచేసిందని భావించి వాని పెంపక తండ్రి వైద్యుని పిలిపిస్తే, వైద్యుడు ఔషధముగా నిరోధము కల్పిస్తాడు. గాలిగాని, వెలుతురుగాని తగలకూడదని అతని వైద్యము. ప్రపంచమందు వ్యక్తమవుతున్న వైశాల్యము, అపారత అమల్‌ని ఆకర్షిస్తవి. గది కిటికీలో కూర్చుని చూస్తూ వీధిలో పోతూఉండేవాళ్లను పిలిచి మాట్లాడుతూ, వాళ్ల వాళ్ల దినకృత్యములను కనుక్కొంటూ, తన రోగప్రతీకారమైన స్వాతంత్ర్యమును చిన్నిచిన్ని కోరికలద్వారా వ్యక్తపరుస్తూ ఉంటాడు. ఆగ్రామతలారిద్వారా ఆ ఊరు పోస్టుఆఫీస్ సంగతి కనుక్కొంటాడు; పోస్టుఆఫీస్‌ద్వారాగదా అందరికీ వార్తలు వస్తవి. దాని ద్వారాగదా స్వాతంత్ర్యవార్త అందరికీ అందాలి. ఆవార్త అందరికీ అందజేసే పోస్టుబంట్రోతు అవుతానంటాడు. ఆవార్త పంచేరాజు (ఈశ్వరుడు కాబోలు) కోసం ఎదురు చూస్తున్నానంటాడు. పైకి చనిపోయినాడు; కాని ఆ ఊరు పిల్ల సుధ మరిచిపోలేదు అని చెప్పిన తుదిమాటలవల్ల అమల్‌కు మరణము లేదని మనము భావిస్తాము కాని ఆరోగములోనుంచి, ఆవైద్యములోనుంచి అమల్ మరి లేవడు. అవసానకాలానికి రాజవైద్యుణ్ణిపంపితే ఆ రాజవైద్యుడు వస్తాడు. అమల్‌ని నవలక కూర్చో అమల్‌యొక్క శాశ్వతమైన పదవిని నిరూపిస్తాడు.

ఈనాటకము; దాని కథ ఎంతచిన్నదో, దాని ఆశయము అంత విపులమైనది. ఎంత నిర్వచనమైనా చేయవచ్చును. అధ్యాత్మికతత్వమంతా, సూక్ష్మజీవన సూత్రాలన్నీ దీనినుండి తీసి ప్రకటించవచ్చును. అంత సూచనాశక్తి ఉంది ఆకవికి.* ఈ నాటకములో ప్రవేశించే ప్రతిపాత్ర ఒక సూత్రప్రాయుడు.

ఠాకూరు ప్రతిమాప్రియుడు. తన ఆశయాలను ప్రతిమలద్వారా వ్యక్తపరుస్తాడు. ప్రధానమైన రెండు మానవధర్మాలు జీవితసూత్రాలు ఈరెండునాటకాలలో ప్రతిమలద్వారా చాలా సున్నితముగా విశదపరిచాడు.

3 మేటర్‌లింక్ కవి వ్రాసినది మూడో నాటకము. ఈ కవికి పాశ్చాత్యదేశములో ముఖ్యముగా ఫ్రాంసులోఉన్న ఖ్యాతి ఇంత అంత కాదు. ఇతనికికూడా రవీంద్రునికిచ్చిన నోబెల్ బహుమతిని ఇచ్చియున్నారు. ఈ కవికూడా అధ్యాత్మికసూత్రాలను ప్రతిమలద్వారా, కథలద్వారా నిర్వచించే స్వభావముగలవాడు. మానవ హృదయాన్ని విప్పి విశదపరుస్తాడు. ఇప్పుడు తర్జుమా ఆయియున్న నాటకము సంగ్రామానంతరము వ్రాసినది. సంగ్రామము కలుగజేసే ద్వేషము ఎంత క్రూరమైనదో వ్యక్తుల హృదయాలను ఎట్లు మలినముగా చేసివేస్తుందో ఈకథలో ఆ కవి నిరూపించాడు. జర్మనీసేనానాయకుడు బెల్జియన్ మేజస్ట్రేట్‌ను ఒకరిని పట్టా

* కవికిగల సూచనాశక్తిని విమర్శించి పాఠకలోకమునకు కొంతరైన చవిచూపుటకు విమర్శకులు ప్రయత్నింపక జారవిడుచుట విచారకరము. —సంపాదకుడు.

కుంను భయప్రదర్శనార్థము తన ఆజ్ఞాక్రౌర్యమునకు బలి ఇస్తాడో, ఆమేజస్ట్రిక్ అల్లుడు జర్మన్‌యువకుడు; సేనానాయకుని ప్రధానసహకారి; అసమయాన తనమాను నిర్దోషి అని తెలిసి ఎట్లు వ్యవహరిస్తాడో కవి చక్కగా వర్ణిస్తాడు. బలి కావాలంటే మేజస్ట్రిక్ తనప్రాణాన్ని అర్పిస్తాడు గాని నిర్దోషియని యెరిగియుండి ఒకతోట కాపు వాణ్ణి, తనస్థానే చావనియ్యడానికి అంగీకరించడు. ఏమి ఔదార్యము, మానవగౌరవము! దేశాభిమానమును ఎక్కువచేసే ఈరోజులలో ఈనాటకానికి ముఖ్యస్థానము ఇచ్చుట శ్లాఘనీయము. దేశము పేరుచెప్పి యుద్ధక్రౌర్యమునకు తావిచ్చి మానవలక్షణాలను అణగద్రొక్క ప్రపంచనాగరికతకు మేటర్‌లింక్ ఆశయము వెగటుగా ఉన్నా మానవసౌహార్దాన్ని పెంపొందించాలన్న నాగరితకు ధ్వజమెత్తినది అవుతుంది.

కొన్నివిధాల సామ్యము వ్యక్తపరిచే ఇద్దరి కవివర్యులను ఈగ్రంథములద్వారా సరిపోల్చి విమర్శించుటకు అనుకూలసమయము కల్పించినది విశ్వభారతిగ్రంథమాల! ఇవి కాకపోతే ఏవి విశ్వభారతీ గ్రంథములు కాగలవు?

ఈగ్రంథమాలకు విశేషలక్షణమైన భాషాంతరీకరణము గురించిన్నీ, వీరుపయోగిస్తున్న భాషనుగురించిన్నీ కొంచెమే వ్రాయగలను. భాషాంతరీకరణము ఎట్లు ఉండవలెననేది ఒక విషమప్రశ్న. కవియొక్క ఆశయము వ్యక్తపరుచుటలో వ్యాఖ్యానము చేయవచ్చునా కూడదా? మూలములోని వాక్యరచన, శైలి, అర్థగాంభీర్యము, భావసూచకత్వము, ప్రతిమలనిరూపణ వీటి పోలికలు తర్జుమాలో ఎంతవరకు ఉండాలి? అభిప్రాయము వస్తేచాలునా? మూలాన్ని అన్నివిధాల అనుకరించాలనే నియమము ఉండాలా? ఇట్టి వివాదాంశములకు ఈమాలాగ్రంథములు లక్ష్యము లవుతవి. ఈచర్చ మరికొన్ని గ్రంథాలు వెడలిన తరువాత పరీక్షింపవచ్చునని నా అభిప్రాయము.*

ఈగ్రంథాలన్నిటిలోనూ వ్యావహారిక భాష ఉపయోగించినారు. పాఠశాలలో పఠనీయపుస్తకాలుగా ఉంపించే ప్రయత్నము చేయాలంటే గ్రాంథిక భాషలో వ్రాయాలికాని దేశమందు వ్యాప్తికావాలంటే వ్యావహారిక భాషేకదా ఎక్కువ ఆదరణీయమైనది. ఇంతమూ ఈగ్రంథాలకు భాషాపాండిత్యప్రకటన కాదు ప్రధానము; భావముల ప్రకటన. దానికి ఉచితమైనది సజీవమైన భాష. దానినే సలక్షణముగా వాడినారు. కొన్నిచోట్ల కొంతకొంత సంస్కరణకు అవకాశమున్నా మొత్తముపైని భాష బాగానే ఉన్నది. జీవకళను వ్యక్తపరచాలని జీవభాష వాడినందుకు గ్రాంథికవాదులు భాషా ఈర్ష్యకోపము ఈ పుష్పాలను వాడకొట్టరని ఆశించెదను. ఠాకూరుగారు వాడిన బంగాళీభాష యెట్టిదో తెలుసుకొంటే గ్రాంథికవాదుల ద్వేషము తగ్గవచ్చును. ఇంతకూ భాష ఒకసాధనము. దాని ఉపయోగము భావముల వ్యక్తపరుచుట. ఆ దృష్టితో ఈ మాలకు సర్వాదరణము సమకూరుగాక! విశ్వభారతి గ్రంథమాలా సుస్థిరోభవ.

---

* ఏగ్రంథమున కాగ్రంథము వేఱుగుండును కాన ఆయాగ్రంథములయందలి గుణదోషముల నప్పటికప్పుడే విమర్శించుట సముచితముగ నుండును.
—సంపాదకుడు.

కవి - అభినవస్వర్గము

సన్నిధానం సూర్యనారాయణశాస్త్రి గారు

విశ్వమున లేని భాషలో విస్తరించి-చేతనాచేతనంబులు చెప్పకొనెడు
స్వస్వజీవితకథలు ప్రశాంతముగను వినివచింతువు మాకుఁ గవీ ! నమస్సు.

దివ్యదృష్టి వహించితో ? దేవతావ-రంబుఁగంటివో ? పరులనేత్రంబులకును
గోచరింపనిక్రొత్తలు గోచరించు-గోచరింపని మధురిమ గోచరించు.

సృజియింపఁ జదుర వీక్షితిమండలమునందుఁ బ్రకృతికాంత యసూయపడ సపత్నిఁ
గట్టఁగాఁజాలు దాకాశగంగఁ జరింప మేలిమిబంగారుపూలతెప్పఁ
జదువఁగాఁగలుగుదు జంతుసంతతిచిత్త మందలిభావరహస్యలిపినిఁ
జూపింపఁగలవు నీసూక్ష్మదర్శినిచేత దిక్కులకావలి దేశములను
గడిమిఁ జేయంగలవు నేలవిడిచిసాము-నెగురుదువుతెక్కలును లేక గగనవీథి
భూమిలోపలి కీఁడుచుఁ బోవఁగలవు-ఎచటనేర్చి తివిద్య? హాయీ! కవీంద్ర!

రూపములులేనివానికి రూపములును-రూపములుగల్గువాని కరూపతయును
గల్పనముసేయఁగలవు; పెనుగాలిపటముఁ-జేసి శైలంబు నెగురవేసెదవు మింట.

నడచుచునున్నఁ గ్రింద గగనంబునఁ బువ్వులతేరిమీఁద నె
లైన విహరించుచున్న యటులే యగపడ్డెద; నెల్లమందితో
నుడుగక కూడి పూసికొనియుం దిరుగాడుచునున్న నెప్పుడుఁ
మడుఁగును గట్టుకొన్నటులె మాకుఁ గనంబడుదయ్య ! సత్కవీ !

ఏడుపులో నానందము-గాడుపులోఁ బుష్పవృష్టిఁ గల్పించెడు నీ
జాడలకు నిర్ణయింపఁగ-లేఁడెవఁడును బ్రతిఫలంబు; లేఁడు నిజముగన్.

ఊపిరాడంగనీయని రూపదలకు-మిగుల నుక్కిరిబిక్కిరి యగుచునున్న
వ్రాయుచు రసప్రపూర్ణకావ్యములఁ బెక్కు-మఱచి మఱపింతు వానందపరత జగము.

అనృతముగాదు నీపలుకు నట్టిదొకింతయు సూనృతంబుగా
దును; మరినీయొనర్చునది దుష్కృతమున్ సుకృతంబుగాని కా

దును; తగనీవు తెల్పునది దొడ్డయనీతియు నీతియేని గా
దును; నీకుఁ బుణ్యపాపములు త్రొక్కవు నీగడపల్ గవీశ్వరా!

సర్వసాధారణంబుగా సంభవించు-పుణ్యపాపలోకాలకుఁ బోవు నీవు
సత్కవులకై సృజింపించె స్వర్గమొండు-బ్రహ్మరాణి యాశ్రితపక్షపాతమునను.

వేయితంత్రులుగల వీణియమీటుచుఁ బాటఁబాడుచునుండుఁ బ్రకృతిలక్ష్మి
పదివేలరేకుల బంగారుతమ్ములు గలిగిశోభిల్లు శృంగారతటిని
లక్షసంఖ్యాకకళాశ్రేణిఁ గురియు చానందంబు సంధించుఁ జందురుండు
పదిలక్షజాతుల ఫలపుష్పదళములం దనరారుచుండును దరుచయంబు
తోఁట మాలిలుగా మన్మథుండురతియుఁ-బోలుచు 'శృంగార వన'మను పూలతోఁట
యెల్లవస్తువు లచ్చట సృష్టికర్త - వ్రాయు వరవడి తలకట్టు వ్రాలుసుమ్ము.

నవరత్నగరువుల నయనోత్సవంబైన మవ్వంపుఁ బువ్వులు మరగికోసి
బాగైన యింద్రచాపపుఁ దూఁగుటుయ్యాల లందు రివ్వున వలయముగ నూఁగి
మెఱుఁగారు తొలుకారు మెఱుఁగుల పొదరిండ్ల మొత్తంబులకు నొక్కమొగిని మూఁగి
పరిమళవాహినీ వాస్తరంగములందుఁ గేరింతగొట్టుచుఁ గ్రీడనలిపి
అచటఁ దమకై నిరీక్షించునట్టి దివ్య-కన్యకారత్నములతోడఁ గవులుకూడి
యనుభవించుచు నత్యంతమైన సౌఖ్య-మపునరావృత్తి నాస్వర్గమందు నుంద్రు.

చెలువంపుంగనిమై విరాజిలెడు నాశృంగారపుం దోఁటలోఁ
గులుకుం బ్రాయపు బోంట్లతోఁ గలిసి చెక్కుం జెక్కునన్ రాయఁ గం
ఠలతం గేలఁ బెనంచి రమ్యముగ నానా నర్మసల్లాపముల్
వలపుల్ చిమ్మఁగ ముద్దులంగొనుచునుర్ వర్తిల్లె దోసత్కవీ!

కోటిమణుఁగుల పుణ్యంబుఁ గూడఁబెట్టు-ధార్మికుండేని నెల్లవిద్యలను నూత్రి
త్రాగిన బుధుండు నేని సత్యమువచింతు - సత్కవీ! నిన్నుఁబోలంగఁ జాలఁడెపుడు.
తినఁగా నన్నముఁ గట్టం-గను బట్టయునుం, బరుండఁగా మంచంబుం,
గనకున్నను లేదుసుమీ! - నినువంటి యదృష్టశాలి నిజమునకుఁ గవీ!

ఈమె జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులలో నుత్తమోత్త మురాలు; స్త్రీయైన నీమె శాస్త్రము నామూలాగ్రముగ నేర్చి పేరుగన్న విదుషీమణి. తనకాలమందలి విద్వాంసు లందరికన్న మిన్నయని ప్రఖ్యాతి గన్నది. జ్యోతి శ్శాస్త్రజ్ఞులకు ఖనకృత శ్లోకముల పరిచయమె కాని, యామె యెవతెయో మాతా పితృలెవ్వరో యేరికి దెలియదు. అనార్యులగు రాక్షసు లీమెను బెంచి రనియు, జ్యోతిశ్శాస్త్ర పారంగతు లగు నారాక్షసులే యీమె కాశాస్త్ర రహస్యము లుపదేశించిరనియు దెలియబడు చున్నది. నిశ్చయముగ, మన భారత దేశ మార్యాక్రాంతమగు సమయమున మన ఋషులకన్న ననార్యులే జ్యోతిషమున నధిక ప్రజ్ఞ గలవారుగా గనబడుచున్నారు.

ఖన యత్యద్భుతమైన మేధా సంపన్నురాలు. ఆమె జ్ఞాపకశక్తి నిరుపమానము. ఆమెది కుశాగ్రబుద్ధి. అటులయుం దామె కాలమును వ్యర్థపుచ్చుట లేదు. శ్రద్ధాభక్తులతో నీమె జ్యోతిశ్శాస్త్రమును పెంచిన తండ్రియొద్ద జదివి యచిరకాలములోనే దాని యం దధిక ప్రజ్ఞను గడించెను.

ఖన యున్న అనార్యజనుల గ్రామము లోనే యొక ఆర్యబాలుడు గూడ రాక్షసులచే బోషింపబడుచుండెను. ఈ బాలుడు మిహిరుడని పిలువబడుచుండెను. ఇతడుగూడ జ్యోతిశ్శాస్త్రమును జదివి గొప్ప విద్వాంసు డనిపించుకొనెను.

ఈబాలుడు అనార్యులగు రాక్షసులకు దొరికినవాడు. ఒక దినమున గొందరు రాక్షసాంగనలు స్నానార్థము సమీపమున నున్న నదికిబోగా వారి కొకకడవ నీటిలో దేలివచ్చుట కనబడినది. అందుండియొక శిశురోదనము వారి నాకర్షించినది. వారా కడవనుబట్టి యొడ్డునకు జేర్చిరి. దానిలో చక్కని చిన్న మగశిశువు కొలది దినములక్రిందటనే జన్మించినవాడు గానబడెను. వా రాబిడ్డను దమ గృహాము నకు దీసికొని పోయిరి. నాటినుండియు మిహిరుడు రాక్షసులలో నొక్కడై తన్ను నదీప్రవాహామునుండి కాపాడి దెచ్చిన స్త్రీల యాదరణముచే దినదినాభివృద్ధి జెందుచుండెను. ఇట్లు దైవికముగ నేకగ్రామమందు వసించుచున్న ఖనా మిహిరులు రాక్షసుల యాదరణమున బెరిగి వారియనుమతి దంపతులైరి.

ఖన తలిదండ్రు లెవరో మన మెరుంగము కాని మిహిరునివంశము మనకు దెలియబడు చున్నది. విక్రమాదిత్యుని యాస్థానమందలి నవరత్నము లని పేరుపొందిన విద్వాంసులలో నొక్కడగు వరాహు డీ మిహిరునితండ్రి. వరాహునకు జ్యోతిష మభిమానశాస్త్రము. దానియం దాతనికి నమ్మక మధికము. వరాహునకు పుత్రుడు జన్మించినతోడనే జాతకము

వ్రాసి యాయుర్భాగమును గణితముచేసెను. గణితములో కొంచెము పొరబడుటచే నూరు సంవత్సరముల యాయుర్దాయమునకు బదులు పది సంవత్సరములుగా నాతడు తెలిసికొనెను. పది సంవత్సరములు మాత్రమే బ్రతుకు కొడుకు తనకు కలిగెనని తెలిసికొని వరాహుడు మిక్కిలి విచారము నొందెను. పది సంవత్సరములు పెంచి పెద్దవానిగజేసి వాని వలన కష్టసుఖమును బొంది తరువాత వాని చావు చూచుటకన్న వెంటనే జన్మించిన శిశువును విడనాడుట అంత విచారకరముగ నుండదని వరాహు డూహించెను. ఈ కారణముచే శిశువు నొక కుండలోనిడి సమీప నదీప్రవాహములో నాభాండమును విడిచెను. ఆకుండలోని శిశువెట్లు రాక్షసులచే బెంపబడెనో మన మెరుగుదుము

ఖనా మిహిరుల వివాహానంతరము, వారార్య దేశమునకు బోవ నమకట్టిరి. రాక్షసుల యనుజ్ఞను పొంది వారుభయు లార్య దేశమునకు ప్రయాణమైరి. రాక్షసులు వీరి యుపయోగార్థము కొన్ని జ్యోతిష గ్రంథముల నొక పరిచారికకిచ్చి వారి వెంబడిబంపిరి. ఆ పరిచారిక రాక్షస దేశాంతమువరకును వారితో వెళ్లు నట్లును, జ్యోతిశ్శాస్త్రమందు ఖనా మిహిరులకు చాలినంత పాండిత్యము లేనట్లు ఆమె తెలిసికొనిన యెడల వారి కాపుస్తకము లిచ్చు నట్లును, లేనియెడల తిరిగి యా పుస్తకములను రాక్షసుల యొద్దకే తెచ్చి యిచ్చునట్లును, రాక్షసులచే నియమింపబడి పంపబడెను.

రాక్షస దేశాంతమునకు వారు సమీపింపగనే, పరిచారిక మిహిరుని జ్యోతిశ్శాస్త్ర పరిజ్ఞానమును పరీక్షింపగోరి, ప్రసవ వేదనలో నున్న యొక గోవు నచటజూచి, యాగో వెట్టి వర్ణముగల వత్సమును కనునని ప్రశ్నించెను. మిహిరు డందులకు బ్రత్యుత్తరముగా నాగోవు తెల్లని రంగుగల దూడను కను నని చెప్పెను. కొంచెము కాలము వారు నిరీక్షించునప్పటి కాగోవు నల్లని రంగుగల వత్సమును కనెను. ఇందుచే నాపరిచారిక వారికి జ్యోతిశ్శాస్త్ర జ్ఞానము చాలదనియు, పుస్తకముల జదివి నేర్చుకొనవలసిన విషయము లనేకము లున్న వనియు నిర్ణయించి వారి కాపుస్తకములకట్ట నప్పజెప్పి వారి విడిచి తనదారి నామె రాక్షస దేశమునకు మరలి పోయెను.

ఇన్ని సంవత్సరములు కష్టపడి చదివినను జ్యోతిశాస్త్రమం దీపరిచారికకు గల జ్ఞానము నయినను సంపాదింపలేకపోతిననియు, సామాన్యమగు నీ చిన్న గణితము కూడ చేయలేక పోతిననియు తలంచి మిహిరుడు వ్యసనపడెను. ఇన్ని సంవత్సరములు కృషిచేసి చదివినను జ్యోతిశ్శాస్త్రమును తెలిసికొనలేనప్పుడు ఈ పుస్తకములు మాత్రము నన్ను జ్యోతిశ్శాస్త్రవేదినిగా జేయగలుగునా యని మిహిరుడు నిశ్చయించుకొని యాతాళగ్రంథముల నేటిలో విడిచెను. అప్పు డతనిభార్యయగు ఖన కొంచెము దూరములో నాతని వెంబడించుచుండెను. అప్పుడామె తనభర్త చేయుచున్న యా మూర్ఖపు పనినిజూచి వెంటనే నదిలోనికురికి రెండు

పుస్తకములను మాత్రము కాపాడగలిగెను. మిగిలిన గ్రంథమంతయు గంగపాలాయెను.

అట్లు ఖనామిహిరులు ఆర్యదేశమును బ్రవేశించి వెళ్లుచుండగా, మార్గమధ్యమున వేటకై వెడలిన విక్రమార్కచక్రవర్తిని వారు కలసిరి. విద్యాభిమానముగల చక్రవర్తియని వారాతని దెలిసికొని యాతని సమక్షమున కేగిరి. చక్రవర్తియు వారి నించుక బరీక్షించి, జ్యోతిశ్శాస్త్ర మందసమానులని తెలిసి కొని దన వెంట నగరునకు వారి దీసికొని పోయెను. వెంటనే తన యాస్థానజ్యోతిషపండితు డగు వరాహుని చక్రవర్తి రప్పించి ఈబాల దంపతుల వాని యధీనము గావించి, వారి కెట్టి లోపము గలుగకుండునట్లు చూడుమని వాని నాజ్ఞాపించెను. ఇప్పు డా ముసలిపండితు డగు వరాహుడు, మిహిరుని తన కన్నకుమారు డని తెలిసికొని పట్టరాని సంతోషమును బొందెను. కొడుకే గాక రూపవతియు, విదుషీమణియు, నగు కోడలుకూడ తనకు గలిగి నందుకు వరాహుడు మితిలేని యానందమును బొందెను.

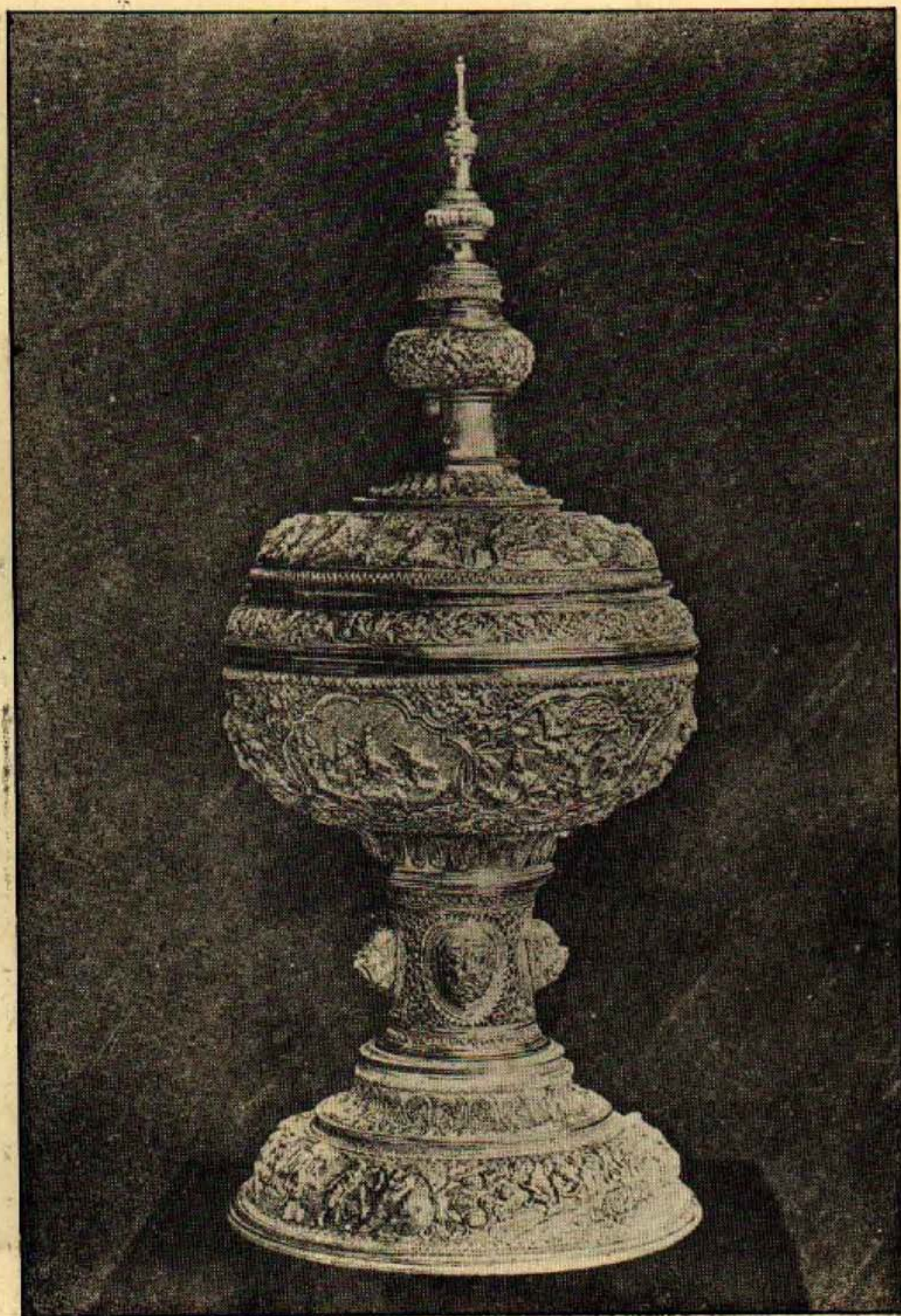
ఇట్లానందముతో వారెల్ల నొక్క యే డాదిగడపిరి. విక్రమార్కచక్రవర్తి మిహిరుని యసమాన జ్యోతిషజ్ఞానమును దెలిసికొని వాని మిక్కిలి గారవించుచుండెను. మిహిరుడే యపారజ్యోతిశ్శాస్త్రవేది యనుకొనిన, అత నిభార్య ఖన యా శాస్త్రమం దతని మించిన విదుషీమణి. తన భర్తయగు మిహిరుడు గాని, మామయగు వరాహుడుగాని చేయలేని గణితమును సునాయాసముగ నామె వారికొరకు చేయుచుండెను. ఈరీతిగ నామెకీర్తి దేశమంతయు వ్యాపించి చిట్ట చివరకు చక్రవర్తియగు విక్రమార్కునకు గూడ శ్రుతమయ్యెను.

ఒకదినమున రా జగు విక్రమార్కుడు వరాహుని దన యాస్థానమునకు రప్పించి యాకాశమందలి నక్షత్రములసంఖ్య గణితము చేసిచెప్పుమని యడిగెను. రాజుగారి ఈగొప్ప ప్రశ్నకు ప్రత్యుత్తరముజెప్ప నాత డొకదినము గడువడిగెను. రాజందుకు సమ్మతించి వరాహు నింటికి బంపెను. వరాహు డెంత ప్రయత్నించినను ఎన్ని జ్యోతిషగ్రంథముల శోధించినను రాజుగారి ప్రశ్నకు సదుత్తరము నెరుగజాలక పోయెను. ఆకాశమందలి నక్షత్రసంఖ్య నెరుంగుట కాతని కశక్యమాయెను. ఇందుచే నాతడు విచారగ్రస్తుడై కళాకాంతులు తరిగి దీనుడై యుండెను. తుదకతని విస్తారమగు కీర్తి శాశ్వతముగ భగ్నమగునని తలంచెను.

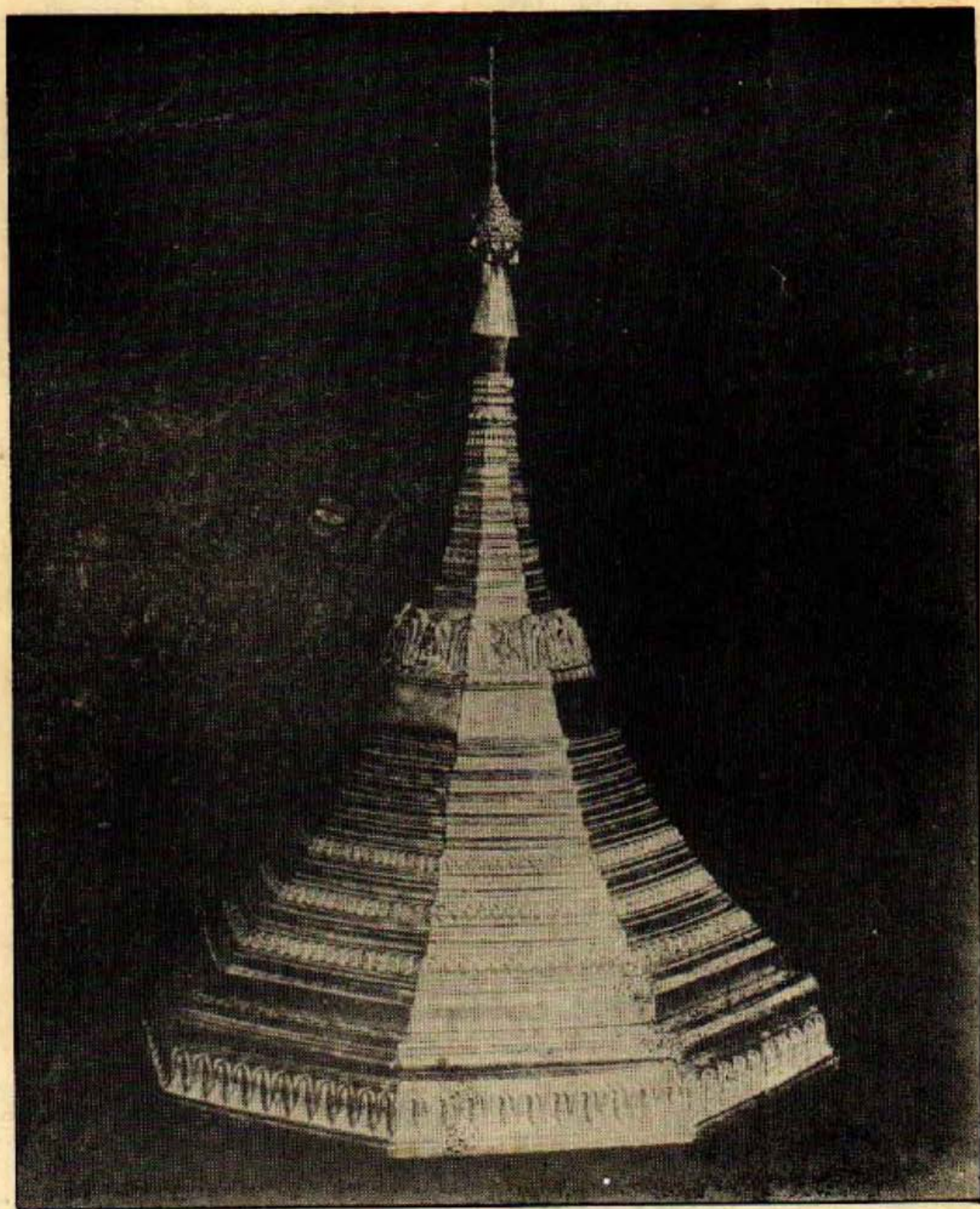
మామయగు వరాహుని యాందోళనమును ఖన యెరింగి చిన్న మందహాసము చేసి యిట్లనియె: "తండ్రీ! నీ వెందు కాందోళన పడియెదవు?· విక్రమార్కుని ప్రశ్నకు ప్రత్యుత్తరమును నేను గణనముచేసి కనిపెట్టెదను. నీవు సుఖమున నుండుము. తత్తర పడకుము." చెప్పినరీతి నామె వెంటనే గణితము చేసి యాకాశమందలి నక్షత్రసంఖ్యను కనుగొనెను. మరునాటి యుదయము వరాహుడు

రాజాస్థానమునకు జని, నక్షత్రముల నిజసంఖ్య నుదెల్పి సభ్యులనెల్ల నాశ్చర్య మగ్నుల గావించెను. రాజుమాత్రము వరాహుని నమ్మలేదు. వరాహుని ప్రజ్ఞను, శాస్త్రపరిజ్ఞానమును రాజెరుంగని వాడుకాడు. అందుచే రాజాతని నొక్క యెవరా గణితముచేసి నక్షత్రసంఖ్యను కనుగొనిన వారని యడిగెను. తుదకు నాతడు విధిలేక తన కోడలగు ఖన యీగణితము చేసి యిచ్చినదని యథార్థమును జెప్పవలసివచ్చెను. రాజు మితిమీరిన యానందమును జెంది తన యాస్థానమున ఖన పదియవ రత్నమని సెలవిచ్చెను.

ఈ వార్త విని వరాహుడు పిడుగు పడ్డ వానివలె నిశ్చేష్టుడాయెను. తానెట్లు తన కోడలిని రాజాస్థానమునకు దీసికొని వెళ్లగలడు? ఆమె యొకస్త్రీ. అదిగాక వివాహితయై తన భర్తతో కాపురముచేయు కులస్త్రీ. ఇట్టి కులీన, రాజాస్థానమున కరుగుచుండిన కులబాహ్య యగుట నిశ్చయము. ఇట్టి మానభంగకరమును, పీడాకరము నగు కార్యముకన్న మృత్యువే మేలని వరాహుడు నిశ్చయించుకొనెను. ఏ నాలుకమూలమున ఖనా విదుషీమణి కీర్తి జగత్తున వ్యాపించినదో, ఏ నాలుక తన సత్కుటుంబ గౌరవమునకు కళంకము తేబోవుచున్నదో, అట్టి యా నాలుకను కోసివేసి యామె మానమును, తనకుటుంబ గౌరవమును కాపాడ నిశ్చయించుకొనెను. ఇట్టి మనోనిశ్చయముతో వరాహుడు రాజాస్థానమునుండి గృహోన్ముఖుడాయెను. వెంటనే పుత్రుడగు మిహిరుని బిలిచి రాజాస్థాన వార్తల నెల్ల నెరింగించి కోడలి నాలుకను ఖండింప నాజ్ఞనిచ్చెను. భార్యాభర్తలిరువురును జ్యోతిశ్శాస్త్ర మూలమున వారి కీడు విధింపబడునని యెరుంగుదురు. ప్రేమాత్మక మగు మందహాసముతో ఖన తన నోరు విప్పెను. భర్తయగు మిహిరుడు దారుణమగు ఖడ్గమున నామె నాలుకను త్రుంచెను. కొలదికాలములో నామె తన నాలుకనే కాక ప్రాణములను గూడ సంతోషముతో నెడబాసి కుటుంబమునకు రాబోవు కళంకమును పోగొట్టెను. ప్రియతమ యగు భార్యావియోగమున మిహిరుడును కొలదికాలములో నామెను స్వర్గమున కలసికొనెను.

చిత్రము ౧౩

చిత్రము ౧౪

భక్తుని భావనాప్రవాహము

తిరుక్కోవలూరు మహాస్వాములు
శ్రీకుమార అదివరాహాచార్యులు గారు

* చారిత్రకము

(గీతములు)

శ్రీ మహాసార్వభౌముఁ డశేషరాజ-రాజకోటీరరత్న నీరాజితపద
కమలుఁడు, నరాతివీర దుర్దమమదేభ-దారణవిహార ఘోరకంఠీరవుండు.

పురహరపదారవిందైకతత్పరాయ-ణుండు, గాకతికుల తిలకుండు, నార్య
భద్రకరుఁడు; శ్రీప్రతాపరుద్రదేవ-వరసమాఖ్యుఁడు ముక్కంటిధరణివిభుఁడు.

జాళువజరీబుటేదారి నంతనముల-జిలుఁగు హొంబట్టు మీలి వల్వఁ ధరించి
క్రాలు రూపొందియున్న తోరంపుభక్తి-కరణిఁ గూర్చుండియుండె బంగారుపీఁట.

ఉల్లమునఁ నిండి వెలికిని వెల్లివిరియు-నట్టి భక్తిసుధాప్రవాహంపులహరి
కరణి నెసలారు బూతిరేకలు మొగమున-మేననిద్దపుజిగులఁ గమించుచుండ.

విమలవిజ్ఞానసత్కళావిభవకలిత-భక్తి దివ్యామృతము రాచపాడిఁ గూడి
తనరునటుఁలు సనర్ఘరత్నమయ కనక-హారములతోడ రుదురాకపేరు లలర.

ప్రీతిఁ బ్రాకృతి బసుమపుఁబూతఁ దెలివిఁబొలుచు మోమున లేఁబొద్దుబొట్టువెట్టి
మిసిమిజిగి పాలవెల్లి జిమ్మించుచుఁ దన-యిష్టలింగము జలకమాడించుచుండ.

బెడఁగుసిరులను మిన్నంటుపెంపుఁ గోరి-వేవెలుఁగుతేఁడు భవియయ్యు లేవెలుంగు
చెంగలువతావళింబులఁ జిలుకుచుఁ దన-యిష్టలింగముఁ బ్రీతినర్చించుచుండ.

ఒనరు రాజోపచార దేవోపచార-ములను దనయిష్టలింగముఁ బూజసేసి
ధ్యానలహరిని విమలహృదంబుజాత-మును మరాళీకరించి తాఁబొలుచునంత.

అకుటిలంబయి తీవ్రమై యడరుచున్న-యాప్రవాహంబునందు రయప్రభూత
మైన యావర్తమట్టులు నద్భుతప్ర-సారమగు నూహ పొడమి విస్తరిలునంత.

---

* లోకల్ రికార్డ్ వాల్యుం. నెం. 19 281 పేజీ. బందరుశాసనము.

5. 6: 7 ౮౮3

స్మృతివిమర్శన చింతావిశేషములును-కరుణ సంశయోత్సాహ వికాసములును
ప్రమదనిశ్చయాశ్చర్య విభావములును-మోమునస్ఫురింపఁ దుదిఁదలపోసె నిట్లు.

అద్భుతమిది యెంతయుఁ బరమాద్భుత మిది యక్కటా శంకరునియాలయంబులెల్ల
శూద్రులును వేదచోదిత శుద్ధధర్మ-విమతులునగు చాముండజంగముల కయ్యె.

వీరచాముండ జంగమబృందము లొన-రించు పూజావిధాన మెంతేని ఘోర
తరము వేదబాహ్యమునయి తనరుచుండె-దాన ద్విజులకు హరుఁగడు దవ్వసేసె.

దానితత్త్వము గమనింప ధర్మవిధుల-గరళకంఠునిర్మాల్య మగ్రాహ్యమయ్యె
నతని నర్చించుటయు లోపమయ్యెఁ దుదకు-నాలయమున కేగినఁ దానమాడనయ్యె.

శ్రుతులు "రుద్రో మహర్షి" యంచునువచించు-జ్ఞానమోక్షంబులనొసంగుసామియతఁడె
యయ్యెఁ గాలవిపాకము ననుసరించి-యిట్టి విపరిణామమునకగ్గె బెట్టిదముగ.

సకలవేదాంతములకు వాచ్యతరుఁడెవ్వఁ-డీచతుర్వేదములు నుతియించు నెవని
ధ్యానగమ్యుఁడునెవఁడు బ్రహ్మర్షులకును-వేల్పు లసురులు నరులు సేవింతు రెవని.

త్రిభువనంబులు నెవ్వనిప్రియమగు నెల-వెల్లరూపంబు లెవ్వని యేకమూర్తి
యెవ్వఁ డాదిమధ్యాంత విహీనతేజ-మెవ్వఁ డఖిలశరణ్యుఁడు నెవఁడు పరుఁడు.

కాలుసేయి యున్నయిన వికారములును-జిత్తము మనంబు నాది విశేషములును
క్రోధశాంత్యాదులగు సర్వగుణగణములు-నవ్యయుండగు నెవ్వనియందు లేవు.

అట్టిదేవదేవుఁడు బరమాత్ముఁడు నగు-శంకరున కిట్టి దుస్థితి సంభవించె
భర్గుఁడిపుడు నిర్భాగ్యులపాలిటఁబడి-వైదికులకుఁ జేరఁగరానివాఁడునయ్యె.

కాని ద్విజుల యీయజ్ఞాభిమానమునను-శ్రుతులు యజ్ఞమె విష్ణువంచునుఁ బలుకుట
వైదికులకు జనించెను భవునియెడ ను-పేక్ష నిట్టులమై దాన నింతయయ్యె,

తనరు వేదవేదాంతములనుఁ బఠించి-రహిఁ దదంగానుగతిఁ దదర్థము గ్రహించి
ఆవిధి సమాశ్రయించి తా రాచరించి-యితరులకు నట్లు చెప్పిచేయించువారు.

సర్వదర్శనతత్త్వ విస్తరవిదులగు-వైదికులు శ్రీమహేశుతత్త్వంబుఁ దెలియ
లేర స్వర్గసుఖంబుపైఁ గూరిమిఁగొని-కర్మమో కర్మమని కొట్టుకాడుచుండ్రి.

వేదవేదాంతముల యర్థవిధుల కెల్లఁ-గేంద్రభూత తత్త్వమైన శ్రీకృత్తివాసు
వైభవంబు నెఱుంగనివారుఁ గలరె-జన్మములమీఁది పెనుసపేఁకయె యిదెల్ల.

అనుభవం బనుభావ్యము ననుభవించు-వాఁడు ననుటాదియగు వికల్పములు లేని
యాత్మ సాయుజ్యసుఖముపై నాసలేమి-యాసుఖంబు గ్రహింపమియంతె కాక.

"నే" "నది" "సుఖంబు" ననుభేదనియతితోఁడి-విషయసౌఖ్యానుభూతితో వ్యాపృతము
స్థూలదృష్టి లక్ష్యంబుగా శ్రుతివచించు-స్వర్గసుఖమునఁగల యపేక్షయె యిదెల్ల.

కానఁ దుచ్ఛసుఖంబుపైఁగల యపేక్ష-విప్రు లీశంకరునిసేవ విడిచి రింకఁ
బూర్వసంస్కారమున నిల్చె ముక్తికాంక్ష-హరునిసేవయు శూద్రులయందుఁ గొంత.

జంగములవిద్య నానాఁటనమయుచుంటఁ-గాలదోషంబునను జేఁడుగలుగమినిఁ బ్ర
వీణు లట్టులునై వారు విధిఁదొఱఁగిరి-కావున శివాలయము లిట్లు గహనమయ్యె.

జ్ఞాననిష్ఠులై నిలిచిన శైవవిప్రు-లేని తమసర్వసమదృష్టి చీనిమొదల
శ్రద్ధఁగైకొని విధులనుజక్క-నేయఁ-బూనకుండిరి దానఁజేఁ బుట్టెనింత.

పైని స్వోత్కర్షపరులగు వైదికు లన-భిజ్ఞులైనశూద్రులఁ దమవిద్య బలిమి
వేదబాహ్యులు పాషండవాదులు నని-యనిరి పతితుని రాల రువ్వినవిధమున.

తుత్రికూచార్యవరుల ప్రచారమునఁ గు-లాభిమానముచే రాజులంద ఱకట
జైనబౌద్ధమతంబుల నంశ్రయించి-యాపరిణామమును నవరింపరైరి.

ఆమతంబులఁ జేరనియట్టికొంద-ఱనుమతంబున స్వాతంత్ర్యమును త్యజించి
వైదికులచేతి బొమ్మలపగిదిఁ దిరిగి-యామహావిప్లవము గమనింపరైరి.

శైవులైన యొకరిద్దఱు తమ్మెవరులును-వైష్ణవులు బౌద్ధు లాదిభూపతులదాడి
కతనఁ దన్మతాచార్యుల మతకరినడ-కలను గలగుండుపడి చీఁకడఁగరైరి.

కాన నింతటనేని యిద్దానినిసరి-సేయకుండిన శైవము చెడును, జ్ఞాన
మార్గము నశించు, ముక్తిసంపత్తిమఱుపు-వడును, సర్వముదారుమార్పడు నిజమున.

పశుపతిపదారవింద సేవాపరుండ-దత్ప్రసాదాధిగత మహత్తరవిభవుండ
నార్యవిహితుండ విమలవిద్యామహితుండ-దెంపుఁడిగి యీయడరు సైరింపఁగలనె.

వేదవేదాంగచోదిత విమలమంత్ర-ములు ద్విజులు విష్ణు దేవునిఁ బూజసేయు
రీతి శంకరుఁగూడ నర్చించునట్లు-చేయుయత్నింతుఁ గార్యసంసిద్ధికొఱకు.

శైవపారమ్యవాది శాస్త్రములుగలవు-పండితులు నాకు నిష్టులై పరగుచుండ్రి
కడఁగియుంటిని నేను శంకరుఁ డనుగ్ర-హింపకుండునె యిది ఫలియింపకున్నె.

ఈసిరులు నీమహారాజ్య మీవిభవము-నీ తెలివి యీశరీరము నీమతియును
హరుఁడొసంగిన వేఁగద యాతనియెడఁ-బ్రవినియోగించి సార్థకపఱతు నిఁక.

ధనము నిధనము శివుని కర్పణపడమిని-రాజ్యము దురాజ్య మభవు నర్చనము లేమి
నరుఁడు వానరుఁ డీశు కింకరుఁడుగామి-మనియు వామని శంభుసేవనుఁ బడయమి.

నిపుడె మనపురోహితుతోడ నీవిషయముఁ-జెప్పి కరణీయమునుఁ గార్యసిద్ధికరవు
నరసికులవృద్ధులను బుధవరులఁ బిలువఁ-బంచిపూజించి దీని యోచించెద నిఁక.

మునుకొని యిఁకెట్టులేని నాపురుషకార-మునకు సాధ్యము నగువఱకును బ్రయత్న
మును బొనర్చెదఁగాక యంచును వినిశ్చ-యించి యాలోచనంబుఁ జాలించియంత.

అర్చనము ముగియించి యనర్ఘమణుల-నెసఁగు బంగరుచౌకులో నిష్టలింగ
మూర్తినుంచి పేరెదఁదాల్చె భూవిభుండు-విభుని శంభుని మదినిలిపినవిధమున.

అంతఁ బేరోలగ మందుండి బ్రాహ్మణోత్తముల రప్పించి సాదరము వారి
గౌరవించియుఁ దన కోరికఁ దెలుప వా రందఱుఁగడుదవ్వు నరసియరసి
తమలోననష్టగోత్రములవారికి శివారాధనదీక్ష నక్రమత నొసఁగి
నేమింప వారికి స్వామికి వేర్వేఱ నటపురక్షేత్రపాత్రాదు లిచ్చి
పాలుపుమీఱు పంచారామ ముఖములగు శి-వాలయంబుల నన్నిటి నాగమవిధి
సంస్కరించి బ్రాహ్మణపూజ జరిపి బ్రాహ్మ-ణులనుబూజించె ముక్కంటి పుణమిత్తేఁడు.

౧

ఇది దురాచార మని యెల్లరు వాదించినను మా పితృపితామహుల ఆచారమే సదాచారమని పట్టుపట్టి ప్రతీకుఁడు తన కుమారుఁడు నకులునకు పదమూఁడవయేట పెండ్లి చేసెను. పెండ్లికూఁతురు శుభాంగి నకులునికంటె ఒక రోజు చిన్నది.

ఆ మఱుసటియేటనే శుభాంగికి పుత్రుఁడు కలిగెను. వానికి నామకరణము చేయుటలో పితామహునకు, పితామహికి చాల వివాదము కలిగెను.

తన పేరే పెట్టవలయు నని ప్రతీకుఁడు; అది నాకు చెప్పరాని పేరు అని అతనిభార్య. ఇట్టి వివాదము, సంవాదము అయినపై తుదకు చంద్రుఁ డను పేరు ఖాయపడినది.

మూఁడు నెలల చంద్రుని శరీరము ఇపుడు అమ్మమ్మనాయనమ్మలు, మాతామహపితామహులు లోనగువారు చేయించిన నగల బరువు మోయుచున్నది. ఇఁక మేనమామ మాట చెప్పనక్కఱయే లేదు. అసలు బరువు ఆతనిదే. ఈ బిడ్డఁడు ఇంత బరువుమోయ పరలోకమునందు పుణ్యమే యున్నదో పాపమే యున్నదో కాని ఆ యున్న దేదో పుట్లకు పుట్లు ఉండి యుండవలయును.

ఊరివా రందఱకు అతఁడు బంగారు పిచ్చుక.

నకులునకు తనకుమారుని నలువురిలో చూడను, ఎత్తికొనను కడు సిగ్గు. కాని ఆతని యాత్మ కను లక్కఱలేకయే కాంచును. చేతు లక్కఱలేకయే ఎత్తికొనును.

చంద్రుని యాహారములు అనేక విధములు. తల్లిపాలు, దాదిపాలు, ఆలపాలు, వెన్న, మీఁగడ— ఇవి నీటు. కండెన్స్‌డ్ మిల్కు—బిస్కతులు లోనగునవి చాటు.

ఇతఁడు ఈ యాహారములచే, నగల బరువుచే ఇసుమంతయు పెరుఁగలేదు కాని తల్లిచూపులచే పెరిఁగెను; దాది చేతులలో వర్ధిల్లెను; తాతతొమ్మున పాడవుసాగెను; అమ్మమ్మ ముద్దులచే చిగిరించెను; తాత-ఉపలాలనములచే ఒడలుచేసెను.

అతని ఆహారము వయసుతోపాటు వృద్ధియాయెను: అన్నము, పప్పు, కూరలు, పచ్చళ్లు, నేయి-ఇత్యాదులు.

ఇవన్నియు చంద్రుని జీర్ణకోశమును విశాలపఱచినవి. ఒండొండ పోరు లేకుండ ఇవన్నియు ఒకచోట నివాస ముండవలయుఁగదా! మేఘములు పరవళ్లు తొక్కుటకు ఆకాశము ఎంతవిశాలమై యుండవలెను?

ఈ యాహారము లన్నియు ఒక అతిథిని తెచ్చెను. ఆతని కాంచినది మొదలు చంద్రుఁ

డు కనులు మూసికొని పరుండును. ఈ యతిథి ఉన్నంతవఱకు ఆహారము లన్నియు చేతులు, మూతులు కట్టుకొని నిలువఁబడి పోవును. లోపల నున్న పదార్థము లన్నియు చిఱుతపులి నోటిలోనికి తానుగా నేఁగు గుజ్జమువలె ఆ యతిథినోటిలోని కేఁగును. అతఁ డెల్లప్పుడు అగ్రస్థాన మాక్రమించును. ఏలయనిన అతఁడు ఈశ్వరాంశసంభూతుఁడు. సుగృహీతనామధేయుఁ డగు అతనిపేరు జ్వర భట్టారకుఁడు. అతఁడు పది పదియేను నాళ్లు ఉండి బట్టా, పాతా పుచ్చుకొని మరి వెళ్లును.

ఇతని ఆనగా చూచుకొని భూతములు రాఁదొడఁగెను. గ్రామమున బలవన్మరణము, అ కా ల మ ర ణ ము చెందినవా రందఱు దయ్యములై వారి యింటనే తిష్ఠ. ఏ యతిథులు వచ్చినను వారియింటనే విందు. పరగృహము లకుఁ బోవు అతిథులను గూడ వారు తమ యింటికే ఆహ్వానించి అర్ఘ్యపాద్యము లిత్తురు. ఆ యా యతిథులు సంపూర్ణసత్కారములను పొంది పోవుచుందురు. ఒకరి తరువాత ఇంకొకరు మఱల సత్కారము గొనవచ్చుచుందురు. వారు కేవలము సత్కారము గొని నిష్క్రమించుట లేదు. అతనికి బంగారు తాయెత్తులు సత్కరించి మరి పోవుచుండిరి. ఆ తాయెత్తు లన్నియు ఇదివఱ కుండిన నగలు పెట్టిన పిల్లల వలె నుండెను.

చంద్రుని కిపుడు ఏడేండ్లు. ఆతని శరీరము రాతిని భేదించుకొని వచ్చిన మొలకవలె నుండెను. ఇపు డాతని యాహారమును వివరించుచో నతని తలిదండ్రులు, విశేషించి ప్రతీకుఁడు శపించును. కథయంతయు తినుబండాలపు బండాల మగును. కాన లఘువుగా తేల్చెదను—నాలుగు గుర్రముల బలముగల ఒక మరను అతని ఉదరమున పెట్టవలయును.

చంద్రుని మోము ఎల్లపుడు ఆలోచన గ్రస్తమయియుండును. ఈ నగలబరు వెటులు మోయుదును? ఈ వస్త్రముల నెటులు ధరింతును? ఈ తాయెత్తులను ఎటులు ఒత్తుకొనకుండఁ జేసికొందును? ఈ మొదలయిన వెన్నియో కలిసి ఆ చింత చింతకాయలు కట్టుకొని పోయినది ఆ చింతకాయ లన్నింటిలోను రోగబీజములు.

ప్రతీకుఁడు శుష్కవేదపాఠకుఁడు మాత్రమే కాదు; మంచి అనుభవవైద్యుఁడని పేరు మోసినవాఁడు. అతనికి చేవ్రాలుపెట్ట చేత కాకున్నను అతనిచేతిలో వ్రాలుమాత్రము దొడ్డదని పెద్దప్రథ. నిదానము చదువుకొనకున్నను అతనికి నిదాన మెక్కువ. అతఁడు మందులు ఎక్కువ ఉంచుకొనలేఁడు; ఎక్కువ ఏదీ పనికిరాదని ఆతనికడ మూఁడేమందులు:నల్లమందు, ఎఱ్ఱమందు, మూఁడవ పరమౌషధము లంఘనము. రోగముల జాతు లన్నియు ఈమూఁటికే విభజింపఁబడి యుండెను. అతఁడు ధనమీయని వారికి ముఖ్యముగా ఈ మూఁడవమందే వాడును. అతఁడు నడుమ నడుమ వేదమునుండి కారికలుచదువును. 'అజా మేకాం లోహిత

(శుక్ల) కృష్ణామ్' గ్రామవైద్య మంతయు అతనిమీఁదనే జరుగుచుండెను గాని ప్రస్తుతము ఆ పల్లెటూరు కూడ బస్తీనుండి ఇంగ్లీషు వైద్యులను రానిచ్చుకొనుచుండెను.

ప్రతీకుఁడు తనను బిల్చువారికడ ఆయుర్వేదమాహాత్మ్యమును, చరకుఁడు సుశ్రుతుఁడు మొదలగువారు ధన్వంతరికి అపరావతారములని వేదమునుండి కొన్ని వాక్యములను ఉదాహరించుచుండును.

ప్రతీకుఁడు పథ్యము నిర్మించుటలో అనమానుఁడు. ఆ పథ్యమువలన రక్తమాంసము లెన్నటికిని వృద్ధియయి ఆధిక్యదోషమును చేయవు.

చంద్రునకుమాత్రము 'ప్రతీకుఁడు తాత' యని నైనను అతని మందునెడ ప్రీతి లేదు. పెరటిచెట్టు మందుకు రాదు. ప్రతీకుఁడు మందీయఁగనే చంద్రుఁడు రివ్వున ముఖము కేసి విసురుకొనువాఁడు. ఆ మందు నోటిలోనికి పోయెనో జుట్టులోనికే పోయెనో ఇవన్నియు దాఁటి పెరటిలోనికే పోయెనో తెలిసికొనుట చాల కష్టము.

౨

ప్రతీకునింట సదాచారుఁడు అనువాఁడు ఒకఁడు కలఁడు.

సదాచారుఁడు మొదట మొదట సత్ ఆచారుఁడు. పిదప సదా ఆచారుఁడు.

ఈ సదాచారుఁడు ప్రతి ద్వీపములో ప్రతి జాతిలో ప్రతి సంఘములో ప్రతి మనుష్యునిలో ఒకొక్కరీతిగాపుట్టి ఒకొక్కరీతిగా మాఱి తర్కమును అవహేళచేసి విశ్వాససింహాసన మెక్కి శాసించుచున్నాఁడు. అతనికి దరిద్రుఁడును మహారాజును ఒకటే. అతని శాసనమున దయయు, కోపము ఒక్కటియే. దానికి ఇనుమును వెన్నవలె కరుఁగును; మోడును చిగుర్చును.

అతనిని కొందఱు మొద వందురు. మరి కొందఱు ఆవుమొగపు పులి యందురు. కొందఱతనిని మొదట మొదట కప్ప యందురు; ఇపుడిపుడు కప్పకూఁతపామందురు.

మహానదుల మూలమైన తెలియును గాని సదాచారుని అనుపాను లెవరికిని తెలియవు. ఇతఁ డెపుడు పుట్టెను? ఎక్కడ పుట్టెను? అను శంకయే యింతవఱకు ఎవరికిని తట్టలేదు.

ఇతఁడు పురాణబాలకుఁడు. స్మృతులు ఈ వృద్ధకుమారుని దేశకాలానుగుణముగా పెంచినవి. ఇతనికి స్మృతులు తల్లియగుచో వేదము తండ్రి. ఇతఁ డెంతపురాణబాలకుఁడో అంత నిత్యయౌవనుఁడు.

మహానదిలో అనేక-ఉపనదులు వచ్చి కలిసినట్లు సదాచారునిలో అనేక-ఇతరాచారములు వచ్చి కలిసెను. ఉపనదులు సంగమించిన తావులలో నీరు వేఱువేఱుగ కానిపించుచునే యుండునుగాని పోనుపోను ఆ జడచిక్కు విడఁదీయుట చాలచిక్కు.

ఏకాలమున అర్థవాదములే యథార్థవాదములాయెనో, ఏకాలమున భీతులే

దేవతలాయెనో, ఏకాలము సర్వమును అదృష్టముమీఁదనే పట్టుకొని నిలిపియుంచెనో, ఆ కాలమున ఈ యితరాచారములు సదాచారమున కలగాపులగ మయిపోయెను.

సదాచారుఁడు పిల్లికాని, విధవకాని యెదురాయెనా వెనుకకు పోవును. తుమ్ముచో లోలోపల తిట్టుకొని కార్యమారంభింపఁడు గూబ అఱచుచో ఎవరో చత్తురని శంకించును.

ఆదివారమునాఁడు ఉసిరికాయ పచ్చడి తినరాదనును. మంగళ శుక్రవారములలో ఇతరులకు దమ్మిడీయైనను ఈయఁడు. శని సోమములలో తూర్పునకు, గురువారమున దక్షిణమునకు, ఆదిశుక్రలలో పడమటికి, బుధమంగళలలో ఉత్తరమునకు వెళ్లనీయఁడు. బుధవారమునాఁడు పులిసేని బయలుదేరనీయఁడు. ప్రతి శనివారమునాఁటి ప్రాతఃకాలము పాపకాలము. మంగళవారమునాఁడు తాటాకులపాక కుట్టనీయఁడు. వైదికునిచే నియోగి యింటి పాకము తినిపింపఁడు.

అతని శాసనము చాల క్రూరము. ఏ యవయవము దోషము చేయునో ఆ యవయవమును ఖండించును! యజ్ఞము చేయువానికి వేదము రానిచో దానికి పశువును చంపుట శిక్ష.

ఇట్టివి పెక్కులు సదాచారునికి ఎడమ చేయి. అతని కుడిచేయి సుశీతలము. అది బహిరుష్ణము, అంత శ్శీతము. ఆ హస్తమునందలి రేఖలు ఏ పురుషునకును లేవు.

ఈ సదాచారుఁడు తన కుడి యెడమ చేతుల నడుమ ప్రతీకుని కౌఁగిలించుకొనెను. ప్రతీకుఁడు ఎక్కువ ఎడమచేతి పట్టులోనే యుండెను.

సదాచారుని కన్నులు మూసి దురాచారుఁడు ఆ యింట ప్రవేశింపక పోలేదు. పాల నెపముతో తేనీరు కాఫీలు చంద్రుని లోనికి జాఱుచుండెను. వెన్నయను పేర బిస్కత్తులు చాకొలేట్. ఇంగ్లీషు మందుకాని ఇంగ్లీషు మాటకాని ఇంతవఱకు ప్రతీకుని జాగరూకత చేత ఆ ప్రదేశముకు తొంగినైన చూడలేదు.

ఇరుగు పొరుగు పిల్లలను, ముఖ్యముగా విశ్వంభరుని జూచి తల్లి శుభాంగి చంద్రునకు క్రాపింగు పెట్టించెను. ప్రతీకుఁడు మున్ముందు శిరోముండనము చేయించి మరి విడిచెను. దానితో కూఁకటికూడ కూయిడెను.

ప్రతీకుఁడు నకులునితో ఒకనాఁడు ఇట్లనెను—'చంద్రుని మెడ చిన్నఁబోయినది.' 'చిన్నఁబోవుటో పెద్దబోవుటో నకులునకు తోఁపలేదు. ప్రతీకుఁడు—'ఏడేండ్లు నిండినవి. గర్భాష్టమములలో ఉపనయనము చేయవలెను' అనెను.—'వాఁడసలే జబ్బువాఁడు, ప్రొద్దుననే స్నానము చేయవలెను; జందెము బుజమెక్కువనుమాటయేకాని సంధ్యావందనమా, చట్టుబండలా?' అని నకులుఁడనెను.—'నాకు ఆ యేటనే ఐనది. నీకు ఆ యేటనే చేసితిని. వానికిని ఈ యేటనే కావలయును. ఇందులకు పూర్వాచారము పరిత్యజింతుమా?' అని ప్రతీకుఁడనెను.

వాద ప్రతివాదములు అయినవి. ప్రతీకుని మాటయే మంత్రమైనది. చంద్రునకు వడుగు అయినది.

చంద్రుఁడు ప్రొద్దుననే స్నానము చేయును. ప్రతీకుఁడు సంధ్యావందనము చెప్పును. చంద్రుఁడు 'దానికర్థమేమి? దీనికర్థమేమి?' అని యడుగును. ప్రతీకుఁడు 'వచ్చినతరువాత చెప్పెదనులే' అనును.

చంద్రునకు సంధ్యావందనము ఎన్నాళ్లకును రాలేదు. అతఁడు ఊరిలో నున్నవారి నందఱను అర్థ మడుగును. తమకు అర్థము వచ్చినటులు ఎవరును చెప్పలేదు. చంద్రునకు విసువు కలిగెను.

ఒకనాఁడు ప్రతీకుఁడు మనుమని దండించెను. 'నాకు అర్థము చెప్పనిది రాదు' అని చంద్రుఁడు అనెను. 'మే మందఱము ఇటులే చెప్పికొంటిమి. మీ నాయనయు ఇటులే చెప్పికొనెను. నీవును ఇటులే చెప్పకొనవలయును. ఊఁ, చెప్పకొనుము.'

ప్రతీకుఁడు ఇటు లనినంతనే చంద్రుఁడు సంధ్యావందన మంతయు గడగడ ఏకరువు పెట్టెను. ప్రతీకుఁడు పరవశుఁడై 'ఇఁక నీకు వేదము మొదలుపెట్ట వచ్చును' అనెను. చంద్రుఁడు—'దానికి అర్థ మున్నదా?' అని అడిగెను. 'ఎక్కడి పిల్లఁడవురా? వేదమునకు అర్థ మేమిటిరా?' అని ప్రతీకుఁ డనెను 'అట్లగుచో నేను చెప్పకోను' అని చంద్రుఁ డనెను. ప్రతీకుఁడు—'వట్టీ కలికాలము, వట్టీ కలికాలము' అనుకొని పిదప 'భట్టవల్లిలో వారములు చేసి వేదము చదువుకొందువా?' అనెను. 'విశ్వంభరుఁడు అమలాపురములో చక్కగా కాపురము పెట్టి ఇంగ్లీషు చదువుకొనుట యేమి? నేను వారములు చేసికొని అర్థములేని వేదము వల్లించుట యేమి?' అని చంద్రుఁ డనెను. 'ఓరి అభాగ్యుఁడా! మాలలలో కలిసెదవా? చూడు రేపటినుండి చితుకవేసి సంత చెప్పెదను' అని ప్రతీకుఁడు గదమాయించెను.

చంద్రుఁడు అతనివద్దనుండి లేచిపోయెను. ఎక్కడెక్కడనో తిరిగి తిరిగి యింటికి వచ్చునరికి రాత్రి అయెను. అతఁడు రాత్రి అన్నము తినలేదు.

నాయనమ్మ బతిమాలుకొనెను. తల్లి బతిమాలుకొనెను. తండ్రి ఉపలాలించెను. అతఁడు అన్నము తినలేదు.

తుదకు ప్రతీకుఁడు కోరచూపులు చూచుచు—'వెర్రివెర్రి కళలు! అందఱు బతిమాలుచుండఁగా రెచ్చిపోయితివి! లే! లేచి సంధ్యావందనము చేసికొని రెండు మెతుకులు తిను' మని గద్దరించెను.

చంద్రుఁడు ముసుఁగు పెట్టుకొని పడుకొనెను. ప్రతీకుఁడు రెండు కొట్టి సంధ్యావందనమునకు కూర్చుండఁ బెట్టెను.

'నాకు జ్వరము తగిలినది. నేను సంధ్యావందనము చేయలేను' అని చంద్రుఁ డనెను.

ప్రతీకుఁడు చేయిచూచెను. 'నీకు దొంగ జ్వరము; రెండు తన్నుచో పోవును' అని భయపెట్టుచు వెళ్లిపోయెను.

3

ఆ మఱునటిప్రొద్దున ఉసురుసురు మనుచు ఒక అతిథి చంద్రునింటికి వచ్చెను. వెంటనే చంద్రుఁడు అభ్యుత్థానము, అభివాదనముచేసి అర్ఘ్యపాద్యము లిచ్చి ప్రాణమును బిగఁబట్టుకొనెను. ఆ యతిథి అతి పరిచితుఁడగు జ్వర భట్టారకుఁడే.

అతని వెనువెంటనే దయ్యములు, భూతములు ఒకటొకటిగా వచ్చెను.

ప్రతీకోఁడు చేయి చూడవచ్చెను. చంద్రుఁడు చేయి ఈయలేదు.

ప్రతీకుని మనస్సు ద్రవించెను. 'రాత్రి నేనుదొంగజ్వరమంటి నే' యని నొచ్చుకొనెను. కన్నుల నీరు తెచ్చుకొని చంద్రుని ఉపలాలించెను కాని అతఁడు చేయి చాఁపలేదు. ప్రతీకుఁడు ఒడలిపై చేయివైచి ఎంతో సేపుంచలేకపోయెను. అతఁడు పరికించి పరికించి మశూచిగా నిర్ణయించెను.

చంద్రునకు ఆ రేయి నిదురలేదు. తలనొప్పి తోపాటు దప్పి యొకటి. ఆ రాత్రి యెట్టులో కడచెను.

మఱునాఁడు చంద్రుఁడు—విశ్వంభరుని యింటికి మామూలుగా వచ్చు ఇంగ్లీషువైద్యుని తీసికొనిరమ్మని తల్లితో పోరు పెట్టెను. శుభాంగి నోరిమీఁద చేయివైచికొని యూరకుండెనుగాని చాటుచాటుగా తనఅన్న జటావల్లభునితో కబురుపంపు ప్రయత్న మొనరించెను.

అమలాపురమున వైద్యముచేయు టన్న ఆయుర్వేదవిశారద బిరుదాంచితుఁ డగు రామశాస్త్రిని తీసికొని రావలయునని నకులున కున్నది కాని తండ్రినిచూచి జంకు.

గృహవైద్యము విడిచి అన్యవైద్యము తలఁచుటయే ఓగాత్యము. అందులో నగర వైద్యమా? తనకు అటువంటి ఉద్దేశము కలుగుటయే అమంగళమని అతఁ డనుకొన్నాఁడు.

ప్రతీకుఁడు ఎట్లో కష్టపడి చేయిచూచెను. అతనికి కాళ్లాడలేదు. కర్మవిపాకము తిరుగవేయించెను. నూవులు, పూవులు, కుంకుమము, రాంకవము మొదలగువానిని తెప్పించి దానముచేసి ఇఁక తగ్గిపోవచ్చునని అనుకొనెను.

ముదుసంద్రు ప్రతీకునకు మరియొక విధముగా తోడుపడకుండ ఊరక కూరుచుండలేదు. సోదె చెప్పించిరి. సోదె చెప్పినదానికి ఒక చీరయు, ఒక రైకయు, దాని కొడుకునకు లాగుగుడ్డ రుమాలును ఇచ్చిరి. కోడిపిల్లను దిగదుడిపించి పొలిమేరలో పాఱవేయఁ బంపిరి. అచట పాఱవైవఁ బంపఁబడినవాఁడే దాని నింటికి తీసికొని వెళ్లెను. మంచము చుట్టును కల్లు సురాళింపించి పాఱఁబోయించిరి.

ఈ యుపచారములకు జ్వరభట్టారకుఁడు ఉబలాటపడలేదు. అతని త్రోవ అతనిదే వాని త్రోవ వానిదే.

'ఇది లోపలిపోఁత. అమ్మవారు దాఁగి యున్నది. ధూపదీపనై వేద్యము లీయవలెను,

అని ప్రతీకుఁ డనుచుండఁగా చంద్రుఁడు 'నాకు ఇంగ్లీషు మందు కావలెను. అర్థమున్న మందు కావలెను. నేను దాఁగలేదు. బయటనే ఉన్నాను' అనెను.

ఇది సంధిజ్వరముకాని అమ్మవారు కాదని అమ్మలక్కలు అడిపోసిరి. ఇంటిల్లిపాది ఆ మాటనే నిర్ధారించిరి. తుదకు ప్రతీకుఁడు కూడ అటులే అభిప్రాయపడెను.

ప్రతీకుఁడు చేయి చూడఁబోవుచుండఁగా ఎవరో తుమ్మిరి. అతఁడు పిఱికిమొగముతో చేయి విడిచిపెట్టి వాకిటికి వెళ్లెను.

'రోగమే తుమ్మినది. అసలు తుమ్ములకే మందు తాతను కొంచెము ఆవలికి వెళ్లనుని విశ్వంభరునిగారి యింటికి వచ్చు ఇంగ్లీషు వైద్యుని తీసికొని రం'డని చంద్రుఁ డనెను.

వాకిట పచారు చేసి కొంచెము కాలను దాఁటిన పిదప ప్రతీకుఁడు లోనికి వచ్చి రోగి చేయి చూడఁబోయి సందేహించెను. వెంటనే పంచాంగము చూచెను 'వర్జ్యము వర్జ్య'మను కొనుచు మంచము ప్రక్క కూరుచుండెను.

'జ్వరమునకు వర్జ్యమూ లేదు. తాతకు మతీలేదు' అని చంద్రుఁ డనెను. ఆమాటలలో ప్రతీకుని కేదో సత్యము ఉన్నటులు గోచరించెను. అతఁడు తెల్లబోయి కూరుచుండెను.

ఆ సమయముననే జటావల్లభుఁడు ఇంగ్లీషువైద్యుని ఎవరికిని తెలియకుండ తీసికొని వచ్చెను. అంత హఠాత్తుగా ప్రవేశించిన ఆ దురాచారమును సాహసించి ప్రతీకుఁడు ప్రతిఘటింప. లేకపోయెను. అతఁడు సహింపలేక నోరు తెఱచెను. అందు విధవలు, ఒంటిబ్రాహ్మణులు, తుమ్ములు, కాకులు, గూబలు మొదలగునవి కానిపించెను.

అతనిని చూచినంతటనే చంద్రుఁడు లేచి కూరుచుండెను. వైద్యుఁడు పరీక్షించి మందిచ్చి వెళ్లిపోయెను.

ఆ మఱునాఁడు రోగనిదానము విషయమున, ప్రతీకునకును ఇంగ్లీషు వైద్యునకును నిదానముగా వివాదము జరిగెను.

ఆ వివాదము నంతయు చంద్రుఁడు వినెను. ఆ మఱునాఁడు చంద్రునకు మరికొంచె మెక్కువ చేసెను. ప్రతీకుఁడు మందు ఈయఁగా చంద్రుఁడు ఆ మందులను అతని మీఁదనే పాఱవైచెను. ప్రతీకుఁడు ఇంటిలోనికి పోయి ముడుపులు కట్టెను. చంద్రుఁడు లోలోపల ఇంగ్లీషుచదువు మీఁద ముడుపు కట్టుకొనెను.

సెలవులు కావున విశ్వంభరుఁడు స్వగ్రామమునకు వచ్చెను. వచ్చినవెంటనే బాల్యమిత్రుని చంద్రుని చూడవచ్చెను. చంద్రుఁడు అంతజ్వరములోను లేచి కూర్చుండి—'ఏ క్లాసు చదువుచున్నావు? మీకు పాఠాలకు అర్థములు చెప్పెదరా? తాత నాకు అర్థము తెలియని వేదము చెప్పెదనని పట్టు పట్టినాఁడు. నేను మీ యింటిలోనుండి చదివికొందును. నన్నుఁగూడ తీసికొని పోదువా? బియ్యము మా అమ్మ నడిగి తెచ్చెదను లే. ఇంగ్లీషు బడిలో పడనిది నాకు ఈ జ్వరము నెమ్మ

దింపదు' అనెను. విశ్వంభరుఁడు 'నిన్ను తప్పకుండ తీసికొని వెళ్లెదను' అనెను.

'కొంప తవ్వి బిగ్గరగా అనకుము. మా తాతవి పాముచెవులు' అని మంచముపై పడి పోయెను. ఈమాట లన్నియు వినుచుండిన వైద్యుఁడు ఉపచారములు చేసి మందు లిచ్చెను. చంద్రుఁడు కొంచెము కుదుటఁబడెను.

ఈ సంగతి ఇంటిల్లిపాది వినిరి. తలిదండ్రు లింగ్లీషు చదువు ఒప్పుకొనిరి. తుదకు ప్రతీకునిచేఁగూడ వైద్యుఁడను, వ్యాధియు ఒప్పించెను.

చంద్రునకు క్రమక్రమముగా ఆరోగ్యము కలిగెను. ఆరోగ్యము కలిగిన వెంటనే చేసిన పని యేమనఁగా విశ్వంభరుని సాహాయ్యకమున తాతగారి ఎర్రమందులు, నల్లమందులు నేలలో పాఁతర వేసెను. మూఁడవమందును మాత్రము ఏమియు చేయలేకపోయెను.

ప్రతీకుఁడు చేయునది లేక చూచుచుండఁగా కొలఁది రోజులకే చంద్రుఁడు విశ్వంభరునితో అమలాపురము వెళ్లెను.

మగనలాలు వృత్తినిగూర్చి మహాత్ముని విచారము

ముడుంబ నరసింహాచార్యులు గారు

(మంజరీ గేయము)

అకట! నా స-ర్వస్వమునకును
హక్కు-దారుడు-గాగ నెవ్వరి
నెంచితినొ, యా-మగనలాల్ నా
కింక కఱవయ్యె.

మదిని నాకపు-డపుడు తోచెడి
మంచియూహాలు-వినుట తడవుగ
కార్యరూపము-దాల్ప జేసెడు
కర్మఠుడు వోయె.

నన్ను విడువగ-నొల్ల కిరువది
నాలుగేండ్లును-దోడి నీడై
వర్తిలిన నా-యన్న కొమరుని
మూర్తి నను వీడె.

కన్నులుగ, నా-కాలుసేతులు
గనగ, నిచ్చలు-నుపకరించిన
యీడులేని, శు-భాంగకల్పుం
డింక లేడయ్యె.

బ్రహ్మచర్యా-శ్రమ, మనోజ్ఞము;
కదరు నిర్మా-ణానుకూల్యము;
స్వానుభవమున-వెల్లడించిన
సాధుసత్తముడు.

స్వీయపుత్రుల-కన్న నాకతి
ప్రియతరుడు; వి-శ్వాసపాత్రుడు;
ఆశ్రమాభ్యుద-యానురక్తుం;
డమలచరితుండు.

నన్ను వంచన-సేయడెన్నడు,
నా యనుజ్ఞకు-నెదురు సెప్పడు,
ఒదవె సత్యో-త్సాహ మాతని
యున్కి-చే నాకు.

శాంతమూర్తుల-సతతకార్యా
చరణదీక్షయె-నాకు ప్రాణం;
బదియువోయిన-నా మహత్వం
బదృశమా గాదె.

నా శరీరము-నాదు ప్రాణము,
నాదు సర్వ-స్వముగ, నమ్మిన
మిత్ర సత్తము-మృత్యుదేవత
మ్రింగి వైచినది.

ధవుని యెడబా-టెదను మఱిమఱిఁ
దలచి వగగొను-వెఱ్ఱి కోడలు;
మించె, నా వై-ధవ్య దశకిక
మేర యున్నదియె?

నెమ్మదిని గల-దైవ విశ్వా
సమ్మె, నను బ్రతి-కించె; నది లే
కున్న మతిపో-యున్నె? హితుమృతి
విన్న తత్క్షణమె.

దేవ! నీ కృ-త్యముల మర్మము
దివ్యమైనను-నేరరన, మే
మెంచ గలమా?-నీదు చేష్టల
మంచి చెడ్డలను.

ఈ జగన్నా-టకము రక్తి వ
హింప నవసర-మైన మార్పులు
దేవ! నీవొన-రింప మేమవి
తెలియనే లేము.

ఏది చేసిన మా శుభమ్మున
కే యొనర్చు, ద-యాళుడవు; నీ
కృతము లెఱుగని-జనములే మహి
వెతల జిక్కెదరు.

భారతాభ్యుద-యమ్ము గూర్చెడి
పట్ల, నీకొక-సాధనమ్ముగ
దేవ! నన్నొన-రించుకొనుమా
తీరు నా కోర్కె.

మాతృ బంధ వి-ముక్తి గోరెడు
మము గృపామతి-జూడు మయ్యా,
శౌరి! నీవొనరించు మార్పుల
తీరు మాకేల?

ముద్దుకృష్ణ

రాయసం వెంకటశివుడు గారు

ప్రొద్దుననుండియు ముద్దుకృష్ణ, మేడ గవాక్షముకడ్డనే కూర్చుండి యుండెను. ఆకసమున తొలుదొల్త నొకటి రెండు మబ్బుతీరలు గానిపించి చూచుచుండఁగనే యిటునటు వ్యాపించెను. "నేఁడు వాన కురియదుగదా" యని యాయువకుఁడు వెఱఁగొందెను. అతఁ డనుకొనినట్లుగనే కొంచెము తుషారము పడెను. అంత నతనిసంశయమును శమింపఁజేయుటకో యనునట్లుగ గగనమున వెలుతురు గానిపించెను. ఇఁక భయపడనక్కఱ లేదని యూహించినవాఁడు ధైర్యమందెనుగాని వెంటనే తిరిగి యాకాశము మేఘావృత మయ్యెను. ప్రాతఃకాలము నందలి తుంపరవంటిదిగాక ఇప్పుడు మంచివాన కురియఁ దొడంగెను. చేయునదేమియు లేక ముద్దుకృష్ణ కిటికీ నుండి చూచుచుండెను.

గగనమంతయు కారుమబ్బు క్రమ్మియుండెను. వర్షము కురియుచుండుటచేత జనులు తమ కుటీరముల నిలచి యుండిరి. అందువలన వానసద్దుతప్ప గ్రామమున మఱియేసద్దును గానరాకుండెను.

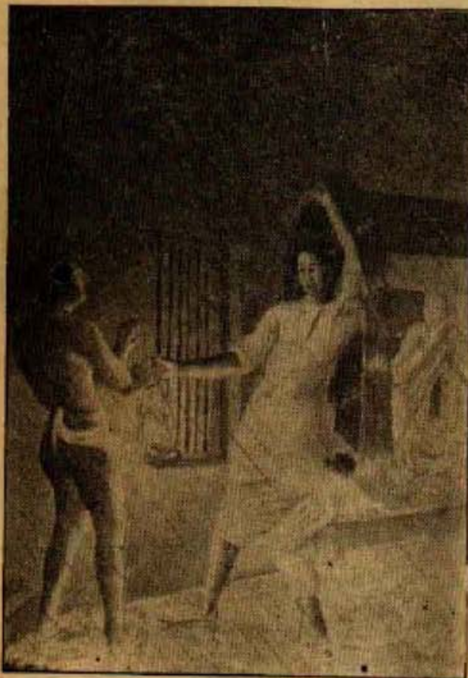
సంతతధారగ నిపుడు కురియుచుండెడి వర్షము ముద్దుకృష్ణ మనోరథములను ముంచివేసెడి వెల్లువ వలె వానికనుల కగపడెను. పొల్లుపొల్లుగ వీచెడి వాయువు వానికోరికల నెగురఁజిమ్ము మహావాయువుగఁ గానిపించెను! ముద్దుకృష్ణ కీయలజడియేల?

ఈ మిన్నూరు గ్రామము మొన్నమొన్నటి వఱకును ఈప్రాంతములందు ప్రసిద్ధి కెక్కి యుండెను. మిన్నూరిరెడ్లు కులశేఖరులని ప్రాగ్జ్ఞులనందిరి. మెట్టమాగాణిసేద్యములకు మిన్నూరివారు వాసికెక్కి యుండిరి. ఎంతటి ధనవంతులైనను వారు ప్రాలుమాలిక లేక తమ రైతులతోఁ గలసి పాటుపడుచుందురు కావుననే వారి యైశ్వర్యము స్థిరముగ నుండెను. ఇంతలో ప్రస్తుతము దేశము నావరించిన మిథ్యానాగరకతా ప్రభావమున మిన్నూరి రెడ్లలో సోమరితన మంకురించెను. వరిపొలములు, మాగాణిపైరులును వీడి యామహనీయు లిప్పుడు కాఫీశాలలు, నాటకశాలలును తమ విహారరంగములుగఁ జేకొనిరి. అంతకంతకు పట్టణనివాసముముంచర మిన్నూరుసేద్యము దివిటీక్రింద దీపమయ్యెను! శ్రమకోర్చి పని చేయునలవాటు విడిచి కాలు కదల్చుటయె నీచమని వారు తలంచిరి. కావుననే మోటారుమీఁద విహారము, వేశ్యలతో వినోదమును వారికి విడరాని విధు లయ్యెను. వారిలోఁ గొందఱికి రానురాను నెల్లూరు నివాసమె కుగ్రామనివాసము కాఁగా వారు చెన్నపట్టణమునకుఁ దమ పీఠమును తరలించిరి. ఇట్లు నగరవిహారములను, పట్టణభోగములను మరగిన యా రెడ్లు కొద్దికాలములోనే యప్పులవారి చేతులలోఁ బడిరి.

మిన్నూరి మల్లారెడ్డిని, సోదరులను ఎఱుఁగని వారెవరు? సకలైశ్వర్యములకును ఉనికిపట్టని ప్రాగ్జ్ఞుల నందిన వారియాస్తి కాలక్రమమున సాహుకారుల చేతులలోనికిట్లు వచ్చెను. ఇట్టి యవస్థ సైఁపక ఈ కుటుంబములోని కొంద ఱకాలమరణము నొందిరి. తక్కినవారు ఉక్కుచెడి త్రలా యొక చోటను తలదాఁచుకొనిరి. వీరు తమ వైరులమీఁదఁ దెచ్చిన యభియోగమున చెన్నపురమున నిన్ననే తుదితీరుపు చెప్పియుందురు. పర్యవసానము తంత్రీమూలమునఁ దెలియ నేర్పాటులు ముద్దుకృష్ణారెడ్డి చేసికొనెను గావున ఆ సమాచారము వినుట కతఁడు ఉవ్విళులూరుచుండెను. తంతి తెచ్చువారు దూరమున నుండగఁ గనిపెట్టుటకే ముద్దుకృష్ణ ప్రాతఃకాలము నుండియు గవాక్షమునొద్దఁ గనిపెట్టుకొని యుండెను. ఆవార్తమీఁదనె మనసుంచిన యాతనికి వాయువర్షముల తాఁకుఁ డంతగఁ దోఁపకుండెను. "గాలి బలమగుచున్నది; మేడదిగి రమ్మ"ని రెన్నిమారులు క్రిందినుండి యతనికి వార్త వెళ్లినను, లెక్కచేయక యతఁ డచటనే వేచియుండెను.

చినికిచినికి గాలివాన యగునన్న చొప్పున సూర్యాస్తమయ సమయమునకు పరిస్థితులు ఘోరమయ్యెను.

గ్రామమందలి పూరియిండ్లు ఎగిరిపోఁజొచ్చెను. చెట్లకొమ్మలు విఱిగిపోసాగెను. చిన్నకుటీరముల నుండువారి గతి చూడగా ముద్దుకృష్ణునకుఁ జిరకాల మిత్రుఁడగు బావాజీ సంగతి స్మరణమునకు వచ్చెను. ఇంతలోనే తన్ను క్రిందికిఁ దోడుకొనిపోవుటకుఁ పైకి వచ్చిన పరిచారకుని చేతి లాంతరు తాను జేతబూని, "వలదు, వలదు!" అని యింటనుండువారు వారించుచున్నను జమ్ముగూడ నెత్తి నిడుకొని ముద్దుకృష్ణ వీథినిబడెను.

"వలదు,వలదు!" అని యింటనుండువారు వారించుచున్నను జమ్ముగూడ నెత్తినిడుకొని ముద్దుకృష్ణ వీథినిబడెను.

౨

మిన్నారునకు ఆ ప్రక్కనుండిపోవు పెద్ద బాట చేరువనె యుండును. గ్రామమునుండి యచటికి పొలము గనిమలమీఁదనుండి నడచిపోవలయును. ఈ సన్నని త్రోవను నడచునపుడు పలుమారు వానికాలు జారుచుండెను. దారిప్రక్కలనుండిన చెట్లకొమ్మలు విఱిగి వాని పాదముల కడ్డముగఁ బడుచుండెను. వర్ష బిందువులు గాలివేగమున రాళ్లవలె వాని దేహమును మోఁదుచుండెను. వీనినేమియు లెక్కసేయక ముద్దుకృష్ణ పెద్దబాటచేరి, కొంతదూరము నడచి పైరాగి కుటీరముఁ గాంచెను. "దేవుజీ, దేవుజీ" అను పలుకులు విని బావాజీ తలుపుతీసి "ముద్దూ! ఏమి నీ సాహసము? లోనికిరా. ప్రాణములు పోఁగొట్టుకొనుటకే వచ్చినట్లున్నావు!" అనెను. ముద్దుకృష్ణ వానితో "దేవుజీ? ఈనాఁడు గాలివాన మిగుల బలిష్ఠముగా నున్నది. మీయిల్లు నిలువదు. కాబట్టి మీరు మాయింటి కిప్పుడే రండి!" యనెను.

చిఱునవ్వునవ్వి బాబాజీ "ముద్దూ! నీ వీవానలో నెందుకు వచ్చితివి? నా ప్రాణముల కేమివచ్చెను. గడువు దగ్గరపడినవానికిఁ గాపుగడలేల? తడిసిపోవుచున్నావే! లోనికిరా!" అని వాని నాహ్వానము చేసెను.

ముద్దుకృష్ణుని ఎటులైన బావాజీని తనయింట చేర్చి రక్షింపవలెనని కోరిక. బాబాజీ మాత్రము "నా జీవముల కేమి! ముద్దూ! నీ రక్షణమును గురించియే ఆలోచించుచున్నాను. లోనికిరా! నీకేది శ్రేయమో యైదు నిమిషములలోఁ జెప్పెదను," అని బాబాజీ పిన్నవానిని తొందరపెట్టి వానిని లోనికి బలాత్కారముగ లాగి మంచముమీఁదఁ గూర్చుండఁ బెట్టెను.

ఒకింతసేపు ముక్కుచివరశ్వాసమును వ్రేళ్లతోఁ జూచి, బావాజీ, "నీవు మంచిపనియే చేసితివి. ముద్దూ నేఁడు తుపానుగాలి గాఢముగఁ గొట్టుచున్నది. మేడలు మిద్దెలు కూలిపోవును. నీ విచటనే యుండిన నీప్రాణములు దక్కును." అని చెప్పెను.

"దేవుజీ! ప్రాణములయందు తీపి నాకు నేఁటితోఁ దీఱిపోయినది! మీవంటి మహనీయులు సజీవులై యుండిన నాకుఁ జాలును. మీ రక్షణోపాయమేమో నాకుఁ జెప్పుఁడు. నా ప్రాణములు గాలికి వదలివేయుదమనియే నా కోరిక!" అని ముద్దుపలికెను.

"హరిహరీ! ముద్దూ! పసితనముననే నీకేల యీ విపరీత విరక్తి! చాలుచాలు! ఇక్కడనుండుటయే నీకు శ్రేయము. ఇక్కడనుండి కదలకు!" అని బావాజీ వాని చేతిని బట్టుకొనెను.

"దేవుజీ! మీ యాజ్ఞ మీఱుటకు మనసొప్పదు. కాని యేమిచేయుదును? మీరక్షణమె నాకు పదివేలు! ఇంక నేనున్నానో, అప్పులవారిచేత అవమానపడి యంతరించుట కంటె వాయువరుణుల వాతఁబడి మడియుటయే మంచిది కదా!" అని ముద్దు తన చొక్కాను లాగికొని, ఇపుడు తలుపును మాటిమాటికిని మోదు జడి నెదుర్కొని "సెలవిండు, పోయివచ్చెదను దేవుజీ!" అని బైటికి దుమికెను. బావాజీ యేమి సేయుటకును దోఁపక, ఖిన్నుఁడై, "ముద్దూ! మహాబలు నిట్లు నీ వెదుర్కొనుట మృత్యువు నెదుర్కొనుటయే! ఒక పక్షమున పరోపకారమునకే యిట్టి సాహసము కూడును గాని అన్యచింత కనుచితము సుమీ!" యని హెచ్చరించెను.

బావాజీ, తన యీ కడపటి మాటలు ముద్దుకృష్ణ కర్ణరంధ్రములు చొచ్చెనాయని సందియమందనేకాని అవి వాని హృదయఫలకమునుగూడ ఛేదించుకొని పోఁజాలియుండెను! తన వ్యాజ్యముపోయి పరిస్థితులు వ్యత్యస్తమగుట, ప్రేమగౌరవముల కాస్పదమగు బావాజీ సీకష్టసమయమున రక్షణస్థానమును జేర్పలేకపోవుట ఇవి యన్నియు తన జీవితమునకు వైఫల్యమాపాదించు శత్రువులని ముద్దుకృష్ణ యెంచుకొని తనతలంపులకుఁ దలయూఁచు నట్లుగనే యిపు డీప్రచండవాయువు వీచుచున్నదని తలపోసి, ప్రాణములు గోల్పోవుట కిదె యనువని మొదట నుద్యమించెను! ఐనను సురోత్తముఁడగు బావాజీవాక్యము లు వాని బుద్ధిని పునర్విచింతనమునకు ద్రిప్పుట కారంభించెను. దైవసంఘటనము లెంతటి యద్భుతములని తలపోయుచు ముద్దుకృష్ణ యా కుటీరము వెడలి, బైట నాలుగడుగులు వేసినతోడనే యతని కమితమగు బడలిక గలిగెను. పరోపకార మిసుమంతయైనఁ జేసి మఱి యసువులు వాసెదనని యా యువకుఁడు మీఁదఁబడు చెట్లకొమ్మలను త్రోసివైచుచు, కాలికడ్డమువచ్చు రాళ్లను తొలఁగించుచు వేవేగముగ పెద్దబాటను బోవుచుండెను.

ఇట్లు కొంతదూరము నడువగా, వానికొక మానవశబ్దము వినవచ్చినట్లు తోఁచెను. కొంచెము శాంచి మెల్లగ నడుగులు పెట్టుచుండగా, వానిపాదమున కేదో మెత్తగ దగిలెను. అంత చేతనున్న లాంతరులోని దీపము

"ఇక్కడనుంచి కదలకు!" అని బావాజీ వాని చేతిని బట్టుకొనెను.

పెద్దది చేయగా రెపరెపమని కొట్టుకొని యాఱిపోవుచున్న దీపపువెలుగున మనుష్యుని దేహ మతనికిఁ బొడఁగట్టెను. ఆ శరీరమున వేడిమి కానవచ్చుటచేతను, నాసికనుండి శ్వాసము నడచుచుండుటచేతను జీవముండుట గుర్తెఱిఁగి, ముద్దుకృష్ణ వానిని దన బుజములమీఁద వైచుకొని వచ్చినదారిని వెనుకఁదిరిగి యడుగులు పెట్టెను.

ఎంతసేపు నడచినను వానికి బావాజీ కుటీరము కానరాదయ్యెను. మోమునను, కన్నులను జడివానకొట్టుచుండినను, అపుడపుడు ఆకసమునఁ దోఁచు మెఱపుల సాయమున నెట్టకేల కాతఁడు బావాజీ నివాసముచేరెను. కాని యందలి కుటీర మిపుడు నేలపాలయ్యెను. "అయ్యో! మృతు లొకరి కిద్దరగుచున్నారే!" యని యలజడిపడి, క్రింది కొఱగి పోయిన కుటీరముమీఁద మోఁది, "దేవుజీ, దేవుజీ!" అని యా పిన్నవాఁడు బిగ్గరగ నఱచెను. అంత కొంతవడికి, లోనుండి యొక హీన

స్వరము వినవచ్చెను. తాటియాకులకప్పు నొకింత సడలించి బావాజీ, "ఏమిబాబా! లోనికిరా!" అని పలికెను. ఎటులో సందు చేసికొని, ముద్దుకృష్ణ తాను ముందుగ లోనికిఁ బోయి, తాను తెచ్చిన మానవ కళేబరమును పిమ్మట లోనికిఁ గొనిపోయెను.

పైకప్పు పడి పోయినను, లోపల మాత్రము బావాజీ గృహము వెచ్చగ నుండెను. బావాజీ కరదీపికను జూపఁగా, మెట్లు మీఁద నడచి, ముద్దుకృష్ణ ఒక సారంగము సాచ్చెను. అం దొకమూల మంటవేసి యుండెను. పడిపోయి యుండిన యా మనుష్యుని దేహము వారు గుడ్డలతోఁ దుడిచి, యుష్ణోపచారములు చేసిరి. కాఁగుచుండు పాలలో నొకింత చూర్ణము గలిపి బావాజీ వానినోటఁ బోసెను. ఆమనుష్యుఁ డంత తెలివి నొంది కదలి, మాటాడఁజొచ్చెను.

చీఁకటిలోఁ బడి యుండిన యా మనుష్యుఁడు, తాను, చెన్నూరు చెన్నారెడ్డి సేవకుఁడననియు, తన యజమానుని కోడలి కానాఁడు ప్రసవ మాసన్న మగుటచేత మంత్రసానిని బిలుచుకొని పోవుటకై పారుగూరికి బయలుదేరి, మార్గమధ్యమున గాలివాన తాఁకుడుచే పడిపోతి ననియుఁ జెప్పెను. చెన్నారెడ్డి పేరు వినఁగనే ముద్దుకృష్ణహృదయము తటతట కొట్టుకొనెను. రెడ్డి యాప్రాంతపు భూస్వాములలోఁ బేరెన్నిక గన్నవాఁడు. ముద్దుకృష్ణకుఁ బరిచితుఁడు. అతని యింటి కనేకపర్యాయములు వ్యవహారపుఁ బనులచేత, ఆ యువకుఁడు రాకపోకలు సలుపుచుండెడివాఁడు. కాని యిటీవల ముద్దుకృష్ణ యచటికిఁ బోవుట కంతగ నిష్టపడకుండెడివాఁడు. దీనికిఁ గారణము లేక పోలేదు. రెడ్డి మనుమరాలు శ్యామల. శరీరసౌకుమార్యముతో సమానముగ బుద్ధివికాసము గలిగియుండిన యా సుందరి, విద్యావతి యనియు, వినయ సంపన్న యనియు చుట్టుపట్టుల నెల్ల విఖ్యాతి నందెను. ముద్దుకృష్ణ తన సొంతపనులమీఁద చెన్నారెడ్డి దర్శనము చేసినపుడెల్ల, ఆ ముద్దియ ముఖసందర్శనభాగ్యముఁ గాంచుచుండును. ముద్దుకృష్ణ పట్టపరీక్షయందు గెలుపొందినవాఁడు; రెడ్డియువకులలో కుశాగ్రబుద్ధి గలవాఁడు; సమాన గుణశాలి యున్నచోట్ల ప్రేమ స్నేహములు పెరుగునని పెద్దలు చెప్పుదురు. కావుననే శ్యామలా ముద్దుకృష్ణులు, అచిరకాలములోనే, ఒకరియెడ నొకరు అవ్యాజప్రేమ గలవారైరి.

చెన్నారెడ్డికి మాత్రము, విద్యాప్రేమములను నూతనకాలపు విషయములనిన తలనొప్పి. దీనికిఁ దోడు, ముద్దుకృష్ణ చితికిపోయిన సంసారస్థితిని జూచి పలుమారు రెడ్డి పరిహాసించుచుండువాఁడు. ముసలి రెడ్డికి ధనమే ముఖ్యదేవత. ధనవంతులు కానివారలు నరజన్మమున కర్హులు కారని యాతని మతము! కావుననే రెండు మూఁడు మారులఁ దన మనుమరాలిని, ఈ ధనవిహీనుని నెయ్యము వీడుమని రెడ్డి హెచ్చరించెను. తా నాయువకునితో మాటాడుచుండునపు డిటీవల, కారణము లేకయే రెడ్డి వానియెడల నిరసన భావముఁ జూపించెను. ఇది చూచి, రసజ్ఞతలేని యా పురుషుని గృహమునకు ముద్దుకృష్ణ రాకపోకలు చాలించెను.

ఇతఁడు చెన్నారెడ్డి పరిచారకుఁడని తెలిసికొనినపుడు, వానియెడల ముద్దుకృష్ణ మనస్సునందున్న దయారస మింకిపోవునట్లు కానఁబడెను! కాని, ద్వేషాంకురములఁ గోసివైచి, ఇపుడు వారి స్థితిగతు లొకింత వ్యత్యస్త మగుటచేత, ఆప్రభు పరిచారకుల యెడల కనికరముఁ బూని, "ఓయీ! నీవు జరూరుపనిమీఁద వచ్చినను, బడలిక పడితివి కావున, ఇక్కడనే నిలిచి యుండుట శ్రేయము. నేను బోయి, మంత్రసానిని రెడ్డియింటికిఁ దోడ్కొని పోయెదను." అని ముద్దుకృష్ణ పలికెను.

ఈసారి ముద్దుకృష్ణ తుపానుగాలిలోఁ బోవుట బావాజీ కెంతమాత్రము నిష్టము లేదు. ఎవరికిఁ గాని యిపుడు వెలుపట కాలు పెట్టుట శక్యము కాదు. మహారావములతో వాయుదేవుఁడు కనఁబడిన పదార్థము లన్నిటిని మోఁది బద్దలు చేయుచుండెను. వానికి సాయపడి, వరుణుఁడు, భూమి తలమును వర్షజలమున ముంపఁ జూచుచుండెను. రచ్చఁబడి విచ్చల విడిగ పాంథజనులను మోదు బందికాండ్రవలె, ఈ రెండు భూతములు భూతజాలమంతటిని కొట్టి కోలాహలము చేయుచుండెను. ఈ యిరు

పురు మహాబలులను ధిక్కరింపఁ గల జగజెట్టు లెవరును జగతిని గానరానటులు దోఁచెను!

సత్యము మాత్ర మది కాదు. బలములలో బాహుబలము పటుతరమైనను, దానిని మించునది మేధాబలము. బాహ్యబలమును ధిక్కరింపఁగలది యంతర్బలము. జంతుజాలమునకు, వృక్షజాతికి, తుదకు జడప్రపంచమునకును యమస్వరూపమగు నీప్రచండవాయు విఘ్నసమయమందు తలయెత్తి నిలువఁగలవాఁ డొక మనుష్యుఁడే. రౌద్రస్వరూపిణియు, పశుశక్తియుక్తయు నగు ప్రకృతికాంత నీసమయమున ధిక్కరించి సంచరింపఁ గలవాఁడు, సత్వగుణప్రధానుఁడును, దయాశీలుఁడును నగు మనుజుఁడే. ముద్దుకృష్ణ, శత్రుమిత్రు లను భేదము పాటింపక, ఆపన్నయగు నా యబల సంరక్షణార్థమై యా జడివానలో, బావాజీయొద్ద సెలవుగైకొని, వాని దీవనలతో కుటీరము బైటికి వచ్చెను. మంత్రసాని యుండు గ్రామము వానికిఁ దెలిసినదే. అది చేరువనే యున్నను, ఆ సమయమున మాత్రము చేర నశక్యమగు ప్రదేశము. దారిలో పడుచు లేచుచు ముద్దుకృష్ణ యెట్లు నడచి యా పల్లె చేరెనో యతనికే తెలియదు. ఆ యూరఁగల యిండ్లలో ననేకములు నేలఁబడిపోయెను. ఊరివారికైనను, ఆసమయమున మంత్రసానియింటి నానవాలుపట్టుట ప్రయాసకరము. ఎట్టకేల కాతఁ డొక యింటియొద్ద కేగి తలుపుతట్టి "కోటమ్మా?" యని బిగ్గరగ బిలిచెను. మంత్రసాని యట్టి సమయమున రాలేదని యింటివారు చెప్పివేసినను ఆ యువకుని మాట తీసివేయఁజాలక, కోటమ్మ బయలు దేరెను. రాత్రి పదిగంటలయ్యెను. అప్పటికి తుపాను అతి తీవ్రముగ నుండెను. బైట నిలుచుండుటయె దుష్కరము. శరకోపము పెట్టునట్టుగ నలుదెసలనుండియు రాళ్లు, కొమ్మలును వచ్చి శిరముపైఁబడుచుండెను. నడచుచుండువారిని, ఱెక్కలు లేకున్నను ఎగురఁజేయు ప్రభావముగల వాయుదేవుఁ డాతఁడే సర్వస్వతంత్రుఁడై జగతిని సంచరించుచుండెను. కొంత నడచునప్పటికి కోటమ్మకు బడలిక రాఁగా, ముద్దుకృష్ణ యామెను బుజములమీఁద వైచుకొనిపోయెను. ఆయువకుఁ డప్పుడు నడచిన మైలును పదిమైళ్లువలెఁ దోఁచెను. ఎట్టకేల కతఁడు గమ్యస్థానము చేరునప్పటికి చెన్నారెడ్డి యిల్లు చిందఱవందఱగ నుండెను. మేడ పైయంతస్థు గూలిపోయెను. గదులమీఁదనుండి పెంకులు జారి పడుచుండెను. ఇంటనుండు వారందఱును రెండుమూఁడు చిన్నగదులలోఁ జేరి ప్రాణములు దక్కించుకొనుచుండిరి. ఇంతలో గర్భవతికి నొప్పులు ప్రబలమయ్యెను. ఎన్నికష్టముల కోర్చుకొనినను, ఈ కష్టము దాటఁగూడనిదికదా! ఈవిపత్సమయమున దమకు వైద్యుఁడుకాని,మంత్రసానిగాని లభ్యముగునాయని యింటివారు ఇష్టదేవతలకు మ్రొక్కులిడుచుండిరి.

ఎవరో పిలువగ వారప్పుడు తలుపుతీసిరి. తాను జీవితము మీఁద నిరాశ చేసికొన్నను, కోడలికి సుఖప్రసవ మెట్లు చేయూరునాయని పలవించు చెన్నారెడ్డి కన్నులకు

చెన్నారెడ్డి కన్నులకు మంత్రసానిని తన భుజములనుండి దించుచున్న ముద్దుకృష్ణ యాకారము గజేంద్రవరదుని యాకృతివలె... బొఅద్రోలెను.

మంత్రసానిని తనభుజములనుండి దించుచున్న ముద్దుకృష్ణ యాకారము గజేంద్రవరదుని యాకృతివలె తట్టి, వాని

నీండఁదనక దినటకుగల దురభిప్రాయమును బాఱఁద్రోలెను. ముద్దుకృష్ణ మాత్రము, అతనిశాగస్తులఁ జెవి పెట్టక మంత్రసానికి జన చేయు సహాయము చేసెను. అంత నామె సాహాయ్యమున రెడ్డికోడలు కొన్ని నిముసములకె సుఖప్రసవ మయ్యెను.

౪

ఇప్పటికి రాత్రి పదునొక్కఁగంట లయ్యెను. గాలివాన కొంత తగ్గునట్లు తోఁచినను, అట్లు జరుగలేదు. వాయుదేవుఁడు దిశలుమాత్రము మార్చెను. ఇదివఱకుఁ గొంత యుపశమనముగ దోఁచినను, వేఱు దిక్కునుండి జగత్సంహార కార్య మారంభ మయ్యెను. ఇదివఱకు పడని యిండ్లు చెట్లునిపుడు కదలిపోఁజొచ్చెను. తాను మిక్కిలి బడలియున్నను, ముద్దుకృష్ణ, గృహస్థునితో, "అయ్యా! మీ పశువుల కొట్టము లదరిపోవుచున్నవి. వానిలోని పశువుల సంగతి యేమి?" అని ప్రస్తావించెను. చెన్నారెడ్డికి తన పశువులే ప్రాణములు. విన వరడిట్లు ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. "నాయనా! మన ప్రాణములె యిట్లు అరచేతులలోఁ బెట్టుకొని యున్నాము. ఇంత 'భవంతి'లో మనకె తలదాఁచుకొనుట కష్టముగనున్నది. ఇంక పశువుల నెట్లు కాపాడఁగలము? వానిసంరక్షణము పరమాత్మునికె వదలివేయుదము!" ఇట్లు వారనుకొనుచుండఁగనే, సుభాలుసును నప్పుడయ్యెను. "ఆదిగో నాపశువులు మంటిలో గలసిపోవుచున్నవే!" అని యెలుఁగెత్తి రెడ్డిపలికి, నేలకొరిగెను. ముద్దుకృష్ణ ధైర్యముతో లాంతరు చేతబూని, "అయ్యా! మీమనుష్యు లెవరైనఁగలరా? తోడ వలి యెక్కడ?" అని యడిగెను. తలమాసి పున్నయ్య కొంచెము మత్తుతో మూలఁబడియుండెను. ముద్దుకృష్ణ, వానినొక కాలితోపుతో లేపి, వానిని దోడుకొని, ఇంటివారు వలదనుచుండఁగనే, పెరటిలో నడుగిడెను. కాని గాలి తీవ్రముగ వీచి వారి నింటిలోని కన్ని మారులో దొరలించెను. కాలహరణమునకు చింతించి, సాహసించి యాయిరువురును కొట్టముల దిశకేగిరి. వానిలోఁ గొన్ని నేలపాలయ్యెను. మిగిలినవి యూఁగుచు మిక్కిలి యపాయకరమగు స్థితియందుండెను.

వారిపుడొకకొట్టమునఁ జొచ్చిరి. ప్రాణాపద్రవ కాలమున బిగ్గరగనఱచుచు, తమ్ము బంధించిన త్రాళ్ళతో పెనఁగులాడుచుండు పశువుల త్రాళ్ళను, పున్నయ్య లాంతరు చూపుచుండఁగ ముద్దుకృష్ణ కొడవలితోఁ గోసివైచెను. కొన్ని పశువులు ఓపిక లేక, తమ త్రాళ్లకోసివేయనీయక గింజుకొనుచుండెను. ఎట్లో యాయిరువురును రెండవ కొట్టములోని పని ముగింపనున్నప్పుడు గాలి తీవ్రత బలమయ్యెను. కొట్టము గుభాలునఁ గూలెను. ముద్దుకృష్ణ తప్పించుకొనెనుగాని, తలమాసి కాలికి గాయము తగిలెను. ఇంకఁ దా నిలువఁజాలనని వాఁడు లాంతరచటనె పడవైచి యింటిలోనికిఁ బరుగెత్తెను.

చేయుచుండు పని కిట్లు విఘ్న మాపాదిల్లుటకు ముద్దుకృష్ణ నగచి, తానొకఁడే పశురక్షణకార్యము నిర్వహింపఁజూచెను. ఇంతలో నింటిలోనుండి యెవరో లాంతరుతో వానిదెసకు వచ్చుచుండిరి.

నడకనుబట్టి యది స్త్రీయాకారమని తోఁపఁగా, ఇంతవర్షమున నే స్త్రీ రా సాహసించు నని యతఁడాశ్చర్యపడెను. ఆమె యొక జవ్వని. ఆ తరుణి ధరించిన వలువవలువ, వర్ష దేవుని యీర్ష్యచేఁ దనచక్కఁదనమును గోల్పోయియు, యజమానురాలి యంగసౌందర్యమును గాపాడి తన శౌశీల్యమును స్థిరపఱచుకొనెను. వర్ష జల సిక్తమగుటచే జెంపల నంటియున్న కురులు, ఆ యంగన ముఖపద్మము నానవాలుపట్టకుండ జేయుచుండినను, ఆ సుకుమారి చెలువగవును, కన్నుల మనుకాంతియును, తనుస్వామిని గుట్టు బయలుపెట్టుచుండెను. వాయువర్షములచే గాసిపడు జనుల సేవదేర్చుటకు భూతలమున కేతెంచిన దేవకన్యకవలె నాకాంత కనఁబడెను. అంత ముద్దుకృష్ణ, "శ్యామలా! గాలివానలో నీ కీసాహస మేల? కఠినహృదయుఁడగు వర్ష దేవునికి నీకోమలదేహము ముద్దనుకొంటివా? వెంటనె లోనికి మరలిపో!" అని పలికెను.

కాని శ్యామల మాత్రము, "నాథా! నే నింతసేపును మీకష్టము నూరక కిటికీనుండి యాతురతతో కనిపెట్టు నప్పటికంటె చినుకులలోఁబడి మీకు సాయము చేయ వచ్చిన యిప్పుడె, హాయిగ నున్నది! పరోపకారుల పరి

చర్యల మరగిన మాకు ఇంటిపనులమీఁద నీసడింపేకదా! ఐనను నేనువచ్చినది మీకుతోడ్పడుటకుఁ గాదు. నాముద్దుదూడల సంరక్షణమునకే! కూలుచున్న యీకొట్టములలో నాతెల్ల దూడయును, పడిపోయిన యీ పాకలో నా నల్ల లేఁగయు నున్నవి. వీనిని ముందు విడిపింపవలయును!" అని పలికెను.

అంతట శ్యామల లాంతరు చూపగా ముద్దుకృష్ణ ఆయా కొట్టములలోనికి బోయి, దూడలను విప్పివేసెను. తనకుఁ బ్రియములగు గోవు లివి యని మాటవరుస కా స్త్రీ యనెనేకాని, గోజాతిమీఁద నంతయు ఆ జవ్వని కవ్యాజప్రేమము గలదు. కావుననే జోరున కురియు నా వర్షమున నా తరుణు లిరువురును పశుగణమును మృత్యుముఖమునుండి తప్పింపఁగలిగిరి.

పడిపోయిన కొట్టములనుండి చనిపోవు పశువుల యఱపులు వారి వీనులకు వినవచ్చుచుండెను. అట్టి ప్రదేశములకుఁ బోయి యా యిరువురును, తమ చేతుల కందినంతవఱకును పశువుల మెడ పలుపులు గోసివైచిరి. కాలు స్వాధీనముగనుండిన యావులు తప్పించుకొని పారిపోయెను. లేవలేకుండువానిని ముద్దుకృష్ణ బైటి కీడ్చివైచెను. కాని యన్నిటికి నతఁడిట్లు సాయముచేయ నేరకుండెను. కొట్టమువున్న పడిపోయి, తల చితికి, రక్తము స్రవించుచుండ, నాలుక బైటవేసి, నిలువుగ్రుడ్లుపడి పోయిన గోవులనుజూచి శ్యామల విలపించెను. ఇట్టి ఘోరదృశ్యములు, ఆ మృదుహృదయ కన్నులఁ బడుటకు ముద్దుకృష్ణకిష్టము లేదు. ఏపురుషుఁడైనఁ దనకీతరుణమున సాయపడినచో, శ్యామల నింటిలోని కంపివైచి, యా పాపదశనుండి పెక్కుగోవులను దాను దప్పింపఁగలనని యా యువకుఁడు తలంచుచుండునప్పుడే, ఇంటిలోనుండి వచ్చెడి మనుష్యునిచేతనున్న లాంత రతనికన్నులకు బొడగట్టెను. "బాబా! ఎక్కడనున్నావు? బ్రదికియుంటివా!" అను నార్తనాదము వాని వీనులకుఁ దట్టెను. ఇట్లు ముద్దుకృష్ణ పేరు మారయుచు వచ్చినది బావాజీ.

ఆ ప్రళయకాలమున, స్వసౌఖ్యమునువీడి, గోసంరక్షణమును చేయుచుండెడి యా తరుణులను జూచి, బావాజీ ఆనందపరవశుఁడయ్యెను. ఆ ముదిత శ్యామల యగుట తెలిసికొని బావాజీ, "బాబా! ఇప్పుడుగదా నా కన్నులు ధన్యతనొందెను!. సౌజన్యమున మీ రొకరి కొకరు తీసిపోరు. ఒకరికొక రెంతయు తగియున్నారు. ఇప్పుడీ మాటలకేమి గాని, యీ వానలోఁ దడిసి, యీ మోటుపనులు చేయుట ఈ కోమలి కనుచితము! నేను నీకు తోడ్పడెదను!" అని చెప్పివేసి, యామె నింటిలో దిగవిడిచి వచ్చెను.

అంత బావాజీ, ముద్దుకృష్ణ చేతనున్న కొడవలిని దీసికొని "నాయనా! నీవు శ్రమపడి యున్నావు. నాకు దీపము చూపించుము. నేను పశువులనువిడిపించెదను" అని పలికి, గోసంరక్షణ కార్యమునకు దిగెను.

ఇట్లు వారు తమ పని పూర్తిచేసికొని, పారిపోవుచును, పడిపోవుచును నుండు పశువులను దప్పించుకొని ఎట్టకేలకు నింటిలో నడుగిడిరి. శీతవాతముచే కొయ్యఁబారిన వారి దేహములకు సేదము గలుగుటకై రెడ్డి మంటవేసెను. వారు కట్టుకొనుటకు పొడివస్త్రము లిచ్చెను. అప్రార్థితముగ నీయిరువురు పురుషులును తమ కీకష్టకాలమున సాయము చేయుట తలపోయఁగా, రెడ్డికి మతిభ్రమణము గలుగునటు లుండెను. ఇట్టి దయార్ద్రహృదయత మానవులకు సాధ్యమా యని యతఁడు నిర్విణ్ణుఁడయ్యెను.

ఇప్పటికి రాత్రి యొంటి గంటయయ్యెను. వాన జోరు తగ్గిపోయెను. "మన మింటికేల పోఁగూడదు?" అని ముద్దుకృష్ణ యనఁగా, బావాజీ వానిని వారించి, "నాయనా! నీవు మిక్కిలి డస్సిపోతివి. నీ ప్రాణము లీనాఁడు నిలిచి యుండునని నేననుకొన లేదు. నేఁడు నీ గండ మిత్తరుల మీఁదుగా పోయినది! నీకిఁక భద్రమే. కాని కొంచెము నీవు నిద్రించితివా స్వస్థపడుదువు." అని బావాజీ బ్రతిమాలినను, యువకుఁడు వినక, "దేవుఁడ! ఈ లోక సంక్షోభసమయమున కూర్కు నెవరికిఁబట్టును? ప్రాణభయముచేత ప్రజలు నిరాహారులై యీరేయి జాగరణము చేయుచున్నారు. చంటి పిల్లలు సయితము తమ తల్లుల యొద్ద పాలు ద్రావ మఱచిరి! ఇట్టి విపత్సమయమున

జనుల చెతల దీర్చుటయే జీవిత పరమార్థము గదా. నాకు నిద్రావిశ్రాంతులతో పనిలేదు. మీ సెలవుగైకొని పోయి వచ్చెదను. మీ రిచట విశ్రమించి, వేకువనె యింటికిఁ బొండు. నేనడుగుట మఱచితిని! మీ రీ గాలివానలో నిల్లేల వెడలివచ్చితిరి?" అని ప్రశ్నించెను.

భావాజీ "నాయనా! పసివాండ్ర కపుడును వారి ధోరణియెకాని, వేఱు ప్రసక్తిలేదు. పెద్దవాండ్రకును మావి గూడ మానవ హృదయములే సుమీ! జడి వానలో బయలు వెడలిన నీకొఱకు, లేఁగను బాసిన గోవువలె నేఁ బరితపించితిని. వెఱ్ఱిదుఃఖము నా మనస్సు నావహించెను. నిశ్చేష్టితుఁడనైతిని. కొంతసేపటికి మోహము తెలిసికొనిన నా అంతర్నేత్రము నెదుట, రక్త ప్రవాహము మధ్యమున, మృత్యువు సన్నిధిని, కొండవ మాడు నీయాకారము పొడఁగట్టెను. ఇఁక నా కాళ్లాడ నవి కావు. పొరంగమున నిద్రించు మనుజునిలో పనిమీఁద పోయివచ్చెద నని చెప్పి, నేనిల్లు వెడలితిని. నిన్నుఁ జేరవలె నని మనస్సున నెంతో వ్యామోహమున్నను, కాలిలో సత్తువలేదు. ఐనను, గాఢాంధకారముఁ మునఁబడి, మహోబలు నెదుర్కొని, యీ యూరి మొగమైతిని. అడుగడుగునకును అడ్డంకులె. రాళ్లురప్పలు, గతుకులు గుంటలు, తప్పించుకొని, ఎట్లో యింటికి వచ్చి నిన్నుఁ జూచి ప్రాణములు నిలువఁబెట్టుకొను నాశ ప్రేరింపఁగా నేను నడచితిని. ఇట్లు వేగముగ నడుగులు వేయుచుండఁగ నా కా లొకపడిపోయినచెట్టునకుఁ దగిలి నే నేలఁ బడిపోతిని. ఎట్లో తెప్పిరిలి, మరల పైనము సాగించి, యిచటఁ జేరితిని. ఇఁక కార్య సాఫల్యమైనది!"

వీరి సంభాషణముతో వేకువ సమయ మయ్యెను. ఇప్పటికి వానయు, గాలియుఁ బూర్తిగ నణఁగి పోయెను. ఇఁకఁ బోయి వచ్చెదమని భావాజీ, ముద్దుకృష్ణలు చెన్నారెడ్డి యొద్ద సెలవు తీసికొని ఇంటిదెసఁబట్టిరి.

౫

ఇపుడు రస్తామీఁద బాహాటముగ నడువ వీలు లేదు. అసంఖ్యాకములగు చెట్లు, కొమ్మలును, దారికడ్డముగఁ బడియుండెను. అట్టిచోట్ల నడకసాగుట యసాధ్యము. ఎటులో నడచి భావాజీముద్దుకృష్ణలు, పడిపోయిన భావాజీ కుటీరమునొద్దకు వచ్చిరి. లోనికి వచ్చి కొంచెముసేపు అలయికతీర్చుకొని మఱి పొమ్మని భావాజీచెప్పినను, తన యింటి సేమమును, ఊరి సమాచారమును గనిపెట్టవలయునని ముద్దుకృష్ణ వెడలిపోయెను. ప్రభాతసమయమునఁ గలకలవర్ధ్యచుండెడి మిన్నారుగ్రామ మిపుడు పాడువారియుండెను. పడిపోయిన చెట్లు, కూలి పోయినయిండ్లు, చనిపోయిన జీవరాసులను జూచి ముద్దుకృష్ణ కన్నుల నీరు గ్రమ్మెను. సగము జీవముతో నఱచుచుండు గోవులను, కొనయూపిరితోఁ గొట్టుకొను చుండు సన్నజీవములను జూచి, చేయునదేమియు లేక యా యువకుఁడు శోకించెను. పేదవారలు తమకుటీరములుకూలి, తమయాస్తియంతయు నేలపాలగుటకు విలపించుచుండిరి. భాగ్యవంతులకును వనట లేకపోలేదు. తమ కొట్టములు గూలి పశువులు మరణించినవనియు, గాదలుపడి ధాన్యాదులు మంట గలిసెననియు భూస్వాములు పలవించుచుండిరి. గాలివానకు గాసినొందని గృహస్థు లచట నెవరును లేరు. నష్టపడినవారి యోగక్షేమము విచారించుచును, కష్టదశ నున్న వారికిఁ జేతనైనసాయము చేయుచును ముద్దుకృష్ణ తనయింటి దెసకుఁ బోయెను. ఇపుడతని యిల్లెచ్చట నున్నది? ఆ గ్రామమందలి గృహములలో మేటి యనఁదగు వారి మేడ, ఆనవాలుపట్టుటకు వలనుపడని విధమున నేలపాలయ్యెను!

శిథిలమైన యాగృహము నొద్దఁ జేరి, యచట ప్రభాతభాను నెదుట నిలుచుండినపుడు, పాపము ముద్దుకృష్ణకుఁ గన్నుల నీరు క్రమ్మెను. "అహా! దైవ మీకుటుంబమున కెంతటి యాపద తెచ్చిపెట్టెను! మా పరిస్థితులవలనే మాగృహమును జితికి నేల పాలయ్యెను. అప్పుల వారిచే కాఁగల కార్యము గాలివానయే తీర్చినది! దైవ సంఘటనలు దాటఁ గూడనివిగదా? ఐన వగచిన పని యేమి?" అని యతఁడు ధైర్యము తెచ్చుకొని, ఇపుడు తన సేమమెఱిఁగి సంతసించిన యింటి వారలకుఁ దా నింటి పనులందుఁ దోడ్పడెను. ఎట్టి విపద్దశలయందైనను సజ్జనులకు సత్కార్యాచరణమున కవకాశములు గలుగుచునే యుండును. తమ యిల్లు పోయినను, నష్ట

గాదె నిలిచి యుండుట కతఁడెంతయు సంతోషించెను. ముద్దుకృష్ణ మనమున నవు డొక సత్కార్యాచరణమును సంకల్పించుకొనెను. సర్వస్వము కోలుపోయి యల్లాడుచుండెడి యా గ్రామమందలి పేదవారల నతఁడు రప్పించి, కొన్ని దినముల వఱకును వారికిఁగావలసిన వడ్లు వారికిచ్చెను. ఈ స్వల్పసాహాయ్యమే యా పేదలకు పదివేలుగ నుండెను.

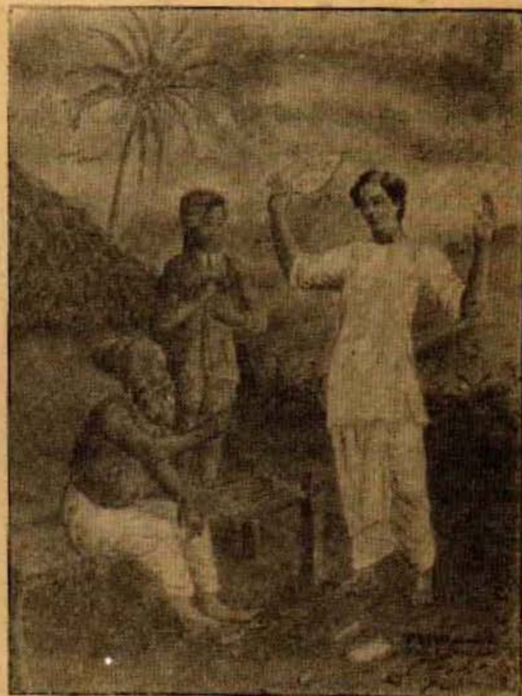
ముద్దుకృష్ణ కిపుడు తన యూరివారల నుద్ధరించుటయే ముఖ్యకర్తవ్య మయ్యెను. తన పెరటిలోను తోఁటలలోను బడిపోయిన చెట్లు, ఇండ్లు కట్టుకొనుటకై పేదల కతఁ డిచ్చివేసెను. అందు వలన నందఱికిని మేలు సమకూరెను. చెట్లు పడుటవలన నడచుటకు వలనుపడని ప్రదేశములు శీఘ్రమె సక్కఁబడెను. తమ కిన్ని విధములఁ దోడ్పడిన యా పరోపకారియెడ నందఱికిని గౌరవానురాగములు మిక్కుటమయ్యెను. గ్రామమంతయు వెంటనే పరిశుభ్రమయ్యెను. కావుననె మిన్నూరు గ్రామమున కుళ్లినయాకులు, చనిపోయిన జంతు కళేబరములు తక్కిన ప్రదేశములందునవలె వారముల కొలఁది నేల నిలచియు, నీట మురిగియు దుర్గంధములు వెదఁజల్లియు రోగవ్యాపనమునకు తావియ్యక శీఘ్రమె భూగర్భమునఁ జొచ్చి, భావికాలపుసస్యముల కుపకరించు యెరువుగఁ బరిణమింప మొదలిడెను.

౬

తుపాను సంభవించిన కొన్ని దినముల వరకును మిన్నూరు గ్రామమున ముద్దుకృష్ణకు తలయెత్తుటకైన తీరిక లేనంత పని గలిగి యుండెను. కావుననే మనసున నెన్నిమారులో బావాజీని గుఱించి యతఁ డనుకొనినను పోయి యాయన దర్శనము చేయ వలను పడకుండెను. ఒకనాఁ డతఁడు తీఱిక చేసికొని, బావాజీని జూచెను. బావాజీ మంచమునుండి లేవలేక పోయినను, చిఱునవ్వుతో ముద్దుకృష్ణను కుశల ప్రశ్నము చేసెను. గాలివాన రాత్రి తగిలిన దెబ్బవలన బావాజీ కాలు వాచెను. ఇన్ని దినములవఱకును ఆయన సేమ మారయకుండుటకు ముద్దుకృష్ణ నొచ్చుకొనెను. బావాజీ వానినివారించి, "ముద్దూ నీవు గ్రామమునకు చేయు సేవా సమాచారము నాకుఁ దెలిసి సంతోషించితిని. ఈ తాపత్రయముచేతనే నీ ముద్దు మొగమున ముదిమి గానవచ్చుచున్నది! నీ పరోపకార బుద్ధి గాలివాన రాత్రియె నా కగపడినది. ఒడలుదాఁచుకొనక ప్రజాసేవ చేయుచుండుము. ఇదియె నిజమైన పౌరుషము. దీని వలననే నీకు శత్రుసంహారమును, మిత్ర సంపాదనమును చేకూరును. శత్రువు లనిన జ్ఞప్తి వచ్చినది మీ వ్యాజ్యము సమాచార మేమైనఁ దెలిసినదా?"

ముద్దుకృష్ణ "చిత్రముగా నున్నది. ఏ సమాచారమును దెలియలేదు. ఒక స్నేహితుఁడైనను దెలియఁ బఱచినాఁడు కాఁడు. తంతియుఁ జాబును గూడ లేవు!"

బావాజీ:__"మన కిదివరకు బాగా తెలిసినది కాదు. గాలివానకు తంతి తీఁగలు తెగిపోవుటవలన తంతి వచ్చుచుండుట లేదు. ఆ కారణముననే రయిలులు కూడ లేవు. కావున జాబులు లేవు. దీనికై నీవు పరితపింప నక్కఱ లేదు. మీరు మంచి దినములు తిరిగి చూతురు.

"దేవుజీ! గెలిచినాము!"

ఈమాటలు బావాజీ పెదవుల నుండఁగనే తపా లుజవాను జాబులకుఁదంతిని దెచ్చి ముద్దుకృష్ణ చేతనుంచెను. తంతి విప్పుకొనుచునే యా యువకుఁడు ఒక గంతిడి, "దేవుజీ! గెలిచినాము!" అని యానందాశ్రువులు రాల్చుచు, బావాజీని కౌఁగిలించుకొనెను.

బావాజీ వాని నభినందించి "ఎంతబాధపడితివి బిడ్డా! నేఁటితో మీ కుటుంబపు బాధలు పరిసమాప్తి నొందినవి. ఎల్ల కాలము వసువస నికలేనా? నిండు వెన్నెలలు కురియు చుండఁగా శీఘ్రమె రారాజును బోలిన నీకీర్తి ధగధగ మెఱయఁగలదు! లేలెమ్ము!" అని కన్నతండ్రి కొమరుని లాలించునట్టుగ నాయువకుని లాలించెను.

అంత వారిరువురు నిట్లు సంభాషించిరి. ముద్దుకృష్ణ "దేవుజీ! ఈ తంతిలోను జాబులలోను గల సమాచారములు సత్యమేనా! మా సంసారమున కెన్నఁటికైన భాగ్యదినములు వచ్చునా? ఆ నెల్లూరి వారి చేతులలో నుండి మాకెప్పుడైన విముక్తి కలుగునా?"

బావాజీ—ముద్దూ! నీవేల యింకను సందియ పడుచున్నావు? కాలచక్ర మెప్పుడును ఒకరీతినే తిరుగదు. నెల్లూరునగర మెట్లు నష్టపడినదో మనకుఁ దెలిసినదిగదా. చూచి వచ్చిన చెంగారెడ్డి చెప్పినాఁడు, పాడుపడి సకలదుర్గంధములకు మూలకందమైన యా నెల్లూరు నగరమునకంటె కుగ్రామ మగు మన మిన్నూరె మిన్నగ నున్నదని చెప్పెను. కావుననే, పిల్లలు మాడె

'నెల్లూరు నేల పాలైతే,
మిన్నూరు మిన్న యుట్టును!'

అని వీధులలో పాడి సంతసించుచున్నారు.

"ముద్దు—దేవుజీ!

'నెల్లూరు నేల పాలయితే మిన్నూరు మిన్న యుట్టును!'

అను పాటెంత కింకేమైన అర్థము చేయవచ్చునా? మావిరోధులు నెల్లూరులో నిపుడు పొందిన నష్టమునకును మాకిపుడు లభించిన లాభమునకును, ఏమైన సామ్యము చెప్పుకొనఁగూడదా!"

బావాజీ—"అర్థముల కేమి కొదువ? అన్వయము చేసికొను వారి చమత్కృతిని బట్టి సుద్దుల సారస్యము తేటపడుచుండును! దీనికేమిగాని, నీకు పిరితో పాటింకొకశుభముకూడ సమకూరునట్లున్నదోయి ముద్దూ! నీకు చెప్పమఱచితిని. నీకొఱకు రెండుమూఁడుసారులు చెన్నారెడ్డి కబురుపంపినాఁడు. తుపాను రాత్రినుండియును నీపేరు వారియింట రామస్మరణ యైనదని చెప్పుచున్నారు. పిమ్మట విశూచి ప్రబలినపుడు చెన్నూరుగ్రామమునకు నీవు సేవాసమితివారిచేఁ జేయించిన సహాయములన చెన్నారెడ్డి నీకత్యంతప్రియుఁడైనాఁడు. నీకేదో పెద్ద బహుమతి రెడ్డి యీయనున్నట్టుగ వినుచున్నాను. అన్నిటికేమిగాని, నీకొక బహుమాన మిచ్చిన సకోత్రపుము సుమీ!"

ముద్దు: "అదిరేమిది, దేవుజీ?"

బావాజీ: "మఱచితివా, ముద్దూ! నీహృదయేశ్వరి శ్యామలరో!"

౭

ఇంత గాలివానకొట్టి ఇన్ని దురవస్థలకు దీనజనులు లోనయినపుడుగాని, చెన్నారెడ్డికి ముద్దుకృష్ణ యెడల దురభిప్రాయము పోలేదు. అనాదిగా నెల్లూరు చెన్నూరు రెడ్లకు, మిన్నూరువారిమీఁద వైరములు గలవు. కాలానుగతముగ నవి సమసిపోయెడివి. కాని, వారు మమె ప్రధానమైన యా రెడ్డికుల శేఖరులకు పూర్వవైరముల పెనచుచుండుటయె తమ కులధర్మమని తోఁచి, వారు, తదనుగుణముగ నడచుకొనుచుండిరి. ఐనను, చెన్నారెడ్డి మనసునకు ముద్దుకృష్ణ ప్రజ్ఞానుగుణములు నచ్చి ఆ యువకునకు మంచి యరణముతో దన మనుమరాలి నొసంగ నిపుడతఁ డుద్యుక్తుఁడయ్యెను. ఇంతలో ముద్దుకృష్ణ సంసారస్థితిగతులు వ్యాజ్యపు తీర్పుమూలమున బాగుపడుట కూడ ఘటస్థించెను. కావున శ్యామలా ముద్దుకృష్ణుల పరిణయపుసమాచారము జనులు విని మిక్కిలి సంతోషముతో,

"నెల్లూరు నల్లూరు నేలపాలైనపుడు,
చెన్నూరు మిన్నూరు చెలిమితో నుండు!"

అని పాటలు పదములు పాడుకొని, వినోదింప సాగిరి.

ముద్దుకృష్ణ తన మనోహారిణి శ్యామల తనకులభించుటకెంత ముదమందినను, తమ మండలమిట్టి కష్టదశయందుండునపుడు తాను వివాహభోగము ననుభవించుట యనుచితమని నమ్మి, తానొకవత్సరము వఱకును పెండ్లి మాట తలపెట్టనని నిశ్చయము చేసికొనెను. దీనివలన స్వజన కవిజన హృదయములకు గొంత యాశాభంగము గలుగునటు లయ్యెను. కాని, బావాజీ యొకనాఁడు ముద్దుకృష్ణను బిలువనంపించి, "బాబా! నిన్నుగురించిన నా కోరిక లన్నియు నీడేరెను. నేనిపుడు దూరదేశయాత్ర కట్టవలసి యున్నది. కన్నతండ్రివలె నీపెండ్లి కన్నులారగాంచి మఱి పోవలెనని యున్నది!" అని పలికెను. బావాజీ యభీష్ట లేశమును జెల్లింపఁ గలుగుట ముద్దుకృష్ణకు మహాప్రసాదము. కావున శీఘ్రకాలములోనె శ్యామలా ముద్దుకృష్ణుల పరిణయ మతి వైభవముగ జరిగెను. ముద్దుకృష్ణ సంతోషము మిన్నుముట్టునట్టుండెను. బావాజీ యానందమునకు మేరలేనట్టుగ దోఁచెను.

౮

ఒకనాఁడు బావాజీ ముద్దుకృష్ణకు వర్తమాన మంపెను. తుపానురాత్రినుండియు బావాజీకి దేహస్వాస్థ్యము తప్పియుండెను. నాఁటిరాత్రి తగిలిన దెబ్బవలన నతని కాలు వాఁచెను. ఎన్ని చికిత్సలు చేసినను ఆవాఁపు తీయకుండెను. జ్ఞానవైరాగ్యవిషయములంకానేక వైద్యమునందును ప్రవీణుఁడని బావాజీ యా ప్రాంతములందు ప్రసిద్ధి కెక్కెను. ఇఁక యోగవిద్య యాతని సొమ్మే. ఇన్ని విద్యలుండియు బావాజీ తనకాలు నెమ్మదిపఱచుకొనలేకుండుటఁ జూచియందఱు నాశ్చర్యపడిరి. బావాజీ కీప్రాంతము లందుండుట కిఁక నిష్టము లేదనియును, కొలఁది కాలమున నే హిమాచలప్రాంతములకో వెడలి పోనున్నాఁడనియును పలువు రనుకొనిరి. అట్టి వారిలో ముద్దుకృష్ణ యొకఁడు.

కుటీరము సొచ్చి బావాజీని చూచినంతనే యేలయో కానిముద్దుకృష్ణ కానాఁడు దుఃఖము పొంగిపొరలి వచ్చెను. బావాజీ కాలు పొంగియుండెను. ఆయన ముఖమున ధవళిమఁ గానబడెను. పెదవులయందు రక్తిమ తొలఁగియుండెను. ముఖము వివర్ణత నొందియుండెను.

దైన్యముచేఁ దడఁబడిన గొంతుతో ముద్దుకృష్ణ, "దేవుఁడ! ఏల మీరిటు లున్నారు? మీ యారోగ్యము క్షీణించుచున్నదే. మనస్సు వ్యాకులతనొంది యున్నదే. మీ సేవ చేయుటకు నేను సంసిద్ధుఁడను." అని చెప్పెను.

బాబాజీ: "బాబా! ఈశ్వరానుగ్రహ మిట్లున్నది. నేనిఁక జీవింపను. నీతోఁ గొన్ని రహస్యపు మాటలు చెప్పి మఱి ప్రాణములు విడిచెదను."

బావాజీ కిపుడు బలహీనత హెచ్చుచుండెను. ఆవేదనతో దుఃఖ ముప్పొంగుచుండెను. కంఠస్వరము హీనమయ్యెను. అతని శయ్యయొద్దకు ముద్దుకృష్ణ వచ్చి వినుచుండెను.

బాబాజీ: "నేను మిన్నారి రెడ్లవంశమువాఁడను," అని యారంభించినతోడనె, ఆశ్చర్యమున ముద్దుకృష్ణ లేచి, "నేనెన్ని మారులో అట్లే అనుకొంటిని. కాని, చెప్పండి." అనెను.

బావాజీ: "మల్లారెడ్డి జ్యేష్ఠపుత్రుఁడను—" అని యతని నోటినుండి రావేగమె, ముద్దుకృష్ణ ఒకగంతుతో బోయి, రోగిని కౌఁగిలించుకొని, "తండ్రీ! ఏల నీవింత కాలమునఱకును నీ సంగతి మఱుఁగుపఱచితివి? జనకుని వలెనే నిన్ను హృదయమున భావించుకొంటిని. ఇంకను చెప్పండి!" అని పలికెను.

బావాజీ: "మన కుటుంబపు స్థితిగతులు తారుమారగుచుండుటచేత, నాకింటిమీఁద రోఁత జనించి, దేశములపాలై పోతిని.

ఉత్తరహిందూస్థానమేగి, కొందఱు మహనీయుల యనుగ్రహమున యోగశాస్త్ర మభ్యసించి, వైద్యశాస్త్ర రహస్యము లనేకములు గ్రహించి, దేశసంచారముచేసి, చిరకాలమునకు మరల నీప్రాంతముల కేతెంచితిని. అప్పటికి మన పెద్ద లనేకులు గతించిరి. చిన్నలలో పలువురు కుత్సితవృత్తులఁ దగిలి, కుటుంబ ధనమును కొల్లపెట్టుచుండిరి. నీవు బాల్యమునమంటివి. సన్న్యాసినైనను కుటుంబ

గౌరవమును, నీపురోవృద్ధినిఁగోరి, ఇచట నేనిలిచియుండుట కుద్యమించితిని. అట్లైనో, ఏపుణ్యక్షేత్రములు దర్శించుటకుఁ బోయినను, మనస్సుమాత్ర మిచటనే యుండుననుట స్పష్టము. కావున నిచటనే ప్రచ్ఛన్నముగనుండి, నీ సేమ మారయుచు, లేనిపోని సంబంధములుమాత్రము కలిగించుకొనక, నామార్గమునేఁ జూచుకొనుచుండుట లెస్సయని మనస్సును సమాధానపఱచుకొంటిని.

"పూర్వము నన్నెఱింగిన పెద్దలు గతించుటవలన నన్నీనూతనాశ్రమమున నెవరును గుర్తింపఁజాలరైరి. అందువలన మెల్లఁగ నిచట కుటీరము వేసికొని ఒకకన్ను నీ మీఁదను, ఒకకన్ను పరమాత్మునిమీఁదను నుంచి దినములు గడుపుచుంటిని. మెల్ల మెల్లఁగ నీతో స్నేహము కలిపితిని. ఎప్పటి కప్పుడు నీమనస్సు గ్రహించి, అది సన్మార్గమునఁ జరించునటులు పదిలపఱచుచుంటిని. ఇదియె నా ముక్తి మార్గ మనుకొంటిని. చెప్పుట కేమి యున్నది? ఇప్పటికి నా యైహికకష్టములు తీఱినవి. నామనస్సు కుదుటఁబడినది. ఇఁక మృత్యుముఖము నపేక్షించుచున్నాను."

తండ్రికొడుకు లిరువురి కన్నులనుండియు నశ్రుకణములు సంతతధారగ నొలుకుచుండెను. అంత పుత్త్రుఁడు తీఱనిమోహమున జనకుని కౌఁగిలించుకొని, "నాయనా! కొన్నిదినములైనను నే నీనూతన బాంధవ్యసౌఖ్య మనుభవింపఁగూడదా? మీ మరణమున కింతటి యాకస్మికత్వ మేల?" యని యడిగెను. బావాజీ, "నాయనా, అజ్ఞానముచే నీ వడుగుచున్నావు! నా గడువు సమీపించినది గావుననే, మనసంబంధ మిప్పుడు బయలుపడిన దనుకొనఁగూడదా? భూలోక నివాసముతోఁ దనివిఁ జెందితిని. అది యెంత దీర్ఘమైన నంత దుఃఖావహము!

"తుపానురాత్రితో నాకు జీవితము దన విముఖత్వము గలిగెను. వైధవ్యదశ నందినటులైన ప్రకృతిసోదరి నీ కన్నులతో నేఁ జూడనోల్లను! నశించిన గృహములు, భవనములును మరల వెలయఁగలవుగాని, దీర్ఘకాలము పెరిఁగి లోకమున కలంకారభూతములై ఒక్కపెట్టున నశించిన యీ మహావృక్షములు తిరిగిరావుగదా. పెక్కండ్రు జనులను, నోరులేని జీవరాసులను ఈ తుపాను తన పొట్టఁ బెట్టుకొనెను. సోదరసమానులగు వీరందఱితో నే నేలఁ పోఁగూడదు? వారిది నిర్బంధమరణము, నాయది స్వచ్ఛందము!

"వ్యామోహమునఁ బడక, నన్నిఁక వదలివేయుము. ధరణిని జిరకాలము ధర్మమునకై ధైర్యమునఁ బోరాడుము. నిరతము నీకు జయమగుఁగాక—శ్రీహరి"—

మాటలు పూర్తిగాక మున్నే, బావాజీగొంతులో గురక పుట్టెను. చూపు వికారమును బొరసెను. బావాజీ పరమపదము నందెను.

మిన్నారు తోట దగ్గఱ నూతనముగ పెద్దసమాధి వెలసినది. అచట నొకమఠము స్థాపించి ముద్దుకృష్ణా రెడ్డి, శాశ్వతముగ దానిని జరుపుటకై యేర్పాటులు చేయుచున్నాఁడు.

ద్రోణుని కౌటిల్యము

చన్నాప్రగడ పూర్ణచంద్రరావు గారు

కుంభజన్ముండవైనంతఁ గొదువయేమి?-బ్రహ్మకులభూషణుండవు, పావనుఁడవు
శస్త్రగురుఁడవు, శాస్త్రవిశారదుఁడవు-శిష్యవత్సలుఁడవు, శేముషీమదగ్ర
గణ్యుఁడవు; కాని, లోప మొక్కండుగలదు-నిర్మలము, నిష్కళంకము, ధర్మయుతము
నగు భవచ్చరితంబునం దరసిచూడ-లోపమాత్రంబు కాదతిలోకపాప
పంకసంకలుషితమౌ కళంకమద్ది-న్యాయమనియెద, దుమ్మెత్తిపోయఁబోకు
నచ్చఁజెప్పెద నది కప్పిబుచ్చఁబోకు-నిక్కమో, కాదో, నీమది కెక్కనేని
యందలి నిజానిజంబుల నరయుమయ్య, పిన్ననాఁ డున్న నెయ్యంబు విడచె నంచు
ద్రుపదుపై దోస మొక్కటి రూఢిపఱచి-పట్టిపగదీర్చుకొన వానిఁ బట్టితెచ్చు
ఘనుఁ డెవండొక్క నాశిష్యగణమునంద-టంచుఁ దలపోసి యందు సమర్థుఁ డొక్క
పార్థుఁడేయని నిశ్చయపఱచి యతని-నద్వితీయాస్త్ర విద్యారహస్యవేది
యగునటులు శిక్షగఱపితి, జగతి నీకు-సాటియగు మేటిలేఁడు, ముమ్మాటికనుచు
దంభములు పల్కితివిగదే కుంభజన్మ!

అల్ల జగదేకవీరుఁ డైనట్టివాఁడు-అర్జునుం డొకనాఁడు వాహ్యాళి వెడలి
మగుడి నీయెడ కరుదెంచి మొగము వ్రేల-వైచి, నీతోడ నేమనిపల్కెనాఁడు?

... ...

అయ్య! గురువర్య! నను భువనైకవీరుఁ-గా నొనర్చితినంటివి కల్లయయ్యె
నన్ను నిన్నును దలఁదన్ని యున్నవాఁడు-ఉన్నవాఁ డొకచో నొకపిన్నవాఁడు
అన్న నామాటలాలించి యతనితోడ-నరిగి గురువర్య, యెవ్వాని నరసినావు?

... ...

అధికభక్తిని మృద్విగ్రహం బొకండు-దారచించి, యదే భరద్వాజుఁ డద్దె
తనకుఁ గూర్చుగురుండని తలఁచి తలఁచి-నిశ్చలమనస్కుఁడై మది నిన్నె నమ్మి
యొక్కబయలునఁ దనవిలు నెక్కువెట్టి-అనుపమానాస్త్ర విద్యారహస్యమెల్లఁ
త్రిభువనస్థలులను సన్నుతించునట్లు-నస్త్రసంధాన మొనరించునట్టివాని
వీరరసమెల్ల మూర్తీభవించువాని-సాధుశీలుని యొక్కనిషాదరాజ

మాణవకు నేకలవ్యుని మహితయశుని-గని, పులిఁగన్న హరిణంబు ననుకరించి
భీతచిత్తుండవై వేఱు చేతకాక-అసహనాంకురములు మది నాక్రమింప
కల్మషరసంబు పై కుబుకంగనీక-కపటచిత్తుం డవగుచు రక్కసునిపగిది
కపటమాహేంద్రజాల మొక్కఁడు రచించి-యుతనిచెంతకుఁజని పరమాప్తుభంగి
పల్కితివి ప్రేమరస ముట్టిపడెడునట్లు-ఓ నిషాదకుమార ! రమ్మోయి, నీదు
భవ్యతరశర విద్యాప్రభావ మరయ-నచ్చెరువు దోఁచె నినుఁ జాలమెచ్చుకొంటిఁ
దావకీనాస్త్రగురుఁ డెవ్వరో వినంగ-తహతహం జెందుచుండెఁ జిత్తంబు మిగుల
జెప్పఁ గదవయ్య, నీదు దేశికునిపేరు-అనుచు నీవాడునుడుల గూఢార్థ మెఱుఁగ
నేరక, నమాయికుఁడుగాన, నెమ్మితోడఁ-జెప్పెదను బ్రాహ్మణోత్తమ, చిత్తగింపు
తండ్రియు, గురుండు, దైవము తలఁప నాకు-భవ్యచరితుండు కుంభసంభవుఁడు గాదె ?
అతనిమూర్తినె హృదయంబునందు నిలిపి-నిరత మాతని మదిని ధ్యానించుకొంచు
గంటి శస్త్రాస్త్రకళల నన్నింటినను చు-ముకుళితాంజలినై నీదు మ్రోల నిలిచి
పలుక, సెహబాసు, మెచ్చితి వత్స ! నిన్ను-కుంభసంభవుఁడే నీకు గురుఁడయేని
అల్ల కలశజుఁడను నేనె యగుదుఁగాదె-నాకు గురుదక్షిణయొసంగుమీ కుమార !
యంచు నీవాడ నతఁడుహర్షించి దేవ !-ఘనముగా నిచ్చెదను గురుకట్న మిపుడె
తావకీనమనోవాంఛితంబుఁ జెపుఁడు-ధనమొ? ధాన్యమొ? వస్తువాహనచయంబొ?
పశుగణమొ? భూములో? యేదివలయునీకు-నదియొసంగెద, ననఁగ నేమంటివయ్య !
వలదు నీవన్న వేదియు వలదు నాకుఁ-గోరితి నొసంగుమిదా కరాంగుష్ఠములను
అనుచు నీవన, నతఁడు నితాంతభక్తి-అన్న మాటకు వెన్నీయనట్టివాఁడు
గాన తానన్న మాటకుఁ గట్టుబడియె-గాని, లేకున్నచోఁ దనకన్ను లెఱ్ఱఁ
జేసి, హా !! యట్లనా !! యని చేయిచఱచి-హుంకరించిన ప్రాణాలు చంకఁబెట్టి
తోఁకజాడించి పోవకుందువె ? గురూజి ! వానిమించునుపాయ మెవ్వలను లేక
ఎట్టిదుష్కృత్యమున కొడిగట్టితయ్య,-కుడువనా ! త్రావనా !! యెందుకొఱకు ? వాని
వ్రేళు లిమ్మనికోరితి విప్రవర్య !-ఏకలవ్యుని గురుభక్తి లోకమెల్ల
నెట్లుకీర్తించుచున్నదో యెఱుఁగుమయ్య,-నీదుకౌటిల్య మట్టులనే జగత్తు
ఎటులు గర్హించుచున్నదో యెంచుకొనుము-ధర్మసూక్ష్మ మెఱింగిన ధరణిసురులె
హేయకృత్యంబులకు వెనుదీయకున్న-నెన్ని విధములఁబడి తన్నుకొన్నఁగాని
బ్రాహ్మణద్వేష మువ్విషైఁ బ్రబలకున్నె !)

శాంతి

శ్రీమతి సి. లక్ష్మి

౧

అమరనాథుని అంతరజ్ఞానము, కడసారిమాటు అతనిని బొంబాయినగరము వెడల పురికొల్పెను. కాని, కలకత్తాయందు ఊపిరి సలుపకుండ పనులున్న సమయమునందు, ఆ ప్రదేశమును వదలి, బొంబాయి ఏలవెడలెనో, అతనికే తిన్నగా బోధపడుచుండుటలేదు. ఒక దినమంతయు ఉన్మత్తునివలె, బొంబాయి వీథులన్నియు తిరిగి మరునాడు—శుక్రవారమునాటి సాయంకాలమున, అమరనాథుడు, "టాజ్ మహల్" అను పేరుగల, పంట పూటెంటికి వెళ్లెను. అచట తేనీరు గ్రోలిన పిదప, అచటికి సమీపముగానే యున్న సముద్రతీరమునకు బోయి, ఒంటరిగా, ఒకస్థలమున ప్రకృతిసౌందర్యమును తిలకించుచు, ఆలోచనామగ్నుడై విశ్రమించియుండెను. నిర్వీర్యుడైన భాస్కరుం డప్పుడే అస్తమించుచుండ, ఆకాశమంతయు నూతన శోభతో విలసిల్లుచుండెను. శుకపికాదులు తమ తమ కులాయంబులు జేరుకొనుటకై వడివడిగా పోవుచుండెను. ప్రకృతిసౌకుమార్యము, విశ్వమునందేకాక, మన అమరనాథు హృదయపీఠమునగూడ అధిష్ఠించియుండెను. ఇట్టిసమయమున అతిలావణ్యవతియగు నొకయువతీమణి రూపము, అమరనాథుని జ్ఞాననేత్రమునకు గోచరింప, ఒకటి రెండశ్రువులరాల్చి, అమరనాథు డారూపమునే రెప్పవేయక చూచుచుండెను.

మన యువకుడు ఇంగ్లాండునుంచి వచ్చి చాలాదినములు గాలేదు. ఇట్టి పరధ్యాన మనస్కుడగు అమరేంద్రుడు కలకత్తాయందు గొప్పవర్తకమును జేయుచుండెను. ఇటీవల నూతనముగా చిత్రపటముల వ్యాపారముగూడ పెట్టుకొనియుండెను. వృద్ధుడగు గంగోపాధ్యాయుడు, వర్తకమునందు, అమరనాథునికి సహాధ్యాయిగా నుండెను. ఇతనికి బుద్ధి బలముకన్న శరీరబలమే వేయిరెట్లు అధికము. కాన, అమరనాథునికి, ఈతనివల్ల మరి యే సాహాయ్యము లేకపోయినను, వలయునపుడెల్ల ధనసాహాయ్యము మాత్రము కలుగుచుండెడిది. గంగోపాధ్యాయునికి, అమరనాథుని నడవడిక ఏమియు అర్థమగుట లేదు. కాని తనకు ధనలాభము వచ్చునంతకాలము అతనెట్లున్న నేమియని, ఆతని విచిత్రప్రవర్తనను గురించి, ఎక్కువగా, గంగోపాధ్యాయుడు ఆలోచించుటలేదు. పని ఎక్కువగానున్న సమయములందే, అమరున కొక బాలికా ముఖారవిందము, కట్టెదుటనిల్చి, తన్నచటికో రమ్మనుచున్నట్లు పిలుపు వినినవాడై, ఎట్టి అవసరమైన పనియున్నను సరే, కలకత్తావదలి, తత్క్షణమే ఆబాలికా మూర్తిని వెదకుకొనుచు, నూతనపట్టణములకు బోవుచుండెడివాడు. ఈవిధముగా, ఒకమారు "డార్జిలింగు"నకును, మరియొకమారు, హిమాలయప్రాంతములకును, ఇంకొకమారు ఇంద్రప్రస్థనగరమునకును, ఇంక నెన్నియో ప్రదేశములకు, అమరనాథుడు పోయియుండెను. కాని, తిరిగి వచ్చునపుడొకమారు కన్న ఇంకొకమారు దుఃఖాక్రాంతుడై యుండుటయేకాని, అమరనాథుడుమనఃస్థైర్యమును పొందుటలేదు.

ఇంతవరకు వృద్ధగంగోపాధ్యాయుడు అమరనాథుని ఏమియు అనలేకపోయెను. కాని ఈ మారు, అమరనాథుడు బొంబాయివెళ్లుట మిక్కిలి పొరపాటుపని అని అతని సహాధ్యాయి తలచుచుండెను. ఏలయన, వార్తాపత్రికలవల్ల నాలుగైదు నౌకల విదేశవస్తువులతో వర్తకులు వచ్చుచున్నారని తెలియుటచే, గంగోపాధ్యాయుడు రాబోవు ధనలాభమును తలచుకొని ఉప్పొంగిపోయెను. ఇట్టి సమయముననే మరల మన అమరనాథుని కాతని దేవీమూర్తి, సాక్షాత్కరించి కోకిలను నిరసించు గాత్రముతో తన్నచటికో పిలిచినట్లయిన, వెంటనే, అమరనాథుడు కలకత్తాను వదలి బొంబాయి నగరమునకు వెడలిపోయెను.

సంధ్యాసమయంబున, అమరనాథు డావిధముగా సముద్రతీరమున తన దేవీమూర్తిని దర్శించుచు, తన్మయత్వము నొందియుండెను. భాస్కరుడు పూర్తిగా, అపరవారిధిని గ్రుంకిపోయెను. సంధ్యచీకటులు నలుదె

పల గ్రమ్మకొనజొచ్చె. అట్టితరి, అమరనాథుని చేతన గూడ అంతర్ధానమయి, ఆతని హృదయాకాశమును చీకటిగా జేసివైచెను. పశ్చాత్తాప వహ్నిచే, హృదయము దహింపబడుచుండ, అమరనాథుడు నలుదిక్కుల బరికించిజూచి, తనమనస్సే ఇదివరక న్యాయముగా ఒక జీవిని బాధించినందులకై తన్నిటులు యాతనపెట్టుచున్నదనియు, ఎండమావుల వంటి ఇట్టి ప్రేమను నమ్మి ఇక నెప్పుడును స్వగృహమును, స్వదేశమును వదలి రాగూడదనియు, దృఢప్రతిజ్ఞ చేసుకొనెను.

అమరనాథుడు "టాజ్ మహాలు" చేరునప్పటికప్పుడే, గాఢాంధకారము నలుదెసలు దట్టముగా గ్రమ్మకొనియె. విద్యుద్దీపము లెల్లెడ వెలిగింపబడెను. అమరనాథుడు భోజనశాలకుబోయి, తనకొరకై ఏర్పాటుచేయబడిన స్థానమున భోజనమునకై ఆసీనుడాయెను. ఇంతలో, ఉదయము మెయిలులో వచ్చిన ఇతర అతిథులందరు బిరబిర లోనికి వచ్చి వారివారి స్థలములయందు కూర్చొనసాగిరి. అమరేంద్రు డాశ్చర్యముతో వారినందర జూచుచుండెను. అమరనాథుని మేనమామ కూతురును; ప్రాణస్నేహితురాలును అగు శిరీషకుమారి, తనభర్తయగు ప్రతాపసింహునితో గూడ లోనికి వచ్చి, అమరనాథుని చూడకయే ఆతని ప్రక్కనే కూర్చుండిరి. శిరీషకుమారి ప్రతాపసింహునివలెగాక అల్పసంతోషి. సదా మందహాసవదనారవిందయై, చూపరుల మనంబులు రంజిల్లజేయుచుండెను. శిరీష తటాలున ప్రక్కనున్న అమరేంద్రుని జూచి, వికసితవదనారవిందయై, "అమరా! ఇది యేమి తలనని తలంపుగా నీ దర్శనభాగ్యము మాకు నేడబ్బె. బొంబాయి నుండు నీకేమైన పని గలిగినదా! సిల్వియా క్షేమముగా నున్నదా" అని ఒకదానివెంట నొకటిగా, ఊపిరి యాడకుండ ప్రశ్నించి ప్రత్యుత్తరమునకు నిరీక్షింపకయే, మరల "అమరా! మేము యూరోపా అమెరికాదేశములందు, ఈ ఎనిమిదిమాసములను మిక్కిలి సౌఖ్యముగా, గడపితిమి. ఎన్నిమారులు నీకు ఉత్తరములు వ్రాసినను ఒక్కదానికైనను ప్రత్యుత్తర మియ్యనైతివి. నేటి ఉదయముననే ఇచటికివచ్చితిమి. మిథునపుర పుష్పవనములలో నున్న మా పర్ణకుటీరమునకు, ఆదివారము బయలుదేరి పోవుచున్నాము. అమరా! నే నెన్నివిధముల ఎన్నిమారులు మా గృహమున కొక్కమారు రమ్మని నిన్ను బ్రతిమాలుకొనుచున్నను ఇంకను నీకు మాపై, అనుగ్రహము జనింపలేదు. ఈ మారైనను వచ్చెదవా రావా చెప్పుము. వత్తునన్న గాని, నిన్నీమారు విడువము" అని శిరీష నిర్బంధింప, అమరనాథు డాశ్చర్యముతో ఆయువతినిజూచుచు, "శిరీషా! శిరీషా! అంతగట్టిగా మాట్లాడకుము. ఇతరులకు గూడ మాటలాడుటకు, కొంచె మవకాశమిమ్ము. ఇచట మనము మాత్రమే లేము" అని ప్రతాపుని వైపునకు దిరిగి—"ప్రతాపా, ఇంత మాటకారి యగు శిరీషతో కాపురము నీ వెటుల చేయుచున్నావో కదా. నాకైన ఒక్కదినములో నే పిచ్చి యెత్తిపోవును సుమీ" అని నవ్వుచు బల్క, శిరీష ఆ మాటలను చెవినిబెట్టకయే మరల అమరనాథునితో, "అమరా, దీనికి సమీపముగా మేమొక్క మేడను, అద్దెకు దీసికొని యున్నాము. రేపు నీవు తప్పక అచటికి రావలయును. నా స్నేహితురాండ్ర నందరిని చూచినయెడల నీవు మిక్కిలి సంతసింతువని నే తలచెదను. వారందరూ హైందవ బాలికలే సుమీ! అమెరికా విశ్వవిద్యాలయములయం దుత్తీర్ణలైన వారు. వీరినైన జూచుటకు నీకు కుతూహలము గలుగుటలేదా" అని పల్క, మిక్కిలి ఉత్సాహముతో అమరనాథుడు "శిరీషా అంతగా నన్నడుగవలయునా, అటులనే తప్పక రేపు సాయంకాలము మీ సదనమునకు వచ్చెదను కాని బాలికలందరిని నీ వెచట కలుసుకొంటివి. వారు యిప్పటికి దేనికొరకై వచ్చిరి?" అని యడుగ శిరీష ఇట్లని చెప్పసాగెను. "ఈ బాలికలందరు ఒక సమూహముగా హిందూదేశ సమస్యల నెల్ల తర్కింప, ప్రతి గ్రామమునకు బోవు నిచ్ఛతో ఇచటికి వచ్చిరి. హిందూ జాతీయ గుణములను గురించియు, లలితకళల ప్రాముఖ్యమును గురించియు నీతో వితర్కించుటకు వారు చాలా ఇష్టపడెదరని నే ననుకొనెదను. అమరా, నీకు మునుపటి వాగ్ధాటి యున్నదా? ఏమి నేను జెప్పువాక్యములు వింటివా లేదా? ఇంకను మునుపటి పరధ్యానము నిన్ను వదలలేదా? నీ కనురెప్పలేల పెట్టెలవలె బరువుగా నున్నట్లు కానిపించుచున్నవి? అమరా! నల్లమం దేమైన సేవించితివా యేమి?" అని

శిరీష పల్కక దద్దరిల్లి అమరనాథుడు "శిరీషా, ఏల అట్లనుచుంటివి" అనెను. దానికి జవాబు చెప్పకయే శిరీష "అమరనాథా, శాంతి ఆబాలికలందరిలోను చుక్కలలో చంద్రునివలె యుండును. ఆమె వయస్సునకు హెచ్చగు విద్యయు, విద్యకు తగిన సౌందర్యము, సౌందర్యమునకు తగిన వినయము, వినయమునకు తగిన దైవభక్తి గలిగిన సుగుణవతి. ఆమెను చూచిన ఎట్టివారైన ఆమెను ప్రేమింపకుండ నుండజాలరు." అని ఇంకను ఏమియో చెప్పుచుండెను గాని పాపము, అమరనాథుని వీనుల "శాంతి" అను నామము సోకినంతనే, నిశ్చేష్టుడయి ఏదియో జ్ఞప్తికిరా అట నిలవలేకపోయెను. కాని వెంటనే అచ్చోట బాసినయెడల శిరీష తన్ననుమానించునని అతి కష్టముతో తన భావముల పైకి గాన్పింపనీయక ఆమె శాంతిని గూర్చి చెప్పుచున్న మాటలన్నియు మిక్కిలి ఆతురతతో వినుచుండెను. "అమరా, శాంతి నిజముగా ప్రేమనిధి. అనేక జాతీయకన్యల నేనుకలుసుకొంటిని గాని వారియందు భారతరమణులయందున్న ఏదోయొక ఆకర్షణశక్తి కొరతవడియున్నది. అమరా! అది యేదియో నేచెప్పజాలను. ఆచెప్పజాలనిదేదియో అదియే స్త్రీకి నిజమైనభూషణమని నే భావించెద. నేను మొదటి సారి శాంతిని కలుసుకొనినపుడు, "ప్రపంచము తన స్త్రీ యోగ్యతను బోగొట్టుకొనినపుడు ఆ యోగ్యత తీర్థవాసి వలె ఈ భారతరమణి పాదసన్నిధి కేతెంచెనని నే మరల భావించితిని" అన, అమరనాథుడు తన హృదయవేదనను పైకి గాన్పింపనీక, ఎంతయో శ్రద్ధతో వినుచున్నవానివలె నటించుచు, "శిరీషా, ఎట్టికవులైనను, ఇట్టివర్ణనచేయజాలరు సుమీ. నీమాటలు నిజముగా మిక్కిలి ప్రశంసనీయములు" అని చిరునవ్వుతో బల్క, "అమరా, ఓర్పు వహింపుము. ఆమెను రేపు నీవు కలసికొనినపుడు నా మాటలయందలి నిజానిజములు నీకే తెలియును" అని, మేమామెను ఇటలీ దేశమునందు కలుసుకొంటిమి. అక్కడనుంచి మేము ఇచటికి కలిసియే వచ్చితిమి. ఆమె అమెరికాదేశమునందు విద్యను ముగించినదట. అమరా, ఆ దేవీమూర్తి వదనమందు నే నిడియని చెప్పజాలని ఏదోయొకశక్తి నాకు గాన్పట్టుచున్నది. ప్రపంచమున, సంసారమునందును వైరాగ్యముగలిగి శాంతిలేని హృదయములతోనున్న మీ వంటి వారందరు నావద్దకు వచ్చినయెడల శాంతిని ప్రసాదింతునని చెప్పుచున్నదో యనునటువంటి ఉత్కృష్టమైన శాంతి సరళముల సూచన ఆమె ముఖకమలమున గాన్పించును." ఈపలుకులకు అమరనాథు డేమియు చెప్పలేక మూగవానివలె ఆమె మాటల వినుచుండెను. శిరీష కుమారి ఒకనిముసమాగి మరల "అమరా, ఆమె సౌందర్యము వర్ణనాతీతము. చంపక, విరజాజి, మల్లె, గులాబీ మొదలగు పుష్పరాజముల పరిమళము మిశ్రమమైన ఎటులుండునో, ఆమెయందము అటులుండునని అనవచ్చును. మందగంధపు వాసనతో గూడినమందమలయానిలము సర్వేంద్రియముల కెట్టి హాయినొసంగునో, ఆమె సొగసు గూడ అట్టిదియే. మాధుర్యనిర్మలత్వములు ఒకదానియందొకటి లీనమై ఆమె సౌందర్యముగా మారియుండును. ఆమె నయనములు తామరరేకులవలె సొగలు గాకపోవచ్చును. కాని అవి నిశ్చయముగా, ధవళకాంతిమయమగు పరిశుద్ధాత్మను వెలిపుచ్చు తారకచిహ్నములని చెప్పవచ్చును" అనెను. అమరనాథుని మనోవేదన మితిమీరుచుండెను. వేయివిధముల దాని నణప ప్రయత్నించుచు, అమరనాథుడు, "శిరీషా, ఆ యువతిని నీవు మోహించుటలేదు గదా! కాని ఆమె నీవలె మాటకారి గావని నే ననుకొనెద" అని హాస్యమునకై పలుకునట్లు నటించెను. శిరీషయు మెల్లగా "లేదు అమరా, ఆమె నావలె మాటకారి కాదు. ఆమె ఉచ్చరించునది కొన్ని వాక్యములే ఐనను, అవి మిక్కిలి భావగర్భపూరితములుగా నుండును. ఇక ఆమెపై నాకు మోహమంటివా వినుము" అని ప్రతాపునివైపునకు దిరిగి, "నాథా, నేనిపుడు చెప్పబోవునది మీకు నాపై అసూయ కలిగింపదని నేనమ్మెద. నేనే పురుషజన్మమెత్తినదైన, ఆమె నన్ను ప్రేమించినదైన, ఆసేతుహిమాచలపర్యంతము, నాకంటె అదృష్టవంతుడు—ఏవిషయమునందైనను గానిమ్ము—మరియొకడుండబోడని, నిశ్చయముగ, నిర్భయముగ, నిస్సందేహముగ చెప్పగలను." అనెను..

ప్రతాపసింహుడు, శిరీష ఎంత మాటకారియో అంతవంత మౌనవ్రతముగలవాడు. అమరనాథుని ఓర్పంత

యు కొంచెకొంచెముగా సన్నగిలుచుండెను. లేనిఉత్సాహముతో మరల "శిరీషా, నీకేమి వెర్రియా, నీవు వచించునదంతయు పరిహాసమునకై గాదా, నిజమేనా" అని అమరనాథుడు పల్కె. శిరీష "అమరా, నేను బల్కినది ముమ్మాటికి సత్యమే. మరియొకమారు చెప్పెదను వినుము: శాంతిదేవిని ప్రేమించువాడును, ఆమెచే ప్రేమింపబడువాడును, ఈభారతవర్ష మున-అంతయేల ఈ చతుర్దశభువనములందునుకూడ ధన్యుడు. వానికి సమానుడగువాడు మరియొక డెందును ఉండడని ఘంటాపథముగ చెప్పగలను" అన నిశ్చేష్టుడైయున్న అమరనాథుని నోటినుండి, అతనికి తెలియకుండగనే, "వాడు బుద్ధిహీనుడై, అటువంటి దేవీమూర్తి పవిత్రప్రేమను సిరిరా మోకాలొడ్డినట్లు నిరసించిన తప్ప" అనుమాటలు వెడలెను. శిరీష కీమాటలేమియు బోధపడలేదు. "అమరనాథా, నీవిప్పుడేమిపల్కితివి?" అని గంభీరస్వరముతో శిరీష అమరుని అడుగ, "అటువంటి ప్రేమను నిరసించినవాడు, నరపశువు అంటిని" అని జవాబిచ్చెను. శిరీష కొంచెము కోపముతో "ఏది ఎటులున్నను, అమరా, అటువంటి బుద్ధిహీను లీప్రపంచమున నున్నారని నేననుకొనను" అన నిర్భయముగా అమరనాథుడు, "అటువంటివారు ఉన్నారని చెప్పుటయేకాక, తా నటువంటివారిలో ఒకరిని ఎరుగుదు"నని కూడ చెప్ప శిరీష పరిహాసమునకై "అటులైన అమరా, ఆ మనిషి నీవే కావచ్చునని నే ననుకొనెదను" అని పల్కెను. విచారపూరితమగు చిరునవ్వుతో "సరియే; శిరీషా! రేపు వీణాగృహమునకు వచ్చి, నీ వింతగా కొనియాడుచున్న నీదేవీమూర్తిదర్శనము జేసెద"నని పల్కెను.

౨

నేడు అమరనాథుడు తన అంతరజ్ఞానములు మతిభ్రమణముచే కాన్పించుచున్నవేమో యనుకొనుచున్న తన దేవీదర్శనములును, ఉన్మత్తునియొక్క చర్యలు కావని తెలుసుకొనెను. శాంతి తన కెంతదగ్గరనున్నదో, తెలుపుటకును, వారిని విచిత్రముగా సమావేశము చేయుటకును, సర్వేశ్వరుడే శిరీషకుమారిని దూతికగా బంపెనని అమరనాథునికి తోచెను. ఈ లోకమునం దస్తమించినదనుకొనుచున్న తన శాంతి, సజీవయై యున్నదని తెలిసిన పిదప, కండ్లు తనివితీర ఆమెను చూచుటకన్న ఈప్రపంచమున మరి యేకోరికయు అమరేంద్రునకు లేకపోయెను. కాని, ఆమెను ప్రత్యక్షముగా చూచుసమయము తటస్థించి నపుడు, సంతోషముగా నుండుటకు బదులు అమరనాథుడు విచారముతో క్రుంగిపోయెను. శాంతి నిర్మలదృక్కులు జ్ఞాపకమునకు వచ్చినపు డెల్లను అవమానకరమైన తన పూర్వచరిత్ర జ్ఞప్తికి వచ్చుచు అతనిని పశ్చాత్తాపదగ్ధహృదయునిగా జేసి వేయుచుండెను. అట్టితరి పిరికితన మాతనియం దావహించి, శాంతిని గలుసుకొనుటకు ధైర్యములేని వానినిగాగూడ జేయుచుండెను. మరల కొన్ని నిముసములకే ఈ భావములన్నియు పటాపంచలయిపోయి, శాంతిని అచిరకాలములోనే చూడ గలుగుదునుగదా అను సంతోషము అతని హృదయమును నింపివైచి అతని నానందవారిధి నోలలాడించుచుండెను. ఆనాటిరాత్రి భోజనమైన పిదప అమరనాథుడు తన శయ్యపై ఆసీనుడై యుండ, తన పూర్వచరిత్ర అంతయు మెరపువలె ఒక్కమారు అతనికి జ్ఞప్తికి వచ్చెను.

పదిసంవత్సరముల పూర్వము, శాంతీ అమరనాథుల ప్రథమ సమావేశమైనది. శాంతి అప్పటికి సంపూర్ణయౌవనవతిగాదు. 11 వత్సరముల ముగ్ధ. ఆమె మాటయందుగాని, ప్రవర్తనయందుగాని, సహజశీలతయు కోమలత్వము తప్ప వెదకిచూచినను వేరొండు ఆమెయందు గాన్పింపదు. అట్టి బాలికామూర్తియే అమనాథుని హృదయపీఠిక మొదట వధిష్ఠించెను. అప్ప ముద్దులొలుకు ఆమె మాటలును, సరళభావమును జల్లెడి ఆమె అప్పటి చూడ్కులును, నేడు అ నాథుని హృదయమును బాధింపసాగెను. సంవత్సరమ గడచిపోయినవి. కాని, స్మృతిశక్తి మాత్రము లేకపోయెను. అట్టి ప్రేమదినములు గడచుకొ అంతకంతకు అతిశృంగారముగా పరిణమించుచుం విచారముతో సమ్మిళితమై, నానాటికి పావనమ డెను. కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయమున అమరేంద్ర శాంతి సహాధ్యాయులుగ నుండిరి. ఏనాడ

జోరులు ఆట కలుసుకొనిరో, ఆనాడే వారి కన్యోన్యానురాగ ముదయించెను. అనేకదినములు, వారొండొరులు కలసి మెలసి యుంటచే శాంతి అమరనాథుని సుగుణనిధిగా పూర్తిగా తెలుసుకొనినది. ఎన్నడైన అట్టివాని చెట్టపట్టుభాగ్యము తన కబ్బునా యని విచారించుచుండెను. తనపై నెట్టి యనురాగ మున్నదో, ఆ విధముగనే స్వదేశముపై గూడ అమరనాథునికి మిక్కిలి అభిమానమున్నదని ఆమె తెలుసుకొనెను; దినములు గడచుకొలది అమరనాథునికి శాంతియందలి గాఢప్రేమయే దేశాభిమానముగను, దేశాభిమానమే శాంతిపై అనురాగముగను పరిణమించెను. వాటిని, అమరనాథుడు విడదీయజాల డయ్యెను. శాంతికి అమరనాథుని దివ్యమంగళ విగ్రహమునే కన్నుల తనివి దీర జూడవలెననియు, అతని మృదు మధురవాక్కులనే సదా వినవలెననియు తప్ప మరి వేరుకోరిక లేకపోయెను. "డెస్డిమోనా" కేమాత్రము తీసిపోని శాంతి "ఒథెల్లో" కనయగు తన అమరనాథుని వాక్సుధారసము గ్రోలుచు, హిందూదేశచరిత్రయందు ఏదో యొక ఘోరసంగ్రామమున అమరనాథుడు మిక్కిలి ప్రఖ్యాతి నొందుననియు, అతని మూలమున తానుకూడా ఏదియో గౌరవ పదవి నలంకరింపగలననియు తలచుచుండెను. కాని రాబోవునన్న దట్టి ఘోరో నిర్ణయింపజాలకుండెను. అమరనాథుని స్నేహము లభింపని పూర్వము శాంతి యెన్నియోమారులు తన భావికాలమునుగూర్చి తలపోయ సమకట్టినను, పరిణయము తప్ప మిగిలిన విషయములే ఆమె తలంపునకు వచ్చుచుండెడివి. ఇప్పుడో, అహర్నిశలు అమరనాథుని నామస్మరణ తప్ప మరియేమియు ఆమెకు రుచింపదయ్యె.

ఒకానొక దుర్దినమున అమరనాథుడు విచారాక్రాంతుడై ఆమెకడ కరుదెంచి గద్గదకంఠముతో మెల్లగా "శాంతీ, నన్నేదియో పిశాచ మావహించి నన్ను విదేశములకు సర్వసంగ పరిత్యాగినై పోవ ప్రేరేపించుచున్నది. సర్వవ్యాపి యగు సర్వేశ్వరుడుగాని, మనుష్యమాత్రుడుగాని మన్నింప అర్హతలేని క్రూరకృత్యమును నీ యెడ చేజేయ సమకట్టుచున్నాను. ఎన్నడులేని నా అంతరాత్మయే నన్నిట్టి పని జేయ ప్రేరేపింప నే నేమి చెప్పగలను. కాని శాంతీ, నా మనోహారిణీ, నేను నిన్ను ఎడబాసి పోవునంతమాత్రమున నీ ప్రేమపాశములను ఖండింతునని తలంపకుము. ఇదివరకుకన్న వేయి మడుంగులధికముగా నిన్ను ప్రేమించెద. ప్రేమగాను, నిన్ను అహర్నిశలు నా హృదయ సింహాసనమున నధిష్ఠింప జేసి యారాధించెద. నీవు తప్ప నాకిక వేరుదైవము లేదు" అని చెప్పుచు, ప్రత్యుత్తరమును నిరీక్షింపకయే అశ్రుపూరితములైన నేత్రముల దుడుచు కొనుచు బిరబిర వెడలిపోయెను. శాంతి కిదియంతయు స్వప్నమువలె దోచెను. వెంటనే చైతన్య విహీనయై భూమిపై బడిపోయెను. కొంతవడికి, తెప్పిరిలి లేచి జరిగినదంతయు జ్ఞప్తికి దెచ్చుకొని కన్నీరు మున్నీరుగా దుఃఖించెను. అమరనాథుని కఠినహృదయు డనికాని, కపటాత్ము డనికాని శాంతి నిందింపలేదు. అమరనాథునిపై శాంతి ప్రేమ తుచ్ఛమైన మానవసంబంధమైనది కాదు, అది కళంకరహితమైనది. పవిత్రమైన పరలోక సంబంధమగు ప్రేమ కాన ఉదారహృదయముతో తన ప్రాణనాథుడు చేసిన పనియం దిసుమంతయు తప్పులేదని ఆమె తలచెను. బుద్ధిని బృహస్పతిని, ఓర్పున భూదేవిని బోలు శాంతి "నా జీవితేశ్వరునకు, ఏదో కార్యనిర్వహణమం దుత్సాహము గలిగినది. కావుననే, అతనికి స్వేచ్ఛయందు కూడ ఇచ్ఛగలిగినది. నా అమరుని సంతోషమే, నాకును సంతసమొసగుచున్నను గాన, నిజముగా మనోవాక్కాయకర్మలతో నే నతని ప్రేమించితినేని అతనికార్యముల కన్నిటికి ఎట్టి ఆటంకమును పెట్టరాదు" అని తలపోసి, సెలవు పుచ్చుకొనునప్పటి ఆశీర్వచనవాక్యములుగా "అమరనాథా! నీవు నాయెడల ఎట్టి అపచారమును జేయలేదు. ఆలోచించినయెడల ఎంతయో ఉపకారమొనర్చితివి. నా జీవితమంతయు, కోటిసూర్య ప్రకాశమానమగు ధవళకాంతితో నింపితివి. నా యీ పవిత్ర ప్రేమయే నిన్నెట్టి ఘోరారణ్యములయందైనను అంగరక్షకునివలె రక్షించుచుండును. అమరా, నా కొక్కవరమును మాత్రము ప్రసాదింపుము. అదియేదన; యీ దీనురాలను శాంతిని మరువకుము. నిన్నీజన్మమున మరల సందర్శించుభాగ్యము కలదో లేదో నే చెప్పజాల. ఏది

ఎటులైనను దినములతోగూడ క్షీణించినటువంటియు, ముదిమి చావులవలన భయము లేనటువంటిదియు నగు గాఢప్రేమతో నిండిన నాహృదయమును నీ కర్పణము చేయుచున్నాను. అల్పుని నిరాకరింపక స్వీకరింతువని తలచుచు విరమించుచున్నాను" అని లేఖ వ్రాసి అమరనాథునికి పంపియుండెను. ఈ వాక్యములే, అమరనాథుని హృదయమున లోతుగా నాటిపోయెను. శాంతిపై నానాటికి అతని ప్రేమ శుక్లపక్షచంద్రునివలె, దినదినాభివృద్ధి నొందసాగెను. దేవతాస్వరూపిణి యగు తన శాంతితప్ప మరి ఇతరు లెవ్వరు అట్టి ఉత్కృష్టభావములతో నుండజాలరని అమరనాథుడు నమ్మియుండెను. వా రొకరినొకరు ఎడబాసినపిమ్మట దినము లే విధముగా గడచినవో, అమరేంద్రునకు తిన్నగా జ్ఞప్తియందు లేదు. కాని హృదయవేదన భరింపరానిదైనపుడు అమరనాథుడు హిందూదేశమును వదలి ఇంగ్లాండునకు వెడలి పోయెను. ఎప్పటికైనను, శాంతియెడ ఆ విధముగా ప్రవర్తించినందులకు తా నేమాత్రము కారణము కాదనియు, ఏదో పిశాచము తన్నావహించి అటులు చేయించినదనియు అతని సంపూర్ణవిశ్వాసము. అట్టి తన ప్రవర్తన తప్పనియు అసత్యమైనదనియు కర్మఅనియు, దుష్టత్వమనియు, మరియు వేయివిధంబుల తన్ను తాను నిందించుకొనుచుండెను.

ఇంగ్లాండునందు కొన్ని నెలలటులనే గడపి తుదకు ఎంత దూరాలోచనచేయక శాంతిని ద్రోసి పుచ్చెనో అట్టివిధముగానే సిల్వియాయను ఇల్లియను కన్యను, అనాథబాలిక యని కనికరించి, పరిణయంబాడెను. కొలది దినములు మాత్రమే వారిరువురు సౌఖ్యముగా నుండజాలిరి. వెంటనే పశ్చాత్తాపవహ్నిచే, అమరనాథుని హృదయము దగ్ధము కాజొచ్చెను. శాంతిదేవీమూర్తిని తనహృదయపీఠమున నారాధించుటవలనను, ఆమెనే అహర్నిశలు స్మరించుటచేతను తప్ప మరి ఏందువలనను అతనికి శాంతికలుగుటలేదు. అమరేంద్రు డింగ్లాండునకు పోయినపిమ్మట శాంతి కూడ అమెరికాకు వెడలిపోయెను. కాని ఆమె నిశ్చయముగ ఎచ్చట నున్న సంగతి ఇంగ్లాండునుంచి వచ్చినపిమ్మట అమరనాథుని కేమియు తెలియలేదు. కాని, తన అంతర్జ్ఞానమువ కామె ఎచ్చటెచ్చట నుండునని తోచుచుండెనో ఆప్రదేశముల కెల్ల పోవుచుండెను. ఆవిధముగనే అమరనాథుడు బొంబాయికికూడ వచ్చియుండెను.

3

ఎన్నియో వత్సరముల క్రిందట జూచిన అమరనాథు నానాడు శాంతి, శిరీషకుమారి ఇంటికి రాత్రి విందునకై వచ్చినపుడు జూచి సర్వోత్కృష్టమైన ఆనందమున పరవశురాలై పోయెను. అమరనాథుడు మరునాడు శాంతి నివసించుచున్న గదికి బోవ శాంతి అనుజ్ఞ గైకొని అచటనుండి అచిరకాలములో వెడలిపోయెను. మరునాడు అమరనాథుడు ప్రియురాలిని సందర్శింపబోవు ప్రియునివలెగాక కొలదికాలములోనే తనకు సాక్షాత్కరింపబోవు తన ఇష్టదైవమును చూడబోవు భక్తునివలె ఆమె సదనమునకు వెడలెను. శాంతియు, తన నాథుని పాదధ్వని వినులబడ తటతట కొట్టుకొను గుండియలతో అతని నెదుర్కొనబోయెను. అమరనాథు డామెను వీక్షించిన తత్క్షణమే తటాలున ఆమె యెంత వలదని వారించుచున్నను వినక ఆమెపాదములపై వ్రాలి ఆమె పాదధూళిని శిరసావహించెను. శాంతి గద్గదకంఠయై పొంగి పొరలివచ్చుచున్న దుఃఖము నతికష్టముతో నణచుకొనుచు అస్పష్టవాక్కులతో "అమరా, నన్నిట్లేల అవమానపరచెదవు" అని పల్కెను. అమరనాథు డేమియు చలింపక పరమభక్తునివలె లేచి నిలుచబడి, "శాంతీ, నీ విటులు పల్కదగదు. నేజేసిన ఘోరాపరాధమునకు ప్రాయశ్చిత్తముకానిదే నీవంటి దేవీమూర్తిసన్నిధి నిలువ నర్హుడనా? నేజేసిన అపరాధమునకు ఈలోకమున తగిన ప్రాయశ్చిత్తమే లేదని నేతలచెద. కాని నీపాదారవిందముల స్పర్శయే దహించుకొని పోవుచున్న నాహృదయమున కొకింత చల్లదన మిచ్చుచున్నది" అని పైనచెప్పలేక అశ్రుపూరితనయనములతో ఆమెపై దృక్కులు నిగిడించి ఊరకుండెను. శిరీషయు అట్టిస్థితియందే యుండెను. కాని లేని స్థైర్యమును దెచ్చుకొని "అమరా, నీ వట్టి అపకారమును నాయెడ యొనరింపలేదని ఇదివర

కే నీకు తెల్పియుంటినిగదా. మరియొకమారు చెప్పెదను వినుము. నీవేమియు నాయెడ యెట్టి తప్పిదమును చేయ లేదు. కాన నీవేల ఇట్లు అపరాధమనియు, పాపవిమోచనమనియు, ప్రాయశ్చిత్తమనియు, పలుమారు పల్కుచున్నావు. నీ ఈవాక్యములు నన్నెట్టి దుఃఖసాగరమున ముంచుచున్నవో నీ వూహింపగలవా?" అన అమరేంద్రుడు ప్రేమపూరితవీక్షణంబుల నామెపై బరపుచు, నిరుత్తరుడయ్యె. మరల శాంతియే "అమరేంద్రా! నిన్నటి దినము, శరీవకుమారి గృహమున నీదర్శనభాగ్యము నాకొదవునని నే కలనైన దలపలేదు. దినములు గడచుకొలది మీరు నన్ను మరచుచున్నారేమో అని తలచుచుంటినిగాని, నన్నింకను మీరు జ్ఞప్తియందుంతురనికూడ నే నెంచుటకు సాహసింపలేకపోతిని" అని చెప్పుచుండ "శాంతీ! నీవటులు తలచినందున నీయందేమాత్రమును తప్పు లేదు. కాని ప్రియతమా! నిన్నెల్లపుడు ప్రేమింతునని యు, ఆరాధింతుననియు, ఇదివరకే నీతో నే జెప్పియుంటినిగదా. దానిమాట నటుంచి శాంతీ! మనమెుండొరుల నెడబాసినది మొదలు నేటివరకు జరిగిన, సంగతులన్నియు నాకు వినుపింపవా? నిన్నెడబాసినది మొదలు నిన్నటివరకు నీసంగతి నా కిసుమంతయైన తెలియ లేదు" అన శాంతి నిట్టూర్పువిడచి "అమరా! నాచరిత్ర అతిసంగ్రహముగా చెప్పుటకేమియును లేదు. వినను విన కుతూహలుండవుగా నున్నావు గాన నా దీన చరిత్ర నాలకింపుము. ఆవిధముగా బల్కి, నాడు నన్ను వదలి వెడలిపోయినపుడు నిజముగా నీవు నన్నెడబాసితివని నే నమ్మక నీ నిముసమున కానిముసము నీరాకకై ఎదురుచూచితిని. నాపై నీప్రేమ, నాకొరకై నీ వనుదినము దెచ్చుచుండెడి మనోహరములైన ధవళకుసుమంబుల పరిమళము వంటిదని తలచితినిగాని, కొంత తడవైన నవిమ్మట అవి వాడినట్లే నీప్రేమయు క్షీణించునని నే దలచనైతి. అచిరకాలములోనే నీవు నావద్దకు తప్పక వత్తువని నమ్మియుంటిని. అట్టి సమయమున నీవు సిల్వియాయను శెల్జియను కన్యను వివాహమాడినటులు నాకు తెలియ నేనించుకంతయైన అనుమాన మొందక "శ్రీమన్నారాయణుడు నాఅమరనాథునికి సంసారమునందు సకలసౌఖ్యములొన గూర్పుగాక యని" ప్రార్థించి, నీస్నేహమునలన పొందిన ఈ వ్రతనియమములన్నిటిని, ఆజన్మాంతము బ్రహ్మచారిణినై నా దినచర్యయందు ఆచరణయందు పెట్టి దృఢనిశ్చయురాల నైతిని. కాని 1919 సంవత్సరము ఏప్రిలు నెలవరకు నీపై నా నిజమైన ప్రేమజాఫుటకు నాకు తరుణము లభింపలేదు. ఆ సంవత్సరమున, అమృతసారులో ఆంగ్లేయులు భారతీయుల కెట్టిన బాధలు నీవు వినియే యుందువు. అట్టితరి నా హృదయము హిందూదేశసేవకై పాటుపడ నుత్సాహముతో నిండిపోయెను. అపుడే నీకు ప్రీతియైన మాతృదేశసేవయందే, నాజీవితశేషమంతయు గడుప సర్వేశ్వరునియెదుట ఘోరప్రమాణము చేసితిని. నాడుమొదలు భారతమాత ముద్దుబిడ్డలెల్లరు హాయిగా నుండుటకై సాధ్యమైనంత వరకు కృషిచేయుచుంటిని. అపుడే హిందూదేశ సమస్యలగురించి, విమర్శనము చేయు నుత్సాహముతో దీనిని చేయుటకు ముందు ఇతరదేశ చరిత్రల తెలియుట అవసరమని తోచుటచే అమెరికాకు బోయి అచట విశ్వవిద్యాలయమున జేరితిని. ఇదియే నాచరిత్ర. కాని నీవు నన్నింకను మరువలేదను సంగతి నాకు తెలిసియుండిన ఇన్నిదినములు ప్రస్తుత జీవన్మృతమువలెగాక గొంచెమైనను సంతోషముతో నుండియుండెడిదానను." అని పైన చెప్పలేకపోయెను. సావధానముగా అన్నియువిని, అమరేంద్రుడు "శాంతీ! అహర్నిశలు నీమూర్తి తప్ప, నీ వియమగు ఆలోచనలు తప్ప తదితరములు నాహృదయమునందు ఈక్షణమువరకును లేవని భగవంతునికే తెలియును. కాని సిల్వియాను పరిణయం బాడినట్లు నీవెటులు తెలిసికొంటివనిమాత్రము ఆశ్చర్యము గలుగుచున్నది. అవును; నిన్నడుగనేల?నన్నే నేనే అనేకమారులామెను నేనేల పరిణయం బాడితినని ప్రశ్నించుకొని నిరుత్తరుడనయి యుంటిని. సిల్వియాయెడ గొప్ప అపరాధమును చేసితినని మాత్రమే తెలుసుకొనగలిగితిని. శాంతీ; ఏమైన నేమి? ఇక నాకథ వినుము. అన్నిటి నావిధముగా గందరగోళముగా జేసినైచి ఏమియు పాలుపోని నాదీనావస్థయందు, నీనామస్మరణయే భక్తునికి తారకనామమువలె హృదయశాంతిని గలిగించుచుండెడిది. కాని

అదియే విశ్రాంతిని వెడలగొట్టినది." అన "అమరనాథా! నేనేల నిన్ను చంచలచిత్తునిగా జేసితి" నని శాంతిపల్క— అమరనాథుడు "శాంతీ! నిన్నన్ని దినములు నేను దేవతామూర్తివని భావించి పూజించితినో అంతవరకు శాంతచిత్తుడనై యుంటిని. అప్పుడప్పుడు, ఇహలోకసంబంధమగు ప్రేమచే నా హృదయము నింపబడ నిన్నెప్పుడు మరల దర్శింతునాయనియు, లేఖయైన లిఖింతునా యనియు, వివిధములగు ఆలోచనములతో నా హృదయశాంతిని బాఱద్రోలి విరహాగ్ని మ్రగ్గుచుండెడివాడను." అని ఇంకను ఏమో చెప్పబోవుచుండ శాంతి అట్లయైన తన కొక్కమారైనను ఇన్ని దినములు ఏల లేఖ లంపలేదని ప్రశ్నింప అమరనాథుడు మరల "శాంతీ! నేనేమిచేయుటకును సాహసింపజాలనైతి. నా కఠినత్వమునకు నీవు నన్నెట్లయిన మరచిపోవ ప్రయత్నించుచున్నావేమో యని తలచి, స్వలాభప్రియుడనై ఆరుచున్న అగ్ని నేనేల నీహృదయకుహరంబున రాజజేసి మరల నిన్ను భరింపరాని మనోవేదనయందు మ్రగ్గజేయవలయునను ఊహతో నీకు లిఖింపలేదు. కాని అహర్నిశలు కనులు తెరచియున్నను, మూసికొనియున్ననుగూడ శాంతీ, నీ రూపమే, ఒకమారు మూర్తీభవించిన ప్రేమదేవతవలెను, మరియొకమారు నాపై ప్రేమయుంతయు బారద్రోలి ముడువనికురులతో, మలినవస్త్రధారిణివై సాక్షాత్కరించిన శోకదేవతవలెను ఇంకొకమారు నాహృదయమును మొదట హరించిన ముగ్ధబాలికవలెను, ఐంద్రజాలికుడెట్లు తలచినపుడెల్ల వలయు వస్తువుల నెల్ల నిర్మించి కలుగజేయునో, ఆ విధముగా నా జ్ఞాననేత్రమునకు, ప్రత్యక్షమగుచుండెను. నీ దీనవదనము తిలకించినపుడెల్ల నీ కోమలహృదయమును తుత్తునియలుగా జేసిన కఠినాత్ముడననియు, నిన్నికపై గోరుట అందని మ్రానిపండ్లకు కరులు సాచుటయే యనియు వేవిధముల తలపోయుచు పరితపించుచుండెడివాడను."

ఇటులు కొన్ని వత్సరములు గడువ నీ రూపము నా జ్ఞాననేత్రమునకే కాక, స్థూలశరీరమునకు గూడ గోచరింప సాగెను. నీ వెటకో రమ్మనుచున్నట్లు నీ స్వనముగూడ స్వచ్ఛముగా వినబడుచుండెడిది. వెంటనే నా అంతరాత్మ ననుసరించి పలుమారు వివిధదేశములకు నిన్ను సందర్శింపవలెనని గంపెడాశతో బోయి భగ్నమనోరథుడనై మరలివచ్చుచుంటిని. ప్రస్తుత మిపటికి నాఅంతరాత్మ ప్రేరేపణవలన నేనుమిా వచ్చితి" నని "కాని శాంతీ, పూర్వము నామనస్సే నన్నిటులు పిచ్చివానివలె ఆడించుచున్నదని నే తలచుచుంటిని. కాని అది నిజముకాదు. తప్పక మన సూక్ష్మశరీరములు ఇంతవరకు సమావేశమగుచునేయున్నవి. నాస్థూలకాయముతో వాటిని వీక్షింపగల్గిన నా అదృష్టమే అదృష్టము. అట్టిశక్తి నాకొసంగిన పరమేశ్వరునకు నా కృతజ్ఞతానందనకేతంబు లిదె అర్పించుచున్నాను" అనుచు అమరనాథుడు కరముల జోడించి నిమీలితనేత్రుడై నిలువబడ శాంతి విస్మయాశ్చర్యములతో "అమరా, నేనుగూడ భగవంతుని కెంతయో కృతజ్ఞురాలను. ఎప్పటికపుడు నీ సంతసమే నా సంతసమని యెంచిన నేను, నీవు దేశమునకై జేయ నుత్సాహపడుచుండెడి పనులన్నియు నే జేయ సమకట్టి నా పూర్వచరిత్ర మరువ ఎంతయో ప్రయత్నించితిని. కాని నేనేదైన పురాతన నగరమును పరీక్షించునపుడుగాని, క్రొత్తదేశమందొంటరిగా సంచరించునపుడుగాని, చిత్రకళానైపుణ్యమును జూచుచున్నపుడుగాని, మరి యే దేశచరిత్రమైనను పఠించునపుడుగాని, నాకు తెలియకయే నా మనస్సు నీయందు లగ్నమై, వన్నపారదుఃఖవారిధిని ముంచుచుండెడిది. అట్టితరి, కన్నీరుమున్నీరుగా విలపించుచు, గద్గదకంఠముతో "అమరా" యని దిక్కులు పిక్కటిల్ల పిలుచుచు నన్నేల మొదట, స్వర్గసింహాసనము నధిష్ఠింపజేసి మరల పాతాళలోకంబునకు గూల ద్రోసితి వని విలపించుచుండెడిదానను. బహుశః అట్టిసమయములందే నా ఆర్తధ్వని నీ వీనుల జొచ్చి నీ అంతరాత్మ నన్ను వెదుకుటకై నిన్ను నలుదెసల కనిపియుండును. కడసారిమాటచే నే నట్టియవస్థకు ఇటలీదేశమున లోనైతి. జెనెవాయం దొకానొక నిండు పున్నమరేయి సముద్రతీరమున ఆసీనురాలనై యుండ ఇటలీ దేశమందలి వేరువేరు కలహముల వణచివైచి అచట ఐకమత్యము స్థాపించి తుదకు ఇటలీనంతయు ఒక్కదేశముగా జేయ సమర్థత స్వార్థత్యాగముచే తనభర్తయగు "కెవోరు"నకు

గలిగించిన మానవతీ శిరోమణిచరిత్ర జ్ఞప్తికివచ్చెను. ఆమె వలెనే నేనును నాతలంచిన సాహాయ్యము నాదేశమునకు చేయగలుగుదునుగదాయని సంతసించితిని. కాని కనురెప్పపాటు కాలములో నా యూహాలన్నియు పటాపంచలాయె. ప్రకృతియే నన్ను మోసగించినదని అంతవరకు నే నెరుగజాలనైతి. అపుడు ఉన్మత్తురాలివలె ఇదివరకన్నడును పిలువనంతటి గట్టిగా నిన్ను పిలిచి పిలిచి విసిగి వేసారి, తుదకు బిట్టు వాపోవుచు అచటనే మూర్ఛిల్లిపోతిని. తెలివి వచ్చునప్పటికి కాకులు కావుకావుమని కూయుచుండెను. "అమరా, ఎన్నియోమారులు స్వప్నమున నీతో సమస్తసౌఖ్యముల ననుభవించుచుంటిని. కాని మెలకువవచ్చినపుడు హృదయకంటకము మాత్రము పూర్వమువలెనే నాటుకొని యుండెడిది." అని పల్కుచు శాంతి మనోధైర్యమును విడనాడి చంటిబిడ్డవలె వెక్కివెక్కి ఏడువసాగెను.

* * * * *

పది సంవత్సరముల పిమ్మట శాంతీఅమరనాథులు కలుసుకొనిరి. అన్యోన్యానురాగమును తెలుసుకొనిరి. కాని ఇరువురును పూర్వమువలె నుండుటకు వీలులేదను సంగతికూడ ఇరువురి అంతరాత్మలకును తెలిసియే యుండెను. కొంతసేపిద్దరు మౌనము వహించిరి. ఇటులుకొన్ని నిముసములు గడచిపోయెను. అపుడు మెల్లగా అమరనాథుడు "శాంతీ, పరమేశ్వరుడే మనయిరువురకు నేడిట్టి విచిత్రసమావేశము గలిగించెను. ప్రకృతికూడ మన గాఢప్రేమను త్రుంచలేకపోయినదిగదా. కాన మరెవ్వరును ఈ ప్రపంచమున మనల నిరువుర నిక ఎడబాటుచేయజాలవు. శాంతీ, మన మిరువుర మేల ప్రాణస్నేహితులవలె నుండరాదు? అపుడు మన మిరువుర మేకీభవించి, మాతృదేశసేవ జేయుదుము. నే నిప్పుడు జీవచ్ఛవమువలె నున్నాను. నా జీవితమందలి ఉత్సాహము లన్నియు నశించినవి. శాంతీ, నీ మృదుమధురవాక్కులు ఎండిపోయిన నా మనస్సును మరల చిగురించునట్లు చేయుచున్నవి" అని పల్క శాంతి శిరస్సు పైకెత్తకయే, "అమరా, అటులు మన మిరువురము ప్రియమిత్రులవలె నుండుటకు వీలుండిన మన మింతవిచారింప బనియే లేదు. అటులుండుటకు వీలులేదు. కాని అమరా, ఇట్టి సుదినము మన కీజన్మమందు మరి యొకటి లేదు. అదిమాత్రము జ్ఞప్తియం దుంచుకొనుము. కాలయాపనచేయక, నన్నిక మరువ ప్రయత్నించుచు, నీవు నీ ప్రాణేశ్వరియగు విల్వియావద్ద కేగుము" అను శాంతి పలుకులు, అమరనాథుని కినుకకు మూలకములై తోప, "శాంతీ" నేడేల నీవు నాపై కాఠిన్యము బూనుచున్నావు? పవిత్రప్రేమతో మన మిద్దరము ప్రాణస్నేహితులవలె నున్నమాత్రమున, మానవకల్పితమైన చట్టములను గాని, దైవనిర్మాణమైన శాసనములనుగాని అతిక్రమించుట లేదుగదా. కాన దాన భయమేమి?" అని అమరనాథుడు పొంగిపొరలివచ్చుచున్న దుఃఖమును అణచుకొని పల్క శాంతి లేనిధైర్యముతో "అమరా, నే నేల అటులు విన్నవించితినో నీకు బోధపడలేదా? మన స్నేహమున కేమాత్రమవకాశమున్నను నేను వెనుదీయుదునా? మన అన్యోన్యానురాగము స్నేహితుల కొకరిపై నొకరి కుండుదానివలె గాక విశాలమైనది. ఉత్కృష్టమైనది. స్నేహమునందు ప్రేమకు హద్దు గలదు. కాని మన పవిత్రప్రేమ భూనభోంతరాళములెల్ల నిండి ఇంకను మిగిలియున్నది. కాన, మన మెన్నివిధముల ప్రయత్నించినను మనకొకరిపై నొకరికున్న స్నేహభావము అచిరకాలములోనే అంతరించుననుట నిక్కము. దానివలన, అనేకనష్టములు కలుగును. అంతయేల? సర్వనాశనముగూడ కలుగుట కవకాశమున్నది. కాన, నాపై కినుకవహింపక అమరా, నీవు విల్వియావద్దకు బోయి, మాతృదేశసేవ నీ కోపినంత చేయుము. భగవంతుని యెదుట ఘోరప్రమాణమొనర్చిన రీతి, నా జీవితమును మాతృదేశసేవయందే గడపెదను. నాకొరకై, అమరా, నీ వన్నటికిని విచారింపకుము." అని పల్కుచుండ, అమరనాథునికి హఠాత్తుగా తలపై పిడుగుపడినట్లాయె. కొంతవడికి తెప్పిరిలి 'శాంతీ! అటులైన ఇక నీ దర్శనభాగ్యము నాకు లభింపదా! పూర్వవేదన పొందుమని నన్ను త్రోసివేయుచున్నావా?' అన, శాంతి "అమరా, అటులెన్నటికిని తలంపకుము. ఇది మన కంత్యసమావేశముగాదు సుమీ. మరల మన మిరువురము పరలోకమున తప్పక కలుసుకొనెదము.

గత వత్సరంబులన్నియు, మన మొకరి నొకరము గాఢముగా ప్రేమించుచుంటిమి. నేడు అట్టి పవిత్ర ప్రేమకుసుమగుచ్ఛము మనయందు నానాటికి వికసించుచున్నదని తెలుసుకుంటిమి. ఆగుచ్ఛమును అటులనే వికసించియుండనిమ్ము. అదియే ఉత్కృష్టమైనది సఫలముకాని మనోరథమే చాలాకాలముండును. అమరా, ఇపుడు చూడుము. ఎట్టి కోమల పుష్పమైనను, హృదయమునం దిడిమి శిగపై ధరించిన, కొలది నిముసములకే వాడి పోవుచున్నదిగదా! అపుడు మన కెంతయో పరితాపము గలుగుచున్నది. కాన అట్టి ప్రేమ దుఃఖమునకు కారణమేకదా! ఇవియన్నియు అమరా, బాలికగా నున్నపుడు నీవేకదా నాకుబోధించితివి. నేడేల నీవు వికలమతివై యున్నావు? ఒక్కసారి భారతదేశ దుస్థితిని తిలకింపుము. భారతమాతవిలాపము నీ వీనుల జొచ్చుట లేదా? అమరా! నాకు హిందూదేశమున ప్రస్తుతమువలె గాక, క్రొత్త వంశపరంపర లుండవలెనని తోచుచున్నదిగాన మనమిరువురమట్టి నూతనసంతతికి ప్రథములుగానుందము. మనము నిర్వర్తించవలసినపని మిక్కుటముగా నున్నది. భారతమాత ఇక నొక్కక్షణకాలమైనను సహింపజాలదు. మన మెండొరులు కలిసియున్నపుడు గలుగు ఆనందము ఆపనిని నిర్వహించుటయందుగలుగ గలదు" అనిశాంతి ఉత్సాహపూరితహృదయావలెవటించుచు పల్కెడి మాట లనుపాశములచే అమరనాథుడు పూర్తిగా బంధితుడాయెను. ఈ గడచినదినములు ఆమెయందు గొప్పమార్పును కలిగించెనని తలచుచు అమరనాథుడు "శాంతీ, నీయాజ్ఞానుసారముగా దేశసేవ చేయ ఇక ముందు ప్రవర్తించెదను. కాని నీయుత్సాహమంతయు నశించి చాలదినములయినది. నిరుత్సాహము నన్నేమియు చేయనీయదేమో అనిమాత్రము భీతి జెందుచున్నాను" అని ప్రత్యుత్తరమివ్వ శాంతి మరల "అమరా, నీ వంత నిరుత్సాహముగా నుండరాదు. మన అన్యోన్యప్రేమ పాపభూయిష్ఠమైన సాధారణ తుచ్ఛప్రేమ అని తలచుచున్నావా? ఎన్నడును అటులు భావింపకుము. మన ప్రేమ నిర్మలమైనది. నిష్కళంకమైనది పవిత్రమైనది. అది పరలోకసంబంధమైనది గాని ఈ తుచ్ఛలోకసంబంధమైనది మాత్రము గాదు. ఇట్టి మన ప్రేమ మనల నెల్లపుడు ఉత్సాహపూరితహృదయులను గాను చేయుచుండును. అదియేకదా అబలనగు నా హృదయమును ధైర్యస్థైర్యములతో నింపినది. ఇన్నివిధముల పల్కుచుండుటచే అమరా, నాకు నిన్ను విడబాసి యుండుట సులభసాధ్యమని ఎంచకుమా. అహర్నిశలు నీ నామామృతమే నన్నీ ధరపై, ఇంకను జీవింపజేయుచున్నది. కాని ఇకపై నా హృదయకుహరమునం దొకమూల నాకు నెలవున్నదను తలంపే నన్నెట్టి కష్టములనైన భరింపదగినదానినిగా జేయగలదు. కాన అమరనాథా, గడచిన చరిత్ర మరచిపో ప్రయత్నించి ప్రస్తుతము నీవున్న వంగాలు దేశమున సంఘసంస్కరణముచేయ శీఘ్రముగా బొమ్ము" అనిపల్క అమరనాథుడేమియు చెప్పలేక అశ్రుపూరితనయనములతో అటనుండి వెడలిపోయెను. ఇంతవరకు శాంతి భరింపరాని తన హృదయవేదనను తన హృదయమునందే పైకి గాన్పింపనీక గుప్తపరచియుండెను. కాని అమరనాథు డచ్చోటువాసి పోయినవెంటనే శాంతి "అమరా" యని ఒక్కకేకవైచి భూమిపైబడిపోయెను.

౪

అమరనాథుడు శాంతివచించినచొప్పున కలకత్తా నగరమునకు మరునాటి మెయిలులో వెడలిపోయెను. లేని ఉత్సాహమును దెచ్చుకొనుచు ఎన్నియో విషయముయందు పనిచేయ మొదలిడెను. కాని సఫలీకృతుడు కాకపోయెను. ఏలయన అతని జీవితమందలి ఉత్సాహమంతయు చాలకాలమై అతని విడనాడి మరియొక నెలవునకు బోయెను. ప్రస్తుత మతని హృదయము శూన్యముగానుండెను. శాంతిని పరిణయమాడ లేకపోతినిగదా యను ఆలోచన తప్ప మరి ఇతరము లేమియు అతని తలకెక్కుటలేదు. తుదకు వ్యాపారమునందు కూడ అతని ఉత్సాహ మణగిపోయెను. ఒకానొక దినమున సర్వసంగపరిత్యాగియై హిమాలయప్రాంతముల జీవితశేషము గడుప అమరనాథునికి బుద్ధిపుట్టెను. అటులు చేయుటకు సిద్ధపడుచుండ కొన్నివత్సరములక్రింద సాక్షాత్కరించిన శాంతి దివ్యమంగళ విగ్రహము ఆతనికి

ప్రత్యక్షమవుటచే ఆమె మరల ఎచటనున్నదో కనుగొను నభిలాషతో అమరనాథుడు దేశాటనము చేయ మొదలు పెట్టెను. మార్గమున శిరీషకుమారి నొకమారు చూచుటకై అమరనాథుడు శహారనపురమున ఆగి ప్రతాపసింహుని ఇంటికి వెళ్లెను. అమరనాథుడు శిరీషను సోదరికన్న ఎక్కువగ ప్రేమించినను ఆమెతో తన జీవిత రహస్యమెప్పుడును జెప్పియుండలేదు. శిరీషకుమారి ఈనాలుగైదు మాసములలో అమరనాథునియం దెంతొ మార్పు గనిపెట్టెను. మునుపటివలె అమరనాథుడు మాట్లాడుటలేదు. ఒక్కొకప్పుడు పిచ్చివానివలె అర్థము లేని వాక్యముల నుచ్చరించుచుండెను మరియొకప్పుడు గూఢార్థవాక్యములు పెక్కులు పల్కుచుండెను. అతని ముఖము పాలిపోయియుండెను. అట్టిసమయమున గూడ అతని లావణ్యము చిత్రకారుని మనస్సును రంజిల్లజేయుచుండెను. కాని, అమరనాథుని అప్పటి స్థితి శిరీషవంటి ప్రాణస్నేహితుల హృదయములను ప్రక్కలు చేయుచుండెను. శిరీషా ప్రతాపసింహులు అమరనాథుని కేటులైన సంతసమొనగూర్చుటకై, అతనిని ఫలపుష్ప తరుగుల్మలతాదులతో నిండియున్న తమ తోటకు దీసుకొని పోయిరి. కాని అమరనాథు డావనమందు నిద్రలో నడచువానివలె సంచరింప దొడగెను. శిరీష ఎటులైన, అమరేంద్రుని అస్థిర ప్రవర్తనకు హేతువు కనిపెట్ట దృఢమనస్కురాలై, ఎన్ని విధములనో ప్రయత్నించి చూచెను కాని భగ్నమనోరథయై పోయెను. తుదకు స్త్రీసహజమగు కోమలత్వముతో "అమరా! నేనెన్ని విధంబుల బ్రతిమాలుకొనుచున్నను నీ విచారకారణము చెప్పకున్నావు. నీసోదరినగు నాకు నాజీవిత రహస్య మెరిగింపరాదా" యని కన్నుల నీరుపెట్ట అమరేంద్రుని వెన్నవంటి హృదయము కరగి, ఆమెకు తనచరిత్ర యంతయు ఏదియు దాచక చెప్పివైచి బాలకునివలె వెక్కివెక్కి రోదనసేయసాగెను. శిరీష అతని నోదార్చి ప్రస్తుత మెచటికి బోవుచున్నా"వని అమరనాథునడుగ "శాంతిని వెదకుచు బోవుచున్నా"నని అమరనాథుడు బదులు చెప్పెను. ఇదివరకు శాంతీ అమరనాథుల నెటులు సమావేశము చేసెనో, అవిధముగనే శిరీష వారిని మరియొకమారు సమావేశపరచి మరల ఎడబాటు నొందకుండ జేయవలయునని ఆలోచించుచు అమరనాథుని కొన్ని దినముల వరకు తన యింటనే ఉంచివైచెను. అంతగా ప్రేమించుచున్న అమరనాథుని కోరికను త్రోసిపుచ్చిన శాంతి కఠిన హృదయయని శిరీషకు దోచెను.

శిరీష శాంతిని శహారనపురమున సమాజాభివృద్ధికై పనిచేయ తత్క్షణమే రమ్మని వ్రాయ నిశ్చయించుకొనెను. కాని అంతయు సిల్వియాలోనే ఉన్నదనియు, ఆమెనే శహారనపురమునకు రప్పించినయెడల శాంతి అమరేంద్రులకు సులభముగా సమావేశము చేయవచ్చుననియు ఆలోచించి శిరీష, వెంటనే కలకత్తా యందున్న సిల్వియాకు తత్క్షణమే, శహారనపురమునకు బయలుదేరి రావలెనని తంతివర్తమాన మంపి ఆమె నచటికి రప్పించెను. సిల్వియా మునుపటివలె లేదు. ఆమెవదనము విచారమును వెల్లడింపుచుండెను. ఆమె నయనములయందు పూర్వపు తేజము మాయమైనది. ఆమె సంసారమును పరిత్యజించిన బాలఋషివలె చూపరులకు కాన్పట్టుచుండెను. శిరీష సిల్వియాతో శాంతి అమరేంద్రుల స్థితిగతులనెల్ల ముచ్చటించి మెల్లగా "ప్రియసోదరీ, సిల్వియా, ఈవిషాదనాటకమును సంతోషముగా పరిణమింప జేయుటకు నీకు తప్ప మరి ఇతరుల కెవ్వరికిని అలవిగాదు. మీరు ముగ్గురు గూడ నాకు ప్రియమిత్రులవుటచే మీ ఆనందమే నాకును ఆనందము. నీవు తలచినట్లయిన సిల్వియా, తప్పక అంతయును సంతోషముగా పరిణమింపగలదు. కాన దానికి ప్రయత్నించవా" అనిపల్క సిల్వియా చిరునగవు నవ్వుచు "శిరీష కుమారీ! నన్నిపుడేమి చేయుమందువో నీవే ఖచితముగా జెప్పుము. ఎట్టి పనియైనను గానిమ్ము, నేను జేయుదానను సుమీ" అని వక్కాణింప శిరీషయు "అటులైన యెడల సిల్వియా, ఈ గడియ మొదలుకొని శాంతిని ప్రాణస్నేహితురాలివలె నైనను, లేక అమరనాథుని స్నేహితురాలిగా నైనను చేయు ప్రయత్న మారంభింపుము. అటుగానియెడల అమరనాథుడు అచిరకాలములోనే ఈలోకమునం దస్తమింప గలడు." అని చెప్పెను. ఈ మాటలువిని సిల్వియా నిమీలితనేత్రయై పరమేశ్వరుని ఈ కార్య నిర్వహణమందు తనకు తో

ప్పడ ప్రార్థించుచున్నదో యనునట్లు చేష్టలుడక్కి కొన్ని నిముసము లట్లే నిలుచబడి యుండెను. ఇంతలో ఏదో సిల్వియా స్మరణకురా వెంటనే కనులదెరచి "శిరీషా! దీనికై ఇంత ఆలోచన యేల. నీవు గనుక నాకు తోడ్పడిన యెడల వారిరువురి సమావేశము ఈ క్షణమే చేయగలుగుదును. నేను మొదట అమరనాథుని ఇంగ్లాండునందు కలుసుకొనినపుడే పైకెంత ఆనందముగా నున్న వానివలె నటించుచున్నను, ఆతని విచారపూరిత దృక్కులచే అతనేదియో రహస్యవేదన ననుభవించుచున్నాడని గ్రహించితిని. అపార కరుణార్ద్ర హృదయుడగు, ఆతనిని నే గాఢముగా ప్రేమించితిని. అప్పటి కప్పుడే నాభర్త ఐరోపా మహాసంగ్రామమునకు బోయియుండెను. పతివ్రతనై, తిరిగి నానాథుడు వచ్చునో రాడోయను విచారముగా నేదినములు గడుపుచుండ ఒకానొకదినము నా నాథుడు రణమున మరణించెనను వార్త నా చెవులబడెను. పంచప్రాణములకన్న నెక్కువగా అమరనాథుని ప్రేమించుచున్నదాననగుటచే నాకు పరిణయంబైనదను సంగతి ఆ మహాభాగునికి విన్నవించిన నిరాకరించునేమో యను భయమున ఆ సంగతి ప్రస్తావింపకయే అమరనాథుని వివాహంబాడితి. నెలదినములక్రిందమే విదేశపు రేవులలోనుండు ప్రభుప్రతినిధి నాభర్త రణమున గాయముల నొందుటచే చికిత్సాలయమునకు బంపబడెననియు పిమ్మట చిత్తచాంచల్యముగూడ గలిగినదనియు, ప్రస్తుత మన్నియు పూర్తిగా నయమగుటచే నాకొరకు వెదకుచున్నాడనియు వర్తమాన మంపియున్నాడు. ఈ నాజీవిత రహస్యము అహర్నిశలు కంటకమువలె నన్ను వేధించుచున్నది. కాన శిరీషా, నీవు నాకును అమరనాథునికిని జరిగిన పరిణయము శాస్త్రయుక్తమైనది కాదని ఋజువుపరుప నేర్పాటు చేసినయెడల ముక్కలి సంతసముతో నా జీవితేశు సన్నిధికి నే నేగుదాన. శాంతిదేవియును, అమరనాథుడును ప్రాణమిత్రులవలె గాక దంపతులే కావచ్చును. కాని నేను వారియెడ జేసిన అపరాధమును దయతో మన్నింప వారి పదములంటి ప్రార్థించుచున్నదానవని మాత్రము శిరీషా, వారితో విన్నవింపుము." అనిన శిరీష మనంబున మిగుల నుప్పొంగి, సిల్వియా చేయూతనిన వన్నియు చేయుటకును ఆమెకు కూడ సౌఖ్యమును జేకూర్చుటకును వాగ్దానము చేసెను.

*   *   *   *   *

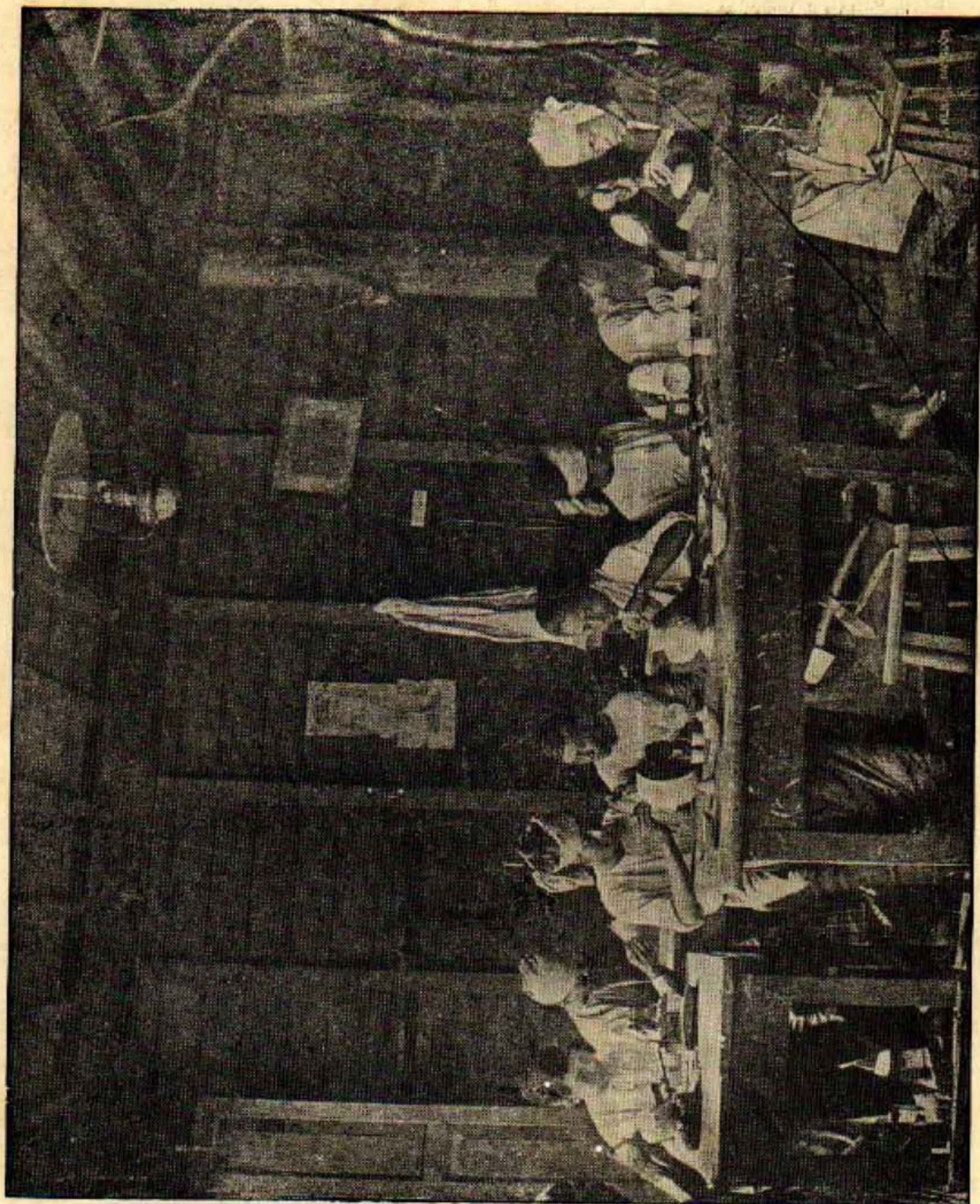
శాంతి అమరనాథుని బొంబాయి యందు కడసారి దర్శించి సంభాషించినపిదప తన తండ్రితోగూడ దక్షిణహిందూస్థానమునకు బోయి అచట తన తండ్రికేదో పని యుండుటచే కొన్ని నెల లచటనే ఆగవలసి వచ్చెను. శాంతికి అమరనాథుని సంగతి యేమియు తెలియుటలేదు. మన శిరీషకుమారి సిల్వియాతో పై సంగతులన్నియు మున్చటించు సమయముననే సుమారు రెండువేల మైళ్ల దూరములోనున్న శాంతి "సంఘసంస్కరణ"ను గూర్చి ఉపన్యసింప దినమంతయు వివిధ గ్రంథరాజముల నుండి పెక్కురు మహాత్ములు వక్కాణించిన నీతివాక్యముల నేరి వ్యాసమును సిద్ధపరచెను. సాయంకాల సమయంబున కా వ్యాసము ముగియ ఐర్లండుదేశపు మహాకవిచే రచింపబడిన పద్యమొకటి హిందూదేశమునకుగూడ చాల బాగుగా అన్వయించుటచే దానిని వ్యాసాంతమున వ్రాయసాగెను. ఈ పద్యము కడపటివరుసరయే శాంతి అమరనాథునికి స్థైర్యోత్సాహములు గలుగుటకై కడసారి వారు సమావేశమైనపుడు నుడివియుండెను. ఇప్పుడా సంగతి హఠాత్తుగా శాంతికి జ్ఞప్తికిరాగా "బెంగాలునకు సంఘసంస్కరణకై శీఘ్రముగా పో" మ్మని చెప్పుచున్న తన ప్రేరేపణవాక్యముల వినుచు, కన్నీటిబిందువులతో వక్షఃస్థలమెల్ల తడుప స్తంభితుడైయున్న అమరేంద్రుని దివ్యమంగళవిగ్రహము ఆమెకు సాక్షాత్కరించెను. పూర్వచరిత్రయంతయు ఒక్కమారుగా ఆమె స్మరణకు రాగా ఆమె హృదయము అపారమగు గాఢప్రేమతో నిండిపోయెను. కాని ఏదియో అపద రానున్నదని ఆమె అంతరాత్మ ఆమెకు చెప్పసాగెను. దేశసేవాతత్పరురాలైన శాంతి పగలంతయు దేశోద్ధరణ విషయమై పనిచేయుచుండి సంధ్యాకాలమున తీవ్రమగు వేదనతో మాతను గోల్పోయిన పసిబిడ్డవలె రోదనము చేయసాగెను. కొన్ని నిముసము లిటులే గడచిపోవ కన్నులదుడుచుకొని శాంతి వ్యాసమును చేతనుంచుకొని వసారాపై ఇటునటు పచారుచేయుచు సమీపముననేయున్న

మహోజ్జ్వలనిధిని తిలకించుచుండెను. సముద్రఘోష ఆమె వీనులకు "అమరేంద్రుని దర్శనము నీ కిక దుర్లభము— దుర్లభము–దుర్లభము" అనునట్లుగా వినబడుచుండెను. ఆమె చేతిలో కాగితములకట్ట ఆమెకు తెలియకుండగనే జారి నేలపై బడెను. ఇంతలో పవిత్రప్రేమతో నాథుని పాదారవిందములు సేవించుచుండు పతీరత్న మాతని యెడ బాసినపు డుచ్చరించు ఆర్తనాదమువలె శాంతి హృదయకుహరమునుండి దిక్కులు ప్రతిధ్వనింప ఆమెకు తెలియకుండగనే ధ్వని యొకటి బయల్వెడలెను. అస్పష్టవాక్కులతో శాంతి "అయ్యో, కర్కశహృదయుడవై నన్నేల పంపితివి! అమరా, నన్ను మన్నించి నీ దర్శనభాగ్యము నాకు లభింపనీయవా, రావా, నావద్దనుండవా?" అని దీనాలాపముల బల్కుచు విలపింపసాగెను. ఇట్టితరి శిరీష శాంతికి వెంటనే శిహారనపురమునకు బయలుదేరమని తంతి వార్తనంప తండ్రియగు లలితబాబు ఆమెను వెదకుచు వచ్చి, శోకించుచున్న తన ముద్దుబిడ్డను గని ఆశ్చర్యముతో కారణ మడుగ శాంతియు "తండ్రీ, నాకే ఎన్నడును లేని విచారము గలుగుచున్నది. నా మనస్సు కీడునే శంకించుచున్నది." అని పల్కుచు శిరీషపంపిన తంతిని చూచి తన్నేలతత్ క్షణమే శిరీషరమ్మనెనో గ్రహింపలేక శాంతి వెంటనే శిహారనపురమునకు బయలుదేరెను. శిరీష శాంతిని జూచి అమందానందభరితురాలై ఆలింగనము చేసుకొని లోనికి తోడ్తెచ్చి జరిగిన సంగతులన్నియు విశదముగా ఆమెకు వినిపించెను. పిమ్మట శిరీష సిల్వియా అమరనాథుల, శాంతి సన్నిధికి తోడ్తెచ్చెను. సిల్వియా నేటి ముఖవైఖరి అమరేంద్రునకుగాని, శిరీషగాని, శాంతిగాని ఇదివరకెన్నడు ఆమెయందు జూచియుండలేదు. ఆమె వదనము దీనముగ నున్నను ఏదో నూతనశోభతో విరాజిల్లుచుండెను. జ్యోతిర్మయమగు ధవళకాంతి ఆమె ప్రతి అవయవము నుండియు ప్రకాశించు చుండెను. సిల్వియా మెల్లన శాంతికడ కరుదెంచి ఆమె దక్షిణహస్తమును అమరనాథుని కరమునందునిచి "సోదరీ, శాంతీ, మీ నిజప్రేమను, పరీక్షింప లీలానాటకసూత్రధారియగు పరమేశ్వరుడు మిమ్ముల కష్టపరంపరలచే నొప్పించి మీ ప్రేమకు మెచ్చి తుదకు మిమ్ముల నిట జేర్చియున్నాడు." అని అమరనాథునివైపు తిరిగి "అమరనాథా! నేజేసిన అపరాధముల మన్నింపుడు" అని అశ్రుపూరిత నయనముల నొత్తుకొనుచు మరలవారిరువుర నుద్దేశించి "భగవంతుడు మీనూతనదంపతుల కాయురారోగ్య ఐశ్వర్యముల నిచ్చి ఆచంద్రార్కము వర్థిల జేయుగాక. ఎన్ని వేల జన్మంబులకైనను మీ రొకరినొకరు స్వప్నమందైనను ఎడబాయకుందురుగాక" అని మనఃపూర్తిగా ఆశీర్వదించి ఆగదిని వదలి బిరబిర ఈవలకు వచ్చివేసెను. శాంతి భయాశ్చర్యములతో నిశ్చేష్టురాలై నిలచిపోయెను. అమరనాథుడన్ననో సిల్వియా వదనమును తిలకించుటకే అసమర్థుడై పోయెను. శిరీషకుమారి మాత్రమే ఇట్టి భయానక నాటకాంతమును అవలోకింప గలిగెను.

సిల్వియా గది యీవలకు వచ్చిన వెంటనే శిరీషకుమారి కూడ ఈవలకువచ్చి పైనగొళ్లెము పెట్టి శాంతీ అమరనాథుల నా గదియందే నిర్బంధితుల గావించి తాను సిల్వియా ననుసరించెను. సిల్వియా వెంటనే ఏదియో చెప్పరాని వేదనకు లోనై తన శయ్య చేరబోవుచు, మార్గమందే నోట నురుగులు గ్రక్కుచు పడిపోయెను. శిరీషయు ఆమెను శయ్యకేర్చి ఆమె పూర్వచరిత్ర స్మృతికి రా అటులు మూర్ఛిల్లెనేమో యని తలచుచు శైత్యోపచారములు చేయ సాగెను. కాని అవి అన్నియు బూదిలో పన్నీరువలె నాయెను. వైద్యుడు చూచి శిరస్సునందు రక్తనాళ మొకటి తెగిపోయిన దనియు సంజీవి యైనను ఆమెను జీవింప చేయ జాలడనియు చెప్పి అచ్చోటు వాసి వెడలిపోయెను. కొంతసేపటికి సిల్వియా కనులు విప్పి చూడ సాగెను. శిరీష మెల్లన ఆమె శిరస్సు తన మస్తకమునం దునిచికొని "సోదరీ, సిల్వియా, నీ ప్రాణనాథు నిచటికి రమ్మని తంతినంపనా" అని యడుగ సిల్వియా మెల్లన "శిరీషకుమారీ, అనవసరముగా నాకొరకై శ్రమ నొందకుము. నానాథుడు అచిరకాలములోనే ఇచటికి రాగలడు" అనిపల్క శిరీషకామాటలు బోధపడక, నీవిచట నున్నావని ఆయనకెట్లు తెలియునని సిల్వియాను మరల ప్రశ్నించెను. ఆయాస మంతకంతకు సిల్వియా కధికమగుచుండెను. అస్పష్టవాక్కులతో సిల్వియా శిరీషతో "నా ప్రాణనాథునికి తెలియని రహ

చిత్రము ౧౫

చిత్రము ౧౬

స్యము లీ పృథివియందుండవు— శిరీషా! నా నాథుని పాద ధ్వని నా వీనుల సోకుచున్నది. ఏమి నీకు వినవచ్చుట లేదా! అదిగో దివ్యమంగళవిగ్రహుడగు నా ప్రాణవల్లభుడు నన్ను తన కౌగిలియందు జేర్చుకొనుటకు శీఘ్రముగా నరుదెంచుచున్నా"డని వక్కాణించి తిరిగి కన్నులు మూసివేసెను. శిరీష కీ గూఢార్థ వాక్యము లేమియు అర్థము కాలేదు. కొన్ని నిముసములకు నోట నురుగులు మొదలగు దుర్గుణములన్నియు సిల్వియాయందు తగ్గిపోయినవి. శిరీష సిల్వియా కిక ప్రాణభయము లేదని సంతసింపసాగెను. ఇంతలో కరముల రెంటెని జోడించి అస్పష్ట వాక్కులతో సిల్వియా "పతితపావనా—దయార్ద్ర—హృదయా—స్వర్గసిం—హాసనమున—నధిష్ఠించి యున్న—నా తండ్రీ! నే—నసత్య—ము—పల్కినం దు—లకై—నన్ను—మన్నింపుము—ఇది—వారి—సౌఖ్యము— కొరకై పల్కితి"నని కొంచెము సేపాగి మరల "ఆపరా,—నన్ను—మన్నింపుము—శుడీను—రాలిని—నురు—వసము—అ—ను—రా" యనుచు కనులు మూసివైచెను. శిరీషకుమారికి సిల్వియా మాటల యర్థము ఇప్పుడు బాగుగా బోధపడ సంభ్రమాశ్చర్యభయ విషాదములతో దిక్కులు ప్రతిధ్వనిల్ల "సిల్వియా"యని ఒక్క కేక వైచెను. చేతులు కాలిన పిదప ఆకులు పట్టుట వలన లాభమేమి? చిరునవ్వు ముఖమున తాండవమాడ చూపరులకు సిల్వియా సుఖ స్వప్నంబుల గాంచుచు సుషుప్తియందున్నదో యనునట్లున్నను ఆమె అప్పటికప్పుడే పరమేశుని పాదకమలముల సన్నిధిని జేరిపోయెను.

* * * * *

నేడే శాంతి ముద్దు బాలికయగు సిల్వియాకు రెండవ సంవత్సరము ప్రవేశించినది. శాంతీ అమరనాథులు సిల్వియా మరణమునకై విచారించి ఆమె స్వార్థత్యాగము వేనోళ్ల బొగడుచు, తమ ప్రథమ సంతానమగు చిన్నిబాలికకు సిల్వియా యని నామకరణ మొనర్చిరి. శాంతీ అమరనాథులు దేశసేవకై మినుల పాటుపడుచు, జీవిత శేషమంతయు ఆనందవారిధి నోలలాడుచు గడపుచుండిరి.

కృష్ణయ్య

కోటమర్తి నాగేశ్వరశర్మగారు

గొల్లడై పుట్టితే నేమిరా
　　　　కృష్ణయ్య
నల్లన్నివాడైతె నేమి
కన్నులా కమలాలు
　పన్నులా ముత్యాలు
ముద్దులూరెడి జగన్మోహనాకారుండు. గో.
నరకబాధల దూల్చి
　దురితకర్మల గూల్చి
నరనాథుడై జగన్మాన్యుడై మించాడు. గో.
మొలకనవ్వుల జూపి
　పొలతులను కడు వేపి
చలియింపకే బ్రహ్మచారి యనిపించాడు. గో.
దుండగీడన్నాను
　చండితనమున్నాను
కరుణ గలవా డనే ఖ్యాతి నార్జించాడు. గో.
కోరినా రూపాలు
　తీరుగా ధరియించి
రూపరహితుడనంచు ఋషుల నమ్మించాడు. గో.

ఔరంగజేబు-వింతచరిత్రాంశములు

శ్రీమతి పులవర్తి కమలావతిదేవి గారు

ఔరంగజేబు, షాజహాను యొక్కయు నతని భార్య ముంటాజ్ మహాలు యొక్కయు మూడవ కుమారుడు. ఇతడు ది. 24 అక్టోబరు 1618 సంవత్సరమున పంచమహాల్ తాలూకాలో దిన్‌హిందు అనే గ్రామములో నుద్భవించెను. ఈయూరిప్పుడు బొంబాయి రాజధానిలో గోధ్రా రైల్వే లైనుమీద నున్నది. ఔరంగజేబు చాల ధైర్యవంతుడు. చిన్నప్పుడీతని ధైర్యసాహసము లీక్రింది కథవలన దెలియనగును. షాజహానున కేనుగుల పోరాటమనిన నెంతోయిష్టము. ఒకనాడు యమునా నదియొడ్డున నాగ్రాకోట కెదుట ది. 28 మే 1633 సంవత్సరములో యేనుగుల పోట్లాట జరుగుచుండెను. జనులెల్లరు నిసుకవైచిన రాలకుండున ట్లావినోదమును తిలకించుచుండిరి. షాజహాను పాదుషా నలుగురు కొమరులును రంగస్థలమునందలి లోపలి యావరణమునం దుండి యా గజయుద్ధమును తిలకించుచుండిరి. గెలిచిన యేనుగు చాల మదించి యున్నందున ఔరంగజేబుమీదికి పరుగెత్తి వచ్చుచుండెను. ఔరంగజేబు సమీపమున నున్న యాతని సోదరులు మువ్వురు బ్రతికియున్న బలుసాకైన దిని బ్రతుకవచ్చునని యెంచి యా మదవారణమును గాంచి భీతచిత్తులై కాలికి బుద్ధిచెప్పి పారిపోయిరి. యువకుడగు ఔరంగజేబు, సుకుమారాకారుడగు ఔరంగజేబు, కాలాగ్నివలె చెలరేగి తనపైబడనున్న యా మత్తగజమును గాంచి యించుకైన చలింపలేదు. ఒక్కయడుగైన వెనుకంజ వైవలేదు. నిర్భయముగ తన యశ్వముపై గూరుచుండి యా రాకొమరుడు నిర్వక్రపరాక్రమమున దనపై బడనున్న యాదంతిని తనవాడియైనబల్లెమున నొక్కపోటు పొడిచెను. ఆ పోటువలన నా యేనుగునకు రిమ్మతెగులెత్తి యౌరంగజేబు గుఱ్ఱమును తొండముతోడ జుట్టి గిరగిర ద్రిప్పి యావల పారవైచెను. ధైర్యవంతుడైన యా రాజసుతు డొక్కయదటున తన వారువము నుండి భూమిపైకి లంఘించి ప్రాణోపద్రవకరమగు నా మహాపాయమునుండి తప్పించుకొనెను. అంతతోనైన నా ధైర్యహిమాచలు డూరకుండక మరల నాదంతితో బోరగడంగెను. ఇంతలో సాయుధులగు భటు లుర్వీధవకుమారుని రక్షణార్థ మరుదెంచిన కతంబున నా యేనుగు పారిపోయెను. ఔరంగజేబుయొక్క పరాక్రమమును గాంచిన ప్రజలు జయజయనినాదంబుల నొనరించిరి. షాజహాను కుమారుని జూచి మెచ్చుకొని యతనియెత్తు బంగారు నాణెముల నతనికి బహుమతిగా నొసంగెను. 13 తేది డిసెంబరు 1634 సంవత్సరములో ఔరంగజేబుకు పదునారు వత్సరముల ప్రాయమున్నపుడు పాదుషా సైన్యములో పదివేల గుఱ్ఱపుదళమున కధిపతిగా నియమించిరి. ఔ

రంగజేబా సంవత్సరముననే విక్రమజిత్తనువాని పైకి దాడివెడలి వానిని జయించెను. 14వ తేది జూలై, 1636 సంవత్సరము మొదలు 28 మే, 1644 సంవత్సరము వరకు ఔరంగజేబును దక్కను దేశమునకు ప్రతినిధిగా చక్రవర్తి నియమించెను. దక్కను రాజప్రతినిధియగు నౌరంగజేబు రాకొమారుడు తన ముఖ్యపట్టణ మగు ఔరంగాబాదునకు జనుచు త్రోవలో బరంపురం గవర్నరగు సయుఫ్‌ఖాను యింటికేగెను. ఇతడు ఔరంగజేబునకు మేనత్త మొగుడు. మేనత్తపేరు సాలెహాఖాను బేగం. అతడు మేనత్తను చూడగోరి బరంపురమున నాగెను. మేనత్త గృహమే గనుక నతడు జనానాలోనికి ముందుగా కబురు పంపించకుండగనే లోపల ప్రవేశించెను. జనానావారు యప్పుడుద్యానవన వినోదములతో కాలక్షేప మొనరించుచుండిరి. హీరాబాయి యను నొకసుందరయువతీ వతంసము పండ్లభారముతో వంగిన యొక మామిడివృక్షమును తన కరపల్లవములతో వంచిపట్టుకొని, పంచమస్వనమున, మధురరుతములతో, వినువారలకెల్లహాయిజనింప, యొడలు గగుర్పాటుచెంద నొకచక్కనిపాటను, విపంచీ స్వరముకన్న మధురమైన స్వరముతో పాడుచుండెను. ఔరంగజేబా పూర్ణశశాంక వదనను గాంచినతోడనే మోహపరవశుడై మూర్ఛనొందెను. రాకొమరుడు మూర్ఛాగతుడైనంతనే మేనత్త భయకంపితురాలై పరుగెత్తుకొని వచ్చి యతనిని లోనికి దీసికొనివెళ్లి సమస్తోపచారముల జేయ దొడంగెను. వైద్యుని కొరకు కబురంపిరి. నాల్గుగడియల కౌరంగజేబునకు మరల స్పృహ వచ్చెను. "నాయనా! ఇది యేమిరోగము? ఇదివర కెప్పుడైన వచ్చినదా?" యని మేనత్తయడుగ నాతడు మాటాడక యూరకుండెను. చాల సేపు మేనత్త ప్రార్థించినమీదట ఔరంగజేబు మేనత్తతోనిట్లనెను. "అత్తా! నీతో చెప్పుట వలన నేమిప్రయోజనము? నీవేమి యార్చెడి దానవా? తీర్చెడి దానవా?" యన నామె యిట్లనెను. "నీ కోరిక దీర్చుట కన్న మాకేమి కావలయును."

అప్పుడు ఔరంగజేబు తాను హీరాబాయిని మోహించిన సంగతి తెల్పెను. మేనత్త వెళ్లి భర్త కాసంగతి నెఱుక పరచెను. ఔరంగజేబు జనానాయందలి ఛత్రబాయిని తన కొసంగినయెడల హీరాబాయి నిత్తునని యతడు జవాబు పంపెను. ఔరంగజే బట్టులే యొసంగి హీరాబాయిని యథావిధిగ పరిణయమాడి జైనబాడిబేగం అని నామకరణం బొనర్చి తనతో గూడ గొంపోయెను. కాని పాపము! నడియావనమున హీరాబాయి పరలోకగతురాలయ్యెను. కొంతకాలము వరకు ఔరంగజేబునకు హీరాబాయి యందలి ప్రేమాతిశయమున మతిపోయి నట్లుండెడి వాడు. అతడు కొంతకాలము వరకు ఫకీరు వలె నివసించుచుండెను. హీరాబాయియే బ్రతికి యుండి ఔరంగజేబు చక్రవర్తిపద మధిష్ఠించిన పిమ్మట హిందూరాజ్య చక్రవర్తినియై యుండినయెడల, ఔరంగజేబు చరిత్ర మరియొక దారి ద్రొక్కియుండెడిది.

కాకమ్మా!

శ్రీమతి న్యా. వేం. విజయలక్ష్మమ్మ గారు

సకలజీవాంతరాత్ముఁడై సర్వలోక-ములకు భర్తయై లోకైకమూర్తియైన
యాదిదేవుఁడే దాని నాహారముగ నొ-సంగెఁ గాకమా, నీకది చాలదొక్కొ!

వలసినది తిని, నీయిచ్ఛవచ్చినట్లు విమలతరమైన యాకాశవీథియందు
హాయిగాఁ బగలెల్ల విహారలీలఁ-దేలి కాకమా, గూట నిద్రింపలేవె?

ఎల్లయిండ్లలోఁ దూరి, యందెవ్వరేమి-సేయుచుందురో, యేమున్నదో యటంచుఁ
జూడ నీకేమివచ్చెనో క్షుద్రజాతి-కాకమా, నీకుఁ జీవాట్లుకాకయున్నె?

ఏలయఱచెద వూఱక చాలునింక-నెదుటివారల యుబుసు లవేల నీకు?
నీబ్రతుకుతీరుఁ గన్గొననేర వకట! గ్రుడ్డికాకమ, నిన్నెవ్వ రడ్డువారు?

చెట్టుపైనున్న యఱగంటసేపు నీదు-టెక్కలను సవరించి బల్ టిక్కుమీఱఁ
జూపుచుందువు నీవగు సొబగులెల్ల; నెఱుఁగుదుము, కాకమా, యేల విఱుగఁబడెదు?

వీథిలో రాలు నెంగిలివిస్తరాకు-మెతుకు లేఱికొనుచుఁ దినుబ్రతుకు నీది;
నీ యునికితీరు తెలిసికోనేర వకట! చెడుగు గాకమ, నీకేల సిగ్గులేదు?

పక్షు లున్నవికా, బహువృక్షతతుల, నెచటనున్నవో, యెట్టివో, యెఱుకపడవు;
కావుకావని గడపల దేవులాడ-నీకు నేటికిఁ గాకమా, నీతిమాలి?

అతుల ఋతురాజమగు వసంతాగమమునఁ-గోయనుచు మావికొమ్మపైఁ గూరుచుండి
హాయిగాఁ బల్లవంబుల నారగించు-కోకిలం బేమిచేసెనో కూళకాకి?

చెంగుచెంగున నెగురు నీ రంగునడలు-ముఱువుబెఱయఁగఁ ద్రిప్పు నీమోముసొంపు
వలపుసొలపులఁ దెలుపు చూపులబెడంగుఁ-గాంచితిమి కాకమా, బుద్ధిగను మిఁకైన.

సముద్రగుప్తశాసనము-కళింగచరిత్రము

బుఱ్ఱా శేషగిరిరావుగారు (ఆంధ్రభారతి తీర్థప్రధాని)

[వెనుకటి సంచిక తరువాయి]

౨

వేంగీ - పిష్ఠపురములు

సముద్రగుప్తుని దాక్షిణాత్య దిగ్విజయముల లో నల్లాబాదు శాసనములో వేంగీ పిష్ఠపురముల రాజ్యాధిపతులు పేర్కొనబడి యున్నారు. "కాంచేయక", "కైరాలక" రాజుల వలెనే వీరును గోదావరిమండలములో ప్రసిద్ధిగాంచిన వైంగేయక పైష్ఠపురకులని ఫ్లీటు పండితుల యాశయము ప్రకారము పలువురు సిద్ధాంతపరచుకొని యున్నారు గాని గ్రామనామములను బట్టి యీ వేంగీ పిష్ఠపుర రాజ్యములును కళింగాంతర్భాగము లనియే యూహింప నవకాశము కలిగి డుబ్రొయీలు పండితుల వాదమును బలపరచుచున్నది.

గంజాం మండలములో—

కూదలతాలూకాలో పిఠాపురం

పర్లాకిమిడి ఏజన్సీలో పిష్ఠపురం

గ్రామములు ఇంచుమించుగా మన్యప్రాంతములలో కనబడి పల్లపుతాలూకాలలో కనబడకుండుటచే పిష్ఠపురీదేవి యనుశక్తి నారాధించిన బౌద్ధరాజులు తొలుత నీప్రాంతములలో రాజ్యాధిపతులైయుండి గుప్తసామ్రాజ్యవిస్తరణానంతరము దక్షిణముగాపోయి గోదావరిజిల్లాలో పిఠాపురమను నొకయూస్థానమును తమ పూర్వరాజ్యస్థానముపేర కట్టుకొని రాజ్య మేర్పరచుకొని యుందురనుట సమంజసమై యున్నది. మన్యప్రాంతముల నుండి పల్లపునాడులకు ప్రజలు వలసబోవుట ప్రజావిస్తరణములకు సామాన్య మగు ధర్మమై యున్నది.

ఇక వేంగినిగూర్చిన సమన్వయము :

గంజాంమండలం ఇచ్ఛాపురం తాలూకాలో వేంగిసాయి

సోంపేట ఏజన్సీలో వేంగాసాయి

అను గ్రామము లీమండలములో వేంగీరాజ్యపు జాడలు చూపుచున్నవి. మరియొక చిత్రము. గోదావరి మండలములోని వేంగీరాజ్యము చాళుక్యుల పాల బడుటకు పూర్వము చాలా కాలము సాలంకాయనుల యేలుబడిలో నుండినట్లు కీ. శే. శ్రీ కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావు పంతులుగారు ప్రచురించిన సాలంకాయన శాసనములవల్ల తేలినదిగదా. ఈ సాలంకాయనులజాడ

గంజాం మండలములో

రామగిరి ఏజన్సీలో-సాలింకోయి

అను గ్రామనామము సూచించుచున్నది. వీటిని బట్టికూడా వేంగీరాజ్య మొకటి సముద్రగుప్తుని కాలములో కళింగములోని మన్నెరాజ్యమై

యుండుననుట స్ఫురింప జేయుచున్నది. ఇంకొక విశేషము అల్లాహాబాదు శాసనములో "కౌస్థలపురక ధనంజయ" యని మరియొక దాక్షిణాత్య భూపతి నిర్వచనము గలదు. ఫ్లీటు పండితులు దీనిని "Dhananjaya of Kusthalapura" అని యనువదించిరి. ఇది "కుస్థల"గాని "కోస్థల" గాని కావచ్చును. ఇట్లు "కుస్థలపుర మని" తేల్చినను ఇది యెచ్చటిదో ఫ్లీటుపండితులు తేల్పలేదు. ఇతరులును తేల్పలేదు. కళింగమందలి గ్రామనామములలో వెతుకగా

గంజాంమండలము-బరంపురంతాలూకాలో కోస్థిపట్టు
విశాఖపట్టణ మండలం - నవరంగపురం ఏజన్సీలో కోస్థిలిగుడ

అను గ్రామములు మాత్రము కనబడుచున్నవి. వీటిలో కోస్థిలి-గుడ అను గ్రామ నామములోని మొదటిభాగము కోస్థల నివాసులచే నేర్పరుప బడిన వలసను స్ఫురింపజేయుచున్నది ఈ నవరంగపురము, జయపురము రాజ్యములో బస్తరు మన్యరాజ్యము నంటియుండుటచేత నీ కోస్థలరాజ్యము వన్యరాజ్యమై సముద్ర గుప్తునికాలమునకు ధనంజయుడను నృపాలుని యేలుబడిలో నుండియుండును. ఈయంశములు శాసనపరిశోధకుల విమర్శకై ప్రచురించితిని.

కళింగాంధ్రక్షత్రియులు

సముద్రగుప్తుని అల్లాహాబాదుశాసనములో

"ఉద్వేలోదిత బాహువీర్యరభసా
దేకేన యేనక్షణా
దున్మీల్యాచ్యుతనాగసేనగ
....
దండైర్గ్రాహయతైవకోటకులజం
పుష్పాహ్వయేక్రీడతా
సూర్యేనే————————
తట————"

అని యున్నది. దీనిలో వట్రిగీతలుగల భాగము అరిగిపోయినది. దీనినిబట్టి ఫ్లీటుపండితులు సముద్రగుప్తు డొక నదీతటముననున్న పుష్ప పురమున కోటవంశజులను రాజుల నోడించి యా పట్టణమును రాజధానిగా చేసుకొనెనని యూహించిరి. కాని యీ సమన్వయము కోట వంశజు లెవరో తేలినగాని స్థిరపడనేర దనియు వ్రాసిరి. పుష్పపుర మేదియని కొంత చర్చచేసి రెం డభిప్రాయములను తేల్చిరి. "పుష్పపుర", "పుష్పపురీ", "కుసుమపుర"యనునవిపూర్వము పాటలీపుత్రము, ప్రస్తుతము పాట్నాయనునగర మునకు నామాంతరము లనియు, యువాన్ త్సాంగు గ్రంథములో నీనగరము కుసుమ పుర మనియు, పాటలీపుత్ర మనియు గూడ పేర్కొనబడిన దనియు, అయినను పాటలీ పుత్రమునకు పుష్పపురమను నామ మతి ప్రాచీనకాలములో నింతవర కీశాసనభాగము లోనే కనిపించుచున్న దనియు, నీకారణ ములచే సముద్రగుప్తుని రాజధాని పాటలీ పుత్రమని నిర్ణయింపదగు ననియు ఫ్లీటుపండి తుల యూహ. కాని ఇది స్థిరపరచుటలో గణ నీయము లగు నంశములు ఫ్లీటుపండితు లుదాహరించి యున్నారు.

(1) స్కందగుప్తుని కాలమువరకు ఈ వంశమువారి శాసనములు పాటలీపుత్ర ప్రాంతమున నెచ్చటను కనబడలేదు.

(2) రెండవ చంద్రగుప్తుని శాసనములలో నీ పాటలీపుత్ర ముదాహరింపబడినను ఇది కనబడు రెండుచోట్లను దీనిని చంద్రగుప్తునితో కలుపుటకుగాని ఇది యాతని రాజధానిగా సమన్వయించుటకుగాని వీలు లేదు.

(3) యువాన్ త్సాంగు గ్రంథములోనే పుష్పపురమను పదము పర్యాయముగా చెప్పదగిన వేరొక కుసుమపురము చెప్పబడియున్నది. దీనికిని పాటలీపుత్రమునకును చాలా దూరము. అది కాన్యకుబ్జరాజ్యముయొక్క పూర్వ రాజధానిగా నీ చీనాయాత్రికు డూహించి వర్ణించి యున్నాడు. ఇచ్చటగాని, ఈ ప్రాంతమందుగాని కుసుమపురమను రాజధాని యుండుట యీవంశపు పూర్వశాసనములు చాలావరకు దొరకిన స్థలములతో సమన్వయపడుచున్నది.

కౌశాంబిలో గాని, అల్లాహాబాదులో గాని సముద్రగుప్త చక్రవర్తి ప్రశస్తిస్తంభ ముండుటతోగూడ నిది సమన్వయించును. ఇట్టియంశములనుబట్టి సముద్రగుప్త చక్రవర్తి రాజధానియైన పుష్పపుర లేక, కుసుమపుర మనునది పాటలీపుత్రమే యని ఫ్లీటుదొరగారు సిద్ధాంతము చేయలేదనియే మనము గ్రహించవలెను. కాని పలువురు చారిత్రకు లిది సిద్ధాంతమే యని యనుకొనుచున్నారు. ఎట్లయినను ఈ పుష్ప (కుసుమ)పురమునకు కోటవంశపురాజులకును సంబంధము కలదనియు నది విడినగాని యిదమిత్థమని సిద్ధాంతము చేయుజాల మనియు ఫ్లీటుపండితులే యంగీకరించి యుండిరి.

ఈ పత్రికయందలి సూచనలు గ్రాహ్యములగుట కీసముద్రగుప్త శాసనమును గూర్చిన విమర్శాపూర్వోత్తర మింతవరకు సంగ్రహముగా దెలుపవలసివచ్చినది. ఇక ప్రస్తుత తర్కము ననుసరింతును.

కళింగమందును ఆంధ్రమందును చిరకాలముగా నివాసము లేర్పరచుకొని యుండిన సూర్యచంద్రవంశజు లగు క్షత్రియులలో నొక గాథ నేటికిని చెప్పుకొందురు. శా.శ.514 నకు పూర్వ ముత్తరాపథమునుండి కోట, వర్నాట, కాశతి, పరిచ్ఛేదులను నాలుగువంశములవారు నాలుగు వివిధగోత్రములవారు (వసిష్ఠ, కౌండిన్య, కాశ్యప, ధనంజయ,) రాజ్యార్థులయి దక్షిణాపథమునకు వచ్చినట్లును పరిచ్ఛేది వంశజులు, వసిష్ఠగోత్రులు వారికి నాయకులై చతుర్గోత్రవందనీయులై పూసపాటివా రను పేర బరగినట్లును కళింగాంధ్రమండలములందు వీరు రాజ్యము లేర్పరచుకొనినట్లును ఈ పూర్వోత్తరపుగాథ ప్రబలముగా నున్నది. ప్రస్తుత శాసనమున గలయట్లు కోటవంశ్యులు సముద్రగుప్తునిచే నుత్తరాపథమున పరాజితులై రాజ్యము గోల్పోయి యుండినయెడల వారును, వారి మిత్రబాంధవులును దక్షిణాపథమునకు రాజ్యములు కొట్టుకొన వచ్చియుందు

రని నమ్ముటలో విపరీత మేమియును లేదు. అమరావతిలో రాజ్యముచేసిన కోటవంశము వా రాంధ్రక్షత్రియులలో చాలా కుటుంబ ములకు నసలు కోవమైయున్నారు. వీరు తప్ప ఉత్తరదక్షిణాపథములలో వేరొకకోటవంశము వారు కనబడరు. కాగా నీ ఆంధ్రకోటవంశము వారే సముద్రగుప్తశాసనములోని వారని నా నిర్వచనము. ఇది సరికాదనుటకు కారణములు విమర్శకులు దెల్పుదురుగాక!

ఇక నీకోటవంశమువారి కాది నుత్తరా పథమున పుష్ప (లేక కుసుమ) పురము రాజ ధానిగా నుండినయెడల నాపేరిట వారి సంతతి వారు కళింగాంధ్రములలో నేర్పరచుకొని యుందురనుట సమంజసముగదా! ఇట్లు వీ రేర్పరచుకొనియుండినట్లు కళింగమందలి గ్రామ నామములలో నిదర్శనములు కానవచ్చు చున్నవి. ఎట్లనగా—

గంజాంజిల్లా—

ఛత్రపురంతాలూకా, కుసుమపూరు.

బరంపురం తా. కుసుమి, కుసుమపురం.

విశాఖపట్ణంజిల్లా—

బొబ్బిలితాలూకా, కుసుమూరు.

బిస్సంకటకం ఏజన్సీ, కుసుమగుడి, కుసుమపదర.

జయపురం ఏజన్సీ, కుసుమగూడ, కుసుమపుట్టి.

కొరాపుట్టి ఏజన్సీ, కుసుమగూడ, కుసుమపదర, [కుసుమపుట్టి.

నవరంగపురం ఏజన్సీ, కుసుమబందు, కుసుమపల్లి.

పాడ్వా ఏజన్సీ, కుసుమగరువు, కుసుమపుట్టు, కుసుమ వలస, కుసుమపద్ర, కుసుమగుడ.

పొట్టంగి ఏజన్సీ, కుసుమ.

రాయిగడా ఏజన్సీ, కుసుమఖాటీ, కుసుమెల్ల.

ఈ గ్రామనామములను బట్టి కళింగ మం దలి తొలుతటి కోటవంశపు వలసలును, రాజ్య మును కళింగమన్యములం దేర్పడియుండినట్లును అటనుండి వారు కాలక్రమేణ దక్షిణాపథమం దు కృష్ణానదీతీరమున నమరావతికి రాజ్య స్థానము మార్చుకొన్నట్లును తోచును.

ఇట్టి పరిచ్ఛేదులలో ప్రసిద్ధిగాంచినవారి వంశము పూసపాటివారు. వీరి యింటిపేరుకు పూసాష్వాకనియు పూసపాటియనియు నామాం తరములు సాహిత్యగ్రంథములలోను, చాటు పద్యములలోను కనబడుచున్నవి. దీనికి సూర్య వంశమని కొందరు నిర్వచనము చెప్పుదురు. కృష్ణజిల్లాలో పూస-పాడు గ్రామములో పూస-అనుదానికి నిర్వచనము సుగమము కాదు. ఇది పూస్-బాడి అను ప్రాకృత మని యు, నిది "పుష్పవాటి" అనగా పుష్పపురము నకు పర్యాయపదన మనియు నా సమన్వయ ము. ఇది సరియైనచో పరిచ్ఛేదులు పుష్ప పురమునుండి తొలుతవచ్చిన క్షత్రియులలో నొకశాఖయని తేలును. కోటవర్ణాటకాకతి పరిచ్ఛేదులు తొలుత పుష్పపురము నుండి దక్షిణమునకు వచ్చిన గాథలో కొంత నిజ ముండినట్లు తేలును. పూసపాడు కట్టుటచే పరిచ్ఛేదులకు పూస పాటివారను పేరు వచ్చి నట్లు వసిష్ఠగోత్ర క్షత్రియులను గూర్చిన సీన మాలికలో నిట్లున్నది:

"అతని తనూజు డాతతబలోన్నతుడు మా
ధవవర్మనృపతి ముత్తాతజోలి
జనకునాజ్ఞను సప్తశతి సాంగముగ రామ
దేశికుచే నుపదేశమొంది
కనకదుర్గాకటాక్ష ప్రాప్తవిభవుడై
మళియసింగనిజోర్ద్రమంద జేసి
చాబళహస్తమల్ల బలాధిపుని రక్త
ధారచే పరదేవతను భజించి
వసుదిగింద్రియ శకవత్సరంబుల జయ
వాటికాదుర్గ వైభవము గాంచి
గగనవాణీవాక్య గౌరవంబున పూస
పాటిభూమిని పురీవరము గట్టి
వాసిగాంచుట పూసపాటివారను యింటి
పేరుగాంచిరి రాచపెద్దరికము."

ఈ సీసమాలిక శా. శ. 1406 సం. అనగా క్రీ. శ. 1484 ప్రాంతమందు రాజమార్తాండ శ్రీ పూసపాటి తమ్మిరాజ (సుత) రాచిరాజుగారిచే చెప్పబడినది ఇందలి లెక్క ప్రకారము పరిచ్ఛేదవంశములో సుప్రసిద్ధులై కనకదుర్గా వరప్రసాదులైన మాధవవర్మ మహీపతి పూసపాడను పురీవరమును శా. శ. 548 అనగా క్రీ. శ. 626 (A.D.) యందు నిర్మించినట్లు తేలును—

కాని క్రీ. శ. రమారమి 1640 ప్రాంతమందు శ్రీమన్మహామండలేశ్వర మహీమండల రాయ మన్నెసుల్తాను శ్రీపూసపాటి తమ్మభూపాల విరచితమైన "శ్రీకృష్ణవిజయ" కావ్యమందు మాధవవర్మ నృపతి బెజవాడ రాజధానిగా రాజ్యమేలినట్లును, నిడదవోలు చెంత నొక గొప్పదుర్గము కట్టినట్లును మాత్రము కలదు. వీరి కాలమున కంతకుపూర్వగాథలు విస్మృతములై యుండనోపును. కాగా మాధవవర్మనృపతి నిర్మించిన పూసపా డాతని పూర్వులు కళింగమందు నిర్మించిన "పూస్ బాడి" లేక "పుష్పవాటి" పురవరమునకు జ్ఞాపకార్థము కావలెను. ఈతడు తననాడు కళింగమును తిరిగి జయించినట్లు సాహిత్యగ్రంథాధారము గలదు. శ్రీకృష్ణవిజయములో కూడా—

గీ. "అట్టి బలములు తన వెంట నంటికొలువ
బూర్వవైరుల నందర బుడమి గలిపి
ధరణియేలె నేకాతపత్రంబుగాగ
వైభవోన్నతి మాధవవర్మనృపతి"

అని యున్నది.

అప్పటి పూస్ బాడి లేక పుష్పవాటి రాజ్యము జాడలు చూపు గ్రామములు నేటికిని కళింగమందు కలవు. "కోటవంశమువారు కుసుమపుర మనుమ గ్రామములు కట్టుకొన్నట్లే పరిచ్ఛేదులు పుష్పవాటి, పూస్ బాడి, పూసపాడు అను వాసస్థానములు తమ పూర్వస్థానము జ్ఞాపకార్థ మీప్రాంతములలో కట్టుకొనియుందు రనుటలోను విపరీత మేమియు లేదు. ఈ గ్రామనామము లిట్లున్నవి:

గంజాం—

రామగిరి ఏజన్సీ, పూస్-పంగ.

విశాఖపట్టం—

రాయగడా ఏజన్సీ, పూసబాడు.

పార్వతీపురం ఏజన్సీ, పూసబాడి, పూసనంది.
మల్కనగిరి ఏజన్సీ, పూసపల్లి, పూసగూడెం.
జయపురం ఏజన్సీ, పూస-పురీ, పూసపురాగిగుడ.
బిస్సంకటక ఏజన్సీ, పుస్సా-గుడ.

వీటిలో జయపురం ఏజన్సీలో గల పూస-పురీ, ఇతరత్ర గల పూస-బాటి గ్రామములున్నూ ప్రాచీనతమ కళింగ పూసపాటి రాజ్యమును కోటవంశమువారి రాజ్యమును బోలిన మన్నెరాజ్యముగా నిరూపించనై యున్నది. ఇట్లు సముద్రగుప్త శాసనములోని కోటవంశ, పుష్ప పురముల తర్కము కళింగ చరిత్రను కొంత విశదీయుట కాధారపడు చున్నది.

ఆంధ్ర భారతి

యోగానందకవి గారు

శ్రీలి నా యిర్వదియేండ్లప్రాయమున నీతోరంపుఁ బ్రేమామృతం
బోలుకం బల్కులు పైకిఁ జిల్కి తెటులట్లో యమ్మరో, త్వత్కృపా
కలనాపాంగతరంగపాత్రుఁడ నిటం గానమ్మ, కైకొమ్మ యు
త్కలిక నృత్యవితాంతరంగ నతి యాంధ్రశ్రీరతీ భారతీ!

నరసె శీర్షము శ్మశ్రుజాలము భవన్నాట్యాంతరంగంబునం
దురుబుద్ధి న్నడయాడఁ జాలుదునె భావోద్రేకరంగత్తరం
గరమాలింగిత మానసుండనయినం గ్రమాంగి, నేనిప్డు రా
మరమారామనితాంతసంస్మరణ సమ్యగ్గామి నో భారతీ!

నినుఁ జేపట్టినదిట్ట బ్రహ్మ త్రిజగన్నిర్ణేత సత్రాత ము
జ్జనకుండుం జనకుండు భూజనులకున్ సర్గప్రజాశ్రేష్ఠుఁడున్
దెనుమిన్కుల్ గనినట్టి ప్రోడయుఁగదా పెక్కుల వాక్కుల్ జగ
జ్జనయిత్రీ, మొదలోటు నీకు విలసత్సంపద్వతీ, భారతీ!

కవితావృద్ధుల వాతెఱ న్నిలుచుచోఁ గల్యాణసంపన్నవా
దవని న్నీకుఁ గొఱంత యింతయును రా దాత్మేప్సితాలంకృతుల్
చవిగాఁ గోరిన యన్నియు న్నిరుపమాసక్తి న్నుధోక్తిం దను
చ్ఛవి నిండార నిడంగలారు సుమనస్సంతాను లో భారతీ!

ప్రాచీనాంధ్ర శాసనములు

వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

౧

ఇంచుమించు రెండువేలేండ్ల క్రిందటి తెనుఁగు

భట్టిప్రోలు, అమరావతి, గంటసాల, జగ్గయ్యపేట మొదలగు స్థలములందలి బౌద్ధస్తూపముల నిర్మాణవిధానములను, అక్కడి శాసనములను, నే నీనడుమఁ బరిశోధించుచుంటిని. మధ్యాంధ్రదేశముననున్న యాస్తూపములలోని శాసనాదులందు, ఆంధ్రభాషకు, ఆంధ్రదేశమునకు సంబంధించిన యపూర్వవిషయము లేమేని యగపడునేమోయని నాయాశ. భట్టిప్రోలిస్తూపము క్రీ. పూర్వము ఇంచుమించుగా మున్నూ ఱేండ్లకింకను మునుపటిదనియు, అమరావతీస్తూపము క్రీ. పూర్వ మిన్నూ ఱేండ్లకు నిర్మితమై క్రీ.తర్వాత నిన్నూ ఱేండ్లదాఁకఁ బెంపొందింపఁబడుచు వచ్చినదనియు శాసనలిపి రీతులనుబట్టి, యితరసాధనములనుబట్టి చరిత్రపరిశోధకు లూహించుచున్నారు.

పైస్తూపములు పడఁగొట్టఁబడి పాడయి యుండుటచే ననేకశాసనములు శిథిలములై విఱిగి వేర్వాసిపోయినవి. ఆయాశాసనముల స్థానములను వెనుకముందులను, వానికి సంబంధించిన శిల్పచిత్రములను సర్వత్ర స్పష్టముగా గుర్తింపఁ గుదురకున్నది.

1905, 1906 సంవత్సరములలో అమరావతీ స్తూపపుదిబ్బలను దొరతనమువారు మూఁడవతూరి త్రవ్వించిరి. అందుదొరకిన శిల్పచిత్రశాసనాదులను మద్రాసు మ్యూజియమునకుఁ గొనివచ్చిరి. అందు గొన్నిటి నీనడుమనే మ్యూజియము నధికారులు ప్రదర్శనార్హములుగా బయల్పఱిచిరి. స్థలము చాలకపోవుటచే కొన్ని యింకను భూగృహమున గుప్తములై యున్నవి కాని వానిలోని శాసనములను 1920 సం॥ ఎపిగ్రాఫియా ఇండికాలో రమాప్రసాద చందాగారు రా. బ. హెచ్. కృష్ణశాస్త్రిగారిసోడ్పాటున ప్రతిబింబములతో సవ్యాఖ్యానముగాఁ బ్రకటించిరి. ఆ శాసనములలోని కెల్ల నాకు ముఖ్యముగా ముచ్చట గొల్పినది మూఁడక్షరములు గల యీ క్రిందిశాసనము.

ఈ శాసనము ఒకగొప్ప నిలువుఱాతి బండమీఁదనున్నది. దాని నిలువుకొలత 3-అడుగులు. అడ్డకొలత 26 అంగుళములు, చిక్కదనము 11 అంగుళములు. ఈ శాసనమునకు వెనుకగాని,ముందుగాని,క్రిందఁగాని,మీఁదఁగాని యింక నక్షరములు లేవు. ఈశాసనము ఱాతి నడుమ నుండుటచే వెనుకఁగాని, ముందుగాని యక్షరములుగల ఱాతితో సంధిగలదేమో దానిఁబట్టి చేరవలసినయక్షరము లుండునేమో యని యనుమానించుట కవకాశము లేదు. ఈఱాతిభా పైగము గొప్పశిల్పచిత్రము గలదగా

శాసనము

ఇది మద్రాసుగవర్న్మెంటు మ్యూజియము భూగర్భగృహమున నున్నది. నాకోరికపై అక్కడి ఆర్కియాలాజికల్ అసిస్టెంటు రామచంద్రశాస్త్రిగారు దాని ప్రతిబింబమునంపియిచ్చిరి. దానిఁబట్టి యీ దిమ్మ చేయఁబడినది.

ఇది తెలుఁగు ప్రత్యయాంతమయిన తత్సమపదమని నా తలఁపు నాగబు = అనఁగా నాగంబు, పాము, అని యర్థము. విఱుగఁగొట్టఁబడిన మీఁద దిక్కింప చిత్రము గొప్ప సర్పమై యుండును. మహాస్తరములయిన పడగలతో నతిసుందరములయిన సర్పచిత్రములు అమరావతీస్తూపమునఁ బెక్కులు గలవు.

నుండవలెను. అది విఱుగఁగొట్టఁబడినది. అవిఱుఁగఁ గొట్టఁబడిన శిల్పచిత్రమేదో యిప్పుడున్న జాతినిబట్టి గుర్తింపఁ గుదురదు.

జాతిమీఁది యక్షరము లివి:—

"నా గ బు"

ఈ యక్షరము లించుమించు క్రీ. శ. 2 శతాబ్దినాఁటి బ్రాహ్మి లిపి యక్షరములు. పై శాసనమును బ్రకటించిన రమాప్రసాద చందాగారు దీనినిఇంగ్లీషులిపిలో "Naga-bu" అని ప్రకటించిరి. వారు 'నాగ' వేఱుపదముగాను, 'బు' వేఱు పదముగాను, 'నాగబు' సమస్తపదముగాను దలఁచి యట్లువ్రాసిరి. దానిని వారు శిల్పకారునిపేరు గావచ్చు ననిరి. అది పాలీభాషాపదమనియే వారు తలఁచియుందురు. నేను జూచినంతలో పాలిభాషలో నిట్టిపదము కానరాలేదు.

ఈ శాసనపు లిపిరీతినిబట్టి, అమరావతీ స్తూపనిర్మాణమును గూర్చి యిప్పటివఱకు వెలసిన యూహలనుబట్టి, చూడఁగా, నీశాసనము, క్రీ. శ. రెండవ శతాబ్దికిఁ దర్వాతిదిగా నేరదు.

పయిశాసనపదము "నాగబు" తెలుఁగుపదమను నాతలఁపు సర్వాంగీకృతమయి, నిరాక్షేపమయి నెగడెనేని, క్రీ. శర్వాక రెండు శతాబ్దులనాఁటికి, సంస్కృతపదములు తెలుఁగు ప్రత్యయములతో తెలుఁగున వ్యవహరింపఁబడుచుండెననియు, తెలుఁగుభాష స్వతంత్ర వ్యవహారములకు, లిపికి అలవడెననియు, ప్రథ

మావిభక్తి ప్రత్యయరూపము 'బు' కూడ అప్పటికే వెలసెననియు నిరూపిత మగును. 'ఎడ్డ' అను పదమునకు ద్విత్వశైథిల్య, తదభావ, పూర్వహల్లోప, పరహల్లోపములచే, ఎడ్డ (ద్విత్వశైథిల్యము 'శ్రీరామేశ కవీశ్వ రాదు లెడ్డని శ్రీపాదముల్, చూ. కుమా. నన్నిచోడ) ఎడ్డ (శైథిల్యాభావము) ఎడ (పూర్వహల్లోపము) ఎడ (పరహల్లోపము) అను రూపము లేర్పడినట్లుగా, నాగమ్బు అను పదముకూడ నాగమ్బు (శైథిల్యము, కొట్టమ్బు లడ్డుఅడ్డుగొని చూ. అద్దంకిశాసనము) నాగమ్బు (శైథిల్యాభావము.) నాగబు (పూర్వహల్లోపము) నాగము (పరహల్లోపము) అను రూపములఁ బొందెను. (అఱవమున శునాంబు, కొంబు, ఒడంబు ఇత్యాది శబ్దముల పోలికను అమహచ్ఛబ్దములకు 'ంబు' ప్రథమావిభక్తి ప్రత్యయముగాఁ దొలుత నుండెను. 'నాగమ్బు' రూపము చాలఁ దర్వాతికాలమున వెలసినది. దీనిఁగూర్చి హెచ్చు చర్చించుట కిది చోటు గాదు

నన్నయనాఁటినుండి మనకు ఆంధ్రపద్య గ్రంథములు దొరకుచున్నవి. శాసనములం దంతకుఁ బూర్వకాలమున నొక్కపద్యమేని, యొక్కపద్యపాదమేని దొరకినను భాషాచరిత్రపరిశీలనమున కది యత్యంతోపకారకమే. 9, 10 శతాబ్దులనాఁటి పట్టివిప్పటికిం గొన్ని దొరకియున్నవి. మఱియు నింతవఱకు క్రీ. 8, 9 శతాబ్దుల నాఁటివి తెలుఁగువచన శాసనములును గొన్ని దొరకియున్నవి. అట్టి శాసనములంత కింకను బూర్వకాలపువి దొరకెనేని యవి యనర్ఘరత్నములే యనఁదగునుగదా! అందును రెండువేల యేండ్లనాఁటిదగు నమరావతీస్తూపమున నట్టిది దొరకెనేని యింకఁ జెప్పెడి దేమి? అక్కడ తెలుఁగుభాషయొక్క యక్షరమాత్రము దొరకినను నది లక్షరూపాయలు దొరకినట్లు మురియఁదగినదే.

౨

లక్ష్మీపురపు శిలాశాసనము

శాసనోపలబ్ధి

ఈశిలాశాసనము కృష్ణాజిల్లా దివితాలూకా లక్ష్మీపురమను గ్రామమున నొక బ్రాహ్మణునియింటి దొడ్డిలో నుండఁగా నా యింటివారికి బంధువగు క్రొత్తపల్లిగ్రామకరణము ఆ లక్ష్మీపురమునకు 4 మైళ్లదూరము నున్న స్వగ్రామమగు క్రొత్తపల్లికిఁ గొనిపోయి తనయింటి యావరణమున నుంచుకొనెను. ఇప్పటికి 4 ఏండ్లకుముందు నేను నామాతుల శ్వశురగ్రామమగు గంటసాలకుఁబోయి యక్కడ నామేనమామగారివలన నీశాసనస్థితిని విని గంటసాలకు 2 మైళ్ల దూరముననేయున్న క్రొత్తపల్లెకుఁగూడఁ బోయి శాసనమును జూచి ప్రాఁత యాంధ్రపత్రిక కాగితములమీఁద నప్పటికప్పు డేదోవిధముగా మసిఁబూసి ప్రతిబింబములఁ గొనివచ్చితిని. వానిఁబట్టి యది తెలుఁగుభాష, ప్రాచీనతమము, అనిమాత్రము గుర్తింపఁగుదిరెను. ప్రతిబింబము మిక్కిలి యస్పష్టముగా నుండుటచేతను శాసనము బం

తులు క్రిందినుండి మీఁదికిఁ దలక్రిందుగాఁ జెక్కఁబడియుండుట యప్పుడు గుర్తింపఁ గుదురకపోవుటచేతను నప్పుడు శాసనవిషయమేమియు గోచరింపకపోయెను. ఇటీవల సరియయిన సాధనసామగ్రితో మన్మిత్రులగు శ్రీమాన్ డవి నరసింహాచార్యులుగారిని బంపి మంచి ప్రతిబింబములను దెప్పించుకొంటిని. శ్రీనరసింహాచార్యలుగారు ప్రతిబింబములఁ గొని వచ్చుటకుఁ గ్రొత్తపల్లికిఁ బోఁగా శాసనశిల క్రొత్తపల్లి నుండి గంటసాలకో మచిలీపట్టణమునకో కొంపోఁబడిన ట్లక్కడివారు చెప్పిరట! గంటసాల మచిలీపట్టణములకు వెళ్లి యెట్టకేలకు వారా ఱాయియున్న చోటును గనుఁగొని, చక్కగాఁ బ్రతిబింబములను దీసి నాకుఁ బంపిరి. వారి సాహాయ్యమునకు నేను గడుం గృతజ్ఞుఁడను. ఇప్పు డీశాసనశిల మచిలీపట్టణమున శ్రీ. రొయ్యూరి శేషయ్యపంతులుగారియింట నున్నదట! తొలుత నీశాసనశిల దొరకిన లక్ష్మిపురము గంటసాలకు సరిగా దక్షిణముగా మూఁడు మైళ్లలోను, కల్లేపల్లికి సరిగా నుత్తరముగా మూఁడుమైళ్లలోను, మచిలీపట్టణముననుండి చల్లపల్లికిఁబోవు రోడ్డుమీఁదనున్నది.

శాసనప్రఖ్యాతి

ఇంతవఱకుఁ బ్రకటితములయిన తెలుఁగు శాసనము లన్నింటికంటె నీశాసనము ప్రాచీనతమము. బర్గెస్ దొరగారు "ద్రవిడసంస్కృత శాసనములు" అను గ్రంథమునను ఫ్లీటుదొరగారు శాసనప్రతిబింబముతో ఇండియన్ ఆన్టిక్వరీ XIII వ సంపుటమునను ప్రకటించియు, తెలుఁగుభాగము దురవబోధముగ నున్నదని ఇంగ్లీషుపరివర్తనము చేయక విడిచిపెట్టినట్టియు, కీర్తిశేషులగు కె. వి. లక్ష్మణరావుపంతులుగారు సీమనుండి మరల బ్రతిబింబములఁ దెప్పించి చదివి, చిత్రాడగ్రంథాలయ వార్షికోత్సవసభాధిపత్యోపన్యాసమునను, శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు రాజమహేంద్రవర రాజనరేంద్రపట్టాభిషేకసంచికలోను అర్థావబోధ మెవ్వరికయిన నగునో యని తెలియఁగోరి ప్రకటించినట్టియు అహదనకరశాసనమునకంటె నీశాసనము ప్రాచీనము. అహదనకరశాసనకీర్తితుఁడగు విష్ణువర్ధనుఁడు చాళుక్యవిష్ణువర్ధనులలో నాలుగవవాఁడో, అయిదవవాఁడో అగునని ఫ్లీటుదొరగారు తలఁచిరి. మూఁడవవాఁడగునని శ్రీసోమశేఖరశర్మగారు దలఁచిరి. మూఁడవవిష్ణువర్ధనుఁడు మనయీప్రస్తుతశాసనమునఁ జేర్కొనఁబడిన మంగిదొగరాజునకుఁ గుమారుఁడగును. నాలుగవ విష్ణువర్ధనుఁ డా మూఁడవవిష్ణువర్ధనుని మనుమఁడు. అయిదవ విష్ణువర్ధనుఁ డాతనిమునుమఁడు. మూఁడవవిష్ణువర్ధనుఁడు క్రీ. 712 నుండి 749 దాఁకను, నాల్గవ విష్ణువర్ధనుఁడు క్రీ.768 నుండి 799 దాఁకను, ఐదవ విష్ణువర్ధనుఁడు క్రీ. 840 నుండి 844 దాఁకను రాజ్య మేలిరి. మూఁడవవిష్ణువర్ధనుని తండ్రియగు మంగిదొగరాజు క్రీ. 675 నుండి 699 దాఁక రాజ్య మేలెను. మనప్రస్తుతశాసన మాతనిపాలనకాలమున వెలసినది గాన అహదనకరశాసనముకంటెఁ దప్పక ప్రాచీనమేయగును. క్రీ. పదవశతాబ్ది యుత్తరా

ర్థమున తెలుఁగుభాషతో నెలకొల్పఁబడిన దగుట యీ శాసనమునకుఁ గల గొప్ప యోగ్యత. ఇందుఁ జరిత్రోపయుక్తమగు విషయము గానరాదు. కాని భాషాచరిత్ర పరిశోధనమున కిది యత్యంతోపకారకము.

శాసనశిలా, లిపి, రీతులు

ఈశాసనము తెల్లని పాలఱాతిమీఁదఁ జెక్కఁబడినది. అది యమరావతీస్తూపపుఁ దెల్లఱాలను బోలినది. అమరావతి, భట్టిప్రోలు, గంటసాల మొదలగు స్థలములందలి బౌద్ధస్తూపములలోని మేలయిన పాలఱాలే కృష్ణా, గుంటూరుమండలములందలి పెక్కుశివాలయములలోఁ గానవచ్చుచున్నవి. క్రీ. 8-వశతాబ్దమువఱకుఁ గూడ నాయాబౌద్ధస్తూపములు శైవమతమువారిచే శిథిలపఱుపఁబడుచు నందలి మేలిఱాలతో శివాలయములు నిర్మింపఁబడుచు నుండినట్లు తలఁపఁదగును. పెదకళ్ళేపల్లిశివాలయమున బౌద్ధులయర్థధర్మచక్రములుగలపాలఱాతిస్తంభములు పెక్కులు గానవచ్చును. అమరావతిలోని యమరేశ్వరాలయమునఁగూడ స్తూపశిలలు గలవు. ఇట్లు పెక్కుశివాలయములందుఁ గలవు. ప్రస్తుతశాసనశిలగూడఁ దొలుత స్తూపపుఱాయి యయి యుండవచ్చును. ఇది ఇంచుమించు మూరకుఁ దక్కువవెడల్పును, రెండుమూరల పొడవును, నాల్గంగుళముల చిక్కఁదనమును గల్గియున్నది. ఱాతికి రెండువైపులను శాసనము గలదు. రెండువైపులనుగూడ శాసనపుఁ బంక్తులు క్రిందినుండి మీఁదికిఁ జెక్కఁబడినవి. రెండవవైపున 18 వ బంతిమాత్రము దీని యొఱపిడిచేతనో సంపూర్ణముగా రూపుమాసినది. శాసనాక్షరములు ప్రాచీనచాళుక్య లిపిరీతిని మంగియువరాజునాఁటి తామ్రశాసనాక్షరములను సరిగాఁ బోలియున్నవి. మఱియు నీశాసనపుఁ దెలుఁగుభాషయు, లిపిరీతియుఁ గడప నెల్లూరుమండలములందు దొరకిన చోడబాణ వైదుంబరాజుల (అందుఁ గొన్ని యేని 7, 8 శతాబ్దులవి గావచ్చును.) ప్రాచీనాంధ్రశాసనముల భాషతోను, లిపితోను గొంతపోలికగలిగి యున్నవి. ఆపోలికల నిందు ముందుఁ గొంత నిరూపింతును.

ఈశాసనమున హల్లులకుఁ గొమ్ములు మూఁడుదెఱఁగులుగా నున్నవి. మొదటిబంతిలో 'జు''ము'లవలె నింకఁ బెక్కుచోట్లఁగల హల్లుల కొమ్ములకును, ఆఱవ పదునాఱవ బంతులలోని 'కు''రు'ల కొమ్ములకును, ఎన్మిదవ, తొమ్మిదవ, పదొకొండవబంతులలోని 'డ్లు' 'ద్రు''తు'ల కొమ్ములకును భేదము చూడఁదగును. మూఁడవబంతిలోని కడపటియక్షరమస్పష్టముగా నున్నది.

శాసనవిషయము

తూర్పుచాళుక్యరాజగు మంగియువరాజు రాజ్యమేలుచుండఁగా నాతనిక్రింది చిన్న యేలికయో, మండలాధిపుఁడో, యుద్యోగియో అగు విట్రాజు రాజ్యమున కడువండ్లులగ్రామమున మిరియంపు బోళజయనువానికొఱకయి తెంగఱియు

నువాఁడు పదునేనుము అల్ల విత్తనాలు పట్టునట్టి రెండుపట్లభూమిని పడసెననియు ఆభూమికిఁ దూర్పు సీమాచిహ్నములు దుర్గాదేవి నేలయును, ఉఱువుటూరి బోల రెండుట్టి (రెండుపట్ల భూమిని)యు ననియు ఈ రెండుపట్లభూమిని జెఱచువారు కలరేని వారు వారణాశిలో వేయి కపిలగోవులను, వేయిగుళ్లను, వేయిచెఱువులను, వేవురు బ్రాహ్మణులను జంపిన పాపమును గుడుతురనియు, శాసనార్థముగా నాకుఁ దోఁచినది. 'యస్య యస్య యదా భూమి' ఇత్యాది సర్వశాసన సాధారణశ్లోకము కడపట నున్నది.

ఈ శాసనము లక్ష్మీపురమున నుండుట చేతను, శాసనములో 'ఉఱువుటూరు' పేర్కొనఁబడియుండుట చేతను, మఱియు 'కడువండ్లు' 'కొండలి' యను పేర నేడు వ్యవహరింపఁబడు గ్రామమే మోయని యనుకొనఁదగి యుండుట చేతను, నీశాసనమునందు ఒసగఁబడినదిగాఁ జెప్పఁబడిన భూమి పయిగ్రామములకుఁ జేరువగా నున్నదే యగునని తలఁపఁదగును. ఈశాసనమునఁ బ్రస్తుతుఁడగు మహారాజు మంగియువరాజు బెజవాడ రాజధానిగా రాజ్యమేలుచుండఁబోలును. శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులుగారు ప్రకటించిన యీ మంగియువరాజు దానశాసనమున నాతఁడు "విజయవాడ"నుండి దాని వెలయించినట్లు గలదు.*

ఈ శాసనమునఁ గొన్ని పదముల కర్థము స్పష్టముగా నాకుఁ దెలియకున్నది. ఒక్కొక్కపదమును గ్రహించి శబ్దనిష్పత్తినిగూర్చియు అర్థమునుగూర్చియు నాకుఁ దోఁచిన వివరణములను జెప్పెదను. ఈ శాసనమునకుఁగాని, యందలి పదములకుఁగాని, నేను జెప్పిన యర్థమును, వివృతియు నిరాక్షేపము లనునమ్మిక నాకే లేదు. పాఠకు లింకను బరిశోధించి విశేషములు గోచరించినఁ దెలుపఁగలరని విశ్వసించుచున్నాఁడను.

స్వస్తిశ్రీ—ఇది మంగళార్థకము వైదికమతమువారి గ్రంథములయు, లేఖములయు నారంభమునఁ బ్రయోగింపఁబడును. బౌద్ధుల గ్రంథములయు, లేఖములయు, నారంభమున 'సిద్ధమ్' అని యుండును.

మంగిదొగ రాజు—మంఘిదొగ; మంగియువ, మంగిదుగ, మంగిదొవ, మంగిదువ, రూపములుగూడఁ గలవు. నేఁటి 'మంగయ్య, మంగమ్మ' పేళ్లకు నీపేరికి సంబంధము గలదేమో! నేఁటి యీ పేళ్లను 'అలర్మేలుమంగ' 'అలమేలుమంగమ్మ' పేరి సంగ్రహరూపముగాఁ గూడఁ జెప్పఁజెల్లును. మంగిప్రాఁడి యీ మంగి యువరాజు పేర వెలసియుండవచ్చును.

ముద్దు—'మంగిదొగరాజులముద్దు' అనునది షష్ఠీసమాసము. తొలుత నేను 'రాజుల తర్వాత 'త' అనునక్షర మొక్కటి వ్రాఁతపొరపాటుచే లోపించెనేమో! 'రాజులతముద్దు' అని యుండవలెనేమో అని తలపోసితిని గాని పరిశోధింపఁగా నట్లుగాదనియు 'ముద్దు' అనియే

* చూ. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక 2-వ సంపుటము, 2-వ సంచిక.

యుండవలెననియుఁ దెలిసెడి. చరిత్రపరిశోధకు లింతవఱకు మంగియువరాజునకు విట్టాజుపేరి వానిఁ దమ్ముని నెఱుఁగరు. 'ముష్లు' అనుపద మితరశాసనములందును నిట్టి వాక్యసందర్భ ములందే కానవచ్చెను. అట్టివానిఁ జూపుచు న్నాఁడను. అహాదనకరశాసన. 27 పంక్తిలో:-

"[1]పసిఁడిముష్లు వెటస్థల చరువయ్య." మఱియు శాసనపరిశోధకశాఖవారి 1904 సం॥ శాసనసంచయములో 406 సంఖ్యగల శాసనమున, "[2](శ్రీ) త్రైయరి కొమకు మర మయు ముడ్లు," ఈశబ్దము రూపనిష్పత్తిగూర్చి సంపూర్ణచర్చ అహాదనకర శాసనమునఁ జేయు దును. అర్థమున్మాత్ర మిక్కడ:—మంగిదొగ రాజులముష్లు = మంగిదొగరాజులక్రింది యధి కారి లేక చిన్న యేలిక అనియర్థముగావచ్చును. పసిఁడిముష్లు=అనుచోటఁగూడ స్వర్ణా (భాండా గారా)ధికారి యని యర్థము గావచ్చును. మూఁడవ యుదాహరణమునఁగూడ రాజు చేసిన ధర్మమును రక్షించు నధికారులను జెప్పు సందర్భమున నీపద మున్నది.

విట్టజుల—'విట్టాజుల' అని యుండఁదగి నది. తెలుఁగుభాష ఏనాఁటనుండి శాసనాదు లలోఁ గానవచ్చుచున్నదో ఆనాఁటనుండియు శకటరేఫవివేకము సరిగా నుండకపోవుటయే గానవచ్చుచున్నది. 'రాజు'లో బండిఱా వ్రా తసరిగాదు. పెక్కుశాసనములలో నది సాధు రేఫముగాఁగూడ వ్రాయఁబడినది. ఈశాసన ము వ్యవహారభాషలో నున్నదిగాన యది ప్ర మాదముగాఁ బరిగణింపఁగా దనఁగాదు. ప్రౌఢ పద్యమయశాసనములందుఁగూడ నిట్టితబ్బిబ్బుఁ గలదు. నన్నయకుఁ బూర్వకాలమునాఁటిదగు [3]నద్దంకిశిలాశాసనమునఁ దరువోజలో "కొట్టం బుల్వ్రెజ్జెడ్డు" ఇట్టివాని నెన్నింటినేని చూపవ చ్చును. మఱియుఁ బ్రాచీనశాసనము లందు హ్రస్వదీర్ఘముల లిపిభేదము నంతజాగ్రత్తగాఁ బాటించుట గానరాదు. కావున 'విట్టజు' అను దాని 'విట్టాజు'గా మనము గ్రహింపవలెను.

ప్రతమరాజ్యంబున — ఈ పదమే యర్థ మునఁ బ్రయోగింపఁబడెనో స్పష్టముగా నిరూపింపఁజాల కున్నాను. మంగియువరాజు నూఁతులపట్టు తామ్రశాసనమునందు 'ప్రవర్ధ మానవిజయరాజ్యసంవత్సరే' అని కలదు. మఱి యాకాలపు శాసనములందుఁ బెక్కింటఁగూడ నట్లుగలదు. కాన 'ప్రవర్ధమాన' పదమున కిది వాడుకలోఁగల రూపవికారముగా ననుకొన వచ్చును. లేక 'ప్రథమరాజ్యంబున' అను పద మేని కావచ్చును. బటర్వర్తు వేంకోబాలసెట్టి గార్లు ప్రకటించిన నెల్లూరుజిల్లా పొదిలిడివిజన్

1. దీనిని జదివినవా రెల్లరు 'పసిఁడిముష్లు' అని చదివిరి. వచ్చేనెల భారతిలో ఈయహాదనకర శాసనమును నేను అర్థవివరణముతో మరలఁ బ్రకటింపనున్నాఁడను. సంపూర్ణచర్చ నక్కడ చేయుదును.

2. శాసనము బాలశిలపై అస్పష్టముగా నున్నది. అప్రకటితము. గవర్నమెంటు ఎపిగ్రఫీ ఆఫీసులో దీనిని జదివితిని. ఇది అముద్రితము.

3. ఈశాసనమును శ్రీసోమశేఖరశర్మగారు భారతి (౫ వ సంపు. 3 వ సంచిక) లోఁ బ్రకటించిరి.

శాసనములందు "స్వస్తిశ్రీ విష్ణువర్ధనమహారాజులాకు ప్రవర్ధమాన విజరా[జా] ప్రథమరా[జ్యం]బున శివాప్పరాజుళ్" అని కలదు. ఇందు ప్రవర్ధమాన 'ప్రథమరాజ్య' పదములు రెండును గలవు. రాచటికపుఁ బ్రథమవత్సరమను నర్థమున 'బ్రథమరాజ్య' మని ప్రయోగమేమో! 'ప్రథమ'కు 'ప్రతమ' అనుట నేఁడును అఱవదేశమునఁ గలదు. సంస్కృతభాషాప్రచార ప్రాబల్యము, తదుచ్చారప్రాబల్యము ఆకాలమున నంతగా లేకపోవుటచేఁగాఁబోలు 'ప్రతమ' పదము అనార్యోచ్చారానుగుణలిపితో నున్నది. 'రాజ్యంబున'అనువిధమున'మ్బు' కు బదులు 'ంబు' వ్రాయుటకూడ నప్పటికిఁ గలదు. కాని యిక్కడ నొక్క విశేషము (శాసనప్రతిబింబము చూచునది.) 'రాజ్యంబున' అని 'జ్య' తర్వాతనుండవలసిన బిందువు 'బు' తలమీఁదనున్నది. ఈతీరు, ఇంచుమించుగా దశమశతాబ్ది శాసనముల వఱకును గలదు. బిల్హణకవి శ్లోకమున నీవిషయము గలదు:—

శ్లో. బిందుద్వంద్వతరఙ్గితాగ్రసరణిః కర్తా శిరో
బిన్దుకం, కర్మేతి క్రమశిక్షితాన్వయకలా
యేకేఽపి తేభ్యోఽఞ్జలిః; యేషాం గ్రన్థసహస్ర
శాణకషణత్రుట్యత్కళఙ్కా గిరా, ముల్లా
సైః కవయన్తి బిల్హణకవి స్తేష్వేవ సన్న
హ్యతి.

ఈతఁడు విక్రమాంకదేవుని యాస్థానకవిగాన చాళుక్యలిపినే యిం దుద్ఘాటించినాఁడు.

ఈశాసనకాలమునకుఁ గొన్ని సంయుక్తాక్షరములందలి తొలి యను నాసికమునకు లిపిలో బిందువు (చుక్క (.) సున్న (ం) గాదు.) రూపాంతరముగానుండెడిది. కావున 'రాజ్యంబు' అనువిధమునను 'మిరియమ్బు' అను విధమునను లిపిగలదు. చుక్క క్రింద 'బు' వ్రాయుట యనఁగా మకారముక్రింద 'బు' వ్రాయుటే కాని కొన్ని శాసనములలో చింత, పుంత ఇత్యాదిలిపులలోఁ గొన్నంట 'త'కును బూర్వము బంతినడుమగాక మీఁదితట్టుననే బిందువుండుటకూడఁ గాననగును. ఈ బిందువిన్యాసమునుగూర్చి వేఱుగాఁ గొంతపరిశోధనము జరపవలసి యున్నది.

కదువండ్లుల— ఇది గ్రామనామముగావచ్చును. ఈ పదమున 'డ్లు' అస్పష్టముగా నున్నది. అది 'ఙ్లు' 'జ్లు' కూడఁగావచ్చును. ఈశాసనము దొరకిన లక్ష్మీపురమునకును - శాసనమునఁ జేర్కొనఁబడిన వేఱొకగ్రామమగు ఉఱువుటూరికిని నడుమ 'కొడాలి' యనుగ్రామ మొకటి గలదు. ఈ'కదువండ్లు' నేఁటి కొడాలిగ్రామము గావచ్చును. అది యీశాసన మీనడుమనున్న క్రొత్తపల్లెకు మైలునరదూరములో నున్నది.

రెణ్డువటి— ఈపదమునర్థ మస్పష్టము. ఇట్టిపద మితరశాసనములందును నాకుఁగానరాలేదు. రెండు + పట్టి, పదముల ద్విగుసమాసము గావచ్చును. ఇరుగేలు, అన్నట్లు

ఈసమాసము ఏకవచనాంతముగాను నుండును. సమాసమునఁగూడ సంఖ్యావాచకముల మీఁది కచటతపలు గసడదవ లగును గాన రెండు + పట్టి రెండువట్టి అగును. ఈశాసనమున నీపదము రెండువటి, రెండువట్టి, రెండుట్టి అనురూపములతో నాలుగుచోట్లఁ గలదు. ఇందేరూపము శబ్దనిష్పత్తిరీతికి సన్నిహితమో! ఉచ్చారణవికారములవలని తర్వాతి రూపము లేవో! అర్వాచీనభాషలో నీపద మెట్టిరూపము నుబొందినదో! సరిగాఁగుర్తింపఁజాలకున్నాను. ఇది భూసామాన్యార్థకము గాని, దానార్థకముగాని, భూపరిమాణార్థకము గాని, భూవిశేషార్థకము గాని యగుచో నిక్కడ నర్థము సరిపడును. ఇప్పటికి నేను 'రెండువట్టి'పదమును శబ్దనిష్పత్తికి సరిపడుదానిగాఁగొని రెండుపట్టులభూమియనియర్థము చేసికొంటిని శాసనమున నిక్కడి కొకవాక్యము ముగిసినట్లు నేను దలఁచుచున్నాఁడను.

మిరియమ్పు బోళజకు—ఇది షష్ఠీతత్పురుషము. నేఁటి భాషాపరిశోధకప్రవరులు కొందఱు విభక్తిముకారమునకు ప్పు, ంపులు, కర్మధారయసమాసమున నే వచ్చునుగాని షష్ఠీసమాసమున రావందురు. షష్ఠీసమాసమునఁ గూడ వచ్చునని సూత్రించిన చిన్నయసూరిపై నెఱుంగమి వెట్టుదురు.[1] బసవపురాణపుఁ బీఠికలో నీ యెఱుంగమి యాక్షేపించువారిదిగాని చిన్నయసూరిగారిది గాదని తెలుపుటకై తిక్కనసోమయాజులవారి భారత ప్రయోగములను 'కయ్యపువెరవు'—ఇత్యాదులను ప్రాసగతములను జూపితిని. ప్రాసేతరస్థలములం దసంఖ్యాకములుగలవుగాని వాని వారు పాటింపరని ప్రాసగతములఁ జూపితిని. దాని మీఁద మరల నాప్రయోగము తిక్కనకాలమున కేర్పడినదిగాని నన్నయనాఁట లేదనియు, నన్నయ ప్రయోగింప లేదనియు వాదము మాఱెను. నన్నయ భారతభాగమునఁ బ్రాసస్థలమున నట్టి ప్రయోగము గాన రాలేదు. ప్రాసేతరస్థలములను వారు పాటింపరు. నన్నయ తననాఁటి శబ్దరీతులనెల్ల యతిప్రాసగతములఁ గావింపఁ బనిగొనెనా? ఈశాసన మందలి 'మిరియమ్పు బోళజ' పదము నన్నయ

1. ఆంధ్రదేశమం దాంధ్రవాఙ్మయపరిశోధన భిక్షము పెట్టి యాంధ్రులకు భాషాప్రపంచమునఁ బ్రదుకఁ దెరువుఁ జూపిన చిన్నయసూరియు, సీతారామాచార్యులు నంతదేశమువారని నింద. వేలుతప్పులు వ్రాసిరని వెక్కిరింపు! ఆక్షేపించువారుతా రెక్కడివారో? తమ కెన్నితప్పులున్నవో! చూచుకొన్నఁగదా! అల్పవేతనముతో భుక్తి గడపుకొనుచు నిరతలాభముల నెఱుఁగక యాయుష్కాలమెల్ల నాంధ్రభాషాభ్యుదయమునకై ధారవోసిన మహనీయులను చిన్నయసూరిని, సీతారామాచార్యులను దెగడుచున్నవారినిగూర్చి నేను మిగుల వగచుచున్నాను. చిన్నయసూరిగారు సూర్యోదయకాలమునను స్నానముచేసి కూర్చుండి ఒకటి రెండేని ప్రయోగవిశేషముల గుర్తింపక భుజింపఁ బోయెడువారు గారట! ఇప్పటివలెఁ దగినంత గ్రంథసామగ్రి దొరకని కాలమున, సరియయిన సాధనములు లేని కాలమున ఒక్కచేతిమీఁద నిఘంటువులను, వ్యాకరణములను రచించిన పయి పండితద్వయమును దలఁచుకొన్న నా హృదయము జలదరించును. పండితులను దెగడుటన్నఁ గొందఱ కిప్పుడు పరమాన్నముగా నున్నది.

నాఁటి కింకను నన్నూ తేండ్లకుముందే షష్ఠీసమాసమున 'ంపు' ఉండుటను నిరూపించుచున్నది. మఱియు నీసమాసమందలి 'మిరియమ్పు' లేన ప్రథమావిభక్త్యంతరరూపము 'మిరియము' అని యుండుటను గూడ నిరూపించుచున్నది. అట్టి రూపములను 7, 8, 9 శతాబ్దులవి కాఁదగిన మఱికొన్ని శాసనముల నుండికూడఁ జూపుచున్నాఁడను. నెల్లూరిశాసనములలో పేజి 1073 నన్నూరుశాసనమున "చిన్నములు" 1151 పుట, బుడమనరాయలపాడు శాసనమున "దేశము" విభవ చైత్రభారతిలో శ్రీ సోమశేఖరశర్మగారు ప్రకటించిన ధర్మవరశాసనమున "బింకము, పురము"

'మిరియంపు' అనునది నేఁడు మన 'యింటిపే' రనఁబడుపే రనఁదగును. అది యిప్పుడును షష్ఠీ సమాసముననే యుండును. వంగిపురపు శేషాచార్యులు, శ్రీ కాకుళపు సుబ్బారాయఁడు ఇత్యాదులు చూడఁదగును. మిరియాలవారని యింటిపేరివారు తెలుఁగు దేశమున నేఁడు నున్నారు.

'బోళజ',—'భోజ'పదమునుండి 'బోళ' పదము పుట్టియుండవచ్చును. ఆపదమునకు భూస్వామి యని యర్థము. ఆర్యపదమునకుఁ బ్రాకృతరూపము 'అజ్జ'. అది నామపదముతోఁ గూడి వ్యవహారమున 'అజ'గా మాఱినది. 'అజ' నేఁటి 'అయ' అయినది. 'అజ్జ' 'అయ్య' అయినది. తెలుఁగు శాసనములలో 'ఆర్య' పదము అజగా నున్న రూపములు 'బోళజ' వంటివి అరుదు. శివస్కందవర్మ ప్రాకృతశాసనమునఁ గలవు. బోలు=బోయలు అనునర్థమున శాసనప్రయోగములు గలవు.

ఊంగరి—ఇది ఊఁగరియని చదువవలెనో, 'ఉంగరి' యని చదువవలెనో తెలియదు. మనుష్యునిపే రనుకొన్నాను.

పెడశిన—ఇందు 'ప'కు తప్పుగా 'ఎత్వము' వ్రాయఁబడినది. (శాసనముచూచునది) వ్యాకరణసంస్కారమునుబొందియుట్టిపదములు 'పడసిన' ఇత్యాదివిధములఁ బ్రయుక్తము లగుచున్నవి. కాని నేఁడును వాడుకభాషలో 'పడశిన, చేశిన, వ్రాశిన, 'తెలిశిన' ఇత్యాదివిధముననే వ్రాఁతయు, ఉచ్చారమును ఉన్నది.

పదేన్దుంబు—పదునైదుతూములు గలది. పదేను + తూంబు - సమాసమున పదేన్దుంబుగా నయినది. అర్వాచీనపుఁ దెనుఁగున 'తూంబు' తూముగాను 'పదేన్దుంబు' 'పదేన్దుము' గాను మాఱినవి.

అడ్లుపట్టు—అడ్లు (కోద్రవ ధాన్యము) పట్టు నట్టిది. అనఁగా పదునైదుతూముల కోద్రవధాన్యము విత్తులుగాఁ జల్లఁదగి నంతది (నేల) యని యర్థము. ఆనాఁడు భూపరిమాణము నీ విధమునఁ జెప్పుట గలదు. మంగి యువరాజు నూతులపట్టుశాసనమున "యి...ద్వాదశ ఖండికాకోద్రవ...... క్షేత్రం......దత్తమ్" అనియు 2 అమ్మరాజు శాసనమున "ద్వాదశ ఖండికోద్రవ బీజావాపక్షేత్ర ముదకపూర్వం" అనియుఁ గలదు. మఱియు బటర్వర్త్ వేణుగోపాలసెట్టిగార్లు ప్రకటించిన నెల్లూరి శాసనము

లందు (607 పుట) నెల్లూరుతాలూకా పెల్లూరు వీరభద్రస్వామిగుడి గోడమీఁది శాసనమున "ఇచ్చినది పన్దుంబు అడ్లపట్టునేను" అని రెండు తడవలు వచ్చెను: (677 పుట) కనిగిరితాలూకా నలజనంపాటి శాసనమున[1] "అఙ్లపట్టు క్షేత్రంబును...ఇచ్చిరి." అని తత్ప్రకాశకులు చదివిరి. నేను 'అడ్లపట్టు' అని చదువుదును. మఱియు 291 పుట దర్శిడివిజను బోడనంపాడు శాసనమున "పళ్యంబు అడ్లపట్టు కావి" ఇత్యాది. (1151 పుట.) పొదిలిడివిజను బుడమనరాయులపాడు శాసనమున,--"నాలుగుపుట్లు అడ్లపటు నే (నుఇ) చ్చి[రి]." ఇత్యాదులు పెక్కులున్నవి. ఈయుదాహరించిన శాసనములందు "అడ్లపట్టు" ఉండఁగా మనప్రస్తుత శాసనమున 'అడ్లుపట్టు' ఉన్నది. శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు సప్రతిబింబముగా ప్రకటించిన[2] అద్దంకి శిలాశాసనమునఁ గూడ నిట్లే "ఎనుబొదిపుట్ల అడ్లుపట్టునేల" అని కలదు. చోడి శబ్దమునకు బహువచనము చోడ్లు, చోళ్లు, అనియు 'ఆడి' శబ్దమునకు బహువచనము 'అడ్లు' 'అళ్లు, అనియు నేర్పడి యుండునని నాతలంపు. 'చోడి ఆడి' ధాన్యవిశేష వాచకములు. ప్రాచీనకాలపుఁ దెలుఁగు దేశపు శాసనములందు భూపరిమాణము అళ్లవిత్తనము చల్లుటనుబట్టి యుండుటచే నాకాలమున నాంధ్రదేశమున ముఖ్యమయిన పైరు పంట 'ఆడి' యని తలఁపఁదగును. నేఁడున్న కృష్ణాగోదావరీ బహుకుల్యా సారణీ ప్రవాహసౌభాగ్యము నాఁడు లేదుగాన ఢిల్లీభోగములు, మొలకొలుకులు, వంకసన్నాలు, జీలకఱ్ఱసన్నాలు నాఁడు పండకుండ వచ్చును. తెలుఁగు దేశమున 'ఆడి' పంట యుండినట్లే అఱవదేశమున 'చోడి' పంట యుండెడిది గాఁబోలును! చోడిపండెడు దేశమగుటనుబట్టి యాదేశమునకు చోడమనియు, ఆడి పండెడు దేశమగుటను బట్టి యీదేశమునకు అంధ్రమనియుఁ గూడఁ బేళ్లేర్పడి యుండవచ్చును. ఇది యూహామాత్రము. కోద్రవధాన్యమునకుఁ దెలుఁగున 'అరుగ' లనియుఁ బేరుగలదు. 'అరిగ' లనియు నేఁటి వ్యవహారము గలదు.

ద్రుగ్గాదేవినేల —దుర్గాదేవి యనుటకు ద్రుగ్గాదేవి యనుట. అఱవదేశమున నేఁడును సంస్కృత శబ్దోచ్చార పరిచయము తక్కువగుటచే సంస్కృతము రానివారు 'సంబంధము' అనుటకు 'సంభందము' అనుటకలదు. సులువుగా నుచ్చరింపరాని యుత్వమును సరిగా జాగ్రత్తగా నుచ్చరించుటకై ముందుగాఁ బూనిన యధికపుఁ బూనికిలో నాక్లిష్టోచ్చార మది యుచ్చరింప వలసినచోటి కింకను ముందే యుచ్చరిత మగును. మడితోఁ ద్రోవ నరుగు

1. ఇది 'అడ్లపట్టు' అనియే చదువవలెనని నా నమ్మకము. ఈసందర్భమునఁ దెలుప వలసిన విషయము చాలఁగలదు. దాని నెల్ల అపాదవకర శాసన వివరణమునఁ జెప్పుదును. ఈచర్చ కక్కడ ప్రసక్తి యధికముగా, ముఖ్యముగాఁ గలదు.

2. భారతి 5-వ సంపుటము 8-వ సంచిక చూచునది.

వారు ఎంగిలియాకునుజూచి దానియావలికిం గ వేయుటకై యది యింకను దూరమున నుం డఁగానే జాగ్రత్తపడి వేసినయంగ దానిమీఁది కే పడుటవంటి దిది. మర్గు మ్రగ్గు, పుర్వు ప్రు వ్వు ఇత్యాది శబ్దములలో ద్వితీయరూపము లిట్లేర్పడినవే. దుర్గాశబ్దము పూర్వకాలమున ఇకారాంతముగాఁ గూడ నుండెడిది. 'తన్నో దుర్గిః ప్రచోదయాత్' అని వైదికప్రయోగము.

క. చరణసరోరుహ రాగ
స్ఫురణన్మహిషునిశిరంబుపొలుపుగసంధ్యా
భ్రరుచి నెనయ మెట్టిన స
త్కరుణాన్వితదుర్గివరముగాటయకోసగుచున్.
—గణపతిదేవుని వాఁటి పద్యశాసనము.

'నేల'—'నిలం' అని యఱవమునఁ బేరు. నేల, నిలం రెండును 'నిల్' ధాతువున నుండి పుట్టినవి. నిల్ నుండి ముందు పుట్టినరూపము నిలం, తర్వాతఁ బుట్టిన రూపము 'నేల' కాఁదగును. సంస్కృతమునఁ గల 'ఇలా' శబ్దము ఈ శబ్దములనుండి యేర్పడినదికూడఁ గావచ్చును. భూమి పర్యాయపదములు సంస్కృతమునఁ బెక్కులు గలవు అందుఁ గొన్ని యీవిధము గా నార్యావర్తమునను దక్షిణాపథమునను గల దేశభేదముల దేశిభాషల నుండి సంస్కృ తమునకుఁ జేరినవి గావచ్చును: నదులు, పర్వత ములు, వృక్షములు, ఆభరణములు, ఆచార ములు మొదలగునవి కొన్నికొన్ని దేశములం దే వ్యవహారముగలవై దేశిభాషలలోఁ బేర్లు గలవై యుండును. అందుఁ గొన్ని యావశ్యక తను బట్టి సంస్కృతభాష యాదేశములందు వ్యవహృత మగునపుడు అందుఁ జేరి యుండవ చ్చును. గోదావరీ, కావేరీ పదములు తొలుత దేశిభాషా పదములయి తర్వాత సంస్కృత మునఁ జేరియుండవచ్చును. పయి పదముల లోని కడపటి రెండక్షరములు 'ఏఱు' అనునది వాచక పదపు సంస్కృతవికారములు గావ చ్చును. గోదావరికి 'గోదా' అని యు వ్యవహా రముగలదుగాన కడపటి రెండక్షరములు 'ఏఱు' వికారమగుట పొసఁగును. 'గోలా' 'గోలేయురా' అని గోదావరికి ప్రాకృతపుఁ బేర్లు. కావేరీపద ములోని కడపటి రెండక్షరములు 'ఏఱు' పద ము వికారము లనుటకు 'కావేటికాల్వ'లను వ్యవహారము సాధకము. 'మలయము' (పర్వత ము)అనుపేరు ద్రవిడ దేశిపదమే. తాళహింతాళ పదములు తాడు ఈందాడు అను తెనుఁగు పదముల సంస్కృత వికారములు. 'గోరంట' పదపు సంస్కృత వికారమే కురంటక పదము. 'గోరంట' యను పేరు గోరు+అంటు, అను పదముల కూడికచేఁ బుట్టినది. ఆచెట్టు చిగుళ్లు నఖరంజకములు. (దాని నూఱి గోళ్ల కంటింతు రెందరు) గాన యాచెట్టుకు గోరంట యని పే రయ్యెను. అది సంస్కృతీకరింపఁగా 'కురంటక' మయ్యెను. పూర్వకాలమున (నేఁడును దక్షిణ దేశమున) కర్ణాభరణములుగాఁ దాటియాకు చుట్టల నుంచుకొనెడివారు. కనుకనే కర్ణాభర ణములకు 'కమ్మ' లని పేరయ్యెను. కమ్మయ నఁగాఁ దాటియాకు. సంస్కృతమున శ్రీశంకరా చార్యులవారు దేవీస్తుతిలో 'అవటుతటఘటిత

చూళీ తాడిత తాళీపలాశ తాటంకామ్' అని వర్ణనము చేసిరి. కమ్మలకు సంస్కృతమున 'తాటంక' మని పేరు. తాటంక పదము తాటాకు పదపు సంస్కృత వికారమే యని నా నమ్మకము. ఇఁక నీవిపులపరిశీలనము విడిచి శాసనమునకుఁ జేరవత్తును.

ఊఱువుటూరిబోళ—ఊఱువుటూ రిప్పుడు ఉరుటూరను పేర గుడివాడ తాలూకాలో పామర్తి (పూర్వము పబఱ్ఱు పాంబఱ్ఱు)కి దగ్గఱగా నున్నది. గుణగవిజయాదిత్యుని తామ్రశాసన మీయూరి దొకటిగలదు. ఆశాసనమందును ఊఱువుటూ రనుపేరే కలదు.

తూఱ్ఱు—ఇది తూఱుధాతువు కృదంతరూపము మాఱుధాతువుననుండి మాఱుపు మాఱ్ఱు పుట్టినట్టే తూఱుధాతువున నుండి తూఱుపు తూఱ్ఱు పదములు పుట్టినవి.

ఱిచువగు—ఱిచ్చువారు చెఱుచువారు. ఱియ్యుధాతువు ప్రేరణరూపము ఱిచ్చు, దీనినిగూర్చి శ్రీజయంతి[1] రామయ్యపంతులుగారు యుద్ధమల్లశాసనమునఁ గొంతవివృతి వ్రాసిరి. 'ఱియ్యు ఱిచ్చు' లే డయ్యు, డచ్చులుగా మాఱినవి. 'వ్రయ్యు వ్రచ్చు' లు గూడఁ గలవు. శాసనములం దవి ఱియ్యు ఱిచ్చులు ప్రయోగింపఁబడు పట్టుననే ప్రయోగింపఁబడును. కావున వాని కర్థభేదము లేదు. 'వ్రయ్యు' ఱియ్యునుండి పుట్టియుండవచ్చును. ఎపిగ్రఫీ అఫీసువారి 1904 సంవత్సరపు 406 సంఖ్యగల ప్రాచీనశాసనమున 'వ్రచ్చు'ను గూడఁ జూచితిని. నన్నయకుఁ బ్రాచీనకాలపు శాసనములలో నిట్టిపట్టులందు 'వక్రంబువచ్చువారు' 'ప్రతిరవలు వచ్చువారు' అనికూడఁ దఱచుగాఁ బ్రయోగములు గలవు.

కళ రేని—ఉండి రేని. 'కళరు'నన్నయనాఁటికే 'కలరు'గా మాఱినది. దేశిపదములలో నేఁడు 'ల'గా నుచ్చరింపఁబడునక్షరము నన్నయకుఁ బూర్వకాలమునఁ బెక్కుపట్టుల 'ళ'గా నుండెడిది. అంతను బహువచనరూపము గళ్ లోని 'ళ్' గాన, 'ళ్' 'ళు' రూపములతోనుండెడిది. ఈశాసనమందే 'కవిలాళు' 'చెఱువుళు' చూడఁదగును.

వేగవిలాళు—వేయికపిలగోవులు. సహస్రమను నర్థమున వే, వేయు ప్రాచీనరూపములు. వేయి అర్వాచీనరూపము. బటర్వర్తు వేణుగోపాలసెట్టిగార్ల (నెల్లూరుజిల్లా శాసనములు 1155 పుట) పొదిలిడివిజన్ బుడమరాయలపాడు గంగమ్మగుడిశాసనమున వేయు ప్రయోగములఁ జూడఁదగును "వెయుగుళ్లువు వెయు చెఱువుళు వేయుగవిలాళు, వేవురు పాఱును వేవు (ళ్?) కన్యకను ... చ్చినవి (హ్య?) అయ్యెడు." మఱియు రావు బహదూర్ హెచ్ కృష్ణశాస్త్రులుగారు ఎపిగ్రాఫియా ఇండికా XI వాల్యూంలో ప్రకటించిన సత్యాదిత్యచోడుని చిలుముకూరి తెలుఁగుశాసనమున 'వే' ప్రయోగములఁ జూడఁ

1. శ్రీజయంతి రామయ్యపంతులుగారు ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక 1-వ సంపుటమున ప్రకటించిరి.

దగును. "దే (దీ)ని సల్పినవానికి వే[1]గుడ్లువు వెసెలువుళు వేవాన్గూన్గు సల్పినపుణ్యంబు." కపిలశబ్దమునకు 'కవిల' వికృతి. సంస్కృత మున నది గోవాచక మయినపుడు ప్రథమా విభక్తిలో నాకారాంతముగా నుండును. వికృతిలోఁగూడ నాయాకారాంతపు టుచ్చార మాకాలమున నుండెడిదని యిది తెలుపుచు న్నది. ఇట్టితిరుగు త్తితాలూకా దిమ్మగుడిశాస నమునఁ గూడఁ గానవచ్చెను. [2]"సికులతురిఇర శర్మాగ రికిన్" 1. 'వే'సంఖ్యావాచకము గాన దానిమీఁది 'క' 'గ'గా మాఱినది. 'వేగవి లాళు' అయినది.

వేడ్లుము = ఇందు 'వే' తర్వాత 'గు' అనునక్షరముండవలెను. శాసనము చెక్కిన వాఁడు ప్రమాదమున దాని విడనాడెను. వేగు డ్లుము, అనగా వేయు దేవళములను అని యా ర్థము. 'గుడ్లు' తర్వాతి 'ము' సముచ్చయార్థ కము. అఱవము 'ఉమ్' సముచ్చయార్థ కము. అది గ్రాంథికపుఁ దెలుఁగుఁదనముఁ బడయునాఁటికి 'ఉన్'గా మాఱినది. ధనముం ధాన్యముం, అఱవము. ధనమున్ ధాన్య మున్, తెనుఁగు. ఈశాసనకాలమునాఁటికిఁ దెలుఁగునఁగూడ సముచ్చయార్థమున 'ఉమ్' ఉండెడిదని యీ రూపము తెల్పుచున్నది. గుడ్లు + ఉమ్ గుడ్లుమ్ అయినది. దానిపై అజంతత్వపుఁ జికిలిచే గుడ్లుము అయినది. ఇట్లే 'గుడ్లు' గుడ్లును అయినది. 'గుడ్లువు' అను రూపము గూడఁ బ్రాచీనాంధ్ర శాసనములందుఁ గలదు. అది యిం దింతకు ముందు దాహృతమయిన బుడమరాయులపాటి శాసనమునఁ జూడఁదగును. సముచ్చయార్థ మున 'వు' కర్ణాటోచ్చారపుఁ దీరు గావ చ్చును. 'గుడి' పదపు బహువచనము గుడ్లు. అది నన్నయాదుల గ్రాంథికభాషలో, గుళ్లుగా మాఱినది. తొలుత దానిరూపము కుడి = (దేవుని) నివాసము. తెలుఁగున నేఁడు గకా రాదులుగా నుండుపదము లనేకములు ప్రాచీ నకాలమున కకారాదులే. కాలి, గాలి, కుంట గుంట, కడప, గడప ఇత్యాదుల నెన్నింటినేని చూపవచ్చును. 'కుడి' శబ్దము కుటీశబ్దభవ ము గావచ్చును. కుటీశబ్దము కుడిశబ్దపు సం స్కృతీకరణమేని కావచ్చును.

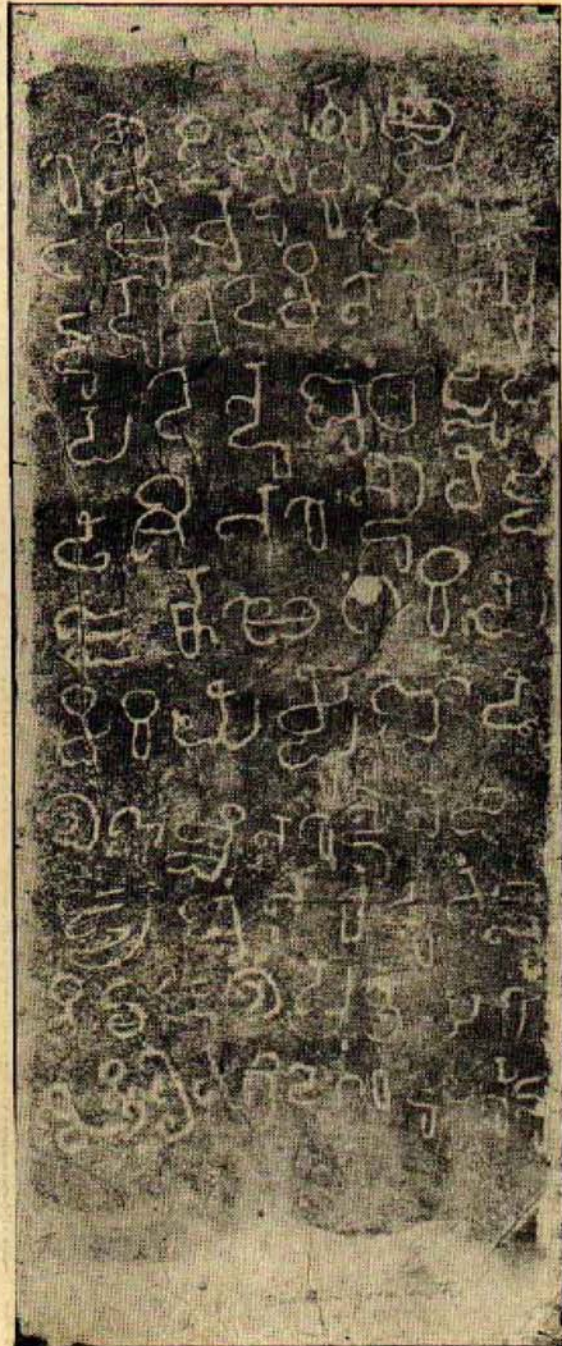
వేశెలువుళు = వేసెలువుళు అనుట వ్యా కరణసంస్కారపుఁ దీరు. కర్ణాటకమున 'కెఱె' యనఁగా చెఱువు, 'కెఱె'బహువచనము 'కెఱె గళ్' కెఱెగుళ్, కెఱెవుళ్, అయ్యెను. ద్రవిడ కర్ణాటరూపములలోఁ బదాదినుండు కకారము తెలుఁగురూపములలో చకారముగాఁ బెక్కింట మాఱును. కిళిగళ్ = చిలుకలు, కై, చేయి, కెం, చెం, (కెందామర, చెందామర) ఇత్యాదులు

1. 'వేగుడ్లుము' అని చదువవలెను. శాసనమున అట్లే కలదు. 'గుడ్లువు' అని కృష్ణశాస్త్రిగారు పఠించిరి. ఇతర శాసనములందు గుడ్లువు (మీఁది బుడమరాయులపాటి శాసనము చూడుము.) ఉండుటను జూచి శాస్త్రిగా రిక్కడఁగూడ నట్లే కాఁదగునని కొనియుండురు.

2. ఇది అముద్రితము. ఎపిగ్రఫీ ఆఫీసువారి శాసనసంచయమునఁ గలదు.

లక్ష్మీపురపు శిలాశాసనము

మొదటి ప్రక్క

రెండవ ప్రక్క

చూడఁదగును. ఈతీరున కెఱెవుళ్, చెఱువుళ్, చెఱువుళు చెఱువు రూపము లేర్పడెను.

వేవురు—వేయిమంది. వే=అవర్, కలసి వేవురు అయ్యెను.

పఱాను—పాఱను అనుటకు స్వరవ్యత్యయముచే వచ్చిన ప్రామాదికరూపము. 'పాఱను'అనియే పెక్కుశాసనములందుఁ గాంచు. మఱి కొన్నింట 'పఱాను' కూడఁ గలదు. పాఱను = అనఁగా బ్రాహ్మణులను అని యర్థము. బ్రాహ్మణునకు అఱవమున 'పార్పాన్' అనిపేరు. అనఁగా 'ద్రష్ట' 'తత్త్వజ్ఞుఁడు' అనియఱవవారర్థము చెప్పెదరు. అది దేశిపదమని వారందురు. 'పార్పాన్' నేఁడు 'పాపాన్' అని వ్యవహారమున నున్నదందురు. తెలుఁగున 'బాపఁడు' అను రూపమున్నది. అది బ్రాహ్మణశబ్దవికృతియని మనతలఁపు. తెలుఁగులో బ్రాహ్మణశబ్దపువికృతి బాపఁడు అయినట్టే అఱవమున ('బ'లేదుగాన) పాపాన్ అయి ఆతద్భవ పదమే దేశిపదతాభిమానము గల వ్యాకర్తలచే 'పార్పాన్'గా సంస్కరింపబడినదేమో అని నాయనుమానము. ఇది యిట్లుండె:—బ్రాహ్మణశబ్దపు వికృతిగాఁ బుట్టినదో యెట్లుపుట్టినదో కాని తెలుఁగున బ్రాహ్మణుఁడు అనునర్థమున 'పాఁడు'అనియో 'బాఁడు' అనియో ఒకపద మున్నది. శ్రీనాథుని క్రీడాభిరామమందలి యీక్రింది పద్యమును బరిశీలించినఁ దెలియఁగలదు:—

వ...ఎదురుగా నేతెంచు నొక్క బ్రాహ్మణుంగని,

ఉ. వీఁడిదె తెల్లనాకులను
  వీడెము సేయుచు వీథివచ్చుచు
న్నాఁడు మదించి తిండితిని
  నాఁడు సుమీ యిటమీఁద నేడకో
తేఁడఁగఁ బోయెడిన్ గరణ
  దేశపు జాణగ నుండఁబోలు నీ
బాఁడు, పరోపహారపరి
  పాటి గనుంగొనవచ్చు వీనిచేన్.

వ్రాఁతప్రతిలో 'బాఁడు' కలదు. దీనికి 'పాఁడు' అని ప్రాచీనరూపము గావచ్చును. లేకయుందు 'బాఁడు' 'పాఁడు' అనుటకుఁ బ్రామాదికపు వ్రాఁత గావచ్చును. 'పాఁడు' శబ్దమునకు బహువచనరూపము 'పాఱు'గాఁ గానవచ్చుచున్నది. ఇట్లనుటకు నేనింతకుముందుదాహరించిన శాసనములపట్టులే లక్ష్యములు గాఁజాలును. తెలుఁగు కృతులలో పాఱుఁడు, పాఱువాఁడు, పాఱుత, రూపములుగలవుగాని యవియెల్ల నర్వాచీనకవులవి. ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ భారతారణ్యపర్వశేషమునను, హరివంశమునను పాఱువాఁడు, పాఱుఁడు రూపములఁ బ్రయోగించెను. అటుతర్వాతికవులు ప్రయోగించిరి. కాని నన్నయతిక్కనల కృతులలో నారూపములున్నట్లు నాదృష్టికి గోచరింపలేదు. ఒకవేళ వారట్లు ప్రయోగించినను నేను చెప్పువిషయము నన్నయ కింకను నన్నూఱేండ్లపూర్వపుదిగాన నాకాలమున ప్రథమాబహువచనాంతమగు 'పాఱు' నన్నయాదులనాఁటికిఁ

ప్రాతిపదికముగా మాఱిన దనవలసియుండును. మొదటికి నన్నయ తిక్కనలును వారినడిమి కాలపు వారును నగు కవులట్లు ప్రయోగించి యుండరనియే నానమ్మకము. మఱియు నిక్కడ నింక నొక్క విశేషము: ఇంతకుముందు ఎపి గ్రాఫియాఇండికా XI వాల్యూంలో కీర్తిశేషు లగు హెచ్. కృష్ణశాస్త్రిగారు ప్రకటించిన సత్యాదిత్యచోళుని చిలుముకూరి తెలుఁగుశాసనమున "వేవాన్ఱూఊ్ళునిల్పినపుణ్యంబు" అని చదివినపట్టునకు అర్థము బోధపడలేదని శాస్త్రిగారు వ్రాసిరి. అది వారుచదివినట్లే అయినను లేక "వేవాన్డూడ్ళు" అని యయినను దాని కర్థము వేయిబ్రాహ్మణ గ్రామములని; వే+పాన్ఱ+ఊఱ్ళు=వేయి బ్రాహ్మణగ్రామములు; లేక వే+పాన్డు+ఊడ్లు వేయిబ్రాహ్మణ గ్రామములు. పాన్డుశబ్దమున నకార మరసున్నగామాఱి బ్రాహ్మణవాచకముగాను, నకారము లోపించి 'పాడు' అయి బ్రాహ్మణగ్రామ (అగ్రహార) వాచకముగాను వేర్పడి యుండవచ్చును. ఇప్పుడు గ్రామనామములు పెక్కులు 'పాడు' పదాంతములుగా నున్నవి. ఈ'పాడు' పదమునకుఁ బూర్వము బ్రాహ్మణాగ్రహారమనియే యర్థమేమో! నేఁడు పాడుపదము బహుకాలము గ్రామమున్నచోట బూడిదవన్నెగా మాఱిన మంటిదిబ్బపట్టునకుఁ బేరుగా వ్యవహారమున్నది. క్రీ. 6, 7, 8 శతాబ్దుల నాఁటి శాసనములలోఁగూడ గ్రామనామముల కీ'పాడు'పదాంతత్వము గలదు. 'పాడు' పదమునకు పాటిమట్టి దిబ్బయే యర్థమేని యానాఁటికే గ్రామములు చెడి పాటిదిబ్బ లేర్పడె ననవలెను. గ్రామనామములతుది 'పాడు'పదమున కర్థమేదయినను పయిచిలుముకూరి శాసనములోని పదము 'పాన్ఱూఊ్ళ' పాన్డూడ్ళ బ్రాహ్మణాగ్రహారవాచకమే యనుటకు సందేహింపఁబనిలేదు. సంఖ్యావాచక మగు 'వే' పదమునకుఁ దర్వాత నున్నదిగాన 'పా' 'వా' అయినది.

చమ్పిన—ఇది చచ్చుధాతువు ప్రేరణభూతార్థకధాతుజన్యవిశేషణము.

చన్నంగు = దీని తర్వాతిబంతి చెడిపోయెను. అందు "డుచువారు." అను నక్షరములును ఇంక నేవో ఒకటిరెండక్షరములును ఉండియుండును. దీనికి "పాపము ననుభవింతురు" అని యర్థము గావచ్చును.

అఱవమున 'శినమ్' అనుపదమునకు పాపమని యర్థము. పాపార్థకముగాఁ దెలుఁగున 'చన్న' పదముండెడిదేమో! పయిబంతి చెడిపోవుటచే నిక్కడ శబ్దరూపమిట్టిదనికూడ సరిగా గుర్తింపఁ గుదురకున్నది. 'చన్ధంబు' అనియేని యక్కడిలిపి గావచ్చును.

లక్ష్మీపురపు శిలాశాసనము—మూలము

1 స్వస్తిశ్రీ మ[1]గిదొగరజులముడ్లు[2]
2 విట్టజుల ప్రతమరా
3 జ్యంబున కడు[3]వం [డ్లు?[4]]
4 ల ఇచ్చిన రెడ్డువటి
5 మిరియమ్బుబోళ
6 జకు[5] తెంగరి పె[6]
7 డశిన రెడ్డువట్టి
8 పదేన్డుంబు ఆ(7)డ్లుప
9 ట్టు ద్రుగ్గాదేవి నేలయు
10 ఊలువుటురిబోళ
11 రెన్డుట్టియు తూబ్బు

రెండవ ప్రక్క

12 ఈ రెన్డుట్టి బచు(8)వరు
13 కళ రేని బారనాసి
14 వేగవిలాళు వే[9]డ్లు
15 ము వే శెబువులు
16 వేవురు ప[10]లాను
17 చమ్బినచన్నం[11]గు
18 [12]... ... ...
19 యశ్య యశ్యయ
20 తా భూమితశ్యశ్య
21 తశ్యత థాపలం
22 స్వదత్తా పరద
23 తాంవాయో......
24 పవసున్ధరా

---

1. మంగి అని యుండదగును.
2. ట్లు అనియైన కావచ్చును.
3. 'దు' కూడ కావచ్చును.
4. అస్పష్టము. 'జ్ల' కూడా గావచ్చును.
5. 'క్కు' అనియుం గావచ్చును.
6. 'ప' ఉండవలెను.
7. 'ఆ'కు దాపలితలమీఁదకూడ ఎత్వపు గీఁతవంటి గీఁత కలదు.
8. బద్బు ఉండవలెను.
9. 'వేగుడ్లు' అనియుండవలెను.
10. 'పాలను' ఉండవలెను.
11. అస్పష్టము. పన్వం, దన్థం అనియైన కావచ్చును.
12. ఈపంక్తి మాసిపోయినది.

శ్రీమతి రాజేశ్వరిగారు

శ్రీమహిళాలలామ, సరసీరుహధామ, త్రిలోకమంగళ
స్తోమ, నిజాననేందుజితసోమ, సతీజన జన్మభాగ్య ర
క్షామహనీయసంకలితకామ, పయోంబుధి గర్భజన్యమా
రామ భజింతు నామది నిరంతరతత్పదకంజభృంగినై.

అఖిల భువనాంతరంబుల నమరియుండి, త్వత్పదాంబుజధ్యాన తత్పరత నున్న
వారలను నొక్కకంటఁ గాపాడుదువని, ధ్యాన మొనరింతు హృదయవాస్తవ్యమాత!
స్థిరముగా నెందు నిల్వక తిరుగునిన్ను - దేవి! భక్తిశృంఖలల బంధించినాను
పరమమోద ముప్పతిల నావాహనంబుఁ-గూర్చినా నందు నిల్కడఁ గొనుము తల్లి!
పాలమున్నీటిలో వటపత్త్రశాయి-ప్రక్కసంతతభర్తృసేవాధురీణ
వై యొసఁగునీకు నర్ఘ్యపాద్యము లొసంగు-దానఁ గైకొమ్ము సన్మానధననిధాన!
రాజవదనా, విమలగౌతమీజలాభి- షేక మొనరింప నిదె యమర్చితిని గొనుము
క్షీరసారగర్భవార్తికమ, నీకు-జలముకన్న నేమిత్తు మజ్జనమొనర్ప?
నిరతధౌతపీతాంబరధరుఁడనంగఁ-బరగు లోకపాలకునకు భార్య వీవు
నీకుఁ బరిధాన మేమని నిర్ణయింతు-దయను గొనుమమ్మ, యిదిగో వస్త్రయుగళమ్ము.
అవని నాద్యంతరహితుఁ డైనట్టిభర్త-నిత్యమంగళాలయువగు నీకు దొరకె
నీవు శుభకంఠసీమ దీనిని గ్రహింపు-శుభముఁ గూర్పఁగ మంగళసూత్ర మిదిగో.
అఖిల భోగభాగ్యములకు నాకరమవు-రత్నసహజవు సిరులపరంపరలకు
మూలమవు నీవు కాంచనభూషణములు, నీకు లెక్కయె నీదయ మాకుఁగాక.
పద్మకేళీనివాసంబు బయలువెడలి-నట్టె సురభిళమూర్తివి యంబ, నీకుఁ
జందన మలందుటాచారచర్యగాని-కమలనాభునిజాయకు గంధమేల?
పుష్పమందున నివసించు పుణ్యవీవు-పుష్పబాణుండు నీ ప్రియపుత్త్రిఁ డెలమిఁ
గాన వివిధకోమల సుమకలితహస్త-పుటముతో నీపదాబ్జముల్ పూజసేతు.

లలితాంభోజనికాంతనాట్యనవలీలా దేవి, తుభ్యంనమః
కలకంఠీశుభశోభనాదిఘటనా కళ్యాణి, తుభ్యంనమః
కులనారీజనమంగళప్రణయభాక్సౌభాంగి, తుభ్యంనమో
విలసత్సుందరరూప విభ్రమకళావిస్ఫూర్తి, తుభ్యంనమః.

భక్తిపరవశత్వమున నెవ్వారికైన-నభిమతార్థము లొనఁగూడు నంట దేవి,
భక్తి నేనిడునగరుసాంబ్రాణి ధూప-మును గ్రహింపుము వరసితాంభోజసద్మ!

సాగరమునకు లవణదర్శనమురీతి-నిఖిల దేదీప్యమాన కాంతి ప్రదాంగి
వైన నీకు దీపముఁ బట్టినాను దేవి, - నీదుజ్యోతిర్లవంబు కన్పించుకొఱకు.

పరమపావన క్షీరసాగరకిశోరి-వాదివిష్ణువక్షఃప్రదేశామలమణి
వైన నీకు నే నాచమనాంబులొసఁగి - శుచినిధానము నెటు పరిశుద్ధిసేతు?

శర్కరాక్షీరయుత పాయసంబు మొదలు-గాఁగలుగు భోజ్యవస్తువుల్ కమలధామ,
నీకిదే నివేదింతు నా నిర్మలాంత-రంగభక్తిమాధురినిఁ జూపంగఁ దలఁచి.

నిరతభవదీయ పాదసాన్నిధ్యకింక-రాంతరంగ ప్రసన్ననిర్మలాంబురూపి
తద్రవీభూత భక్తి నాఁ దల్లి నీకు-విమలపానీయ మిదె సమర్పించుచుంటి.

హస్తజలజాతములను బాదాంబుజముల-నీవు ప్రక్షాళన మొనర్ప నేల దేవి,
కాలు నేలను బెట్టవు కరములందు - నీశుపదములు తప్ప స్పృశింపఁబోవు.

నైజభవదీయ బింబోష్ఠ నవ్యరక్తి - మాత్రసౌభాగ్యసురభిళవ్యాప్తి కస్మ
దర్పితంబగు తాంబూల మబ్జవదన,-చంద్రునిం దవ్వెఁ జూచిన చక్కఁదెలుపు.

త్వత్పదద్వయ దివ్యసందర్శనంబు - అంబ నాపూర్వజన్మపుణ్యమున దొరకె
నేతదంచిత సేవాప్రభూతపూత-మంగళము నాకు దయసేయు మాశుభాంగి!

లోకకళ్యాణప్రదాయిని,-నీకిదే కర్పూరహారతి
నీకటాక్షనిపాతశోభా-లోకనమె కాంక్షించెదన్.

రాజవదనా, కొనుమిదే నీ-రాజనజ్యోతి స్సుగంధము
రాజితంబుగ నన్నుఁ గను-మవ్యాజకరుణాదృష్టులన్.

సకలైశ్వర్యనిధాన వీవు, భవదాజ్ఞాదత్త సంపల్లవా
ధికసంతృప్తులమేము; నిట్టియెడ మంత్రీభూత సౌవర్ణపు
ష్పకృతైశ్వర్యము మేము నీకిడుట యాశ్చర్యాస్పదంబయ్యుఁ
ర్ణకళావేదికి నూలుపోగను విధానన్ గొమ్ము పద్మాలయా'

మజ్జిగనుబోలు వందేది ముజ్జగమున

పురాణం సూర్యనారాయణతీర్థులుగారు

(తక్రచికిత్స—మాధురినుండి)

౧. విషయప్రవేశము

ప్రాకృతికమయిన సంసారరంగమునందు పరమపురుషాసక్తచిత్తయు, ప్రౌఢయు నగు ప్రకృతిసతి తన ధ్యేయపురుషుని తనయం దనురక్తునిగాఁ జేసికొనుటకును, అతనికి చిత్రవిచిత్రములయిన అద్భుతాభినయములను చూపించి తన్ను స్వాధీనభర్తృకనుగా జేసికొనుటకును సర్వకాలసర్వావస్థలయందును ప్రయత్నించుచుండును. ముగ్ధుఁడగు ఆపురుషుని చిత్రవిచిత్రములైన వస్త్రాలంకారాదులచే నలంకరించి తా నతనిని చూచి చూచి వార్ధు మితిలేని సంతోషమును పొందుచుండును. ప్రసన్నునిగా చేయుటకై ప్రకృతిదేవి, అతని కే విధమయిన సుఖమునకును లోపము కలుగకుండుఁగాక యని చాల ప్రశస్తముగా సుఖసామగ్రిని సిద్ధముచేసియుంచుచుండును. ఏప్రదేశములో, ఏసమయమున, ఏవిధమయిన వస్తువుల కావశ్యకము తోఁచునో ఆప్రదేశమునందే, ఆసమయమునందే తదనుకూలమయిన వస్తువులనే సిద్ధముగా ఉన్నట్లు చూచుకొనుచుండును. అనావశ్యకములయిన వస్తువులసూచన తనదూతలద్వారా అయినవెంటనే అది తానుగానే ఆ వస్తువులను తొలఁగించుటకు ప్రయత్నింప మొదలిడుచుండును. ఏకార్యము చేయువిషయమున తనకు శక్తి చాల దని తెలిసికొనునో అందులకై స్వరచితములును, తనకు సమీపమునందే ఉన్నవియునగు అనేక సాధనముల సాయమును పొంది అశక్యములయిన కార్యములను చేయుటకు తన్నును సమర్థురాలినిగా చేసికొనుచుండును. ఆ సాధనములకొఱకు దూరస్థములయిన దేశముల మొగము వయిపు చూడ నవసరము దానికి లేదు. ఉదాహరణార్థము మన శరీరమే చాలియున్నది.

ప్రకృతిదేవి యీసాధనము ఎంతో విచిత్రమారీతిగా తయారుచేయించి యుంచినది. దీనిని చూచితీరవలయును గాని చెప్పుటకు సాధ్యపడదు. ఈ దివ్యభవనములోఁ గూర్చున్నవాఁడై పురుషుఁడు తన-అఖండసామ్రాజ్య మేలుచున్నాఁడు. ఇంద్రియము లాపురుషునికి పరిచర్య చేయుచున్నవి. బుద్ధి అతనికి మంత్రియై సేవలో నేలోపమునుకలుగకుండఁ జూచుచున్నది. మనోరథారూఢుఁడై పురుషుఁడు ప్రకృతివిహితము లయిన విషయముల నుపయోగించుకొనుచు వేఱుగా నున్నవాఁడయ్యును ప్రకృతిమయుఁడుగానే తోఁచుచున్నాఁడు. ప్రకృతిదేవి స్వయముగా తన నియమముల కనుకూలించునట్లు ఈ శరీరదుర్గమును రక్షించుటకై తగినసామగ్రిని ఇంద్రియములద్వారా సంపాదించి సారభాగమును గ్రహించి అనావశ్యకములయిన మలాదులను బయటికి వెలువరించి శరీరదుర్గమును సాపుచేయుచు రక్షించుచున్నది. ఈ శరీరమున కద్దాని సాయమును అక్కఱలేదు. ఒకవేళ, ఇంద్రియముల ప్రమాదమువలన ఈ శరీరదుర్గములో అనావశ్యకవస్తువులస్థితికాని, అనుచితవ్యవహారముల ప్రచారముగాని జరిగి నుండినపక్షమున ఈ శరీరదుర్గము రోగాదులనెడి శత్రువులద్వారా నియమితసమయమువఱకు నష్టపరుపఁబడియుండదు. ఈశరీరముతో అనుచిత వ్యవహారముగాని, దీనిలో అనావశ్యకవస్తువులు తగనిపరిమాణములో ఒకచోఁ జేరుటకాని జరిగినప్పుడు వానిని తొలఁగించుటకై ప్రకృతిదేవి తన్నును అసమర్థురాలినిగా తెలిసికొని తన శక్తిని వృద్ధిపొందించుకొనుటకై యేయేసాధనములను తయారుచేసికొనుచుండునో, వానిలో తక్రము (మజ్జిగ-చల్ల) కూడ ఒకసాధనము. ఇది శరీరమునందలి వికారముల నన్నింటిని తొలఁగించుటకై ప్రాకృతికశక్తి వృద్ధిచేసి తాను తనశక్తిచేతను శరీరములను దృఢముగాను కాంతిమయముగను చేయుచున్నది.

మజ్జిగవలన సామాన్యముగా సమస్తరోగములు తొలఁగింపఁబడఁగలవు. ప్రతినిత్యము మజ్జిగ త్రాగు

మనుజులు డాక్టరులయు, దేశీయవైద్యులయు గుటికి లక్ష్యము కారు. తక్రసేవకు లెప్పుడును నీరోగులుగను, నిరలసులుగను, తేజశ్శాలులుగను, బలవంతులుగను ఉందురు. ఆయుర్వేద వైద్యాచార్యులు దీనిగుణములపైని ముగ్ధులయిపోయి దీనిని అమృతముతో పోలిచియున్నారు. వారు దీని నిట్లు వర్ణించియున్నారు.

"శ్లో. న తక్రసేవీ వ్యథతే కదాచి
న్న తక్రదగ్ధాః ప్రభవన్తి రోగాః,
యథా సురాణా మమృతం ప్రధానం,
తథా నరాణాం భువి తక్ర మాహుః."

(భావప్రకాశ)

(తా. తక్రమును సేవించువా రెప్పుడును శారీరకమయిన బాధలను బొందరు. మజ్జిగచేతను కాల్పఁబడిన రోగము రెండవసారి అంకురింపదు. దేవతలకమృత మెట్లు ప్రధానమో మనుష్యులకు మజ్జిగ అట్లు ప్రధానమైనది.) వైద్యాచార్యులు తక్రము తాలూకుగుణముల నిట్లు వ్రాసి తమ అనుసంధానమునకు పూర్తిగా జాగా యిచ్చినారు. పాశ్చాత్యులయిన వైజ్ఞానికులు నేఁటివఱకును తక్రము గుణములనుగాని, దీనివలని లాభమునుగాని తెలిసికొనలేక వంచితులయి యున్నారు. కాని, పరాసుడాకుదొర(ఫ్రాన్సుడాక్టరు) శ్రీయుత మేచనీకఫ్ మహాశయుని అనుసంధానమువలన ఇప్పుడిపుడు వారికిని తక్రముతో సమానమైన పాచకవస్తువు మఱియొకటి లేదని లెస్సగా విశదమయినది. ఈనడుమనే ఉద్యమశీలురగు కొందఱు డాక్టర్లు కలిసి మిక్కిలి పరిశ్రమకు పాలయి అనుసంధానముచేసి, ఆయుర్వేదీయానుసంధానము తాలూకు గుణములను గానముచేయుచు, తక్రమాహాత్మ్యమువిషయమున ఆయుర్వేదాచార్యులను సమర్థించినారు. నీరోగియు, బలవతియును అయిన ఒకానొకతె 120 సంవత్సరముల ఆయువులో అనఁగా, పూర్ణావస్థను పొందినతరువాతను మృతినొందుటజూచి పైడాక్టర్లు ఇది పూర్ణాయువుగనుండుటకు విశేషకారణ మేమయియుండును? అని అనుసంధానముచేయుట కారంభించినారు. తుట్టతుదకు సదాకాలము తక్రసేవన చేయుచుండుటవలననే దీని ఆయువు 120 సంవత్సరములవఱకును నిలిచిన దని నిశ్చయించినారు. దానికి మజ్జిగపైని ఇంతంత ప్రేమకాదు. ముంతెఁడుమజ్జిగ చేతికి చిక్కునంతను దానికి నెమ్మది లేకుండెడిది. ఎంత ప్రయత్నించినను తన యూరిలో తక్రము దొరకకుండెనేని తానుగా ముంత చేతఁబట్టుకొని చుట్టుప్రక్కల గ్రామములకేని పోయి దండి తెచ్చికొనుచుండెడిది. పాపము! ఆ ముసలిది కేవలము మజ్జిగకోసము ఒక్కొక్కప్పుడు మూఁడేసి గ్రామములుకూడ తిరుగుచుండెడిదఁట. ఇంతవఱకు చదివిన ప్రకరణమువలన పాఠకమహాశయుల మనస్సులకు తక్రమును అమృత మనుట అతిశయోక్తి కాదని విశదమయి యుండుననుకొనుట తప్పు కాదుకదా! ఇటు చిత్తగించితిరా? ఎవరోకాని ప్రాచీన సంస్కృతకవి తక్రగుణములపయిని మోహితుఁడయిపోయి యెంత చక్కగా వర్ణించియున్నాఁడో:—

"శ్లో. కైలాసే యది తక్రమస్తి గిరిశః
కిం నీలకంఠో భవే
ద్వైకుంఠే యది కృష్ణతా మనుభవే
దద్యాపి కిం కేశవః,
ఇంద్రో దుర్భగతాం క్షయం ద్విజపతి
ర్లంబోదరత్వం గణే
ట్కుష్ఠిత్వంచ కుబేరకో దహనతా
మగ్నిశ్చ కిం విందతి."

(యోగరత్నాకరము.)

(తా. కైలాసమున మజ్జిగ ఉండినపక్షమున ఈశ్వరుఁ డేల యింతవఱకును నీలకంఠుఁడయి యుండును? అనఁగా అతనికంఠమునుండి విష మెప్పుడో దిగిపోయి యుండుననుట. వైకుంఠములో తక్రము లభించినచో విష్ణుఁ డింతవఱకును నల్లని శరీరముగలవాఁడయి యుండునా? చల్ల త్రాగి యెప్పుడో గౌరాంగుఁ డయిపోవునుగదా? మరియు స్వర్గములో చల్ల లభించినపక్షమున ఇంద్రుఁడు తన దుర్భగత్వమును, చంద్రుఁడు తన క్షయరోగమును, ఎప్పుడో పోఁగొట్టుకొనియుండురే. గణపతి తన పెద్దకడుపును చల్ల త్రాగి తగ్గించుకొనును. కుబేరుఁడు తన కుష్ఠరోగమును (బొల్లిని) మాన్పుకొనును. వేయేల? అగ్నిభట్టారకుఁడు తన దహనత్వము నెప్పుడో యీ మజ్జిగ (త్రాగి పోఁగొట్టుకొనకుండునా?) ఇందులో కవి చమ

త్కారముమాట అట్లుండఁగా, నిజ మాలోచించినచో మజ్జిగ యుండినచో నైరోగము లుండుట కష్టమే కాదు, అసంభవముకూడను. ఇది కవితాలాపు అతిశయోక్తి కాదు. మరేమన? కవి యీరోగములవయిపున ఇషారా చేసియున్నాఁడు. ఏమనియా? తక్రసేవనము వలన ఈ రోగము లన్నియు నిస్సందేహముగా నష్టము లయిపోవునని. మజ్జిగయందున్న యీ రోగఘ్నగుణములను ఆయుర్వేదవిశారదు లెఱుఁగనివారు గారు. ఇంకను దీని గుణములు ముందు వర్ణింపఁబడును.

ఒకానొకరాజు వయోవృద్ధుడయిన వైద్యుని పిలిపించి "అయ్యా! తమరు దయచేసి అనుభూతమయిన ఒకవస్తు వేదని యున్న పక్షమున నాకుఁ జెప్పితిరేని యది నేను సదా సేవించుచుండెదను. ఆవస్తువు రుచికరముగాను, భుజించినపదార్థముల నన్నింటిని జీర్ణముచేయఁజాలినది గాను, నాకేవిధమైన రోగమును కలుగనీయకుండునది గాను ఉండవలెను" అని అడిగినాఁడు. రాజుగారిమాటలు విని వైద్యుఁ డిట్లన్నాఁడు. "మహారాజా! నా కింత వయస్సు చెల్లినది. నా కనుభవమయినంతలో ఇపుడు తాము కోరిన అన్నింటికిని ఉపయోగించునది ఒక్క మజ్జిగయే ముఖ్యమయిన దని మనవిచేసికొనుచున్నాను. మజ్జిగతో సమానముగా గుణ మిచ్చునది నాబుద్ధికి ప్రపంచములో రెండవవస్తువు గోచరముకాలేదు. కావుట్టి, దేవర దీనినే సేవించుటకు ప్రారంభించునది. అది యెట్లనఁగా

"శ్లో. భోజనాన్తే తు రాజేంద్ర! తక్రం స లవణం పిబ,
తస్యోపరి జలం కించి త్తస్యోపరి న కించన."

(తా. "భోజనానంతరముఉప్పుకలిపిన మజ్జిగకొంచెము త్రాగినపైని మంచినీళ్లు త్రాగునది. అటుపై నాదినమున మఱియేమియు పుచ్చుకోఁగూడదు.) ఇది నా యభిప్రాయము. తరువాత దేవరచిత్తము" అని చెప్పియున్నాఁడు.

వాస్తవ మాలోచించినచో తక్రములోనున్న ప్రధానగుణ మిది. ఆమాశయములోనున్న భోజనపదార్థము నంతను జీర్ణింపఁజేసి, అతి లఘుపదార్థమగుటచే తాను జీర్ణమైపోవును. దీనిభారము జఠరాగ్నిపైని పడదు. కనుకనే సంగ్రహణీరోగములో తక్రముతో సమానముగా వెంటనే గుణముగలిగించు వస్తువు మరియొకటి కనుపడదే దందురు. "న తక్రతుల్యం గ్రహణీవికారే" అని వైద్యగ్రంథసమ్మతము. సంగ్రహణిలో పాచనశక్తి పూర్ణముగా నష్టమయిపోవును. అట్టిస్థితిలో ఒక్క తక్రము గాక తేలికయైన మరియే వస్తువు తిన్నను దానిభారమెంతో కొంత జఠరాగ్నిపైని పడకతీరదు. అందుచే విరేచనములు కట్టుటలో చాలాకాలము పట్టును. పట్టుటయేకాదు కట్టుటకూడ కష్ట . ఎంతపురాణించిన సంగ్రహణియైనను తక్రద్వారా తొలఁగింపఁబడఁగలదు. తక్రముతో సమానముగా పాచనముచేయు నౌషధము మరియొకటి లేదు. అది జేనిపైనిబడిన దానిని తప్పక భస్మము చేసివేయును. నీతినిపుణుఁడయిన చాణక్యుని కథ యెవ్వ రెఱుఁగనిది? ఒకప్పుడు చాణక్యునితండ్రి గంగాస్నానమునకుఁ బోవుచుండఁగా, అతనిపాదములో దర్భముల్లు గ్రుచ్చుకొన్నదఁట! అందువలన వ్రణమయి కుళ్లఁ డందువలననే చనిపోయినాఁడఁట! క్రోధాగారముగు చాణక్యుఁడు దర్భ తన తండ్రిమరణమునకు కారణమగుటను గ్రహించి, అది మొదలుకొని దానిని భూమినుండి నిర్మూలించుటకు నిశ్చయించుకొన్నాఁడఁట! ఎక్కడెక్కడ దర్భదుబ్బు కనుపడునో అక్కడ దానిని పెల్లగించి యచ్చట చల్ల పోయుచుండెడివాఁడఁట! అతనికి తక్రగుణము చెప్పగా తెలియును. దర్భ పెల్లగించి దాని మూలస్థానమున మజ్జిగ పోసినచో మఱి యంకురింపకుండ దానివేళ్లు భస్మమయిపోవునని యతఁ డెఱుఁగును.

గోవులను బఱ్ఱెలను సదా పాలన పోషణములు చేయుచున్నవాండ్రయినను బీదకాపులు పాలనేతుల రుచి బొత్తిగానే యెఱుఁగరు. వాండ్రు పాలయినను అమ్ముకొందురు, లేదా పెరుగుచేసి నేయి తీసినదైనను అమ్ముకొందురు. కాని, ఆ మజ్జిగమాత్రము త్రాగుచుందురు. అయినప్పటికిని నేయి,పాలు ఉపయోగించుకొను వారికంటెను తక్రసేవకులు బలవంతులు, హృష్టపుష్టులు సోమరితనము లేనివారునునై యగపడుచుందురు. కనుకనే మజ్జిగ త్రాగెడి కృషీవలులు పగలంతమానము పరిశ్రమ చేసినతరువాతను సైతము అలసట పొందరు. ఎవరయితే గడ్డిజాతిని చూచియున్నారో వారికి విశేష

ముగ చెప్ప నవసరముండదు. పాలు నేయి ఉపయోగించువారు వాండ్రవలె తగినపరిశ్రమ యెప్పుడును చేయజాలరు. వాండ్రలో సహజముగ హృష్టపుష్టులగువారు చాలకొలఁదిగానే దృష్టిగోచర లగుదురు. మఱియు నీరోగులుగానే యుండఁజాలుదురు. ఒకానొక ధనవంతున కిద్దఱు భార్యలుగలరు. ఇద్దఱికిని ఒక్కొక్క కొడుకు పుట్టినాఁడు. కాలవశమున చిన్నబిడ్డఁడు బాల్యమున నుండఁగానే వాని తల్లి స్వర్గస్థురా లయిపోయినది. అందువలన వాఁడు నిరాలంబుఁడయి తనసవతితల్లి కాశ్రితుఁడై జీవయాత్రను గడపుకొనుచుండెను. పెద్దవాని తల్లి సవతికొడుకుపైని ఈర్ష్య గలది యగుటవలన వాని కెప్పుడును మజ్జిగతోడి కుత్సితభోజనము పెట్టుచుండెడిది. తన కుమారునకు మాత్రము నేయి, పాలు మస్తుగాపోసి పోషించుచుండెడిది. అయినప్పటికిని నేతితోను, పాలతోను పెరుగుచుండెడి పెద్దకొడుకుస్వాస్థ్యముకంటెను తక్రసేవకుఁడయిన చిన్నకొడుకు స్వాస్థ్యమే బాగుగా నుండుట చూచి "నాభార్య తన కొడుకుకంటె చిన్నకొడుకు తల్లి లేని కారణమునను నిరాధారుఁ డన్న కారణమునను వాని పైనే హెచ్చుగా ప్రేమ ఉంచుచున్న" దనియు, "కావలసినంత పాలు నేయి వానికి పోయుచున్న" దనియు "కనుకనే చిన్నవాఁ డయినప్పటికిని వీఁడు పెద్దవానికంటెను బలవంతుఁడుగా నగపడుచున్నాఁ" డనియునుతండ్రి యనుకొనుచుండెడివాఁడు. ఒకనాఁడు తన యిద్దఱుకొడుకులను రహస్యముగా వేఱువేఱుగా పిలిచి "మీరిద్దఱును ఎంతెంత పాలు నేయి భరింపఁగలరు?" అని యడిగినాఁడు. "అర్ధసేరు నేయి, రెండుసేర్లవఱకు పాలు భరింపఁగల"నని పెద్దకొడుకన్నాఁడు. చిన్నవాఁడు—"నాయనా! నేను నేయి పాల రుచియే యెఱుఁగనే, అట్టిస్థితిలో ఇంత భరింపఁగల నని యెట్లు చెప్పఁగలను?" అన్నాఁడు. "అటు లేని నిత్యము నీ వేమి తినుచున్నా"వని తండ్రి యడుగఁగా, "మజ్జిగ రొట్టె" అని చిన్నకొడుకు చెప్పినాఁడు. కాని తండ్రికి వాని మాటలయందు నమ్మకము లేకపోయినది. "లోకసామాన్యముగా వీఁడును తనసవతితల్లిపైని ఈర్ష్యావశమున దోషారోపణ చేయుటకే యిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు. అట్లే కానిపక్షమున వీఁడు పెద్దవానికంటెను పుష్టశరీరుఁడును, బలవంతుఁడును ఎట్లు కాఁగల్గెఁడు?" అని యాలోచించుకొని రహస్యముగా కనిపెట్టుటకు ప్రారంభించినాఁడు. తుదకు చిన్నకొడుకు చెప్పినదే నిజమని తెలిసికొన్నాఁడు. అప్పుడు తండ్రి స్వయముగా వానికి కావలసిన పాలు, నేయి యేర్పాటుచేసి తక్రసేవను విడిపించినాఁడు. కాని కొన్నాళ్ళకు వాని యారోగ్యము మార్పుచెంద మొదలిడినది. క్రమముగా పెద్దవానివలెనే రోగగ్రస్తుఁ డయిపోయినాఁడు. అప్పుడు తండ్రి యీ వృత్తాంతమంతయు నొకమంచి వైద్యునితో చెప్పి "యిప్పుడు వీనికి మజ్జిగకుబదులు లెస్సగా నేయి, పాలు, మీఁగడ తినిపించుచున్నాను. కాని వెనుకటివలె బలవంతుఁడు కాక యెప్పుడుచూచినను రోగిగానే కనుపడుచున్నాఁ" డని కూడ చెప్పినాఁడు. అప్పు డావైద్యుఁడు పిల్లవాండ్ర తండ్రికి మజ్జిగతాలూకుమాహాత్మ్యము చెప్పుచు "అధికముగా నేయియుపయోగించుటవలన ఆఁకలిమందగించును. అందువలన పాలు జీర్ణము కాఁజాలదు. హెచ్చుపాలు జీర్ణ మగుటకై తీక్ష్ణమైన జఠరాగ్ని యావశ్యకము. ఇట్లుండఁగా, హెచ్చు నేతితోపాటుగా ఇగురఁగాఁచిన పాలు మీఁగడ నిత్యము హెచ్చుగా నుపయోగించువారు తదనుకూలముగా పరిశ్రమకూడ చేయుచుండవలయును. అట్లు కష్టపడకున్నచో తప్పక రోగగ్రస్తులు కాకతీరదు. మీరు మీ బిడ్డల కారోగ్యమును గోరుకొనేని వారిచేతను తక్రసేవనమే తప్పక చేయించుచుండుఁడు. దానిని సేవించుచున్నప్పుడు నేయి, పాలు మొదలయిన యే వస్తువులు సేవింపించుచున్నను అవి యన్నియు జీర్ణమయిపోవును" అని చెప్పినాఁడు. అదిమొదలు ఆతండ్రి తనయిద్దఱుబిడ్డలకును మజ్జిగ త్రాగించుచుండుటకు ప్రారంభించినాఁడు. అందువలన వాండ్రిద్దఱును హృష్టపుష్టులై యారోగ్యముగా నున్నారు. కాఁబట్టి బలకారకములయిన పాలు, నేయి మొదలయిన వస్తువు లెప్పుడైతే సరాసరిగా జీర్ణమగుచుండునో అప్పుడే వాటి పరిణామముకూడ సరాసరిగా నగపడుచుండును. అట్లు కాని పక్షమున వాటివలన హాని కలుగకతీరదు. జఠరాగ్ని ప్రజ్వలించునప్పుడే బలకారకవస్తువుల ప్రభావము కనబడును. దీనినిబట్టి దీపనవస్తువులే బలకారకములని చెప్ప

వను అనుచితము కాదు. కారణమేమనఁగా బలమును కలిగించుటకు కారణము జఠరాగ్ని ప్రజ్వలించుచుండుటే. అది మందగించినప్పుడు నేయి, ఇగురఁగాఁచిన పాలు మొదలయిన వెప్పుడును లాభదాయకములు కాఁజాలవు. పాలు మొదలయిన బలకారకపదార్థములు దీపన పాచన వస్తువులసాహాయ్యము వినాగా అధికముగా సేవింపరాదు. తక్రము మొదలయిన దీపన పాచన పదార్థములు దేని సాహాయ్యము అక్కఱలేకుండనే సేవింపవచ్చును. తక్రమును కొందఱు రోగులు పదునాలుగేసి సేర్లవఱకును ఏ యౌషధములసాహాయ్యము అక్కఱలేకుండనే సేవించుచుండుట చూడఁబడినది. ఏవిధమయిన దీపనపాచనౌషధములసాయ మక్కఱలేకుండనే పాలుకూడ మజ్జిగ త్రాగినంత త్రాఁగఁగలుగుదురా? ఎప్పటికిని త్రాఁగఁజాలరనుట నిశ్చయము. తక్రగుణానుభవముగల ఒకానొక కవి "తక్రం శక్రస్య దుర్లభమ్" అను శ్లోకపాదమును తయారుచేసి వ్యంగ్యరూపమున తక్రయుక్తమయిన మను మ్యలోకమునెదుట అమృతమయమయిన స్వర్గము నెంత మనోరంజకముగా అనాదరము చేసినాఁడో చూడుఁడు. అమృత మున్నప్పటికిని ఇంద్రునకు మజ్జిగయందాశ యుండిపోయినదఁట! కాని, అతని కది దుర్లభమయినదఁట! ఏమనఁగా అమృతము తక్రగుణములను పొందఁజాలకపోయినది. అమృతమునందు జరామరణములను పోఁగొట్టుశక్తిమాత్ర మున్నది కాని రోగములను పోఁగొట్టుశక్తి లేదు. అట్లే ఉన్న పక్షమున చంద్రునకు క్షయరోగము, కుబేరునకు, కుష్ఠురోగము, ఇంకను స్వర్గములో ఇతరరోగములును ఎందు కుండవలయును? మజ్జిగలో జరామరణ రోగనాశకములగు మూఁడుశక్తులును ఉన్నవి. తక్రసేవకులు జర అనఁగా ముదిమివలనఁగలిగెడి రోగములవలన ముక్తులగుటయేకాక, అకాలమరణమునుగూడఁ దప్పించుకోఁగలరు. ఇట్టి స్థితిలో రోగముల విషయమున చెప్పవలసిన దేమున్నది? తక్రసేవకుల చుట్టుపట్టులకు సయితము రోగములు రాఁజాలవనుట అతిశయోక్తిగా భావింపఁగూడదు. దానియం దట్టి అద్భుతశక్తి యున్నది. అందుకనియే దానిపేరు విన్నప్పుడెల్ల దేవేంద్రునికి నోరూరుచుండునఁట. ఆశమాత్రమే కాని యున కతని కది దుర్లభమే అని వాడుకయే అయిపోయినది. ఏమా? తక్రము మనమ్యలోకములోనే దొరకును గాని స్వర్గములో దొరకనే దొరకదుగదా! అందువలన స్వర్గలోకముకంటెను భూలోకమే యెన్నోరెట్లు గొప్పది. వెనుకఁ జూపిన శ్లోకపాదములో ఈభావమంతయు నింపించి కవి తనకు తక్రసేవనమువలన లభించిన గుణములను ప్రజల కెఱింగించియున్నాఁడు. ఈకవి కేదేని దుర్జయమయిన రోగ ముండెనదో యేమో? అది యితరౌషధములకుఁ గుదురక మజ్జిగవలననే కుదిరినదో యేమో. అటులే కానిపక్షమున ఇంత భావపూర్ణముగా ఇట్టి శ్లోకపాదమును తయారుచేసి యుండఁడు. ఈపాదమునే సమస్యగా గ్రహించి అంత*ర్లాపికాద్వారా పూర్తిచేయుచు, ఎవరో ఒకకవి-అతఁడును వైద్యుఁడయి యుండవచ్చును-భోజనానంతరము ఏవస్తువు త్రాఁగఁదగినది, అని ప్రశ్నించుకొని "తక్రమ్" అని సమాధానము చేసికొని భోజనాంతమున తక్రసేవన విధిని స్పష్టీకరించినాఁడు. అందుచేతనే భోజనపదార్థములలో మజ్జిగపులుసు, మొదలయినవి మనవారు తయారుచేసి యుపయోగించుచున్నారు. కాన్యకుబ్జ బ్రాహ్మణుల యిండ్లలో. పెండ్లి మొదలయిన కార్యములలో భోజనముల సమయమున మజ్జిగలో నానవేయఁబడినపదార్థములు భోజనమంతయు ముగిసిన తరువాతనే వడ్డించెదరఁట! ఎందుకనఁగా, దానివలన అదివఱకు భుజించిన పదార్థములలోనికి కొంత మజ్జిగ చేరుననియు, తిన్నదంతయు జీర్ణమయిపోవుననియు వారి నిశ్చయము. మజ్జిగ కేవలము గుణకరమయినదే కాక రుచికరమయినది కూడ నన్న సంగతి మనమందఱమును ఎఱుఁగనిది కాదుగదా. చంద్రవరదాయీ అను హిందీకవీశ్వరుఁ డెప్పుడో ఒక్కొక్కఛందస్సువ్రాసి తక్రమాహాత్మ్యమును గొప్పచేసినాఁడఁట! ఆ పద్యముల ననుసరించి హిందీవారు పలురకము లయిన భోజనపదార్థములను తక్రమిశ్రములుగా చేయుచుందురఁట. తక్రమాంసము క్వథిత(కడి)తక్రపటకములు మొదలయిన ప్రయోగము లాయుర్వేద శాస్త్రములో విధిపూర్వకముగ నెన్నియో వర్ణింపఁబడియున్నవి. ఈవ్యాసము

* శ్లో. భోజనాన్తేతు కిం పేయం జయన్తః కస్య వై సుతః, కథం విష్ణుపదం ప్రోక్తం తక్రం శక్రస్య దుర్లభమ్.

తాలూకుసిద్ధాంతను మనుష్యలోకములో సర్వరోగనాశకము, అతిసులభము, రుచికరము, ఎట్టి యనస్థలోనయినను హాని కలిగింపనిదియు నగు తక్రముతో సమానమయినది రెండవ సరళచికిత్స దృష్టిగోచరము కాలేదనుటయే. దీనియం దిట్టి మహాగుణము లెన్నిగలో ఉన్నవి కనుకనే ఆ గుణములను వర్ణించుచు ఒక్కొక్క రోగము పైనను తక్రప్రయోగవిధి శాస్త్రానుసారముగ ముందు వర్ణితమైనది.

౨. తక్రభేదము

కాచినపాలలో పుల్లనిపదార్థముల సంయోగము వలన చేరుకొన్న పెరుగును కవ్వముతో చిలికి తయారు చేసినదానికి తక్రము (మజ్జిగ-చల్ల) అని పేరు. ఇది రచనా భేదమునుబట్టి అయిదువిధములుగా వ్యవహరింపబడుచున్నది. ఘోలము, మథితము, తక్రము, ఉదశ్విత్తు, ఛచ్ఛిక అనివాటికి పేర్లు. మీగడతోగూడిన పెరుగు నీరు కలుపకుండనే చిలికినదానికి ఘోల మని పేరు. మీగడ తీసివేసి నీరు కలుపకుండ చిలికినదానికి మథిత మని పేరు. పెరుగునకు నాలుగవవంతు నీరు కలిపి చిలికినదానికి తక్ర మని పేరు. సగపాలు నీరు కలిపి చిలికినది ఉదశ్విత్తు. హెచ్చునీరు పోసి పెరుగుచిలికి వెన్నతీసివేయగా మిగిలిన దానికి ఛచ్ఛిక యని పేరు. తక్రముతాలూకు గుణములు యోగరత్నాకరమను వైద్యగ్రంథములో నిట్లు వివరింపబడియున్నవి:—

"శ్లో. క్షుద్వర్ధనం నేత్రరుజాపహంచ
ప్రాణప్రదం శోణిత మాంసదంచ,
ఆమాభిఘాతం కఫవాతహన్త్రి
త్వష్టా గుణా వై కథితా హి తక్రే."

అనగా ఆకలిని వృద్ధిచేయుట, నేత్రరోగముల నశింపజేయుట, బలమునిచ్చుట, రక్తమాంసములను వృద్ధిచేయుట, ఆమమును, కఫమును, వాతమును నశింపజేయుట అను నివి తక్రముతాలూకు ప్రధానగుణములు. మఱియు, ఘోలమనుపేరుగల తక్రములో చక్కెర కలిపి సేవించుటవలన మామిడిపండువలనగలుగుగుణములను కలిగించును. మామిడిపండు వీర్యవర్ధకము, స్నిగ్ధము అనగా రూక్షతను పోగొట్టునది, సుఖమును బలమును కలిగించునది, గురుత్వముచేయునది, వాతనాశకము, రుచికరము, శరీరకాన్తినీ, ఉత్తమముగాచేయునది, శీతలము, హృదయప్రియము, పిత్తమును పుట్టకుండజేయునది, స్త్రీ విషయమున హర్షదాయియు నగును. పైనిచెప్పిన గుణము లన్నియు చక్కెరకలిపిన ఘోలమునందు గలవు.

మథిత మను తక్రము—వాతపిత్తమును, కఫపిత్తమును నశింపజేసి హృదయప్రియమై యుండును.

తక్రము—అనగా స్వలక్షణ సంపన్నమయిన తక్రము మలబద్ధకము, కషాయము, పులుపు, పాకములోను, రసములోను మధురము, లఘువు, ఉష్ణవీర్యమును అగ్నిని ప్రజ్వలింపజేయునది, వీర్యవర్ధకము, తృప్తికారకము, వాతనాశకము, గ్రహణి మొదలయిన రోగములలో పథ్యము. తక్రము తేలిక యగుటవలన మలబద్ధకమగును. పాకములో మధుర మగుటవలన పిత్తానుత్పాదకము-అనగా పిత్తమును కుపితముగా చేయనిది. ఆమ్లము, ఉష్ణవీర్యము, దీపనము, వృష్యము, ప్రీణనము అగుటవలన వాతనాశకము. కషాయము, ఉష్ణము, వికాసి, రూక్షము అగుటవలన కఫనాశకము. ఈ ప్రకారముగా త్రిదోషములను శాంతింపజేయును. ఇట్టి తక్రమువిషయమునసే "దీనిని సేవించువా రెప్పటికిని రోగగ్రస్తులు కారు. దీనిచే కాల్పబడినరోగము రెండవసారి మరల అంకురింపదు" అని పైనవ్రాయబడెను.

ఉదశ్విత్తను తక్రము—కఫకారకము, బలకరము, ఆమమును అతివేగముగ నశింపజేయునది.

ఛచ్ఛిక అనుతక్రము—శీతలము, లఘువు, వాతనాశకము, తృషను, పిత్తమును నశింపజేయునది, కఫకారకము. ఉప్పుకలిపి సేవించుటవలన జఠరాగ్నిని ప్రజ్వలింపజేయును.

తక్రములో ఏప్రకారముగా జలము వెన్న కలిపి యుండునో అదేప్రకారముగా గుణములలో నయితము భేద ముండును. ఏతక్రములోనుండి సంపూర్ణముగా వెన్న తీసివేయబడునో ఆతక్రము తేలిక యగుటవలన పథ్యము గుచుండును. ఏతక్రములోనుండి కొంచెము వెన్నతీసివే

యఁబడునో అది వెనుకఁజెప్పఁబడిన తక్రముకంటెను గురువు, వీర్యవర్ధకము, కఫకారకము నగుచుండును. ఏతక్రమునుండి కొంచెమేనియు వెన్న తీసివేయఁబడకుండునో ఆతక్రము వెనుకఁజెప్పఁబడిన తక్రముకంటెను గాఢము, భారము, పుష్టికారకమునయి కఫమును కలిగించును. ఇదేప్రకారముగా జలముయొక్క హెచ్చుతగ్గులనుబట్టికూడ తక్రగుణములో మార్పు కలుగుచుండును. దీని భేదములు పైని వ్రాయఁబడియే యున్నవి.

మందాది దధివలనఁ గలిగిన తక్రముగుణము

"యాన్యుక్తాని దధీన్యష్టౌ తద్గుణం తక్ర మాదిశేత్"

అని భావప్రకాశములోఁ జెప్పినచొప్పున ఏవిధమయిన పెరుగునుండి యేతక్రము తయారు చేయఁబడునో ఆతక్రములో ఆపెరుగున కనుకూలమయినగుణమే యుండునని చెప్పవచ్చును.

(1) ఏపెరుగు పాలతో సమానముగా అవ్యక్తమయినరసముగలదయి యుండి కొంచెము గాఢముగ నుండునో ఆపెరుగు మందము అని పేరుగలది యగును. దీనినుండి తయారగునతక్రము మలమూత్ర ప్రవర్తకము, త్రిదోషవర్ధకము, దాహకారకము అని చెప్పఁదగును.

(2) ఏపెరుగు లెస్సగా పేరుకొనియుండునో, దేనిలో తియ్యఁదనము స్పష్టముగా వచ్చియుండునో, పులుపించుకయు తెలియరాకుండునో, దానికి స్వాదు అని పేరు. స్వాదు అను దధినుండి తయారయిన తక్రము, అభిష్యంది—అనఁగా గురుత్వమును కలిగించునది, సంభోగశక్తివర్ధకము, మేదస్సును, కఫమును కలిగించునది, వాతనాశకము, పాకములో మధురము, రక్తపిత్తమును స్వచ్ఛపఱచునది యగును.

(3) ఏదధి పుల్లగా, తియ్యగా కషాయరసయుక్తమై యుండునో దానిని స్వాద్వమ్ల మందురు. దాని నుండి తయారయిన తక్రముతాలూకుగుణము సామాన్య తక్రమున కుండెడిగుణమే యుండును.

(4) ఏపెరుగు తియ్యఁదనముపోయి పులుపెక్కునో దాని కమ్ల మని పేరు. దీనినుండి తయారయిన తక్రము అగ్నివర్ధకము, పిత్తమును, రక్తమును, కఫమును వృద్ధి చేయును.

(5) ఏపెరుగు భుజించుటవలన పండ్లు జివ్వుమనునో, ఒడలు గగుర్పొడుచునో, కంఠములో మంట పుట్టునో దాని కత్యమ్ల మని పేరు. దీనినుండి తయారైన తక్రము అగ్నిదీపకము, రక్తవికారమును, వాతపిత్తములను అధికముగా కలిగించునదియు నగును.

ఆవుమజ్జిగ

గోతక్రము పవిత్రము, అగ్నివర్ధకము, బుద్ధివృద్ధిపఱచునది, అర్శోరోగమును, త్రిదోషమనఁగా వాతపిత్తకఫములను శాంతింపఁజేయునదియు నగుటయే కాక, గుల్మము, అతిసారము, ప్లీహము అర్శము, సంగ్రహణి అను రోగములలో హితకారకముకూడ నగును.

గేదెమజ్జిగ

మహిషీతక్రము కఫమును కలిగించును. గాఢముగనుండును, వాఁపును కలిగించును, గురుత్వమును చేయును, బలకారకమగును, వాతపిత్తమును తొలఁగించును.

మేఁకమజ్జిగ

ఛాగీతక్రము చిక్కగా తేలికగా నుండుటయే కాక త్రిదోషనాశకము; గుల్మము, అర్శస్సు, సంగ్రహణి, క్షయము, దుర్బలత, శోషము (వాఁపు) పాండురోగము, అనువీటిని తొలఁగించును.

తక్రవిశేషముయొక్క గుణము

పచ్చిమజ్జిగ అనఁగా మరగఁబెట్టనిది ఆమాశయమునందలి కఫమును, ఆమమును నశింపఁజేయును. కంఠములో కఫమును కలిగించును.

మఱఁగఁబెట్టిన మజ్జిగ పీనస, శ్వాస, కాస మొదలయిన రోగములలో విశేషముగ లాభదాయకము.

దోషవిశేషమునుబట్టి తక్రప్రయోగము

వాతప్రధానమయిన రోగములలో సొంటి, సైంధవలవణముకలిపిన పుల్లనిదల్ల ఉత్తమమయినది. ఘోలమను పేరుగల తక్రములో ఇంగువ, జీలకఱ్ఱ, సైంధవలవణ

గము, కలిపి త్రాగినపక్షమున అత్యంతము కుపితమయిన వాయువును శాంతింపజేయును. ఇంతేకాదు, మూలవ్యాధిని, అతిసారమును, పొట్టనొప్పిని, రుచికరము, పుష్టికరము, బలవర్ధకము, వస్తిశూలనాశకముకూడను. పిత్తమువలనఁ గలిగినరోగములలో చక్కెరకలిపిన తియ్యనిమజ్జిగ విశేషించి లాభదాయక మగును. కఫముపెరిగినచో సొంటి, పిప్పలి, మిరియాలచూర్ణము కలిపినతక్రము గుణదాయకము.

తక్రసేవనమునకు ప్రధానవిషయము

తక్ర మన్నిఋతువులలోను సేవింపఁదగినదే అయినను శీతఋతువు తక్రసేవనమునకు ముఖ్యసమయము. అరోచకము కలిగినప్పుడును, రక్తనాడులు కఫాదుల ద్వారా అడ్డుపడినప్పుడును, అగ్నిమాంద్యము కలిగినప్పుడును, వాతాదిరోగములలోను తక్రము అమృతముచేయుపని చేయును. విష, వమన, విషమజ్వర, ప్రసేక, పాండు, మేదోరోగ, సంగ్రహణి, మూలవ్యాధి, మూత్రకృచ్ఛ్రి, భగందర, ప్రమేహ, గుల్మ, అతిసార, శూల, ప్లీహ, ఉదరరోగ, అరుచి, శ్వేతకుష్ఠ, శోథ, తృషా, క్రిమిరోగాదులలో తక్రము ప్రధానౌషధము.

కేవలము ఉష్ణకాలములోను క్షత, దౌర్బల్య, మూర్ఛ, భ్రమ, దాహ, రక్తపిత్తములలోను ప్రధానముగా తక్రసేవనము చేయింపరాదు గాని, తక్కిన సమస్తరోగములలోను తక్ర మొక్కటియే పరమౌషధము.

జ్వరము—తక్రము

సమస్తరోగములలోను జ్వరముకంటెను కఠినమయిన రోగ మింకొకటి లేదు. తుదముగా జ్వరము రాకుండ ఏప్రాణికిని ప్రాణము పోదు. ప్రతిరోగము తాలూకు రాజ్యమునందును జ్వరదేవుని జెండా యెగురుచుండును. ఆహారవిహారములలో అణుమాత్రమయినను హెచ్చుతగ్గులు కలిగినచో వికరాళమయిన జ్వరము తాలూకు కాలమూర్తి యెదుటనే ప్రత్యక్ష మగుచుండును. గొప్ప గొప్పమహారథులగు విశాలశరీరులను క్షణమాత్రములో ధరాశాయులను చేసివేసి వారిబలము తాలూకుమానమును మర్దించుచు, తనచక్రవర్తిత్వమునకును, శాసకత్వమునకును ప్రత్యక్షప్రమాణమును చూపించుచుండును. నిర్దయముగ జ్వరము వచ్చినవారిని చంపుటలో నించుకయినను సంకోచమును పొందదు సరికదా నిర్బలుఁడు దొరకినచో తాను మరింత భీషణమయినమూర్తిని ధరించుచుండును. దీనులు, హీనులు, బాలకులు, వృద్ధులును దీనికి సామాన్యాహారమే కాని యెవరయితే ప్రాకృతికమయిన రాజ్యమునుండి పరారీ చిత్తగించుదురో వారే జ్వరమునకు మిక్కిలిగా భయపడువలసినవారై యుందురు. ప్రకృతిదేవి తాలూకు ఆజ్ఞ నతిక్రమించినప్రాణులకే జ్వరము దండనస్వరూపము. ప్రాకృతికరాజ్యములో ఉన్నవారయి తన్నియమానుకూలముగా సంచరించువారి జీవనమార్గము నిష్కంటకము. జ్వరాదిరోగములు వారికి దూరమునుండియే చేతులుజోడించుచు వారిజీవనము తాలూకు శాంతిమయమార్గమును చూపించుచుండును. ప్రకృతినియమముల నతిక్రమించినవారు జ్వరాక్రాంతు లగునపుడు ప్రకృతిమాతను శరణుచొచ్చినంతమాత్రముననే అతివేగముగా జ్వరమునుండి ముక్తులయి తీరుదురు. అట్టివారి కేవిధమయిన ఔషధాదులసాయమే అక్కఱయుండదు. కనుకనే మనశాస్త్రకారులు జ్వరాదిరోగములచే నాక్రమింపబడినపుడు లంఘనమునే ప్రధానముగా నంగీకరించియున్నారు; తుదకు దోషము పక్వమగువఱకును ఔషధమునే నిషేధించియున్నారు. అంతేకాదు; కేవలము ప్రకృతిమాతపయినే భారము వదలివేయవలయునన్న సిద్ధాంతమునే స్థిరపఱిచినారు. ఇపుడిపు డీసిద్ధాంతము తాలూకు అనుకరణమును గొప్పగొప్పడాక్టరులుకూడఁ జేయుటకు ప్రారంభించినారు. అమెరికాలో ఉపవాసచికిత్సను గుఱించి పెద్దపెద్దకాలేజీలుకూడ నేర్పఱుపఁబడియున్నవి. 90–90 లంఘనములుచేయించి కొంచెము పథ్యము పెట్టించుచున్నారు ఇచ్చట నీభూమికను వ్రాయుట కభిప్రాయ మేమనఁగా, ఎంతవఱకు జ్వరములో ఔషధమిచ్చుట కవసరముండదో అంతవఱకును రోగికి సేవింపనీయక ఉచితసమయమున (అనఁగా, దోషము పక్వస్థితిని పొందినయనంతరము "వాతికే సప్తరాత్రేతు దశరాత్రేణ పైత్తికే, శ్లైష్మికే ద్వాదశాహేన జ్వరే యుంజీత భేషజమ్" వాతజనితమయిన సంతతజ్వరములో

ఏడేసిరోజులకుదర్వాతను, పిత్తమువలనఁ గలిగిన సంతతజ్వరములో పదేసిదినములఅనంతరమునను, కఫమువలనఁ గలిగినసంతతజ్వరములో పండ్రెండేసిదినములతరువాతను) తక్రమును పూర్వోక్తవిధి ననుసరించి దోషానుకూలముగా తయారుచేసి అనుపానములతోను అనఁగా ఒకచెమ్చాతో ప్రారంభించి క్రమముగా కాలమును, బలమును అనుసరించి హెచ్చింపవలెను. జ్వరము శాంతించినపయిని పథ్యమువిషయమున వ్రాయవలసిన దేమున్నది? ఔషధమునకా ఔషధము, ఆహారమునకా ఆహారము, పాచనములో నారాచబాణము చేయుపని చేయును. విషజ్వరములో నో తక్ర మమృతము చేయు కార్యము నే చేయును. ఇందులో అన్నస్థానమున తక్రముచే సేవింపఁజేసినచో అన్నివిధములయిన విషమజ్వరములు దూరమయిపోవును. ఇందుకు కారణము: దుష్టములయిన ఆహారవిహారముల వలన దూషితమయిన దోష మామాశయములో కుపితమయి జ్వరమును కలిగించును. ఆమాశయమును శుద్ధముగా చేయుటకై తక్రమును మించిన మఱియొకవస్తువు లేకపోవుటయే. ఏమా! తక్రము లఘు వగుటవలన తాను పచనమయిపోవును. దీనిపాచనభారముమాత్ర మామాశయముపై నుండదు, సరికదా, ఆమాశయగతమయిన దుష్టదోషములను పచనముచేయుటకై దీనికంటె హెచ్చయిన రెండవయౌషధ మింకొకటి లేదు. చాతుర్థికజ్వర మన్నింటికంటెను ఘోరమయినది. ఇది సంవత్సరములకొలఁదిని పిండమును విడుచునదిగాదు. కాని తక్రసేవనులదర్శనము చాతుర్థికజ్వరమునకు దుర్లభము. ఇట్లుండఁగా నింక అంతరికతార్తీయకాది జ్వరములవిషయమున చెప్పవలసిన దేమున్నది? తక్రకల్పమును చేయుమనుజులు శారీరకసుఖమును, స్వర్గలోకసుఖమును, మనుష్యలోకములో నే అనుభవించుచుందురు. కారణ మేమనఁగా, వారు శారీరకములయిన జ్వరాదివ్యాధులనుండి సర్వదా ముక్తులయియుండుటయే.

బాదమపప్పు నూఱి మజ్జిగలోకలుపుకొని త్రాగుటవలన అన్నివిధములయినవిషమజ్వరములు శాంతించును. మఱియు మారేడు పద్మాక్షములు మజ్జిగలో కలుపుకొని త్రాగినను కూడ విషమజ్వరము శాంతించును.

అతిసారము—సంగ్రహణి

అతిసారరోగముకూడ చాల ప్రబలమయిన రోగమే. ఇది ఉత్పన్నము కాఁగానే మనుజునియవయవములన్నియు శిథిలము లయిపోవును. ఇందులో దోషములు కుపితము లయినప్పుడు రక్తాదిసప్తద్రవధాతువులున్ను జాఠరాగ్నిని మందముచేసి వాయుద్వారా ప్రేరితములయి మలములతో బయటికి వచ్చుచుండును. అగ్ని మందగించుటవలన నీరోగములో అన్నాదులగు గురుపదార్థములను సేవించినపైని అవి సరిగా పచనముకాక దీనివేగము మఱింత వృద్ధియగును. ఒకప్పుడు ఆమము, ఒకప్పుడు పసరు, ఒకప్పుడు పచ్చగాను విరేచనము లగుచుండును. వేఁడిగా మూత్రము జారీయగుట బందగును. వాయువు బయటికి రాదు. కడుపులో గుడగుడ లాడుచుండును. ఇట్టిస్థితిలో తక్రమునకంటెను హెచ్చుగా హితముచేయు రెండవవస్తువు కనుపడకున్నది. ఏమా? ఇది ఆహారమునకా ఆహారము, ఔషధమునకా ఔషధముకూడనగును. ఇది తేలిక, రూక్షముఁ అగుటవలన అతిశీఘ్రముగా తాను పచనమయి జలధాతువును శుష్కింపఁజేసి మలమును బంధించును. అందువలన శీఘ్రమే విరేచనములుఁ కట్టిపోవును. అను విరేచనము లగునప్పుడు మాత్రము తక్రము వినాగా ఆహారమగుచు ఆమమును కాల్చివేసి వేగముగా మలమును కట్టించునట్టిది మరొకవస్తువే లేదు. కారణ మేమనఁగా, ఆమాతిసారముమాత్ర మన్నాదుల అజీర్ణమువలననే ఉత్పన్నమగుచుండును. ఇందులో మఱే యేవస్తువయినను ఆహారార్థము భుజించినవెంటనే అజీర్ణము మఱింత వృద్ధియగును. అందువలన విరేచనములు, కడుపులోని గుడగుడ నిలిచిపోవుటకుబదులు మరింత వృద్ధియగుచు నేయుండును. ఆమాతిసారములో అర్ధచెటాకుగాని ఒకచెటాకుగాని ఆముదము త్రాగించి తరువాతను తక్రసేవన మారంభింపఁజేయుటవలనను, మూఁడుదినములు ఇంగువ, జీలకఱ్ఱ, లవణము కలిపినతక్రము త్రాగించుటవలనను ఎంతపురాణించిన ఆమాతిసారమయినను శాంతించును. ఇది వైద్యుల యనుభవములో ఉన్న ప్రయోగముకూడను.

ఇంద్రయవ, తుంగముస్తలు, నాగకేసరములు, లొద్దుగచెక్క, సొంటి, మోచారసము అను వీనిని చూర్ణ

ముచేసి పొట్టిని దేశీయశర్కరతో కలిపినది కొంచెము తక్రములో ఆయుమాషములు సేవించుటవలన చాలా పురాణించిన అతిసారముకూడ శాంతించును. లేదా తక్రాదిమార్గమయినను ఈయవచ్చును. తక్రము మరిగించి కోవా చేయనవది. తర్వాత నందులో పైని వ్రాయఁబడిన ఔషధములు, రెండు జీలకఱ్ఱలు, అజవాయన ఓమము, వేఁచిన యింగువ, అజమోదము, వాయువిడంగములు, చిత్రమూలపు వేరు, మారేడిపండు గుజ్జు, మామిడి టెంకలోని గుజ్జు, ధంను అను నీ వస్తువులు సమభాగములు తీసికొని నీటికి సరాసరిగా పైకోవా కలిపి ఒక్కతులము చూర్ణము సేవించుటవలన అతిసారము శాంతించిపోవును. ఈచూర్ణ విూవ్యాసమును హిందీలో వ్రాసిన మధుసూదనదీక్షితు లను వైద్య మహాశయుని తంత్రిగారి యనుభవమయిన ప్రయోగమఁట!

తర్కార్కము

తక్రమును ఆవిరిద్వారా అరఖుతీసి దానిని జలము త్రాగుటకు బదులుగా త్రాగినచో చాలా లాభించును.

సంగ్రహణి

సంగ్రహణి యెంతో మిక్కిలి భయంకరమయిన రోగము. దీనిలో చిక్కుకొన్న మనుజుఁ డెంతో శ్రమపడి కాని దీనినుండి తప్పించుకోఁజాలఁడు. ఇది యతిసారము వలన ముందర, ఉదరముచేడి వృద్ధియయిన స్వరూపము. అతిసారములోఁగాని, అతిసారము నివృత్తమయిన పైని గాని అగ్ని మందముగ నుండును. అట్టి మందాగ్నిలోనే అపథ్యవస్తువులను సేవించుటవలన మిగిలిన అగ్నికూడ నష్టమయిపోవును. అందువలన సంగ్రహణి (అన్నమును ధరించు నాఱవకళ) దూషిత మయిపోవును. దుష్టమయిన గ్రహణిలో అన్నమును ధరించుశక్తి యుండఁజాలదు. అందువలన అన్నమేమాత్ర మయినను సంగ్రహ మయిన పుడు విరేచనములు ప్రారంభమగును. ఈకారణముచేతనే సంగ్రహణీరోగములో నెంతవఱకు బలానుసారముగా అన్నసంగ్రహ మగుచుండునో అంతవఱకును అనఁగా ౧౧-౧౨-౧౫ దినములవఱకును మనుజుఁడు చక్కఁగా నుండును, తుదకు విరేచనములు ప్రారంభించును. గ్రహణి తాలూకుబలము తగ్గుట కారంభించిన కాలఁదిని వేవేగముగ విరేచనము లగుచుండును. తుదకు సరాసరిగా విరేచన మగును. ఏమాత్రము తిన్నను అది యదేప్రకారముగా బయటికి వచ్చుచుండును. రక్తము మొదలయిన సమస్త ద్రవధాతువులతోఁ గూడ పోవుచుండుటవలన అస్థిచర్మావశిష్టుఁడై మనుజుఁ డుండిపోవును. ఇఁక నేమున్నది? తుదకు తన ప్రాణములను విడుచుకొని దీనినోటను పడి పోవును. ఇటువంటి మహాభయంకరమయిన రోగమున కేకమాత్రౌషధము తక్రమే అని మఱువఁగూడదు. తక్ర చక్రవర్తిగారి గొడుగునీడను చేరియున్నవారిని సంగ్రహణివంటి భయంకరరోగ మేమియుఁ జేయఁజాలదు. అనఁగా, తక్రముతాలూకు రాజ్యములో ఇటువంటి దోపిడి గాండ్రుండఁజాలరు. సంగ్రహణివంటి రోగములనెడి దోపిడిగాండ్రవలన బాధింపఁబడుచున్నవారికి తక్రమును శరణుచొచ్చినంతనే సంపూర్ణముగా శాంతి లభించును. ఆటుతర్వాతను ఆదోపిడిగాండ్రు వారిపై యావజ్జీవము కన్నెత్తి చూడనైనను చూడఁజాలరు.

తక్రకల్పము

సంగ్రహణి తటస్థించినవెంటనే తక్రమును దోషానుకూలముగా తయారుచేసి దానిలో జీలకఱ్ఱ, లవణము, ఇంగువ మొదలయిన తగిన ఔషధములు కలిపి దానిని సేవించుట క్రమముగా ప్రారంభించి, అన్నమును క్రమముగా విడిచిపెట్ట వలయును. ఇంతయేల? జలము త్రాగవలసినపుడు సయితము తక్రమే త్రాగునది. ఎంత తక్రము త్రాగుటకు వీలో అంతవఱకును త్రాగునది. ఇరువది సేర్లవఱకును తక్రము త్రాగువారు గలరు.

మూలవ్యాధి

ఈరోగము మనుష్యునెట్లు నిర్బలునిగాఁ జేయునో యెఱుఁగుదురా? గోధుమలలోపల పుట్టెడి పురుగు వాటి నెట్లెందులకును పనికిరాకుండఁ జేయునో ఇదియు మనుజుల నట్లే చేయును. ఇది చాల దుర్జయమయినరోగ మన్న సంగతి యనుభవించువారే యెఱుఁగుదురు. ఇది యంకురించినతోడనే రోగితాలూకు ఇంద్రియము లన్నియు శిథిలము లయిపోవును. దీనిలో చర్మము, మాంసము,

మేదస్సు దూషితమయినమయిని మలద్వారములో మాంసాంకురములు బయలుదేరును. ఈయంకురము లావగింజలంతలేసిగా ప్రారంభించి క్రమముగా పెరిగి పెద్దవగును. కొందఱి కొకటి, కొందఱకు రెండు, కొందఱకు మూఁడును పెరిగిపోవును. కొందఱి కామొలకలనుండి రక్తము మేఁకను కోసినారా అన్నట్లుగా ధారగట్టి ప్రవహించును. ఒకానొక దురదృష్టవంతునకు మూఁడు మొలకలును పొంగిపోయి యొక్కటిగా నయిపోవును. అట్టివానికి మల ప్రవృత్తిమాట అటుండఁగా వాయువుకూడ లోపలినుండి బయటికి రాఁజాలదు. అట్టి స్థితిలో ప్రేళ్ళతో మలము తీయవలసివచ్చును. ఇదిపుట్టినతర్వాతను గుల్మము, ప్లీహము, ఉదరము, జ్వరము, మూర్ఛ, తృష, అరతిదాహము, శ్వాసము, కాసము, హృల్లాసము, అరుచి, పీనస, ప్రమేహము, మూత్రకృచ్ఛ్రము, క్లైబ్యము, మందాగ్ని, ఛర్ది, శిరోజాడ్యము మొదలయినవి పెక్కు ఆనుజన్య వ్యాధులు కలుగును. రక్తార్శస్సులో రక్తము హెచ్చుగా పోయిన తర్వాతను రోగిస్వరూపము పచ్చని కప్పలాగున నయిపోవును. బలము, వర్ణము, ఉత్సాహము నష్టమయిపోవును. ఇట్టి దుర్జయవ్యాధియగు నెడి గట్టికోటను ధ్వంసముచేయుటకు తక్రమే కంచుఫిరంగి. దాని ప్రహారమువలనే అది ధ్వంసమై నామావశేషమగును. కావున తక్రమును సామాన్యమయినదానినిగా ఉపేక్షింపక ప్రతివారును సేవించుచు నీరోగులయి సర్వసుఖముల ననుభవించుచుందురు గాక యని కోరెదను.

ప్రభాతగానము

శ్రీ. శ్రీ. (కవితాసమితి)

అస్మదీయవిఫుల్ల హృదంతరాళ
సంస్థిత పవిత్రతర భావనముదయ ప్ర
దర్శనోత్సుకమతినొచుఁ దమకమెసఁగ
దేవి! నీ సన్నిధికి నేగుదెంచినాఁడ!
అత్యుదగ్రతమిస్రదురావృతి ప్ర
భిన్నమానైక శక్తి సంపన్ననిశిత
భానుకిరణ ప్రశస్తమై ప్రాచి తోఁచె
సమయమయ్యెను నీ పూజ సలుపుకొనెదు.

ఏ యనంత ప్రభావ దుర్జ్ఞేయమాన
మానితాచ్ఛ పరంజ్యోతివో నితాంత
నిస్తుల గుణాఢ్యవో యట్టి నిన్ననంగ
గందళించిన హృదయారవిందసుమము
భక్తిపూర్వకముగ సమర్పణమొనర్తు
మహిత భవదీయరూప సంపద్విలాస
నిర్మలాంచిత మందాకినీ తరంగ
సమవగాహనోపార్జిత విమలపుణ్య
మహిమ కారణ గళిత కల్మషుఁడనైతి
నిమునకాలము నిన్ను ధ్యానింప నిమ్ము.

దీర్ఘహర్ష ప్రదాయక దివ్యభావ
గీతికా నవ్యరాగ సంకీర్తనమున
నైక్య మయ్యెద త్వన్మనోహర దిగంత
విశ్రుతశ్లోక పరిశుభ్రవీచికలను.

అర్ధాంగి

లింగం వీరభద్రయ్య చౌదరి గారు, బి. ఏ., (ఆక్సుఫర్డు)

"వాగర్థావివసంపృక్తౌ వాగర్థ ప్రతిపత్తయే, జగతః పితరౌ వందే పార్వతీపరమేశ్వరౌ."

లింగం వీరభద్రయ్యచౌదరిగారు

మహాకవి కాళిదాస కృత రఘువంశకావ్యములోని పై శ్లోకము, భార్యాభర్తల యన్యోన్యమును, మానసికముగ వారి యైక్యమును దెల్పుచున్నది. పార్వతి తన శరీరములో నర్ధభాగము శంకరున కిచ్చి శాంకరి యైనది. శివదేవుడు తన యర్ధశరీరము శాంకరి కిచ్చి యర్ధనారీశ్వరు డైనాడు. పార్వతీ పరమేశ్వరులకు నిజమునకు వేరువేర రెండుశరీరము లుండవచ్చును కాని వాక్కునం దర్థమువలె, నర్థముతో గూడియుండు వాక్కువలె, వారిద్దఱు మానసికముగ నేకశరీరు లైనారు. తన ప్రేమచేతను, భక్తి (devotion) త్యాగముల చేతను, పార్వతి పరమేశ్వరుని యం దర్ధభాగము సంపాదించి పరమేశ్వరి యైనవిధముగ, భార్య, భర్త ప్రేమను సంపాదించి, యతని కష్టసుఖములలో బాల్గొని, యతని యర్ధాంగి కావలసి యున్నది. అట్లయినప్పుడే స్త్రీపురుషుల సంబంధము (relationship) ధన్య మగును.

అర్ధాంగి గుణ, లక్షణము లిదమిత్థ మని నిరూపింప వీలులేదు. కాని ప్రేమ, అన్యోన్యము, అవసరము. తెలివితేటలు, గ్రహణశక్తి, ఇంగితజ్ఞత, వ్యవహారదక్షత యుండిన బాగుగ నుండును. సౌందర్యలావణ్యములు, చాకచక్యము, రంజింపజేయుశక్తి, మృదుమధురవాక్కులు నుండిన శ్రేష్ఠము. నిజమున కివన్నియు నవసరము లేదు. వాగర్థప్రతిపత్తిని, కలిసి మెలిసి యుండిన, భార్య యెట్టిదైనను, 'తాను మునిగినది గంగ, తాను వలచినది రంభ' యను సామెతప్రకారము, భర్త, నిజమున కామె పై జెప్పిన గుణములను గలిగియుండిన విధముగనే యామెయెడల వర్తించును. మఱియు గొందఱు భర్తల కాదర్శమైన భార్య, పెద్దన్నగారి సంసారపక్షపు, "అనుకూలవతి నాదుమనసులో వర్తించు కులకాంత" ఇంత వండి, యింత తనకు దనపిల్లలకు బెట్టి, సంసారమీదున దైన జాలును. తదితరము లాయాసకరములు. కాని, పురుషు డెంతమాత్రము రసజ్ఞు డైనను, వాంఛాపరు డైనను, తన యర్ధాంగి సురుచిరరూపలావణ్యరాశిగను, మృదుమధురభాషిణిగను, నవయౌవనోపేతగను, ప్రేమపూరితహృదయగను, శేముషీసహితగను, ఇంగితజ్ఞురాలుగను నుండ నభిలషించును. అట్టియామె దొరికిన 'ధన్యోఽస్మి' యనుకొనును. లేనియెడల

ప్రేమపేరను, దానెంత యాదరించుచున్నను, గౌరవించుచున్నను, 'ఆనందోబ్రహ్మ మటన్న ప్రాజ్ఞుడు' పదములలోనికి దెచ్చుకొనలేదు.

భర్తమనస్సు గుర్తెఱుగు టర్ధాంగికి ముఖ్యధర్మము. భర్తస్వభావమెట్టిదో, యతని యుద్దేశ్యములు, ఆశయము లెట్టివో, అతని కేది ప్రియమో, యప్రియమో, అతనిమనస్సు రంజిల్లు విధమేదో యామె యవగాహనము చేసికొనవలెను. భర్త నర్థముచేసికొననిభార్య, అతనియం దెన్నడు సానుభూతి చూపలేదు. సానుభూతిలేని దతని కష్టసుఖములలో సీత, సావిత్రి, దమయంతి, చంద్రమతుల వలె నామె పాలు గొనలేదు. సత్య, ద్రౌపది, గాంధారులవలె భర్తకు దోడుపడలేదు ద్రౌపది, కుంతులవలె భర్తను కార్యోన్ముఖునిజేయలేదు. మఱియు, పురుషునకు స్త్రీసాంగత్య మవసరము. అతనిలో నున్న రత్యున్మాదము (sex instinct) తృప్తి కావలసియున్నది. స్త్రీపురుష సంగమమును(sexual intercourse)సౌందర్యవంతముగను,ఆనందమయముగను,ఉత్తమముగను జేయగలుగున దొక్క స్త్రీయే. పురుషుడు రసపిపాసి. కాని రససేకరణ మతని చేత గాదు. అన్నియు సమకూర్చిపెట్టిన యనుభవించి యానందించును. అశక్తుడగు (helpless) పురుషుని ప్రేమవాహినిలో దేల్చి యతనికి సంగమమున బరిపూర్ణ తృప్తి నిచ్చుటకు దా నతని యర్ధాంగి యైనప్పుడే స్త్రీ సమర్థురాలు కాగలదు. అప్పుడే భార్యాభర్త లిద్ద ఱేకత్వము బొంది, 'కుంభగత ప్రదీపకళికా శ్రీదోపనేకాగ్రతా, నిర్వృతిం' జెందుదురు. అప్పుడే దాంపత్యసౌఖ్యము మూర్తీభవించును. వివాహబద్ధజీవితము (married-life) ధన్య మగును. నిర్మలమై, నిశ్చలమైన దాంపత్యసౌఖ్యమునకు, సీతారాములు తార్కాణము. వారి నిష్కళంకప్రేమ, నిర్మలాన్యోన్యము, మనస్సుల కలయిక మన కందఱ కాదర్శపాత్రములు. వారి యగాధప్రేమను, వా రొకరిలో నొకరు లీనమైన విధమును దలచుకొనిన పట్టరాని (painful) యానందము మనస్సున నుప్పొంగును. వారి ప్రేమకు మూల మేది? సీతయొక్క యర్ధాంగిత్వమే. ఆమె యతనిరూపములో దనరూపమును, అతని మనస్సులో దనమనస్సును, అతని ప్రేమలో దనప్రేమను గలిపివేసినది. అతని యదృష్టము తనయదృష్టము; అతనిదుఃఖము తనదుఃఖము. అతని హావభావములు తన హావభావములు నొకటి చేసినది ఇవన్నియు నేల? అతనిలో దానైక్యమైపోయినది. ఆ సంయోగములో సీతయెవరో, రాము డెవరో, యెవరు చెప్పగలరు? సీతారాముల ప్రేమచరిత్ర, మన భారతజాతి గాథలలో నుత్కృష్టమైనది. దానిని మించినది గాని, దానికి సరియైనదిగాని మఱొకటి లేదు. సావిత్రీ, సత్యవంతుల చరిత్రముగూడ హృదయాహ్లాదకరమైనదే. వారి ప్రేమలోగూడ పరవశతను గలిగించు మైకమున్నది; సౌహార్ద మున్నది; ఐక్య మున్నది. వారి దాంపత్యధర్మము, స్త్రీపురుషుల కుండు సంగమకాంక్ష, దానితృప్తి,

ఎంత యింపైనవి! ఎంతధన్య మైనవి! వారి ప్రేమ, మానవస్వభావమును బవిత్రము చేయు శక్తి గలది. నిర్మలప్రేమబద్ధులైన దంపతులకు సంగమ మొక్కటియే ప్రధానము కాదు. వారి కది తమ హృదయమున బొంగి పొరలు ప్రేమయొక్క బహిఃప్రదర్శనము (outward-expression) దాని యంత్యము. స్త్రీ, పురుషుని చెంత జేరి యతని సరససల్లాపములతో నుప లాలించి, కౌగిళ్లలో బరవశునిజేసి, మోహ సముద్రమునముంచి అరచేత వైకుంఠముజూపి, నాహృదయము నీది, నాప్రేమ నీది, నాయావనము నీది, 'నన్నేలుకోరా, నాసామి' యను భావము వెల్లివిరియ జేసిన రతికేళి (sexual-act) అంత యెక్కుడుగ నవసరము కాదు. భర్తజీవిత మానందదాయక మగును, ధన్య మగును. కాని, సంగమకాంక్ష (sex love) ఆడుది, మగవాడను భేదములేక ప్రతిజీవికి సహజము. అట్లుండుట ప్రకృతియాజ్ఞ, తప్పదు. ఐన, నిజమైన యర్ధాంగి యట్టి యింద్రియ ప్రేమను (physical love) తననిర్మలప్రేమచే, సానుభూతి (sympathy) తో, బవిత్రము చేయగలదు.

తన యింద్రియములు తృప్తిజెంది, హృదయ మాహ్లాదపూరితమై, జీవిత మానందమయమైనప్పుడు, పురుషుడు తనహృదయగతమైన శక్తులను దెలిసికొనగలడు. తన నిజసత్వము (real stature) గ్రహించగలడు. అప్పుడే తనశక్తులేకార్యమున కెక్కుడుగ నుపయోగపడునో యెఱుగగలడు. మఱియు, తనజీవితములోని యాశయములు, తనజీవితాదర్శములు గుర్తెఱింగి, వాని సఫలతకొఱకుత్సాహముతో, నమ్మకముతో, మనఃపూర్తిగ పాటుపడగలడు; విజయము జేపట్టగలడు. పేరు కీర్తులు సంపాదించి, తనజన్మసార్థకము చేసికొనగలడు. భర్త తనయాశయముల ననుభవములోనికి దెచ్చికొని గొప్పవాడైన, వాని అర్ధాంగియైన భార్య మిక్కిలి సుఖించును. భార్యాభర్తలు తృప్తులైన, వారి గృహజీవితము (home life) ఆదర్శపాత్ర మగును. మన యార్యసంఘమున గృహము మిక్కిలి ప్రధానమైనది. ఆర్యనాగరికతలో గార్హస్థ్య మత్యుత్తమ మైనది. దాంపత్యసౌఖ్యము గార్హస్థ్యమునకు జీవము. మఱియు, గృహజీవితము సంతోషప్రదమైన, పిల్లలు హాయిగ బెరుగుదురు. వారి విద్య, వారి నడవడిక, తగినపద్ధతుల ననుసరించి యుండును. బాలబాలికలు భవిష్యజ్జాతిగాన, వారు విద్యావంతులై, బుద్ధిగలిగి, యారోగ్యముతో సంతోషవంతులుగ నుండిన నట్టి బిడ్డలగన్న తల్లిదండ్రులు సంఘమునకు, దేశమునకు నమూల్యమైన సేవజేసినవారగుదురు. ఇంతియకాదు. పిల్లలు జెల్లలతో సుఖంబుండిన గృహము నాగరికత యంతటికి బట్టుగొమ్మ.

పైన వ్రాసినదానిబట్టి, భార్యమాత్రమే శాయశక్తుల బ్రయత్నించి, యర్ధాంగియై భర్తను సుఖపెట్టవలె ననియు, భర్తగాడ సర్వవిధముల బ్రయత్నించి భార్యను తన యర్ధాంగిని జేసికొని యామెను సుఖపెట్టవలె.

నని వాదనియు, బాలకు లూహించుకొన కుందురుగాక. అట్టి సందేహమున కీ వ్యాస శీర్షిక నుదాహరించిన కాళిదాసుని శ్లోకమును, దాని ననుసరించి వ్రాయబడిన వాక్యములు నెడమీాయువని నా నమ్మిక. కాని, భార్యాభర్తలసౌఖ్యమునకు, స్త్రీపురుషులు వ్యక్తిత్వమును బొంది, తమతమ యాశయముల నాచరణలోనికి దెచ్చుకొనుటకు, తమ జీవితము ఫలప్రదముగ జేసికొనుటకు, విశేషించి, పురుషుడు తనశక్తుల నుపయోగించి జాతికిగాని, దేశమునకుగాని, చివరకు ప్రపంచమున కంతటికిగాని, తాను చేయగలిగినంత సేవ, యుపకారము చేయుటకు, పిల్లలభివృద్ధి నొందుటకు, గృహ మానందనిలయ మగుటకు, స్త్రీ యర్థాంగి కావలసి యున్నది. స్త్రీ, పురుషుని యర్థాంగియైనగాని మానవ జీవితము ఫలవంతముగాదు. నాగరికత సార్థకము గాదు.

మ న స

మాముమూరు నాగభూషణరావు గారు

దారుణమహోగ్ర హృదయవేదన దురంత
లోక వారాశిలో దేలు నా కవోష్ణ
రుధిర మంజుల నాళ సంపదల లోని
రక్తకాంతులు విరిగి ధావళ్యమొంద
ఎచటి కీ లీల గొంపోదు వీవు మనస?

సర్వవైభవ సంతోషసార సంక
లిత రసామృత సంసారలీల లెఱుగ
అమిత క్రూర భయానకమ్మయిన దుఃఖ
పూరిత మహాంధ కలుష ప్రసారములను
ఏల చవిజూపు సంకల్ప మిటులు మనస?

చండ నైదాఘ తప్త వాసరములందు
నింపుకోరిక జరియించుచుండు నాకు
నిభృత శారదచంద్రికా నిశలలోన
కలువపూవులు [illegible]ండలు గట్టి వైచి
లలిత మంజు[illegible] మలయానిలంబు విసరి
ఏల త్రిప్పెదు నన్ను నీవిటులు మనస?

ఎండ[illegible]ావుల జలమంచు నెద భ్రమింప
జేసి, [illegible]ంగటికాసార శీతలామృ
తాంబుపూరంబులను ద్రావన గ్లానర్చు
దుష్ట సంకల్పమేలనో దుడుకు మనస!

అందియుందని ఫలముకై యట్టుసాచి
అందలేదని దుర్వ్యథ లొందుకంటె
పటుతర గభీర శోక సంపదలయందె
మంజులానంద మొనగూర్చు మార్గములను
వెదకి కనుగొనవేలనో వెఱ్ఱి మనస?

లలిత సంతోష నిలయంబులను గనంగ
ముక్కుమూసుక తపములో మునుగనేల?
అలిని రావించు మల్లెపూ వలపులందు
కాఱుమబ్బు ఱేఁడుపుల చీకటులయందు
ఉన్నత ప్రేమ ప్రియుల వియోగమందు
కూడులేని దరిద్రుని కుండయందు
తప్పెటుంగని ప్రభువిచ్చు మెప్పులందు
ఒప్పనుచు జేయు సేవకు తప్పులందు
వ్రాయనేరని విజ్ఞాని భావమందు
అణగి యున్నది ఆనంద మందె మనస?

[తొలిపూతనుండి]

ఆకస్మిక ఛాయాచిత్రములు

(SNAP SHOTS)

౧. లంబాడి

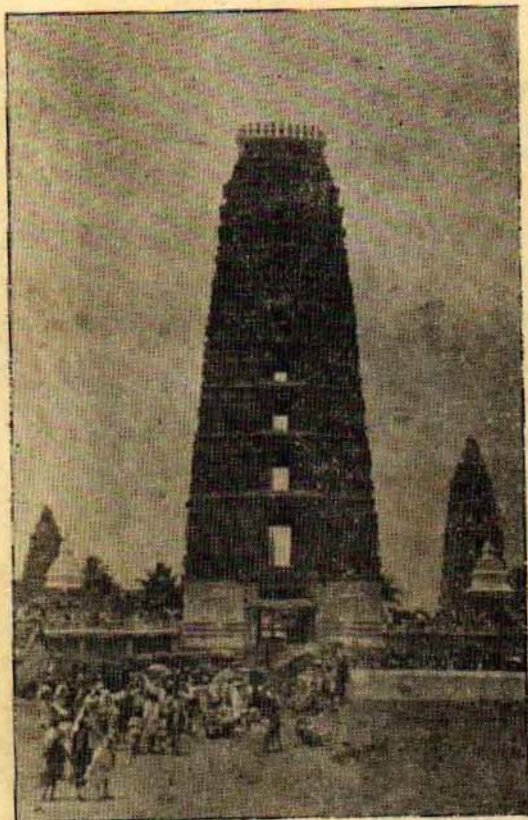

౨. స్వామిభక్తి

3. మధ్యాహ్న స్నానము

కె. యస్. ప్రసాదరావుగారు, కొడవలూరు.

౧. గాలిగోపురం-మంగళగిరి

కే. వి. గోపాలశాస్త్రిగారు, గుంటూరు.

౨. గొల్లపెండ్లిలో గావుతేవ

చక్రవర్తుల వెంకట్రావుగారు, దంగేరు.

శ్లో. జమ్బూ ప్లక్ష కుశ క్రౌంచ శాక శాల్మలి పుష్కరాః; లవణేక్షు సురాసర్పి ర్దధి క్షీర జలార్ణవాః.

ప్రాచీనపద్ధతిని ప్రాథమికవిద్యాభ్యాసకు లైన భారతీయుల కెల్లరకును భూలోకభాగములు బాల్యముననే వాచోవిధేయములై యుండు. వీని విషయము భాగవతమందు పంచమస్కంధమున (తెలుఁగు ద్వి. ఆ. సంస్కృతమున ౧౬, ౧౭, ౧౮, ౧౯, ౨౦ అధ్యాయములందు) వివరింపఁబడియున్నది. భారతము ఆరణ్యపర్వమందును, విష్ణుపురాణమందును వీనివిషయము గలదు. ఈ ద్వీపములు వరుసగా నీ సముద్రము లావరణములుగాఁ గలవనియు ఏకోత్తర వృద్ధిగా నొక ద్వీపముకంటె దాని నావరించియుండు సముద్రముకంటె మరొక ద్వీపము, సముద్రవిస్తీర్ణమున రెండింతలనియు, జంబూద్వీపము మున్నుగా నొక్కొక్కటియు భాగములుగా విభజింపఁబడి యున్నవనియు, వానిని వర్షము లందురనియు, వానిఁ బాలించిన రాజపుత్రుల పేర వాని కా పేళ్లేర్పడెననియు, నాయా ద్వీపస్థ ప్రధానవృక్షజములు కారణముగా నాయావాని కా యభిధానములు లభించెననియు నా గ్రంథములం గలదు. మఱియు, ప్రతిద్వీపాంతర్గత వర్ష సంఖ్య, ఆయా వర్షీయ నదీనద పర్వత సరోవరాదిక వివరము, ఆయా దేశీయ చాతుర్వర్ణ్యనామములు, ఇష్టదైవముల పేళ్లు నందుగలవు. భారతవర్షమందలిచాతుర్వర్ణ్యనామములకు నవి బ్రహ్మ క్షత్త్రియ వైశ్య శూద్రులనికాక వేర్వేఱు ద్వీపముల చాతుర్వర్ణ్యముల వారికి వేర్వేరు నామములు.

ప్లక్షద్వీపమందలి చాతుర్వర్ణ్యములవారికి హంస పతంగోర్ధ్వాయన సత్యాంగులని పేళ్లు. "యాసాం జలోపస్పర్శన విధూతరజస్తమో హంసపతంగోర్ధ్వాయన సత్యాంగ సంజ్ఞా శ్చత్వారో వర్ణాః." ఇటులె తదితర ద్వీపాయన చాతుర్వర్ణ్యమునకు వేర్వేరు నామములు గలవు. దీని ననుసరించి విచారించుచో లవణసముద్రావృతమై యిప్పటి భూగోళజ్ఞులచేఁ గాంచఁబడినభూభాగమంతయు జంబూద్వీపాంతర్గతముగానే కాన్పించుచున్నది. జంబూద్వీపము తొమ్మిదివర్షములు ఇలావృతవర్ష మందు మధ్యమం దుండునది. ఈ యిలావృతమందే మేరుపర్వతము. ఇయ్యది స్వర్ణమయము. దీని యవలంబనముననే యధోర్ధ్వాది లోకములుండును. మంగోలియా దేశీయమైన యాల్టాయి పర్వతము మేరువుగా వర్ణింపఁబడెనేమో. ఇల మంగోలియా దేశమో. భాగవతమున నీ జంబూద్వీపమునుగూర్చియు ముఖ్యముగా నిందలి భారతవర్షమును గూర్చియు నూఱధ్యాయములు గలవు. శేషించిన ద్వీపములవిషయ మొకయధ్యాయమందే సంగ్రహింపఁబడినది. భారతవర్షమున కుత్తరము హిమవత్పర్వతము, దక్షిణమున సముద్రమని సీమానిర్ణయము గలదు గాని, ప్రాక్పశ్చిమముల నీ మేరలు నిరూపింపబడలేదు. ఈ జంబూద్వీపానుబంధములై మఱియెనిమిది యుపద్వీపములు గలవు ఇయ్యవి జంబూద్వీపముతో (భారతవర్షముతో) నొకప్పుడు కలసి యుండి సగరపుత్రులు కారణముగా వేఱుపడినటు లందేకలదు. "జమ్బూద్వీపస్యచ రాజన్నుపద్వీపా నష్టౌ హైక ఉపదిశన్తి సగరాత్మజై రశ్వాన్వేషణ ఇమాం మహీం పరితో నిఖనద్భి రుపకల్పితాః తద్యథా స్వర్ణప్రస్థ శ్చన్ద్రశుక్ల ఆవర్తన రమణక మన్దర హారిణః, పాఞ్చజన్య సింహలో లఙ్కేతి" ఇందు సింహళము భారతవర్ష సంబంధముగా నిప్పటి భూగోళజ్ఞులు నిర్ణయించిరి. మన రామాయణ కథాసంబంధముగలది సింహళము గాదనియు, ఇందుఁ జేర్కొనఁబడిన లంక యది గావచ్చుననియు మన మాలోచింపవచ్చును. ఇప్పటి భూగోళజ్ఞుల పరిజ్ఞానమూలంకానివిషయమందే యిటు లుండ సప్తద్వీపముల విషయమై వీరి పరిజ్ఞానముగూర్చి చర్చింప నక్కఱలేదు. ఈ జంబూద్వీపమునందలి భారతవర్షము గాక శేషించిన వర్షములు ఇలావృత, రమ్యక, హిరణ్మయ,

కును, హరి, కింపురుష, కేతుమాల, భద్రాశ్వవర్షములు. మన భూగోళజిజ్ఞాసువులు 'సప్తద్వీపావసుంధరా' అను టం గూర్చి చర్చించుటకుఁ బూర్వము పైవర్షము లిపుడే యేపేర్ల నున్నవో, మన భాగవతాది గ్రంథములందు గల యీ దేశ సీమానిర్ణయము, తదంతర్గత నైసర్గికస్వరూప వివరణము, ప్రకృతదేశ, లేక ఖండవిభాగమునకు, నైసర్గిక వివరణమున కేమైన పోలికగలదో లేదో చర్చించి వివరించి యున్నారేమో యింకా విధేయునికిఁ దెలియదు. భారతవర్షమున నిప్పుడును వ్యవహారమునందుఁగల పర్వతముల, నదీనదముల పేర్లే గ్రంథములందుఁ గలవు. మిగిలిన దేశీయుల భాషాదికములు మాఱిపోయినందువనో, వేఱైయున్నందువనో ప్రకృతము విదేశీయములై వ్యవహారమందుండు నదీనదముల పర్వతాదుల నామములకును, భాగవతాది గ్రంథస్థనామములకును సమన్వయము సామాన్యజన సాధ్యముగాకున్నది. "సప్తద్వీపావసుంధరా" విషయముగా నిదివఱ భారతీపత్రికయందును, (ఉభయ శ్రీ ఒంగోలు వేంకటరంగయ్య పంతులవారి యాంధ్రానువాదము) బెంగుళూరునందు బౌరాణిక గాథా పరిశోధనాదికముగా బ్రకటితమగు నాంగ్ల చాతుర్థిక పత్రికయందును (బ్ర. శ్రీ. వే. వేంకటాచలయ్యగారి వ్యాసములు) గావింపబడిన విమర్శనము, ప్రత్యక్షవాదులైన పాశ్చాత్యులకును, మన స్వర్గాదులవలె నీసప్తద్వీపాదికములును నాగరకతనెఱుఁగని మనవారి యూహాప్రపంచకల్పితములని పరిహసించువారికిని, మోదావహము గానచ్చునేమోగాని, మన ప్రాచీనగ్రంథములందును, వానిని రచియించిన వారియందును విశ్వాసము గలిగి ప్రత్యక్షవాదము కూపకూర్మన్యాయము వంటిదని భావించువారికి ఖేదావహమే యనుటలో భిన్నాభిప్రాయము లుండ నేరవు.

పైఁ బేర్కొనబడిన సప్తద్వీపములును, వాని కావరణములైన సప్తసముద్రములును క్రమోత్తరవృద్ధిగా నొకదాని కంటెనొకటి రెట్టించియున్నటులు మనవారు కంఠోక్తిగ వ్రాసియుండ నయ్యవి వారు నుడివిన రేదియో యొక ద్వీపమును (జంబూద్వీపమందే) లేదా రెంటియందు నంతర్గతములనుట యెటులు సమంజసమో విమర్శకులే వివరింపవలసియున్నారు. ఇప్పటివారి ద్వీపనిర్వచనమునకును, మనవారిదానికిని భేద మేమియు గానరాదు. అందుచే ద్వీపశబ్దవిచారము నిర్వివాదాంశమే. నానావిధ సాంయాంత్రిక సాధనములు, వ్యోమయానములు తోడ్పాటుగా నేఁడు పర్యటనము సేయు నాగరక ప్రపంచమువారట్టి ద్వీపములు, సముద్రములు లేవనుట కారణముగా నిటులు విమర్శించి ప్రాచీనభారతీయుల విదేశీయపరిజ్ఞానశూన్యత్వము నిరూపించిరని సంతసించుటతోఁగూడ గావించిన యాభాసమునకై సంతపించుటయు ఘటించుచున్నది. రెండవదే మెందైనను గావచ్చును. మెఱకొయ్యంటువలె నీటను నాటివేసిన బాటలందే పై సాంయాంత్రిక సాధనముల గమనాగమనములు సాధ్యములు. ఆ దారులు తీరమునకు నెంతో దూరముగా నుండనేరవందురు. ఈ కాలీనులైన భూగోళజ్ఞులు వారి కవగతమైన భూభాగమంతయు విభజించిన పూర్వార్ధపశ్చిమార్ధగోళముల మధ్య మిక్కిలి దూరముగూడ మనవారు జమ్బూద్వీపాదికముల మధ్య నుండు దూరములో గలాంశమేని గానరాదు. బొంబాయినుండి ఇంగ్లండులోని డోవరురేవునకు నాలువేల మైళ్ల దూరముండును (అఱువందలయోజనములు). అటనుండి యమెరికా కంతయే దూరమైయున్నను కొంత న్యూనాధిక్యము లున్నను, షేఁపోటును దగులం దాఁకక నౌకాప్రయాణము తిన్నగా సాగినను, మన దేశమునుండి ఇంగ్లాండునకును, నటనుండి యమెరికాకును గల నీటిబాటలయొక్కగాని, తదితర జలమార్గములయొక్కగాని యోజనమానము వేలసంఖ్యకు లోఁబడియే యుండును. ఇప్పటివారు గమనించిన భూమి యంతయు జుట్టివచ్చినను గొన్ని వేలయోజనములు దూరమే యుండును. ఒక జంబూప్లక్షద్వీపముల మధ్య దూరమే మనవారు లక్షలయోజనములని వ్రాసిరి. ఆపై నేకోత్తరవృద్ధిగా రెట్టింపు.

"యోవాయం ద్వీపః కువలయ కమలకోశాభ్యంతరకోశో నియుతయోజనవిశాలః సమవర్తులో యథాపుష్కరపత్రమ్. జంబూద్వీపోఽయం యావత్ప్రమాణవిస్తారస్తావతా క్షారోదధినా పరివేష్టితో యథా మేరుర్జమ్బ్వాద్వీపాఖ్యేన లవణోదధిరపి తతో ద్విగుణవిశాలేన ప్లక్షా

ఖ్యేన పరిక్షిప్తో యథా పరిఖా" (భా. ౧౬—౨౦ అ.) ఇటులే శేషించిన ద్వీపసముద్రములం గూర్చియుఁ గలదు. మన యనుభవములో దేశనదీశైలాదికముల మానము లోక దేశ భేదము భేదముగానుండిన, నయ్యది చిరకాలభేదమునకే వృద్ధిక్షయములు, తదితరపరివర్తనములు కారణములనుకొనుట సమంజసము. కాని వారి వ్రాఁతలకే ఱోఁత గలిగించు విపర్యాసములు (అన్ని ద్వీపములు ప్రస్తుతము వారికి గోచరించిన భూమండలమునందే ఇమిడియున్న వనుట లోనయినవి) సాధువులగునా యని సంశయము. ఆధునిక భౌతికపరిశోధనము ప్రబలుకొలఁదియు కొన్ని యంత్రముల సాధనములు గలవారై చంద్రమండలము జనసంకీర్ణమని యిటీవలవారును తెలియఁగలిగినటులే యభూతదృత సాధనములసాహాయ్యమున నీద్వీపాదికములంగూడ గనకొనెడివారు గల్గుదురేమో! ఇప్పటికేమో మన స్వర్గాదులవలె నివియు మానవాగోచరములై కానవలయును. స్వర్గాదికముల యాస్తిక్యమునకు తపస్తేజోవిశేషభూషణులైన నారదాది మహర్షుల వాక్యములను సప్రమాణములుగా విశ్వసించువారు భాగవతాదిగ్రంథములందలి సప్తద్వీపాదికములుగానైన వారివాక్యములను ప్రమాణముగాఁ గొనుట ప్రమాదము గానేరదు. జగన్మిథ్యావాదము ననుసరించుచో స్వర్గాదులే కాక దృశ్యమానప్రపంచము భౌతికప్రస్తావనయందలి ద్వీపాదులును హుళక్కియే. మనము గాంచులవణసముద్రమువలెనే ఇక్షురసాదిసముద్రములును జలమయములే. దానినిబట్టి లవణసముద్రమునకీ పేరు గలిగినటులె యా యా వాని చవులంబట్టియే యా యా పేర్లు ప్రాపించినవి. ఇలావృతవర్షీయ మేరుప్రత్యంపర్వతములపైఁగల సరోవరములవిషయమై యిటులున్నది. "హ్రదాశ్చత్వారః పయోమధ్విక్షురసమృష్టజలా యదుపస్పర్శిన ఉపదేవగణా యోగైశ్వర్యాణి స్వాభావికాని భరతర్షభ ధారయన్తి (భాగ.పం. స్కంధ. ౧౬ అ శ్లో. ౧౩.)

ఈ ద్వీపముల ప్రస్తావము రామాయణమందు గొంత భిన్నముగానుండిన మాత్రాన ప్రాపించు పరస్పరవ్యాఘాతముగూడ కాన్పింపదు. రామాయణమం దీప్రస్తావనము భూగోళనిర్ణయ విషయముగాఁ గాదు. సీతాన్వేషణార్థులై నలుదెసలకు వెళ్లు వానరులకు సూచించు మార్గముల వివరించుసందర్భమున సుగ్రీవస్థానమైన కిష్కింధ, దానిసమీపమందలి మాల్యవత్ పర్వతము, జంబూద్వీపాన్తర్గతమైన భారతవర్ష మందలి విషమవర్తులాకృతి, యాద్వీపము నావరించియుండు ద్వీపములు, సముద్రములు దానికి నలుదెసలందు నుండిరే తీరును. దానంజేసి క్రౌంచ, పుష్కరాది ద్వీపములవిషయము ప్రాగ్దక్షిణపశ్చిమోత్తర దిశలకరుగువారికి మార్గకథనమం దుండి తీరవలయు. పునరుక్తదోషాపనోదనమునకై కాఁబోలు వాల్మీకి కొంత సంక్షేపించెను. క్రౌంచాది ద్వీపములవిషయము రెండుమూడు దిక్కులనుంబోవు వారికి సుగ్రీవుఁడు చెప్పినటులుండు వాల్మీకోక్తిచే ద్వీపముల సమవర్తులత్వము, పరస్పరానవగాహిత్వము స్థిరపడుచున్నవి. మేరువు నాభిస్థానముగాఁ గల యీ ద్వీపసప్తకములో గడపటిదియై మానసోత్తరపర్వతము వర్షద్వయసీమగాఁ గలపుష్కరద్వీపమే మానవసంచారయోగ్యమైన భూమ్యవధియనియు, నాపై మంచినీటి సముద్రము చుట్టును దర్పణోదర సమానమైన భూమి గలదనియు, నిందుఁ జేరినపదార్థంబు మరలఁ బొంద నశక్యంబగుటం జేసి యయ్యది నిర్జనంబనియు నాపై లోకాలోకపర్వతము గలదనియు, లోకమునకు అలోకమునకు మర్యాదాద్రియై యుండుటం జేసిరి దీని కీపేరనియు, దాని కావల నంధకారమయమనియు భాగవతమందుఁ గలదు. రామాయణమందలి సుగ్రీవనిర్దిష్టమార్గ కథనమునంగల జీవులకు దుష్ప్రవేశ్యమైన నిర్జనభూమియుఁ, నంధకారము నీయువిరే కావచ్చును. ఎల్లదెసల కేఁగువారికిని పైఁ జెప్పిన భూమ్యంధకారములం గడపట నడుపుటయు, భూమియొక్క వర్తులత్వమును, ద్వీపసముద్రము లొండొంటి నావరించియుండుటను దృఢీకరించుచున్నది.

"యావన్మానసోత్తరమేర్వోరన్తరం తావతీ భూమిః కాఞ్చన్యన్యా దర్శతలోపమా యస్యాం ప్రహితపదార్థో న కథంచిత్పునః ప్రత్యుపలభ్యతే తస్మాత్సర్వసత్త్వపరిహృతాఽఽసీత్ ॥ లోకాలోక ఇతి సమాఖ్యా యదనేనాలోకాలోకస్య లోకాలోకయోరన్తర్వర్తినా వ్యవస్థాప్యతే"—(భాగ. ౫ స్కం. అ. ౨౧). మన దశావతారాది కథలు జంబూద్వీపాన్తర్గతములై నభారతేతరవర్షములకును సంబంధించినటులున్నవి. ఇలావృతవర్షేష్టదైవము కేవలము

శివుఁడే. అచటి చాతుర్వర్ణ్యము వా రెల్లరు శైవులే. మనబసవేశ్వరానుయాయులు వీరే కావచ్చును. గంగావతరణకథయు నీవర్షసంబంధమైనదియే యై యున్నది. (భాగ. ౫ స్క. ౬ అ.) భద్రాశ్వవర్షవాసులు హయగ్రీవోపాసకులు, నృసింహావతారము, ప్రహ్లాదచరిత్ర యీవర్ష సంబంధములు. కేతుమాలవర్షము, లక్ష్మీనారాయణస్థానము. మత్స్యావతారకథ రమ్యకవర్షసంబంధము. హిరణ్మయవర్షసంబంధమైనది కూర్మావతారకథ. కురువర్షములోనిది యజ్ఞవరాహావతారకథ. కింపురుషవర్షస్థానము శ్రీ శ్రీ రామమూర్తి (భాగ. ౫ స్కం. ౧౯ వ అ.) జంబూద్వీపభాగములైన నవవర్షములలో భారతవర్షము మాత్రమే కర్మభూమి. ఇచటివారే వైదికక్రియానుష్ఠాతలు. మిగిలిన వర్షములన్నియు భోగభూములు. ప్రాక్తనకర్మఫల మనుభవింతురేకాని, వారు వేదోక్తక్రియల నాచరింపరు. దానంజేసి, యచటి వారు క్రమముగాఁ గర్మభ్రష్టులై మ్లేచ్ఛవ్రాత్యజాతులవారైరి. భాషయు నపభ్రంశమైనది. (పరిత్యక్తవైదిక క్రియులె మ్లేచ్ఛాది జాతులని మనువు) దానంజేసియే కాఁబోలు పైకథలు, వైదికోపాసనలు కర్మభూమియైన భారతవర్షీయములైనవి. తదితరవార్షికులు మ్లేచ్ఛులు, వ్రాత్యులు కాఁగా వారి కనుకూలమైన విధముగా వాని యపభ్రంశభాషలతోఁ గైకొని వన్నిటినో, కొన్నిటినో గ్రాంథికములుగా వ్యావహారికములుగాఁ జేసికొని యుందురేమో. రమ్యకవర్షమే యిప్పటి రోమకదేశమని యంగీకరింతుమో, మన మత్స్యావతారకథ కడియాళమే వారివైదిక (బైబిల్) గ్రంథమందలి నోవహావృత్తాంతముగా నమ్మును. ఇటులే యితరములును మారియుండును. జంబూద్వీపాంతర్గతములైన యన్ని దేశములవారును ప్రారంభమున నిందుమిందుగ నిప్పటి భారతీయార్యుల పూర్వీకులుగానో తత్సంబంధీయులుగానో యుండి యొండొండ దేశముల రాకపోకలవారేకాక సాహచర్యము గలవారునై యుండియుందురు. మనువునాఁటికే యానాఁటి భారతకర్మభ్రష్టతకారణముగా మ్లేచ్ఛవ్రాత్యజాతులవారై నందున భారతీయార్యులకు దేశాంతరగమనము నిషిద్ధమైనది.

ఈ ద్వీపసముద్రవిభాగము ప్రియవ్రతుఁడను రాజు యొక్కయు, వాని పుత్రపౌత్రాదుల యొక్కయు పాలనమందేర్పడినటు లున్నది. ఈ ప్రియవ్రతుఁడు ప్రథమ మనువైన స్వాయంభువుని పుత్రుఁడు; ధ్రువునకుఁ బినతండ్రి. ధ్రువస్థానము జ్యోతిశ్చక్రమున నిర్ణీతమగుటకుఁ బూర్వమే యీ విభాగము నిర్ధరించినటు లున్నది. భాగవతానుసారముగాఁ బ్రవృత్తమగు మహాయుగ మిరువదెనిమిదవది. కృతాదియుగ చతుష్కసంపూర్తి యొకమహాయుగము. యుగసంఖ్యలతోఁ డెబ్బదియుగచతుష్కమైనమానము పండ్రెండువేల సంవత్సరములని భారత భాగవతప్రమాణము. ప్రవృత్తమగునది వైవస్వతమన్వంతరము. దీనికవ్యవహితపూర్వమై గడచినది స్వాయంభువ మన్వంతరము. స్వాయంభువపుత్రుఁడైన ప్రియవ్రతుఁడు, వాని పుత్రపౌత్రప్రపౌత్రులును, ప్రథమ ద్వితీయ తృతీయ మహాయుగములలోని వారై యుందురు. దైవమానవమానముల భేదములుగా లెక్కించినను ఇప్పటికీ ద్వీపవిభాగము రమారమి ముప్పదిలక్షల సంవత్సరముం క్రిందటి మాటగా నుండును. ప్రపంచమంతయు నెంతో మారియుండును. ఆ ద్వీపాదికము లన్నియు బంగరుప్పవంటివానిగలవ నప్పులపాలైనవియో, లేక యిప్పటిగుర్తులంబట్టి గుర్తింపరానివైనవేమో! జంబూద్వీపవిస్తీర్ణ మెంతో లక్షయోజనవిస్తీర్ణమంగా యని భాగవతప్రమాణము. ఇప్పటి భూవిస్తీర్ణమునకంటె నిప్పటిలోయోజన విస్తీర్ణము మాఁడింతలధికముగాన నాఁటి భూగోళజ్ఞులు నిశ్చయించిరి గదా. ఆ ద్వీపములపై పు లవణసముద్రము విజృంభించి వాని లోగొనెనేమో; కాదన గలవారెవరు? సముద్రమందు నియతగతి దప్పిన నావాదులు పర్వతముల తాఁకుడుచే భిన్నములై ముప్పులపాలగుట వినుచున్నారము. ఈ పర్వతాదులు పై ద్వీపసంబంధములేమో! ఈనాఁటి భూగర్భశోధనలచే నెన్నియో వింతలు వెల్లడియగుచున్నవి. జలగర్భశోధనము సాధ్యమై సాగినచో నీ ద్వీపాదులం గూర్చియు నెఱుఁగ నగునేమో. ఒక శతాబ్దమందే యెన్నియో ప్రాకృతిక పరివర్తనములు గలుగుచు వాని నిదమిత్థమని నిర్ణయింపసాధ్యము గాకుండ లక్షల సంవత్సరముల క్రిందట మనవారు నిర్ణయించిన భూగోళస్థితి యథాసంధనముగా నేఁడు గానరాదని కనరేరమిఁ బాటింపక వారి వ్రాఁతలు స్వప్రమాణములు గావని నగ్ధముగా విమర్శించుట సమంజసమా యని సంశయము.

ఒక్క పాట

ప్రతివాది భయంకరం రంగాచార్యులు గారు

గర్దభేశ్వరు గాంచి సింగంబుగాగ
స్వీయ కృత్రిమభావకూర్చికలతోడ
దాని జిత్రించుకొనుచు సంతసమునొంది
మేలుకొని కలల మునుంగు మేటి బుద్ధి
శాలి కవిబిరుదాంకితజనుని మాన
సాంతరావని యచలసత్యార్థవిమల
వాహినీతుంగభంగసంప్లావితమయి
పూత కర్తవ్యదీపికాపూర్ణకాంతి
సంతతుల్ప్రోలి యాత్మసంజాతదివ్య
మధురగంభీరసందేశ మహిత వాణి
భువనముల ముంపజాలు నమోఘశక్తి
పావనత దీప్తరాజమై పరగునట్లు
లోయి సన్న్యాసి, పాడుమీ యొక్క పాట!

పటుతరాహంకృతిచ్ఛటాపటలనిరత
విహారదార్ఢ్యమయశక్తివిరతిపూర్ణ
జృంభితాంభఃప్రవాహసంరంభములను
శీర్ణమయి గడగడలాడు క్షేత్రమట్లు
ద్వారమును జుట్టు నా యస్థిపంజరమ్ము
కనులవీడి గర్జించు రక్తంపుటమ్ము
లాత్మకౌబేర్యమునకు సాక్ష్యమ్ములౌనగ
దొంగవెలుపు కట్టించిన దొడ్డగోడ
ప్రభుని సౌభాగ్యమునకు పారాలొసంగ
పట్టపగలె నిద్రించెడి పరమలోభి
మనసురాయి యమృతపుతుంపరల జిమ్ము
నోయి సన్న్యాసి, పాడుమీ యొక్క పాట!

జననిని ధరిత్రి శోణితజలధి ముంచి
జీవికోటి ప్రాణము లరచేతగొన్న
తన యమేయబలాసహ్యతంత్రమహిమ
భీకరాకృతి గన్గొని వెఱపు మిగుల
కడుపునిండగ నొకనాడు బిడికె డన్న
మైన నెఱుగని నిరుపేద 'అన్న'మన్న
మధురమధురాతురాంతరమధుతరంగ
గణము పైబడ నెట్టిన మునుగకుండ
గాలజలనిధి మునుగుచు దేలుచున్న
గాంధియును జూపు లింతయు వంచకుండ
పెద్దనేనను 'రాజ్యాంగవేత్త' మోము
వికటగాంభీర్యమును గోటి శకలములుగ
నుప్పు మని యొక్క మారుగా నూదివైచి
భవదమోఘ మహాత్యాగ భానుయాత్ర
కరుణసారథ్యమును గూర్చి మెరయ మాన
సంపు బంధము బూర్తిగా సడల విడిచి
ఓయి సన్న్యాసి, పాడుమీ యొక్క పాట!

పొగాకు దుర్గుణములు

కోట లక్ష్మీనారాయణగారు

1. చుట్టలు మొదలగునవి కాల్చువారు కొన్ని కొన్ని స్థలములలో, దొరకనపుడు చపలచిత్తులగుచుందురు.

2. ప్రత్యక్షముగా ధనమును దహింపఁజేయు దురభ్యాస మనవచ్చును.

3. ధూమపానము చేయువారి పెదవులయందలి సహజారుణ కాంతులు సమసిపోయి నల్లఁబారును.

4. హస్తములు చెడువాసన గొట్టును. కాల్చియార్పిన మాలిన్యములు వస్త్రములలో దాఁచిన నవి దుర్గంధవాసనా వాసితము లగును. అట్టి మహనీయులు పెద్దల సమీపింపఁ గొంకుచుందురు.

5. కాల్చినవెంటనే నోటివాసన పోవుటకని మఱియొక దురభ్యాసము తెచ్చికొందురు. అదియే తాంబూలము లేక "మిఠాకిళ్లీలు" వాసనద్రవ్యములు నములుట. వీనివలన నజీర్ణరోగము లావేశించును.

6. చుట్టకాల్చినతత్క్షణమే కొన్ని నిముసముల వరకు గుండె దడదడమని కొట్టుకొని రక్తప్రసరణము త్వరితము చేయును. పిదప మందగించును. దానిఁబట్టి హృదయము బలహీనమగును. అట్టివారు పనిపాటు లొనరింప నశక్తులగుదురు.

7. లోనికి ధూమమాఘ్రాణించుటవలనఁ బరిశుద్ధ వాయువునకు బదులు దుర్వాయువును పీల్తురు. అది కండరములకుఁ బోవును. అందుచేత నవి యెదుగక గిడసబారి వెలవెలఁబోవును.

8. శ్వాసాశయములోని గాలిగోళములలో నీచెడు గాలి చేరుటవలన వాని యావరణపు గోడలపైఁ గాలక్రమముగాఁ జిన్నచిన్న మచ్చలేర్పడును. అవి క్రమముగా నెదిగి చర్మమును గొరికి రంధ్రములు చేయును. అనంతరము శ్వాసాశయరోగముల కాలవాలమగును.

9. పొగాకు రసము మ్రింగినచో జీర్ణకోశములోఁ జేరి యొక్కొక్కసారి జఠరరస మూరనట్లు చేయును. ఆరసము చెడును. పిమ్మట మనము భుజించినచో మరి జీర్ణద్రవము తయారు కాఁజాలదు. అజీర్ణము పుట్టును.

10. హృద్రోగము వలెనే మనోరోగములు గూడ నంకురించును.

11. ఆలోచనాశక్తి యడుగంటును.

12. చంచలస్వభావు లగుదురు.

13. కుష్ఠు మున్నగు చర్మవ్యాధులు కలుగును.

14. చుట్టలు కాల్చుటవలన నెన్నియో జనపనార యంత్రములు, బట్టలయంత్రములు విధ్వంసములైనవి. బొగ్గు గనులుగూడ పాడయినవి. అందువలన లక్షల కొలది ప్రాణములు నష్టమయినవి.

15. ప్రతి మానవుఁడును దన యార్జనలోఁ గొంతయీ వ్యసనమునకు వెచ్చించుచున్నాఁడు. ఆ ధనమును కుటుంబ సంరక్షణాదికార్యముల కుపకరించునేని,

16. స్వతంత్రాలోచన పోవును. పొగాకునకు దాసులగువా రన్యులకు బానిస లగుచున్నారు. మనోధైర్యము మందగించును.

17. విదాహము పుట్టును.

18. జిహ్వకు రుచిగ్రహణశక్తి నశించును.

19. ముఖకాంతి పోయి నల్లబారును.

20 మూర్ఛాది రోగము లంకురించి యాజన్మాంతము పీడించి పిప్పిచేయును.

21. కాల్చునపు డగ్నికణములు పడి విలువగల వలువలు తగులబడును. ఒకొక్కప్పుడు ప్రాణాపాయము గూడ ప్రాప్తించును.

22. పొగాకువిషము దేహమంతటను వ్యాపించును. వారికి జనించు సంతతి కావిషము సంక్రమించి యాయుఃక్షీణము చేయుట, బలహీన మొనరించుట చేయును. అందువలన భావిసంతత్యభివృద్ధికిఁ గంటకులమయి దేశనాశనమునకు మూలబీజములను మనలో నుంచుకొనుచున్నాము.

23. ఈయలవాటుగలవారి బిడ్డ లకాలమృత్యువు వాతఁ బడుచుందురు. అందులకు మనమే మూలమని తలంపక యజ్ఞానముచే దుఃఖింతుము.

24. నపుంసకత్వము కలిగి పురుషత్వము కోలుపోదురు.

కో. ల.

ఈడెన్ దేశమున స్త్రీలు

బుఖారెస్టునందు ఒక స్త్రీ సౌధము (సదనము) నిర్మింపబడుచున్నది. బాల్కను దేశమొత్తమునను, ముఖ్యముగా రుమేనియా యందును ప్రచారములో నున్న స్త్రీలయుద్యమమున కది స్మారకచిహ్నముగా నుండగలదు. యూరపునం దాగ్నేయ భాగమునందలి స్త్రీయుద్యమమున కది ప్రేరేపకముగ నుండగలదు. మేరీ రాణియు, కాంటాకు జీను రాకుమారియు, దానికి నాయకురాండ్రు. స్త్రీలు తమ యిల్లుచిక్కులయందును, సమస్యలయందును యీ 'స్త్రీసౌధము'న సలహాను, సహాయమును పొందగలరు. వివాహముగూర్చి కాని, వివాహవిచ్ఛేదము గూర్చిగాని, భర్తవలన తాను పడుపాటులగూర్చిగాని, యామెకు సలహా కావలసిన యెడల నచ్చట నామెకు నిపుణులగు న్యాయవాదులు చిక్కుదురు. ఆమె యనారోగ్యముగా నుండు నెడల నచట నామెకు వైద్యులు గలరు. పనిలోనున్న (ఉద్యోగములోనున్న) స్త్రీలకు అతిచౌకధరల కచట శుద్ధమైన భోజనము లభించు హోటలు గలదు. ఉపన్యాస మందిరము నందామె గృహవిద్య, తత్సంబంధమైన విషయములపై చక్కని యుపన్యాసములను వినగలదు. ఈ స్త్రీసమాజమునం దొక పెద్ద గ్రంథాలయమును, నొక స్త్రీ కృతి వస్తు ప్రదర్శన శాలయుగూడ ముఖ్యాంగములుగ నుండును.

(స్ఫియరునుండి)

---

* నీతివాక్యాలు

౧. నిద్ర, సోమరితనం వల్ల బంగారమంటి రైతు పాడైపోతాడు. దగ్గువల్ల దొంగ నశిస్తాడు. అందవికారంచేత భోగంపడుచు అడుగంటుతుంది. దాసీముండవల్ల సర్వసంగపరిత్యాగియైన సన్యాసి నాశనమౌతాడు.

౨. ముసలియెద్దును కొన్న రైతు, సన్నని గుడ్డ కొన్న సంసారి (కుటుంబీకుడు) తమనాశనం తామే కొని తెచ్చుకుంటారు. పైగా గుడ్డ చాలకాలం మనలేదని, ఎద్దు సరిగా దున్నలేదని అదృష్టాన్ని ఆడిపోసుకుంటారు.

3. నరాలను నమిలేసే చెప్పులు, మాట్లాడే సమయంలో అడ్డువచ్చే ఆలు, తొలుచూరిపుట్టిన ఆడపిల్ల, ఆరకపు చాలని వ్యవసాయం, వెల్లిబానల తోబుట్టువులు–

---

* ప్రయాగ, కాశీ మొదలగు హిందీప్రాంతాలలో పల్లెటూరిజనులు, ముఖ్యంగా రైతులు దినమూ వాడుకొనే హిందీసామెతలు. వీటి అసలుస్వరూపం చినచిన్న గీతాలుగా ఉంటవి.

ఇవన్నీ ఓర్చుకుందామన్న వీలుకానంత దుఃఖాన్ని కలుగ జేస్తవి.

౪. నౌకరు దొంగవాడైనా, రాజు కటికివా డైనా (నిర్దయుడైనా), వాళ్లమీద విశ్వాస ముంచ గూడదు.

౫. తరుణంలో అందరికంటె ముందు వి త్తనాలు చల్లేవాడు, యుద్ధంలో మొట్టమొదట పోరాడేవాడు ఎప్పటికీ అపజయం పొందరు.

౬. బండి వెనుకటి ఆరాలను బట్టి పోతుంది. కుపుత్రుడు మంచిచెడ్డ లాలోచించక పూర్వుల ననుస రిస్తాడు. కవి, సింహము, సుపుత్రుడు వీరు ముగ్గురును దేశ కాలముల ననుసరించి తమ మార్గం నిశ్చయించుకుంటారు.

౭. రాజు కుర్రవాడై, మంత్రి ముసలివాడైతే వారిద్దరికి సుతి కలియదు.

౮. పెయ్యదూడ, వ్యభిచారం చేసేఆలు — ఈ రెంటి వల్ల రైతుకు ఉపయోగం ఉండదు. దూడవల్ల పొలం పని సాగదు. ఆలువల్ల ఇంటిపని జరగదు.

౯. భోజనం అయినతర్వాత మూత్ర విసర్జనం చేసేవానికి, ఎడమప్రక్క నిద్రపొయ్యేవానికి వైద్యుని తో పనే లేదు.

౧౦. ఎద్దులేక వ్యవసాయంచేసేవాడు, భార్య లేకుండ గృహస్థధర్మం నడిపేవాడు, కాలుదువ్వి కయ్యం పెట్టుకునేవాడు, ఇటువంటి వ్యర్థులు ఎక్కడా ఉండరు.

౧౧. క్షత్రియుడు భక్తుడవటం రోకలిధనుస్సవ టం అసంభవం.

౧౨. పోటుమాపుమాచే దున్నను, మందసరి (సోమరిపోతు) ఎద్దును, చదువుసంధ్యలమీద యిష్టంలేక పోకిలు చేసుకొనుటలో శ్రద్ధగల కుంకకాయను, దుర్గు ణాలుగల భార్యను తప్పక వదిలెయ్యాలి. ఒకవేళ తప్పించుకొనడమునకు వీలులేకపోతే రాజ్యసుఖాన్నైనా వదిలేసి సన్యాసం పుచ్చుకుంటే సుఖం ఉంది.

౧౩. ఊరిదగ్గర పొలముండి, నాలుగరకల వ్యవ సాయముండి, గృహకృత్యాలు నేర్పుతో జరుపుకొనే ద్యోనిపుణత్వంగల భార్య ఉండి, సమృద్ధిగా పాలిచ్చే ఆవుండి, కందిపప్పు, వరిఅన్నం, వాట్లోకి సువాసనగల కాచిననెయ్యి, నిమ్మకాయల రసము, పెరుగు, చక్కెర ఉండి, సుందరమైన స్త్రీసన్నిధానముంటె రైతుకు యిక్క డనే వైకుంఠం ఉంది. పెద్దలు ఉన్నదనే మరో వైకుంఠం మిథ్య.

౧౪. చేలగట్లు ఎత్తుగా, వెడల్పుగా ఉంటే రెండింతలపంట లాభిస్తుంది.

౧౫. స్వంతంగా దున్నేవాడి వ్యవసాయం ఉత్తమం. దగ్గరఉండి దున్నించేవాడి వ్యవసాయం మధ్యమం. "దున్నేవాడు ఎక్కడరా" అని అనేవాడి వ్యవసాయం అధమం.

౧౬. వ్యవసాయం చేసేవాడు వ్యాపారం చేస్తే దేనిలోను లాభం రాదు.

౧౭. మూడెద్దులు, ఇద్దరుభార్యలు కలవాడి తిప్పలు భగవంతుని కెఱుక.

౧౮. తనతల్లి చేతిమీదుగా వడ్డించనిది భోజన సుఖం లేదు. భాద్రపదవాన లేనిది చేనికి సుఖంలేదు.

౧౯. కొంగకూర్చోటంవల్ల చెట్టుకు, సన్యాసి అడుగుపెట్టటంవల్ల యింటికి, కలుపువల్ల చేలకు, లోభి యైన రాజువల్ల రాజ్యానికి నాశనం కలుగుతుంది.

౨౦. ఫాల్గుణమాసంలో అయిదు మంగళవారా లువచ్చినా, పుష్యమాసంలో అయిదు శనివారాలువచ్చి నా, గ్రామదేవత తాండవమాడుతుంది.

౨౧. దున్నేసమయంలో ఉలికిపడి మొండికేసే ఎద్దు, అన్నిసమయాల్లో దుమదుమ లాడే భార్య ప్రా ణానికి శత్రువులు.

౨౨. రెండెరకలు వ్యవసాయానికి పనికివస్తవి. ఒక్కఅరక కూరనార వేసుకొనడానికి మాత్రమే ఉప యోగిస్తుంది. కాని వ్యవసాయానికి లాభంలేదు. ఒక ఎద్దుకంటె గడ్డపార అన్నివిధాల క్షేమం.

౨౩. ఇతరులచేత వ్యాపారం చేయించేవాడు, పరులచేత వ్యవసాయం సాగించేవాడు, పరుణ్ణి మాడ

కుండా పూతురికి పెండ్లి చేసేవాడు, పరుల జాగాలో మూలధనం పాతి పెట్టేవాడు—వీరు రొమ్ము బాదుకొని విలపిస్తారు.

౨౪. ముగసాలలో నిద్రించే భార్య, యుద్ధంలో దుఃఖించేరాజు, రాత్రిపూట పేలపిండి తినేవాడు—ఈముగ్గురివల్ల ఎవ్వరికి ఉపయోగం లేదు; వ్యర్థులు.

౨౫. గుడ్డివాణ్ణి విందుకు పిలిస్తే ఇద్దరికి సరిపా య్యేలాగు వంట తయారుచేయాలి. అతనుగాక అతనికి తోవచూపేవా డొకడుంటాడు. వారిద్దరికి తయారు చేయాలి.

[అబ్బరాజు వెంకటరంగారావు]

పాపమా? పుణ్యమా?

ఈశీర్షిక క్రింద జ్యేష్ఠమాసపుత్యాగభూమి పత్రికలో ముకుటవిహారీవర్మగారిట్లు వ్రాయుచున్నారు.

"శ్రీయుత కంఠన్‌లాల్ మగనలాల్ ఖాండ్వాలాగారి లెక్కప్రకారము, భారతదేశమున 15 సం॥లకు లోబడిన విధవల సంఖ్య యీక్రిందివిధముగ నున్నది.

వయస్సు	హిందువు	మహమ్మ	మొత్తము
1_12 నెల	866	109	975
1_2 సం॥	755	64	819
2_3 సం॥	1564	166	1730
3_4 సం॥	3987	5809	9796
4_5 సం॥	7603	1281	8884
5_10 సం॥	77585	14276	91861
10_15 సం॥	181507	36264	223032

ఇట్లు బాలవితంతువుల సంఖ్య మిక్కుటముగనుండుటకు ఫలితముగ వ్యభిచార మధికమగుచున్నదనియు, కాశీ, మధుర, మున్నగు పుణ్యక్షేత్రములుగూడ నీకారణమున పాపవాయుపూరితములగుచున్న వనియు మడివి వర్మగారు తమ వ్యాసము నిట్లు ముగించుచున్నారు.

"ఈయవస్థ, మరేమైనగానిందు, ధర్మముగాని పుణ్యముగాని యెన్నడును గాజాలదు. ఈస్థితిలో విధవావివాహ ముపయోగకరముకాదా? విధవావివాహముచే పత్నీత్వమున్న చేకూరియుండక, యతృప్తలాలసలై యున్న వారి రహస్య దుష్కర్మలు కట్టుపడజాలవా? తగ్గిపోవుటలో సందేహము లేదు. ఇట్టిస్థితిలో నిది (విధవావివాహము) పాపమను టెట్లు? చెడ్డపనియే యైనచో—ఈసమయమున నది యెట్లునుకాదు—చెడుగు అల్పమేయగును. పైనుదహరించిన గొప్పచెడుగును నివారించుటకై యల్పమగు నీయకార్యమును మన మంగీకరించిన నందు దోషమేమేమియు లేదు. సిద్ధాంతరీత్యా వితంతూద్వాహమును మనము పుణ్యకార్యముగ నాదర్శముగ స్వీకరింపకున్నను ప్రస్తుతపరిస్థితులలో వ్యవహారరీత్యా, అది పాపమెన్నటికి గాజాలదు. లజ్జాకరమునుగాదు. నాయభిప్రాయమున నిదియొక రాజీపద్ధతి; పైనజెప్పిన దురాచారముల విధ్వస్తముల గావించుట కిది రామబాణము. నిష్కపటభావమున మనము దీని నంగీకరింతుమేని మనయవస్థ బాగుపడగలదు."

పండితు లుదారహృదయులై సావధానముగ నీవిషయమును విచారింతురుగాక.

స్వరాజ్యోద్యమము

పండితజవాహర్లాల్ నెహ్రూగారు పంజాబురాష్ట్రీయ మహాసభాధ్యక్షోపన్యాసమున నిట్లు నుడివిరి:

కాని అన్నింటికంటె ముఖ్యమయిన సంగతియిది. మనస్వరాజ్యము సామాన్యులయొక్క, పేదలయొక్క రాజ్యమై యుండవలయును. ఇప్పటివరకు విద్యాధికులే స్వరాజ్యసమరమున బాల్గొనిరి. సామాన్యప్రజయొక్క జీవితముసంగతి, వాండ్రకు గావలసినదానిసంగతి, వచ్చినప్పుడు అది యటుకనుచూపుమేరనుంచి వేయబడినది, కాని రేపేయింగ్లీషువారికి బదులుగ నాయ

గొప్పగొప్ప పదవులలో భారతీయుల నుంచినను కోట్లకొలది నున్న నిరుపేదలగు కూలివాండ్రకు, రైతులకు, పనివాండ్రకు, నేమిలాభము కలుగును? నిజమగు సర్వసమత్వముగల ప్రజాప్రభుత్వము స్థాపింపబడినప్పుడే వాండ్రకు నిజమగు మేలు చేకూరగలదు. విద్యాధికుల స్వార్థపరత్వమునుబట్టి చూచినను వారికి సామాన్యప్రజను కూడ నంచుకొనుటయే వాంఛనీయము. ఏలయన: వాండ్ర సాయములేక విద్యాధికులు ప్రభుత్వము నేమియు జేయజాలరు. స్వరాజ్యమువలన దమకుతప్పక మేలుకలుగునని విశ్వసించినప్పుడే పేదవాండ్రు ఈసమరమున బాల్గొందురు. అందుచే వాండ్రకిట్టి విశ్వాసమును గలుగజేయుటకై వాండ్రప్రస్తుతకష్టములను దగ్గించి భావిహితమును సమకూర్పగల విధానములను మన కార్యక్రమమున జేర్పవలయును."

భావియుద్ధమున భారతీయుల కర్తవ్యము

అందే రాబోవు ప్రపంచ మహాయుద్ధమును గూర్చి ముచ్చటించుచు నాసందర్భమున భారతీయులకర్తవ్యమునుగూర్చి యిట్లునుడివిరి.

"భావియుద్ధమునకై కూడ మనముకూడ సంసిద్ధులమై యుండవలయును. యుద్ధమెట్లును దప్పదు. ఆసందర్భమున మిల్లుబట్టల వెలల పై పరిమితము చేతను విదేశ వస్త్రముల యభావము చేతను ఇబ్బందిపడ నక్కరలేకుండ ఖద్దరు నభివృద్ధి చేసికొనవలయును; ఆంగ్లేయులకు మన ధన జన సాహాయ్యమును బొందుట యసాధ్య మగునట్లు చేయుట మన రెండవ కార్యము. మనమాయుద్ధమున బాల్గొనుటకుగాని సాయపడుటకుగాని నిరాకరింపవలయును. ఈ కార్యమున మనకు ఇబ్బందులు చాల సంభవించును. కాని ధైర్యముతో మనము వానినెదుర్కొని లోబడకుండ నుందుమేని మనకు విజయము నిశ్చయము. మన దేశము చిరానుభూతము లగు నీ బానిసతనపు గొలుసులను ద్రెంచుకొని స్వాతంత్ర్యము బడయగలదు."

ఖద్దరువలని ఆర్థికలాభములు

శ్రీయుత సి. రాజగోపాలాచారి గారు కలకత్తాలో మేనెల 1-వ తేదీని యుపన్యసించుచు నిట్లు నుడివిరి:—

"మీరు ఖద్దరు దుకాణమునకేగి, ఒక రూపాయ లిచ్చి ఖద్దరు వస్త్రములు కొనినయెడల, ఆ ధన మేమగుచున్నదో తెలుసుకొనుటకు మీరు కోరుచుందురు. రూ. 1-13-6 ప్రత్తిని పండించిన రైతునకు పోవును. కృషీవలునిపైనే మీ జీవనము, మీ వృత్తియు, మీ సుఖము నాధారపడియున్నవి. రూ. 1-3-0 నూలువడుకువారికి పోవును. ఈ పైకము వానికి, లేక ఆమెకు, తనజీవితము మరికొంత యానందమయ మగుటకు తోడ్పడును. ఈపని లేనియెడల కుటుంబమునకు భారముగా నుండవలసిన యనేక పేదరాండ్రు మీరు ఖద్దరున కిచ్చు పైకమునందలి యీవంతువలన తమ్ము తాము పోషించుకొనుచున్నారు. విదేశములలో పల్లెటూరి పడుచుకలకు మానమర్యాదలకు సురక్షణము లేని, యే తేయాకుతోటలలోనో, ఫ్యాక్టరీలలోనో పాటుబడుటకు పంపివేయబడు నవస్థనుండి పెక్కురు పడుచుకలు రక్షింపబడుచున్నారు. ఈ పని యంతయు నేర్పాటు చేయుటకును— రైతులు, నూలువడుకువారు, నేతగాండ్రు, బట్టలను కొనువారు— వీరలలో పరస్పరము సహకారమును కలుగజేయుటకును పనిచేయు ప్రచారకులు పంచుకొనుటకు ఒక భాగము— నాల్గణాల తొమ్మిదిపైసలు— వినియోగపడును. వేయిమంది యువకులీపనిచేయుచున్నారు. వారు ఒక్కొక సంవత్సరమునకును 25 లక్షల రూపాయల విలువగల వస్త్రములను తయారు చేయించుచున్నారు. ఇంకొక రెండణాలతొమ్మిదిపైసలు చిల్లరఖర్చులకు పోవును. మీరు కొనినయిది గజముల ఖద్దరుకై చెల్లించిన యొక రూపాయ యీ విధముగ నీ పేదదేశముయొక్క యుపయోగముకొరకు పంచిపెట్టబడుచున్నది. కాని దీనికి బదులు, మీరు విదేశపు వస్త్రములు కొనినయెడల, దప్పుబిళ్లలవలె నీ రూపాయలను పూర్తిగా దొర్లి సముద్రమునుచేరి, యూడ్చలనింపగా విదేశములకు పంపివేయబడి, భారతదేశమునకు తీరని నష్టమును దెచ్చిపెట్టుకొనును."

గ్రీష్మములో ఒకరాత్రి

— తలిసెట్టి రామారావు.

బిరుదుల మహిమలు

దినపత్రిక

నేను రావుబహాద్దర్
తెలుసునా!

భారతదేశమున పత్రికానిర్వహణము

"భారతీయ పత్రికలను పీడించుచున్న దేది?" అను విషయముపై డాక్టరు సుధీంద్రబోసుగారు (యం.ఏ. అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రముల అయోవా సంస్థానిక విశ్వవిద్యాలయోపాధ్యాయులు) 'ప్రబుద్ధభారత' పత్రిక యేప్రిలు మాససంచికయం దొకవ్యాసమును వ్రాసిరి. భారతీయవార్తాపత్రికలు చాలవరకు, ఏషార్డుకారులవలెనో, యేబీఖాన్‌ఫ్ మాత్రలవలెనో, ఒకేమచ్చుగా, మార్పు సహింపలేనివానివలె, ఎదుగుపొడుగు లేకయున్నవనియు; ఈపత్రికలన్నియు నొకేవిధముగు తయారీ, ఒకేఅధికారరాజాజ్ఞలు, ఒకేవిధముగు అసోసియేటెడ్ ప్రెస్ వారి సీరసమయినసరుకు, వేర్వేరు శీర్షికలుగల యొకేవిధమగు రాజకీయవిషయిక ప్రధాన వ్యాసముల యేర్పాటును, గల్గియున్నవనియు బోసుగారి యభిప్రాయ మగుచున్నది. ఉపసంహారమున వా రిట్లు వ్రాసిరి:—

"భారతదేశమున పత్రికానిర్వహణము పాండిత్యముగల వృత్తిగా, నింకను తొలియౌవనమునసే యున్నది. అది యింకను తనగొప్పదనమునకు దగినంత గౌరవాదరణములను బడయలేదు. దానికిపుడు ముఖ్యముగా వార్తాపత్రికానిర్వహణవృత్తికే ప్రత్యేకముగా తమకాలమంతయు వెచ్చించి తమ సంపూర్ణోత్పాదన సామర్థ్యమును వినియోగించు సుశిక్షితు లగువారు కావలసియున్నారు. అది వారిశక్తియందలి ప్రత్యంశమును, వారిజీవితములోని ప్రతినిముసమునుకూడ నుపయోగించుకొనగల యంత పెద్దపని."

ఉరితీయుట శిక్షయగునా?

'డెయిలీ హెరాల్డు' పత్రికలో వ్రాయుచు 'డేన్ గ్రిఫిత్స్‌గారు' ఉరితీయుటను గూర్చి వ్యతిరేకముగ పదికారణముల చెప్పిరి:—

1. సాంఘికములు, వ్యక్తిగతములు నగు హత్యా కారణముల నది యుపేక్షించుచున్నది.

2. మనము హంతకుని నాశనము చేయుచున్నాముగాని హత్య నరింపలేదు.

3. ఉరిశిక్షలయు, హత్యానేరములయు లెక్కలను బట్టియు, అనుభవమునుబట్టియు, నీశిక్షవలన హత్యానిరోధము కాలేదని రుజువగుచున్నది.

4. అది క్రూరమగు మాత్సర్యక్రోధాదులను సంతృప్తిపరచి, సంఘమును మృగప్రాయము చేసివైచును.

5. అది మనలోటివారగు ఉరితీయువానిపైనను, జైలుఉద్యోగులపైనను మిక్కిలి రాక్షసకృత్యమును మోపుచున్నది.

6. నిర్దోషులగు హంతకుని బంధువుల నది మిగుల బాధించును.

7. అది యేవిధముననైనను సంఘమును హత్యలనుండి కాపాడుటకు నేకమాత్రమార్గము కాజాలదు.

8. ఒకవిధముగా నదియు నొకహత్యయే— అధికారనిర్ణీతహత్య.

9. ఇతరవిషయములలో నెల్ల నభివృద్ధినొందిన మన కిది యవమానకరముగ నున్నది.

10. అదియొక తిరుగులేనిదండనము. ప్రమాదమున హంతకుడుకాని వానికి విధింపబడిన శిక్ష, సవరణమునకుగాని, పరిహారమునకుగాని యెన్నడును వనకాశము లేనిది.

విద్యయొక్క ప్రాచీనాదర్శము

'వేదిక్ మేగజిన్' లో టి. యల్. వాస్వానిగా రిట్లు వ్రాయుచున్నారు:—

ప్రాచీనభారతదేశమున విద్య కేవలము పుస్తకపఠనముతో దీరునది కాదు. అది మానవస్వభావానుగుణముగను, ఉపయోగ యోగ్యముగను ఉండెను. మానవునిహస్త మాతనిహృదయమువలెను, శిరస్సు (బుద్ధీంద్రియము)వలెను, పవిత్రమైనది కాదేమి? హస్తపరిశ్రమల

పవిత్రతను మనము మరల స్మరింపవలెను. హస్తపరిశ్రమలు, గృహపరిశ్రమలు మనవిద్యాశాలలయందు చేర్పవలెనని నేను కోరుచున్నాను. ఉపవననిర్మాణము, చిత్రవిద్య, జానపదగేయములు, నాటకకళ, నాట్యశాస్త్రము మొదలయినవిగూడ చేర్పవలెను.

వ్యాయామక్రీడల చేర్పువిషయమయి కూడ నొక్కి చెప్పవలెను. వ్యాయామక్రీడ లనగా నీనాటి విద్యార్థులు కోరు 'సుకుమారము' లయిన క్రీడలు కావు. శరీరమునకు పుష్టిని, బలమును పెంపొందించు కఠినతరము లయినవి. తలనొప్పిని గలిగించు పుస్తకములకంటె నవి విద్యార్థులకు నధికముగా నుపకరించునవి. అవి వారల కారోగ్యమును బ్రసాదించును. ప్రతిమానవవ్యక్తికిని 'ఆరోగ్యము సహజస్వత్వ' మని ఒక గొప్పవైద్యుడు నిక్కమును వచించినాడు. ఈ 'సహజస్వత్వమును' మన విద్యార్థులు పరీక్షలకు బలియిచ్చుచున్నారు. ఈ విద్య జీవకళావిధ్వంసక మైనది. వ్యాయామక్రీడలు సహజసార్వజనీనసామాన్యమునుగూడ సమకూర్పగలవు. దరిద్రులు, ధనికులు నను విద్యార్థులు కలసి వ్యాయామక్రీడలు కావించునపుడు వారలలో బుట్టిన బూటకపు విభేదములు అంతరించును. మఱియు వానివలన స్వీయశక్తిని స్మరింపనగును.

జ్ఞానము, సేవ రెండును ప్రాచీనాశ్రమములందు తోడునీడలుగ ప్రవర్తిల్లుచుండినవి; కాని, ప్రతివిద్యాశాలయును సేవయొక్క సత్యస్వరూపమును స్మరింపగోరెదను. విద్యయొక్క పరమావధి విషయవివేకము గాదు; బుద్ధినైపుణ్యము గాదు, స్వార్థపరత్వము గాదు. అరిస్టాటిలుపండితుడు నుడివినట్లు సేవయే విద్యయొక్క పరమావధి! 'మాతృపాదములచెంతనే స్వర్గము గల' దని అరేబియాదేశపు ప్రవక్త నుడివినాడు. 'పిన్నవారల పాదములచెంతనే స్వర్గము గల' దని నేను వినయముగా విన్నవించుకొనుచున్నాను. కావున వారిని శక్తి—బలము, సేవ, త్యాగము వీనిని ప్రసాదించు—విద్యాశాలలయందు సుశిక్షితుల గావింపుడు. ఈనాటిపిల్లవాండ్రే సుమా భావికాలనిర్మాతలు కాబోవువారు!!

స్మరదహనము

కామస్తు బాణావసరం ప్రతీక్ష్య
పతంగవ ద్వహ్నిముఖం వివిక్షుః,
ఉమాసమక్షం హరబద్ధలక్ష్య
శ్శరాసనజ్యాం ముహు రామమర్శ.

కుమారసంభవం, సర్గ 3.

చిత్రకారుడు: శ్రీ కంచి శివరామమూర్తిగారు.

అమెరికాఖండమునందలి పట్టణములు-విద్యావిషయిక వ్యయము

'న్యూయార్కు-టైమ్సు' పత్రిక యిట్లు వ్రాయుచున్నది:—

అమెరికనుపట్టణము లిప్పుడు లేమికరమ్యేడు సంపూర్ణవ్యయమున మూడవవంతు విద్యకొఱకు వ్యయించుచున్నవని వ్యాపారశాఖయొక్క ప్రకటనమున్నది.

౧౯౩౫ వ సంవత్సరమున ౩౦,౦౦౦ కంటె అధికమగు జనసంఖ్యగల ౨౫౧ అమెరికనుపట్టణములు విద్యాశాలలకొరకువెచ్చించినమొత్తము ౭౧౪,౧౯౫,౫౫౩ డాలర్లు. అనగా ఆపట్టణముల మొత్తము వ్యయమున నూటముప్పదివిదువంతులు—మనిషి ఒక్కనికి ౧౪. ౫౧ డాలర్లు అనుట.

౩౦,౦౦౦ కంటె అధికమగు జనసంఖ్యగల పట్టణములు ౧౬౧౬ వ సంవత్సరమున ఒకమనిషికి ౯.౩౦ డాలర్లు వ్యయించినట్లు అంచనావేయబడినది.

౨౫౦ పట్టణములు, ౧౯౩౬ వ సంవత్సరమున, అంతకుపూర్వపు సంవత్సరములలో విద్యాలయముల శాశ్వతాభివృద్ధికొరకు ౯౦,౨,౦౦౦,౦౯౦ డాలర్లువెచ్చించి ఋణపడినట్లు తెలిసినది. ఆపట్టణములే ౧౯౧౬ వ సంవత్సరమున విద్యాశాలల అభివృద్ధికొరకయి ౩౭౬,౦౦౧,౦౧౦ డాలరులుమాత్రము అప్పుపడియుండినవి.

౧౯౧౬ వ సంవత్సరమున ౨౫౦ పట్టణములు విద్యాశాలలభవనములు, తోటలు, ఇతరోపకరణములు మొదలయినవానికిగా ౪౫౦,౧౪౧,౦౦౦ డాలరులు పెట్టుబడిపెట్టియుండగా ౧౯౩౬ వ సంవత్సరమున నా పెట్టుబడి ౨,౧౧౨,౦౦౧,౦౧౦ డాలరులవరకు పెరిగినది.

ఒక డాలరు రమారమి మూడురూపాయలకు సమానము. ఇండులో ఎన్నవపాలు మనపురపాలకసంఘములు విద్యాభివృద్ధికొఱకు వెచ్చించుచున్నవి.?

(మాడరన్ రివ్యూ)

భారతదేశమున విదేశీయ ప్రభుత్వము

"విదేశీయప్రభుత్వ మెంతప్పుడుపకారబుద్ధియు, సమర్థతయుకలదియైనను, నది విషాదకరముగ పర్యవసించుటకు కారణ మది విదేశీయమగుటయే. అది మనలో నైక్యము కాజాలదు. అది బహిఃస్థితముగానే యుండిపోవును. అందుచేత సాంతరవ్యవహారములలో జోక్యము కలిగించుకొను నప్పు డది విషాదము కలిగించునదగుచున్నది." అని సి. యఫ్. ఆండ్రూసుగారు 'ఫారిన్ అఫైర్సు' పత్రికలో వ్రాసిరి. బ్రిటిషుప్రభుత్వము భారతదేశమున నిరంతరము అభివృద్ధిమార్గమున కనరోధముగ నున్నదని ఇంగ్లాండులోనివారికి బోధపడుట మిక్కిలికష్టమని వారునుడివిరి. వారివాక్యములు:—

"ఈ యుభయ దేశముల యన్యోన్యసంపర్కాభావమున యుత్తమరాజనీతి నైపుణ్యము స్తంభించుచున్నది. ఏలయన నిట్టిస్థితిలో రాజనీతినైపుణ్యము ప్రవర్తింపజాలదు. విదేశప్రభువులయినతమయెడ నెల్లరు నయిష్టమును కనుపరుచుచుండుటను, బ్రిటిషువారు గ్రహించి జాగ్రతగా పరిపాలించుటకు ప్రయత్నింతురు. గొప్పసంస్కారములను సాహసించిచేయుటకు వారు ధైర్యమును కోల్పోవుదురు. రాజా రామమోహనరాయలు, బెంటింక్ ప్రభువుల యన్యోన్యసహకారమువలన సతి (సహగమనము) రూపుమాసినది. భారతదేశమున ప్రభుత్వము వారిచే నిర్వహింపబడిన యట్టిసంస్కరణ మదియొక్కటియె. కాని యది యసాధారణులగు నిద్దరుపురుషశ్రేష్ఠుల శుభకరమగు నైకమత్యమువలన కలిగినది. అది సాధారణమాత్రమును రుజువుచేయు వినాయింపు".

కాని ప్రస్తుతము భారతీయసంస్థానముల యందుగాంధీవను న్యాయవిషయమున ప్రాంతమిక స్వత్వాభావమును, పౌరస్వాతంత్ర్యాభావమును స్వరాజ్యము బడసి భారతదేశమున నింకను త్వరితముగ తొలగింపబడునా? ఆండ్రూసుగారు చెప్పుచున్నారు:—

"ప్రస్తుత ప్రభుత్వవిధానమున నీయన్ని యోగ్యకములగు పరివర్తనములను, శీఘ్రగమనము పొందుట కంటె మందగమన మొందినవనుట నా యనుభవములో

నిది. స్వరాజ్యాభాసముగ శాసనసభలయూలమున సంస్కరణము లొసంగినప్పుడు వెంటనే యొకింత 'త్వరితాభివృద్ధి' కనుపించినమాట సత్యమే. కాని యా సంస్కరణము లత్యల్పికరములును, అర్ధాంగీకారములు నగుటచే నతిసమర్థులగు నుత్తమతరగతి భారత రాజనీతిజ్ఞులు కొందరు వానిని కొంతకాలము ప్రయత్నించిచూచియు, నవి ముఖ్యముగా నాచరణాసాధ్యము లని విడిచిపెట్టుట తటస్థించెను. ఏదో యభివృద్ధికి దారితీయుననుకొన్న యా ప్రారంభోత్సాహము నే డంతరించిపోయినది. బ్రిటిషు ప్రభుత్వము నెడలగల యవిశ్వాసము మనయాశల నెల్ల భంగమొనరించినది. ఇండియను సివిలుసర్వీసులోని యొక ప్రతిభాశాలి వాకిట్లు చెప్పియుండెను. 'ద్వంద్వప్రభుత్వమును గూర్చి యొక్కువగా మనము చెప్పగలిగినది-దానిని నడిపించుట పూర్తిగా నసాధ్యము-అనియే. దానిస్వభావమునుబట్టియే యది యింకను మరింత బాధ్యతాయుత, విధాయక మైన కార్యమునకు మనలను ముందుకు నెట్టుచున్నది; నేటి సర్వతోముఖాభివృద్ధికి గల ప్రతిబంధకములలో పెద్దది పాలక పాలితుల నడుమ నుత్పన్నమై యున్న సంపూర్ణావిశ్వాసమే. ఇట్టి సంపూర్ణానమ్మకపు పరిస్థితులలో నెట్టి పరిపూర్ణ సానుకూల సంఘ సంస్కారము ను సాధ్యముగాదు. దీనికితోడు నీ యన్నిరొప్పులిమయములలోను పరుల యుపస్థితి యుపకారముకంటె నొక యాటంకముగనే యేర్పడునటు కలిగినది. విదేశీయుడగు మాడవవాని జోక్యము లేనియెడల కొంతవరకు కొంచె మెక్కువ కలవరము కలుగవచ్చునమట సత్యమే. కాని స్వస్వాధీనముకొఱకును, అభివృద్ధికొఱకు నత్యంతముగ నంతరంగిక ప్రేరణ ముండుటయు గలదు. ఏలనన ప్రారంభము బాధ్యతతో గూడ ప్రాప్తించునదిగాని, పరాధికారమువలనగాదు. ఎంతైనను, విదేశీయుని జోక్యము చివరకు మృతప్రాయమే. అది యెన్నడును జీవము నొసగజాలదు."

'వరల్డ్ టుమారో' యను పత్రికయందు దీనిన యమైరయే వ్రాయుచు నార్మ్యాను గారు, బ్రిటిషు వారు భారతదేశమున సాంఘికశాసనములను చేయుటలో చాల వాలస్యము చేయుచున్నారని నేర మారోపించుచు నిట్లనిరి:—

"కాని, భారతదేశమున పూర్వము బ్రిటిషుపరిపాలనముయొక్క విలువ యెట్టిదైన యుండినను, ఆపాలనాకాలము త్వరలో సమాప్తి నొందనున్నదను విశ్వాసము నాయం దేమి గ్రహచారమోకాని, దృఢపడుచున్నది. సంస్కరణములు కొంతైనను ముందుగా కలిగినవికావు. నిజమే యవి యత్యంతాలస్యముగ వచ్చుట విచారకరము. మరియు నవి తెలిసినంత లాభకారులును గావు. ఇంతకంటె మిగుల ఫలవంతమగు మార్పు- అదియు సత్వరముగ- చేయబడుచున్నడల, నెట్టివిధమైన ప్రకోపపరిణామము నెంతమాత్రమును సాధ్యము కాజాలదు.

(ఇండియన్ రివ్యూ)

తెల్లసేనల ఖర్చు

ఈ విషయమును గూర్చి వైశాఖ మాసపు మనోరమ పత్రికలో నిట్లున్నది:—

"ఇంగ్లండు తన నావిక వైమానిక భూమిపైర సైన్యములకై సంవత్సరము మీద తన యాదాయములో నూటికి 14 వంతున ఖర్చు పెట్టుచున్నది. అమెరికా 7½ వంతునను, ఫ్రాన్సు 10 వంతునను, ఇటలీ 10 వంతునను, జపాను 10½ వంతునను ఖర్చు పెట్టుచున్నవి. ఆఫ్ఘనిస్థానమున గూడ నిందే ఖర్చు కాని దాని సైన్యముతో యూరపు దేశముల సైన్యము లేవియు సాటిరాజాలవు. హిందూదేశపు ప్రభుత్వము తన యాదాయమున నూటికి 42 వంతున సైన్యములకై ఖర్చుపెట్టుచున్నది. అట్లయ్యు భారతదేశము దుర్బలతమముగనే తలంపబడుచున్నది. దేశీయాంగ్లేయ సైన్యము ఖర్చు చూడుడు:

		రు.
4000	ఆంగ్లేయాశ్వికదళమునకు	500000
15000	దేశీయాశ్వికదళమునకు	800000
40000	తెల్లకాల్బలమునకు	1600000
97000	స్వదేశపు కాల్బలమునకు	600000

60221	ఆంగ్లేయులగు సైనికులకు	7040560
194664	స్వదేశీయులగు సైనికులకు	5000000
520	తెల్లసైనికుల పిల్లల విద్యకు సైన్య వ్యయమునుండి	376520
574	దేశీయ సైనికుల పిల్లల విద్యకు	76000
	వేరు వేరు పటాలముల విద్యాలయములలోని యాంగ్లేయ బాలకులకు	1156000
	భారతీయుల పిల్లలకు	110450

ఇదిగాక ఆంగ్లేయ సైనికుల కొరకు ప్రత్యేకముగ స్టాఫ్ కాలేజీ (staff College) యున్నది. అందు ముప్పది మంది విద్యార్థులు మాత్ర ముందురు. వారికై రు. 730120 లు ఖర్చు అగుచున్నది. అనగా ఒక్క యాంగ్లేయ సైనికునికి ఉన్నత సైన్య విద్యకై ప్రతి సంవత్సరము భారతదేశపు ఆదాయమునుండి రు. 24337 లు ఖర్చగుచున్నది!."

హిందూదేశమున నాంగ్లేయ ప్రభుత్వమువారు భారతీయుల విద్యపై ఖర్చుపెట్టుచున్న ధనమును పై వ్యయముతో పోల్చి చూచుకొని, తరువాత మనము ఆంగ్లేయులు మనకొసంగిన 'శాంతి'ని గురించియు, రైళ్లను గురించియు నాలోచించు కొందుముగాక!

ప్రపంచమున నన్నిటికంటె గొప్ప హోటలు

ప్రపంచమున నన్నిటికన్న పెద్ద హోటలు చికాగోలో నున్నది. ఎవ్వడైన తనగదిని దినదినము మార్చుకొనుచు, నందలి గదులన్నిటిలోను నివసించివచ్చుటకు 8 సం॥ లు పట్టునట! అమెరికాలోని మిక్కిలి గొప్పవగు 4000 పట్టణముల నటుంచి యితరము లగు అన్ని గ్రామములలోని, పట్టణములలోని ప్రజలు నందు హాయిగ నివసింపవచ్చునట. హోటలులో 7000 కుర్చీలు, 134000 పళ్లెములుగలవు. ఇందలి వెండిసామాను మరియొక హోటికి బంపవలసిన మూడు బండ్లు పూర్తిగ నిండిపోవును. ఇందలి కంబళ్లనన్నిటిని వరుసగ పరచినచో 60 మైళ్ల వరకు శయ్య యేర్పడును. నాట్యభవనమున నొక్కసారిగ 3000 మంది నాట్యమాడవచ్చును. భోజనశాలలో 5284 మంది యొక్కసారిగ భుజింపవచ్చును. 15000 గ్రంథములతో నొక పుస్తకభాండాగారము గలదు. ఇచ్చట మొత్తముమీద 3000 మంది పనివాండ్రు కలరు. భవనము యొక్క నాలుగంతస్థులు భూగర్భమున నున్నవి. 25 పైన నున్నవి. ఈ స్థలము కొని భవనము కట్టుటకు సుమారు రు. 724000000 అయినవి!

(సునోరమ)

ఇంగ్లీషా? హిందీయా?

ఏభాష ద్వారా విద్యార్థులకు బోధనము జరుగవలయునన్న యంశమునుగూర్చి సాధు వాస్వానిగారు హరిద్వారములోని గురుకులమున నుపన్యసించుచు నిట్లు నుడివిరి:

"ఇంగ్లీషు మనల నితరప్రపంచముతో గలుపుచున్నది. దానిద్వారా మనము నేటి వైజ్ఞానిక రాజకీయ సాంఘికశాస్త్రములను, పాశ్చాత్యనాగరకతను దెలిసికొనగలుగుచున్నాము. కాని యింగ్లీషును మాధ్యమిక భాషగ (Medium Language) జేసికొనకయే మన మాలాభము బొందవచ్చును. ఇంగ్లీషు చదువుడు. కాని దాని నొక విదేశభాషగ జదువుడు. మన మాతృభాష హిందీ ఇంగ్లీషు దానిస్థానము నాక్రమింపజాలదు. జర్మనీ పోలండు దేశమును జయించినప్పుడు ఆదేశమునందలి జాతీయభావములను సమూలముగ చెరిచివేయవలయునన్న పోలండు విద్యాలయములలో జర్మనుభాషను మాధ్యమికభాషగ చేయుటయే యత్యుత్తమసాధనమని జర్మనీతలచెను. అట్లే చేయబడినది. మాతృభాషలో ప్రార్థనగీతములబాడిన పోలండు విద్యార్థులను జర్మను ఉపాధ్యాయులు నిర్దయులయి దండించిరి. మానవుని యాలోచనా జీవితములతో భాషకు దృఢమగు సంబంధము కలదు. ఒక పరభాషను మాధ్యమికభాషగ జేసినప్పుడు విద్యార్థియొక్క స్వతంత్రాలోచనాశక్తి తప్పక క్షీణించిపోవును. విద్యార్థులు విదేశీయుల యాలోచనలను ఆచారవ్యవహారములను అనుకరించుటకు మొదలిడుదురు. వారి మానసికవికాస మంతరించిపోవును."

ఇంగ్లీషులో నేకాని మాతృభాషలో మాటలాడుట యవమానకరమని తలపోయు విద్యార్థిసోదరులు వాస్వానీగారి యుపదేశములోని రహస్యమును గ్రహించుటకు గొంచెము ప్రయత్నింతురుగాక.

(త్యాగభూమి)

తెలుగుపత్రికలు

'సమదర్శిని' విభవ సంవత్సరాది సంచిక యందు శ్రీ చల్లా శేషగిరిరావు పంతులుగారు (ఆంధ్రపత్రికా సంపాదకులు) వ్రాసిన చక్కని వ్యాసము 'తెలుగుపత్రిక' లనుపేర నొకటి ప్రకటితమయినది. అందు పత్రికల నిర్వాహకులు, సంపాదకులు, పాఠకులు, తెలిసికొని మననము చేసికొని ఆచరణమునకు దేవలసిన సూక్తులు గలవు. వానిలో నుత్తమము లనదగిన కొన్నిటి నీక్రింద గాంచనగును.

...పత్రికా నిర్వహణమునకు ధన మత్యంతావశ్యకము. కేవలము చందాలవలననే పత్రికలు వానిపాట్టవి పోసుకొనుననిగాని, వెంటనే లాభము చేకూరునని గాని తలంప వలనుపడదు. కొంతకాల మయినను వేచి యున్నగాని, పత్రికలకు శాశ్వతపు చందాదారులు గాని, ప్రకటనలుగాని సమకూరవు. అంతవరకయినను పత్రికాధిపతి స్వంతద్రవ్యము ఖర్చుపెట్టకతీరదు. ఆంధ్రదేశము నందిది మరింత యవసర మగుచున్నది. దేశోపయోగము కొఱకై కొంతవరకయినను త్యాగము సలుపగలవారే యిక్కార్యమునకు గడంగవలయును...............

..........కనీస మొక్క సంవత్సర మయినను పత్రికను పోషింప శక్తిలేనివారు, యిట్టి ప్రయత్నములకు బూనుట న్యాయము గాదు. పత్రికలు కొన్ని సంవత్సరపు చందాలను వసూలుజేసియు మధ్యనే యాగిపోవుచున్నవి. ఇట్టి వాని మూలమున నూతనముగ వెలువడు పత్రికలకు చందాదారులుగ జేరుటకు పలువురు వెనుదీయు చున్నారు. విశ్వాసము విశ్వాసమును పెంచును. వ్యవహారధర్మమున కిది మూలము. ఒక్క సంవత్సరముపాటయినను, పత్రికలను నిర్వహించి, ఆ పిమ్మట శక్తిలేనిచో వానిని నిలిపివైచినను అపకీర్తి గలుగదు. అందుచే చందాదారు లిచ్చినసొమ్ము సద్వినియోగ మగునను నమ్మకము ప్రజలలో నేర్పడునటుల జూచుట పత్రికా నిర్వాహకుల కవీసధర్మము.

...వీరు సయితము కొంత త్యాగమునకు సంసిద్ధులై, పత్రికాభివృద్ధినే జీవితాశయముగ బెట్టుకొని కృషిసలుపవలయును. సంపాదకుల సామర్థ్యమునకు, తగిన వేతనము లభించుననిగాని, ఇతర జీవిత శాఖలలో గలుగు లాభములు పత్రికలద్వారా చేకూరుననిగాని తలంచుట వ్యర్థము. ఆంధ్రదేశములో నిట్టి ఆశల కింకను తగిన పరిస్థితు లేర్పడలేదు....నిష్కామసేవ ఎవరికయినను అవసరమయినయెడల, పత్రికా సంపాదకుల కిది ముఖ్యావసరము. పత్రికలు వివిధోద్యమములను పైకి దేవలసియుండును. వీనిని నిర్వహించు నాయకులనుగూడా పైకి దేవలసియుండును. వీరి కనేక విధముల తోడ్పడవలసియుండును. ఉద్యమాభివృద్ధియే సంపాదకుని నిజమగు లక్ష్యము. దాని సాఫల్యమువలననే, వీరికి సంతుష్టి గలుగవలెను.......................................

......సంపాదకు లెంత శ్రద్ధతో బనిచేసినను, వారివలన ఏమాత్రము లోపమువచ్చినను, ఎవరి యభిప్రాయములను వారు విమర్శించినను, వారిపై నాగ్రహము జనించును. అంతటితో పత్రికను చాలించుకొందు మని భయపెట్టువా రుందురు. ఈరీతిని సంపాదకుని కెదుర్కొను ఆశాభంగములకు కొదవ యుండదు. దూషణభూషణములను, గౌరవాగౌరవములను పాటింపక, నిష్కామబుద్ధితో సేవ జేయు సంపాదకుడే తుదకు విజయము గాంచగలడు. సంపాదకపీఠ మలంకరించుట, ఇతర సేవలకన్న ను తక్కువగాదు. ప్రచారకులు, వక్తలు, శాసనసభ్యులు, మున్నగువా రెంత ప్రజాప్రబోధము గావించుచున్నారో, సంపాదకులు అంతకన్న తక్కువ ప్రబోధము గలిగించుటలేదు. అందుచే సంపాదకస్థానము సమాజ గౌరవార్హ మనియే ఎంచవలయును.......................................

......హరికథాకాలక్షేపము జేయువారలకువలె సంపాదకులకును పెక్కువిషయములగూర్చి కొంతవరకయినను రూఢిజ్ఞాన ముండవలయును. ఒకటి రెండు విషయముల గూర్చి వీరికి ప్రత్యేకపరిజ్ఞాన ముండవలయును. ఆంధ్ర పత్రికల సంపాదకులకు కనీసము మూడుభాషలలోనయినను ప్రవేశముండవలయును. పెక్కుపత్రికలు రాజకీయ విషయముల గూర్చియే ప్రధానముగ వ్యవహరించుచుండుటచే, ఆంగ్ల భాషాపరిచయ మత్యవసరమగుచున్నది. ఆంధ్రభాషలో చక్కని వ్యాసశైలి యలవడవలయునని వేరుగ జెప్పనవసరము లేదు. పెక్కు శబ్దములను సంస్కృతమునుండి గైకొనవలసి యుండుటచే సంపాదకులు సంస్కృత భాషామర్యాదలను గ్రహించి యుండుటవసరమగును................................

......తాను దెలుపదలచిన సంగతిని చదువరు లెట్టుల సులభముగ గ్రహింపగలరని, సంపాదకుడు ముందుగ యోచించును. అట్టి పదములనే అతడు ఏరుకొనును....

......సంపాదకులు ఎట్టి క్లిష్టవ్యవహారముల నయినను త్వరితముగ గ్రహించు నేర్పుగలవారుగ నుండవలయును. పూర్వాపరసందర్భములను వెంటనే సమన్వయము జేసికొను శక్తి గలిగియుండవలెను. రాజకీయ విషయములనే కాక, భాషావిషయములను, చిత్రకళలను, ఆర్థికవిషయములను, సాంఘిక మతవిషయములను మున్నగు వాని నెన్నిటినిగూర్చియైనా వ్యాఖ్యానము జేయుటకు సంపాదకునకు సామర్థ్యముండవలయును. ఇంతసామర్థ్యమున్నను, శీఘ్రముగ విషయములగూర్చి వ్యాఖ్యానము జేయవలసియున్నపుడు, సరళ పదప్రయోగ మవసర మగును. వ్యక్తుల లోపముల జూపుటతో కాలము గడపుటకన్నను పత్రికలు ఉద్యమాశయముల వ్యాపింపజేయుట వలన ఎక్కువ ప్రయోజన ముండును. పత్రిక లితరులపై కయ్యమునకు కాలుదువ్వుటవలన ప్రయోజన ముండదు.

......ఇంగ్లీషు పత్రికలలో వలె తెలుగు పత్రికలలో వార్తలు లేవేమని యడుగుచుందురు. డబ్బు ఖర్చుపెట్టి వార్తలను తెప్పించినను వీనిని భాషాంతరీకరించి గాని ముద్రించుటకు సాధ్యపడదు. ఇంగ్లీషుపత్రికలలో, వార్తలకు శీర్షికనుబెట్టి, వచ్చిన తంతివార్తలను వచ్చిన విధమునే ముద్రణమునకు బంపవీలగును; లండను 'టైమ్సు' మున్నగు విదేశవార్తాపత్రికలలోగల వ్యాసములను, కత్తెర సహాయముతో చింపి అచ్చువేయవచ్చును. ఇటులనే పలువుర ప్రసిద్ధపురుషుల వ్యాసములను ఉపన్యాసములను ఇంగ్లీషుపత్రికలలో ప్రచురించుట కష్టముగాదు. తెలుగుపత్రికలలో నటుగాక స్థానికవార్తలు సైతము భాషాంతరీకరించి ప్రచురింపవలయును. ఇంగ్లీషు సంక్షిప్త లిపిలో వ్రాసిన ప్రసంగములను తెలుగులో తర్జుమాచేసి ప్రచురింపవలయును. కాంగ్రెసువారమునందు ఎన్ని ప్రసంగములను, తీర్మానములను తర్జుమా చేయవలయునో తెలుపనక్కరలేదు. ఈరీతిని తెలుగుపత్రికలను సౌష్ఠవముగ కొనసాగింపదలచుచో, అనువాదకులయూథ ముండవలయును................................

......కొందరు పెద్దలు ఆంధ్రభాషలో ఉపన్యసింపగలిగియు, వ్రాయగలిగియు, వెలుపలివారికి తెలియుటకు ఆంగ్లభాషలోనే వ్రాయుటయు, ఉపన్యసించుటయు సామాన్యముగ జరుగుచుండును. ఏ ఇంగ్లీషు టైపుపత్రికయో తెలుగుపత్రికలపైగూడ పడవేయబడుచుండును. కష్టపడి అనువదించి ప్రచురించిన పిమ్మట, తమ భావములను పత్రికలు సరిగ వ్యక్తపరుప లేదని, వీరు నిరసించుచుందురు................................

......మహారాష్ట్రి, బెంగాలీ, హిందీ, మున్నగు దేశభాషలలో ప్రచురింపబడు దైనిక వారపత్రికలు, తెలుగుపత్రికలకన్నను ఎక్కుడుసామర్థ్యము జూపకున్నను ప్రజలు వాని నభిమానించి పత్రికలను విరివిగ దెప్పించుకొనుచున్నారు. తమిళదేశమునందుగూడ ఆంధ్రదేశమునందుకన్నను హెచ్చు అభిమానము కనుపించుచున్నది. ఆంధ్రదేశములో పత్రికాపఠనాసక్తి విస్తరించుచున్నను డబ్బిచ్చి పత్రికలను దెప్పించుకొనువారి సంఖ్య చాల తక్కువగ నున్నది. పత్రికలకు చందాదారుల సంఖ్య హెచ్చినగాని, అయ్యవి జీవింపజాలవని ప్రజ లింకను గుర్తింపకున్నారు.

పత్రికలుగూడ ప్రస్తుతహీనస్థితికి బాధ్యతవహింపక తప్పదు. అన్ని పత్రికలును ఒక్కరీతి వార్తలనే ప్రచురించి, ఒక్కరీతివ్యాఖ్యానములనే గావించుటకు

మారుగ? భిన్నవిధముల ప్రబోధింపవచ్చును. కొన్ని పత్రికలు స్థానికవార్తలకును, మండలవార్తలకును, ప్రాముఖ్యము నొసగవచ్చును. ఇతర పత్రికలలో గనుపింపని విశేషములను ప్రచురింపవచ్చును. స్థానిక నాయకుల వాక్చక్యమును ప్రచురింపవచ్చును. వారి ఛాయాపటములను ముద్రింపవచ్చును. కొన్నిపత్రిక లొక్కొక్క శాఖకు ప్రత్యేక ప్రాముఖ్యమీయవచ్చును. ఈరీతిని, కొన్ని రాజకీయపత్రికలు, కొన్ని సాంఘిక పత్రికలు, కొన్ని ఆర్థికపత్రికలు, మరికొన్ని వ్యవసాయపత్రికలు వెలువడి తమ తమ ధర్మములను నిర్వహించుచో, అన్ని పత్రికలును, జీవింప వీలగును. గతానుగతికులవలె, అన్ని పత్రికలును ఒకమార్గముననే త్రొక్కదలచుచో మాత్రము ఏవియును ముందుకు పోజాలవు......................

......పత్రికలు ప్రజలహక్కులను రక్షించుట కెట్టుల పాటుబడుచున్నవో ప్రజలు పత్రికల హక్కులను రక్షించుట కట్టుల పాటుబడుట యవసరము. అన్యోన్యాశ్రయపు విలువ నుభయులును గ్రహించినగాని, ఏ దేశమయినను ముందుకు బోజాలదు. పత్రికలను పోషించుటకు దేశము సంసిద్ధమయినపుడే ప్రజలకు స్వాతంత్ర్యసిద్ధి గలుగును...................................

.........* .....*......*... *

......ఒక్క సంగతిమాత్రము జెప్పి ముగించెదను. పత్రికలు ప్రజాభిప్రాయమును వ్యక్తీకరింపవలయునా, లేక పత్రికాసంపాదకుల యుద్దేశ్యములను మాత్రమే తెలుపవలయునా, అను ప్రశ్న గలదు. ప్రజాభిప్రాయమును ప్రతిఫలింపజేయుచు, పత్రికలు ప్రజలను ముందుకు నడిపి గమ్యస్థానమునకు జేర్చుటకుగూడ ప్రయత్నింపవలయును. కొన్నిధర్మములను నెరవేరుచుండని యెడల పత్రికల ప్రయోజనము తగ్గును. వ్యక్తులను విమర్శించినపుడు, వారి లోపముల నెన్నిటిని ఏరి బయల్పరచుట పాడిగాదు. వ్యక్తులు బహిరంగముగ జేయు కార్యములను, దేశశ్రేయమునకు భంగముగ నున్నపుడు మాత్రమే, ఖండించుట న్యాయము. అంతియ గాని, వ్యక్తుల కెట్టుల నయినను అగౌరవపరచి వారి పరువుప్రతిష్ఠలను అంతమొందించుటకు ప్రయత్నించుచో, పత్రికల ప్రతిష్ఠగూడ అడుగంటును. పత్రికలు ఆదర్శములను ప్రధాన సూత్రములను ప్రతిపాదించుచో, ప్రజలలో ప్రబోధము గలుగును........పత్రికలు ఉన్నతమార్గముల ద్రొక్కుచు, నీచపు వ్రాతలకు గడంగక, ఒరుల మనములను నొప్పింపక, సహనము జూపుచు విశాలబుద్ధితో ప్రవర్తించుచో, శాశ్వత ప్రయోజనము గలిగింపగలవు. అటుగాక, పరులను వ్యక్తిపరముగ దూషించుచు, ద్వేషము వ్యాపింపజేయుచు, అసహనము తరుచుగ చూపుచో కొంతకాలమవి యొక పక్షమువారి యభిమానమును చూరగొనగలిగినను, త్వరలో క్షీణింపగలవు. పత్రికా సమావేశములు తరుచుగ గూడుచు, పత్రికల హక్కులను, వాని బాధ్యతలను నిరూపించుచుండుట లాభకరము.

నేటి ఆంధ్రులు-ఆంగ్లభాషాపిశాచము

ఆంధ్ర భారతి మూడవ సంపుటము రెండవ సంచికయందు శ్రీ కొల్లూరు ధర్మారావుగారు బి.ఏ., 'బ్రహ్మలోకంలో భాషా కాంగ్రెస్' అనే వ్యాసంలో యిట్లు నుడివినారు :

ప్రస్తుతం భూలోకంలో ప్రభుత్వంతోపాటు భాషలోకూడా యింగ్లీషువాడి బావుటాయే ఎగురుతూంది. సంస్కృత జన్యంఅయిన ప్రాచ్యభాషలకి కూడా యింగ్లీషుధనరు తగిలి అవి మార్పుజెందుతున్నాయి. అట్లా మార్పుచెందుతూన్న వాట్లో ముఖ్యమైంది తెలుగు. ఇంగ్లీషువారిని, వారిభాషను, వారి ఆచారాలనూ, బోధపర్చుకోడంలో ఆంధ్రు లనేకవిధాల పొరపాటుపడుతున్నారు. ఆంగ్లేయులికి స్వదేశాభిమానం, స్వభాషాభిమానం చాలాయెక్కువ. వారి నవలల్లోను, నాటకాల్లోను, కథల్లోను, జాతీయత వెల్లివిరిసిపోతూ వుంటుంది. Shakspeare తాలూకు చారిత్రక నాటకాలు తీయించి చూడండి; ఇంగ్లాండు అంటే భూలోకవైకుంఠం అన్నాడు. వాళ్ల Ivy, వాళ్ల oak, వాళ్ల snowdrifts, మొద

లైనవే వాళ్లు వర్ణిస్తూవుంటారుకాని, హిందూదేశపు ప్రకృతి శృంగారం పూసె త్తరు. ప్రతీదీ nationalise చేసుకునే పద్ధతిగా వ్రాస్తారు. ఇప్పుడిప్పుడాంధ్రులు కూడా ఆంధ్రౌన్నత్యాని కీర్తించమని తమ్ముళ్లోన్న చెల్లెల్లోన్న address చేస్తూ జాతీయగేయా ల్రాస్తున్నారు. అది ఆనందించవలసిన సంగతి కాని, యింకా కథకులికీ నవలారచకులికీ మాత్రం పాశ్చాత్య సూచకమైన బంగాళాలు, క్రోటన్లు, ఏదీకానివేళ టీ త్రాగుడులూ, అడుగడుక్కీ కౌగిలింపు సీమచుట్టలు ముట్టించడాలు, యివే బుద్ధికి తోడుగడుతున్నాయి కాని, ఒకరూ "నా" అనుకోదగిన జాతీయాచార వ్యవహారాలు గ్రంథాల్లో పునరుజ్జీవింప జెయ్యకుండా వున్నారు. అయినకాడికి పైడాబుకు ఇంగ్లీషువాళ్ల లాగు పేర్లు తెగ్గొట్టుకు పెట్టుకోడం యిప్పుడు ఆంధ్రులికి బాగా పట్టుకున్న వెఱ్ఱి! అందులో నైనా,బుద్ధి వుపయోగించారేమో అంటేసున్న. అనాదిగా వస్తూన్న గృహనామం విడిచిపెట్టి, ఒక్క పేరు మట్టుకే రాసుకోడం ఇప్పుడు ఆంధ్రలోకంలో ప్రబలంగా వున్న వ్యాధి. Shakespeare, Milton, Wordsworth మొదలైన ఇంగ్లీషు కవులంతా పూర్తిగా పేరు రాసుకోక, పై ఒక్కొక్క ముక్కే రాసుకోడం ఆంధ్రులు చూసేరు; వాతబెట్టుకొన్నారు. కాని "Shakespeare" మొదలైనవి కుటుంబాల పేర్లే. "William" మొదలైన అసలు పేర్లు త్యజించేరు. అందరు ఇంగ్లీషుకవులూ అలాగే. "సుపుత్రః కులదీపకః" నాయనా నువ్వు కీర్తిగడిస్తే ఫలానా వంశంలో పుట్టినవాడవని చెప్పి నీవంశప్రతిష్ఠ నిలబెట్టాలి. అలాచేస్తూన్నవారు వంగదేశీయులొకరు. William Shakespeare లో William విడిచిపెట్టేడు కదా అని, ముందు వొచ్చేయింటిపేరు మంటగలిపి తమ పేరుమాత్రం రాసుకుంటూన్నారు ఆంధ్రులు. వంశప్రతిష్ఠ నిర్మూలంచేసే యీ దురాచారం జాతీయ ప్రతిష్ఠని రక్షిస్తుందా?

ఇహ, కవులమాట. ప్రస్తుతం, కళ, అంటే యేమిటో యెరగనివాళ్లు కవులై పోతున్నారు. ఓహో, ఆంధ్రలోకంలో యెక్కడ చూసినా భావకవులు. ప్రణయకవులు, మర్మకవులు—అంతరంగంలో లేనిభావం, అనుభవంలో లేనిప్రణయం, అర్థంలేని mysticism ఇంటికొక Shelley, Keates లు కుక్కమురికై పోయారు. Browning కంటె నారికేళపాకం వెలిగించేవాళ్లు లెక్కకి మీరిపోయేరు. ఈ నారికేళం మాత్రం పిశాచ హస్తగతం అయిపోతూంది.

రాజకీయవిషయిక ప్రధానవ్యాసలేఖకుడు

జార్జి బెర్నార్డుషాగారు 'టైమ్ అండ్ టైడ్' పత్రికకు వ్రాసిన లేఖనుండి యీదిగువభాగము ఎత్తివ్రాయబడుచున్నది. ఇందు రాజకీయ విమర్శనములను గూర్చియు, దైనికపత్రికలలో ప్రధానవ్యాసములను వ్రాయువారి పనినిగూర్చియు చర్చింపబడియున్నది:—

యుద్ధసమయమునం దొకముఖ్య సేనానిని నేనిట్లడిగితిని "అసలు యుద్ధమునకు ఎంతమారముముందు వ్యూహరచనాది కార్యకలాపము లేర్పాటుచేయవలెను." అని "ప్రథమదళమునకు అర్ధకిలోమీటరు (సుమారు 547 గజములు) ముందుగా" నని యతడు జవాబు చెప్పియుండెను. యుద్ధమారంభమైనపుడు దానిగూర్చి నేనొకవ్యాసమును వ్రాసితిని. దానికి అవసరమైన సాధనపత్రములకొఱకు వెదకి తంటాలుపడి, వానినిగూర్చి చర్చించి దానియందు చేరియుండు సమస్యలనువిడదీసి పరిష్కరించుటకు నాకు రెండునెలలకాలము పట్టినది. అప్పటికిని. యది శీఘ్రముగా ముగింపబడినదనియే చెప్పవలెను. ప్రారంభించిన తరువాత నేను విడిచిపెట్టకుండ ముగింపవలసితిని; కాని యుద్ధము ముగిసిపోయిన కొంతకాలము తరువాతివరకు నొక వ్యాసమును ఎందుకైన నుపయోగించుటకు కావలసినంత దిట్టముగా ముగింపజాలకపోతిని. ఈలోపున ప్రతిదినమును వార్తాపత్రికలు డజన్లకొలది కూర్పులచ్చుపడి చిమ్ముకొని వచ్చుచుండెను; ప్రజలు వాని నత్యాతురముతో నుద్రేకముతో చదువుచుండిరి. వానియందలి ప్రధానవ్యాసములు, ప్రత్యేకవ్యాసములు — వార్తలు, యుద్ధరంగమునుండి వార్తలును (పత్రికాకార్యాలయయుద్ధరంగములు) అతితొందరగా పోవుచుండిన మోటా

రుబండి పైబడిన కోడిపిల్లల సమూహపు అల్లరియటువుల స్వభావమును విలువయు గల్గియుండెను.

ప్రతిదినమును జరుగుచున్న విషయములయొక్క అతిశయమైన స్థితియే యాయుధమైయుండెను. గంట గంటకును వార్తలు వచ్చుచుండును. వచ్చినంతనే వార్తలపై చరిత్రయొక్క తీర్పును (అభిప్రాయమును) ప్రధాన వ్యాసలేఖకుడు పరఫరా చేయునని తలంపబడుచుండును. ఇంకొకవిధముగ చెప్పవలెననిన, వార్తాహరులు వార్తాహరులే, వార్తలు వార్తలే; కాని ప్రధానవ్యాసలేఖకుడు పండకుండును, వాని తీర్పులు నిరర్థకములునగుచున్నవి. తదనుగుణముగా, తాను వ్రాయు సమస్య లెన్నడును పరిష్కరింపబడుచున్నట్లు లేవను సంగతిని చదువరులు కని పెట్టజాలనంతగా వారి మనసులకు నాటునట్లుగా నద్భుతావహమగు పద్ధతిని సమస్యలను త్వరగా ప్రతిపాదించు సామర్థ్యమును ప్రధానవ్యాసలేఖకుడు వృద్ధిపొందించు కొనవలెను.

ఇట్లు కొన్ని సంవత్సరములైన తరువాత ప్రధాన వ్యాసలేఖకుడు యింకేమియుచేయ నసమర్థుడైపోవును; ఇందువలననే యనేకగ్రంథకర్తలకంటెను పత్రికానిర్వాహకుడు మంచిరచయితయైనను, వానిజన్మమున నొక గ్రంథమైనను వ్రాయజాలడనుట సామాన్యవిషయమైనది.

పత్రికా నిర్వాహకుని కార్యము వార్తావిశేషముల సేకరణమును ప్రచురణమునుగాని, రాజనీతి తత్త్వవిచారము కానని, పైమాటల తాత్పర్యము. ఈ పరిమితిని గ్రహింప నారంభించితిమేని మనము చేయవలసియున్నది: లార్డు పామర్‌స్టన్‌గూర్చియు, ప్రాచ్యదేశముల సమస్య గూర్చియు లండనుపత్రికా ప్రధానవ్యాసములుగా లేఖకులు పూర్వకాలపు తరహాగా వ్రాయుచుండిన యుత్సాహమైన కలుకులుమానుట. బూటకపు రాజకీయ విషయిక ప్రధానవ్యాసముల వసలే పూర్తిగా విసర్జింపవలెను; కాని యుపన్యాసవేదికల పైనను, రంగస్థలములందును సరసముగ నున్నటగనుండు పెద్దధర్మప్రసంగములుగాని, పెద్దపెద్ద యుపన్యాసములుగాని, దీర్ఘవ్యాసములుగాని ప్రజల కిష్టముండదనుట యింతమాత్రమును కారణము కాదు. వారు సహింపజాలనిది:—చెప్పుట కేమియు లేని వారి డాంబికమైనసోదెలు, చిల్లిముఖముల వక్తృత్వము, పిచ్చివాని చప్పనిమాటలు, నిరర్థకశబ్ద పాండిత్యముగల వాని ఉపాలంభమును. వార్తలు, వింతలు, విశేషములు, అందుండి యిందుండి యెత్తిచెప్పిన చిన్నచిన్న వాక్యములను వారు మెచ్చుకొందురు; ఏలన నవి సామాన్యముగా దీర్ఘోపన్యాసములకంటె చాల నయము. కాని, నిజముగా కావలసినదాని నివ్వగలవారెవరైన నుండిన రానిండు, జనులకు చాలినంతగా చెప్పుటకు వారికడ్డ మేమియు నుండదు.

దైనికపత్రికా కార్యాలయములు హైదులవంటివని కూడ గమనింపుడు. మిక్కిలి తెలివి తేటలుగల సంపాదకుడైనను తాను పనిచేయవలసిన గంటలలో జరుగు రాజకీయ సభలు, విజ్ఞానశాస్త్ర విషయకోపన్యాసములు, సంగీత ప్రదర్శనములు,తుదకు విందులు మొదలగు వానినుండి కూడ సంబంధములేక వేరుగానుండుట వలన నత్యల్పకాలములో ప్రపంచముతోడి సంబంధమును కూడ గోల్పోవును. దైనికపత్రికకు అధమము ముగ్గురు ముఖ్యసంపాదకు లుండవలెను; ఒక్కొక్కరు వొకదినము కార్యాలయమున పని చేయుచు రెండుదినములు ఖాలీగానుండవలెను. సంపాదకులు ఒకమూలకూర్చొని ఏకాంతవాసులయి యుండుటచే ప్రస్తుతము పత్రికలువర్తమానకాలమున కిరువదియేండ్లు వెనుకబడియున్నవి. వీరికంటె వైర్‌లెస్‌సెట్సు (తీగలేని విద్యుత్యంత్రములు. వీనివలన నెక్కడెక్కడ నేమిజరుగుచున్నది ఒకేమారు తెలియవచ్చుచుండును, వినబడుచుండును) సహాయముగల లైట్‌హౌస్ ఉద్యోగులకు ప్రపంచమున నేమేమి జరుగుచున్నదో యెక్కువగా తెలియుననవచ్చును.

(రివ్యూ ఆఫ్ రివ్యూస్)

భారతదేశపు రవానా సమస్యలు

బ్రిటిష్ ఎంపైర్ రివ్యూనందు వ్రాయుచు మేజర్. టి. సాల్‌కీల్డుగారు భారతదేశమునకు

బ్రిటిషువారు వచ్చి యేర్పడిన యప్పటినుండియు సరకులరవానా గూర్చిన చరిత్రమును వివరించిరి:—

"మేము భారతదేశము నాక్రమించుకొన్న మొదటిరోజులలో కలకత్తానుండి కాన్పూరుకు సైనికదళములు గంగానదిమీదుగా రవానాయగుచుండెను. కాని, కలకత్తానుండి పెషావరునకు చేరునప్పటికి మూడుమాసములు పట్టెడిది. 1842 సంవత్సరమున, నిప్పుడు కలకత్తానుండి పశ్చిమోత్తర పరగణాలకు గంగా సింధూ మైదానముపెంబడి ఢిల్లీమీదుగాబోవు సరాసరి రహదారిమార్గము, మీరటువరకే నిర్మింపబడియుండెను. ఈ పరిస్థితులవలననే 1857 వ సంవత్సరమున కలిగిన సిపాయీల తిరుగుబాటు సమయమున మనుష్యులును, మందుగుండు సామానులును ఒకచోటినుండి యింకొకచోటికిబోవుట కంఠకష్టమైనది. కాని యీనాటితరవాత భారతదేశమున నెన్నో యుత్తమములగు రోడ్డులు నిర్మింపబడియున్నను, యుద్ధసంబంధమగు కపటోపాయ ప్రయత్నములకొఱకును, క్షామనివారణ ప్రయత్నములకొఱకును సైనికుల యావశ్యకముల ప్రాబల్యమువలన మారిన దృక్పథము ననుసరించి యధికారు లాలోచింపదొడగిరి. దేశముయొక్క యార్థికజీవనమున నెల్లవారును గలసిమెలసి యుండుటకును, ఆధునిక వ్యాపారావసరముల యక్కఱలకు చాలుటకును దగిన రహదారుల యావశ్యకము మొన్నమొన్నటివరకు నుపేక్షింపబడియుండెను."

రహదారిమార్గముల పునర్నిర్మాణమును గూర్చి యీలేఖకు డిట్లనుచున్నాడు:—

కేంద్రప్రభుత్వమువారును, రాష్ట్రీయప్రభుత్వమువారును తమ్మెదురుకొనుచున్న యనేకార్థిక సమస్యలలో రోడ్డనిర్మాణము నొక మిగుల నావశ్యకవిషయముగా తలపవలెను. సరాసరి మార్గముల యభివృద్ధి యెంతయు కావలసియున్నది; రైల్వేలకు క్రొత్తశాఖామార్గము లావశ్యకములు. రాకపోకల వ్యాపారముయొక్క త్వరాభివృద్ధిగలిగినట్టియు,మార్పుల నొందుచుండునట్టియు స్వభావమున కనుగుణముగ పెద్ద పురపాలక సంఘములవారు తమ పట్టణములయందలి బాటలను వృద్ధిచేయుటకు నింకనెక్కువ ప్రయత్నములు చేయవలెను. భారతీయులు ప్రయాణరామణీయకతను చవిచూచి, యింకను ప్రయాణమునం దౌత్సుక్యము కలిగియున్నారు. కాన నీనాటి రాకపోకలవిధములు, ప్రయాణసౌకర్యములును భారతదేశమును తల్లక్రిందులు చేయును. రాజకీయపత్రికల శక్తిసామర్థ్యములను ఆచరణలో పెట్టబడిన ప్రయోజకవర్గములుగా మార్పుగలిగినప్పుడు దేశమునకు సంభవింపదగిన సంపద యాధార్థమైనదే యగును; ఈ మార్పులో, భారతదేశపు సమస్యల నేకము—ఆర్థికవిషయము మూలముగా గలది—పరిష్కృతము లగును. కాని తెలివితో, విశాలమగు రహదారిమార్గ నిర్మాణాలోచనలు విశాలదృష్టిని పురస్కరించుకొని కావించినయెడల నది మిగిలిన యన్నిటికంటె నీయత్యంత వాంఛనీయమైన పరిస్థితిని గలుగజేయుటకు మిగుల తోడ్పడును.

ప్రధాన, సహాయమార్గములకు రెంటికిని, భారతదేశమున రోడ్డు మోటారుసర్వీసులు సహాయకములుగను శాఖలుగను వర్తించును. కాని, కడు విశాలము గనున్న భారతదేశమున రోడ్డు ప్రయాణమునకును, రైలు ప్రయాణమునకును పోటీ జరుగుట కవకాశము లేదు. అందుచేత భారతదేశము తెలివితేటలుగలిగి పరస్పర సహకారబుద్ధితో సమానావశ్యకతను గుర్తించి రెండురకముల రవానా మార్గములను వృద్ధిచేసికొనగలుగును. ఈ దేశములోవలె (ఇంగ్లాండువలె) పోటీదారుల వైరము నెదుర్కొనను నెన్నడు నగత్యముండదు. ఎట్లయినను భారతదేశ మభివృద్ధి చెందవలెననిన దాని భావ్యభివృద్ధి, సంతుష్టి, సౌఖ్యము, విజయము, దాని రవానా విధానముల సత్వరాభివృద్ధిపై నాధారపడియున్నవి. ఇట్టివ్యాపార సంబంధమైన ప్రయత్నము లన్నింటిలోను ప్రజలప్రయత్నములను భారతప్రభుత్వమువారు ప్రోత్సహింపవలయును. ప్రజలకీపుడత్యంతావశ్యకమయినది విద్య కావునను, రవానాయే నాగరికత కావునను, నాగరికత—దాని నవీనార్థమున—విద్యకావునను, భారతదేశమును చీకాకుపరచుచున్న సమస్యలన్ని

టిలోను గొప్పదానియొక్క పరిష్కార మిదేయని వారు జ్ఞప్తియం దుంచుకొన వలెను.

ఆనర్ న్ను 1917 లో మహామహోపాధ్యాయ యనుబిరుదు నొసంగబడినది.

కీ. శే. మహామహోపాధ్యాయ పండిత యం. లక్ష్మణసూరిగారు

తిరునల్వేలిజిల్లా పూవల్ వేలి గ్రామములో 1859 సంవత్సరమున జన్మించిరి. వీరితండ్రిగారును మంచిసంస్కృతపండితులు. కుమారుడు తండ్రి పేరును నిలిపి, తాను సారస్వతమున గొప్పపేరు సంపాదించుకొనెను. వీరు 1896 లో తంజావూరు కళాశాలయందు సంస్కృత పండితులుగ నుండిరి. పిదప 1907 నుండి 1920 వరకు చెన్నపురి పచ్చయప్ప కళాశాలలో నుండిరి. వీరు సులభశైలిలో సంస్కృత గ్రంథముల వ్రాయుటయందు కడు నిపుణులు. నాటకములు, గద్యపద్యాత్మకమగు గ్రంథములు, భాష్యములు, వ్యాఖ్య లనేకములు వ్రాసిరి. వీరి రచనములు కొన్ని విదేశభాషలలోనికి తర్జుమాయైనవట. వీరికి 1911 లో దర్బార్ అండ్ సర్టిఫికేట్ ఆఫ్

కీ. శే. పుదుక్కోట మహారాజావారు

మేనెల 28 వ తేదీని వీరు ప్యారిస్‌లో మృతినొందిరి. రెండుపర్యాయముల శస్త్రచికిత్సయు నిష్ఫలమైనదట. వీరికి చనిపోవునప్పటికి 58 ఏండ్లుండెను. వీరికి 5 గురు సోదరులు గలరు. అందు పెద్దవారే రీజెంటుగా నున్నారు. రాజాగారు 1915 సం॥ ఫింకు అను మెల్బోరను (ఆస్ట్రేలియా) లోని యొక ఎల్. ఎల్. బి. కుమార్తెను వివాహమాడిరి. 1916 సం॥ వీరికొక కుమారుడు గలిగెను. 1922 సం॥వీరెల్లప్పుడును విదేశములందే యుండిపోదుమని ప్రకటించిరి.

వీరి శవమును ఇంగ్లాండులో హిందూ కర్మకాండ ప్రకారమ్ము దహనమొనర్తురట.

కీర్తిశేషులు
బ్రహ్మశ్రీ నోరి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు

పండితశిరోభూషణ మనదగు శ్రీ వ్యాకరణాచార్య నోరి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు విభవ సం॥ జ్యేష్ఠ శుద్ధ షష్ఠి 25-6-28 వ తేది రాత్రి కాకినాడ జగన్నాథపురములో వారి స్వగృహమందు మృతినొందిరి. చనిపోవు నాటికి వీరికి సుమారు 70 సం॥ వయస్సుండును. నిరుపమ పాండితీ మండితులు, బహుభాషావిశారదులు. లోకమాన్య బాలగంగాధరతిలక్ మహాశయులు రచించిన గీతారహస్యమును మహారాష్ట్రభాషనుండి చక్కని తేటతెనుగులోని కనువదించి యాంధ్రభాషకు గొప్ప సేవజేసి ప్రసిద్ధిగాంచిరి.

ఆకాశ ప్రభుత్వము

విద్వాన్ వారణాశి సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు

మహిత సీమకుఁ దారకామండలాళి - కాకరంబైన యాకాశలోకమునకుఁ
చక్రవర్తి నవగ్రహ చక్రవర్తి - శశకుమారధరుండు వైస్రాయిగారు
వారి చాతకములకు మంజూరు సేయ - సభకు విచ్చేయుచున్న పర్జన్యదేవు
మెయిలు బట్రోతున కిడఁదఁ బూను పట్టె - మమరచాపంబు గర్జనాహ్వానరవము
పరమసాధ్వి యరుంధతి పాలుగొనుచు - వరల సప్తర్షి సభ్య విభాజితమయి
వర్ధిలుచునున్న దివి యూనివర్సిటీకి - ఛాన్సిలరు బ్రహ్మ, ధృవుఁడు వైస్ ఛాన్సిలరఁట
గగన మను పాఠశాల నక్షత్రతతికి - విద్యగఱపు శశాంకు వైశద్యగరిమ
మాదిరి పరీక్షచేసి రిమార్కు వ్రాయు - కాలునకుఁ దోకచుక్క వజ్రాలకలము
శాంతమై సమమై సువిశాలమైన - అభ్రరంగస్థలంబున నాటలాడు
భవ్యతర శీలు రగు నుడు బాలకులకుఁ - బూర్ణచంద్రుండు బాలు సంభోధి గోలు.

భారతీయ మహిళా మండలి

శ్రీమతి డాక్టరు వీరశింగి చిన్నప్పగారు,
యం. బి., బి. యస్.

ఈమె 9 యేండ్లయి మదరాసు కార్పొరేషను నందు శిశుసంరక్షణ శాఖకు సూపరింటెండెంటుగ నుండెను. ఇపుడు సింహళద్వీపమునందు శిశుసంరక్షణ ఆరోగ్యశాఖయందు దాయీలకు శిశుసంరక్షణ మొసంగుటకై ప్రత్యేకోద్యోగిగ నియమింపబడెను. ఈమెసేవను ప్రశంసించుచు ప్రభుత్వమువారీమెకు కెయిజరి హిందుపతకము నొసంగియుండిరి. ఈమె మంచివక్తయు, వ్యాసరచయిత్రియు.

శ్రీమతి ఇ. కల్యాణికుట్టిఅమ్మ, యం. ఏ.

కాలికటు పురపాలక సంఘాధ్యక్షులగు ఇ. నారాయణనాయరుగారి కుమారిత, యవివాహిత, యగు నీమె చెన్నపురి విశ్వవిద్యాలయమునందు యం. ఏ. పరీక్షలో మొదటితరగతిలో రాజధానియందు ఎవరికంటెను త్తమస్థానమునం దుత్తీర్ణురాలయ్యెను.

గ్రంథములు

బుద్ధపురాణము

(గ్రంథకర్త: దుగ్గిరాల బలరామకృష్ణయ్యగారు. క్రౌను ప్లెజావ ౧౩౩౦ పుటలు. వెల రు. ౪-౧-౧. వీలాసము: మేనేజరు, మానవాదర్శగ్రంథమండలి, అంగలూరు, కృష్ణాజిల్లా.)

ఈ గ్రంథము మానవాదర్శగ్రంథమాలయందలి ప్రథమపుష్పము. క్రీస్తుపూర్వ మారవశతాబ్దమున భారతదేశమున నవతరించి సర్వతోముఖముగ నహింసాధర్మము బ్రతిపాదించి వెలయించిన మహాత్ముడగు బుద్ధదేవుని జీవితచరిత్ర మీ గ్రంథమున ప్రధానస్థానమును గైకొన్నది. అట్లే యా మహనీయుని ధర్మోపదేశములు—బుద్ధుని చేత వెలసినవి.—(బౌద్ధమతవాఙ్మయమునకు మూలగ్రంథములగు త్రిపిటకములలో నభిధమ్మపిటకమునందలి 'ధమ్మపదమే' యీ బుద్ధగీత.) పాళీమూలముతోడను, దాని తెనుగువివరణముతోడను రెండవభాగముగ నిందు లసినవి. ఇంతియకాక యీ రెంటిని మించిన 'పరిశిష్టము' మూడవభాగమయినది. ఈమూడును జేరి కడి ముత్యాలపట్టయ్యెను. పరిశిష్టభాగము విశేషవిమర్శనలు గలదగుటచే వాటిలో ముఖ్యమనదగియున్నది. వైదిక వాఙ్మయమునుండియు, శాస్త్రగ్రంథములనుండియు, పురాణేతిహాసాదులనుండియు, భగవద్గీతనుండియు ఆంగ్లగ్రంథములనుండియు, మహాత్మాగాంధి, తిలకు, వివేకానంద మొదలయిన కారణజన్ముల రచనములనుండియు ఇతర మతగ్రంథములనుండియు వలసినన్ని విపర్యసముల నుద్ధరించి చూపుచు భరతఖండమున వెలసిన భిన్నభిన్న మతధర్మములకును, బౌద్ధమతధర్మములకును సమన్వయము గల్పించి తమసిద్ధాంతములను స్థాపించుటయందు గ్రంథకర్త కావించిన పరిశ్రమ మింతింత యనరానిది. గ్రంథాదిని సృష్టిపై చిత్రములను, జీవశాస్త్రాది వాఙ్మయమును విమర్శించుచు బుద్ధునియొక్కయు, తన్మతముయొక్కయు ప్రాశస్త్యమునుచాటు ౧౫౧ పుటల పీఠికగలదు. మొత్తమున ఈయుత్కృష్టగ్రంథము గ్రంథకర్తయొక్క బహుగ్రంథపరిశోధనమును, అనంత పరిశ్రమమును జాటుచున్నది.

బుద్ధదేవుని సదుపదేశములు భారతీయులకు బరమాదరణీయములు. అట్టి మహాపురుషుని జీవితమును, ధర్మములను, ఉపదేశములను గరతలామలకముగా వివరించుచున్న యీ గ్రంథము నాదరముతో జదువుట భారతీయుల కావశ్యకమని వేరుగ జెప్పబనిలేదు.

వచనరచనమైన యీ గ్రంథముయొక్క శైలి సరళముగ నున్నది. విసుగు జెందక యింతపెద్దగ్రంథమును రచియించి యాంధ్రలోకమున కర్పించిన గ్రంథకర్తగారికి మిగుల గొనియాడదగినది. ఆంధ్రలోకము వీరిపరిశ్రమను సఫలము గావించుగాక. వీరు రచియింపనున్న యితర బౌద్ధగ్రంథముల నచిరకాలమున నాంధ్రులకు లభింప భాగ్యమును దైవ మనుగ్రహించుగాక!

రామదాసస్వామి

గ్రంథకర్త: నిడ్డలరామమూర్తి క్రౌనుసైజున ౧౭౧ పుటలు వెల రు ౧-౮-౦ ప్రకాశకులు: గుప్త బ్రదర్సు, బుక్ సెల్లర్సు, విశాఖపట్టణము.

రామభక్తాగ్రేసరుడును శివాజీమహారాజునకు గురువును, అతడు చక్రవర్తియగుటకు కారణభూతుడును, రామభక్తాగ్రేసరుడును నగు సమర్థరామదాసస్వామి పవిత్రజీవిత మిందు వర్ణితమైనది. ఈజీవితము తొలుత మహారాష్ట్రభాషను వెలసినది. పదపడి భారతమాతృస్వాతంత్ర్యమునకయి తపములు ధారవోయుచు పలుబాముల నందుచున్న శ్రీయుత కిరణచంద్రముఖర్జీగారిచే వంగభాషలోనికి బరివర్తితమయినది. దానినుండి యుత్పన్నమయిన యాంధ్రవచనానువాదమిది. రామదాసస్వామి కేవల మొక మహాపురుషమాత్రుడే కాడు—గొప్ప రాజనీతివేత్తయు నగును. ఈ పురుషవరుని పవిత్రజీవిత చరిత్రము నాంధ్రు లెల్లరు నవశ్యముగ తెలిసికొనవలసినది. 'ఇప్పుడును, స్వామివంటి మహాపురుషులుండు రేని శివాజీవంటి భారతీయ చక్రవర్తులకు కొరంత యుండ'దని శ్రీ కిరణచంద్ర ముఖర్జీగారు తమ తొలిపలుకున (ఆంగ్లమున నున్నది) నుడివినమాట సత్యము. రచనము సరళముగ నున్నది.

చంద్రమతి

గ్రంథకర్త: చెలికాని సూర్యారావుగారు, శ్రీరామవిలాసగ్రంథమాల, చిత్రాడ. క్రౌనుసైజున ౧౯౪ పుటలు. వెల రు ౧-౧౧-౦.

పురాణములయందు పతివ్రతాతిలకమని పేరుగాంచిన చంద్రమతీసతీమణి సచ్చారిత్ర మిందు తేటతెలుగు వచనమున వర్ణితమయినది. శంకరకవి, గౌరన మంత్రి మొదలయిన ప్రాచీనకవులరచనములనుండి యచ్చటచ్చట నితివృత్తమునకు పరిపుష్టము లిందు పొందింపబడియున్నవి. ఇది పయి పేర్కొన్న గ్రంథమాలయందలి ౪౬వ కుసుమము.

నేటికాలపుకవిత్వం

గ్రంథకర్త: పండిత ఉమాకాంత విద్యాశేఖరులు. డెమ్మీసైజున ౨౮౪ పుటలు. క్యాలికోబైండు వెల రు ౨-౮-౧.

ఇది కృత్రిమదేశకాల సంపన్నులయిన అధునాతనకవిసార్వభౌములపై నెత్తిన యుద్ధంపు పంపుగ ౧౯౨౭ వ సంవత్సరము ఏప్రిలుమాసమున చెన్న[illegible] ధ్రసభయందు గ్రంథకర్త యీగ్రంథవిషయముల నుపన్యసించినారు. ఆయుపన్యాసములు ఆంధ్రపత్రికయం దు ప్రకటితములైనవి. వాని విస్తృతస్వరూపమే యీ గ్రంథము. భారతీయ సుసాధనసంపన్నమయిన యీ యాత్రయందలి జయాపజయములమాట యెట్లున్నను కవితాతత్త్వజిజ్ఞాసువు లెల్లరు—ముఖ్యముగా కవ్యులు కోరువారు—దీనిని చదువవలయును. గ్రంథకర్త సంస్కృతాంధ్రవాఙ్మయములయందలి లక్షణాలంకారగ్రంథముల నుండియు, కావ్యముల నుండియు, వైదిక వాఙ్మయ గ్రంథముల నుండియు ప్రమాణముల నుదహరించి యీ గ్రంథమున కవిత్వతత్త్వమును చక్కగా వివరించి యున్నారు.

దయాంభోనిధి

గ్రంథకర్త: ఏట్రి రామారావుగారు, గంధర్వమహల్, విజయనగరము. డెమ్మీసైజున ౨౬ పుటలు. వెల అ. [illegible]

ఇందు భక్త్యతిశయమున గ్రంథక[ర్త] వివిధములం బరమేశ్వరుని స్తుతించినారు. '[illegible]' అను మకుటముగల ౨౧ స్తోత్రము లిం[దు] [illegible]

కలహారగంధ

గ్రంథకర్త: పులికొండ పరబ్రహ్మము [illegible] పారుపూడి, పొన్నూరుపోస్టు. డెమ్మీసైజున ౨౦ [illegible] వెల రు ౦-౩-౧.

గ్రంథకర్త అప్పుడప్పుడు నారాయణ విషయమై లంగూర్పి చాటువులుగా రచియించిన పంచపద్యము లిందు సంతరింపబడినవి. విషయవిమర్శనము చమత్కారము నున్నది. కవిత ధారాళముగను, సరసముగను ఉన్నది.

శ్రీలక్ష్మీనృసింహస్తోత్రము

గ్రంథకర్త: పాలపర్తి సూర్యనారాయణగారు, హెడ్ మేష్టరు, ఆళ్లగడ్డ కర్నూలుజిల్లా. క్రౌను ౧౬ పేజీలపైజాన ౨౦ పుటలు. వెల రు ౦-౪-౦

శ్రీశంకరాచార్యకృత సంస్కృతమూలము, అంద్రశ్లోకమునకు సరియైన తెలుగుగీతపద్యము, తాత్పర్యము గలదు.

గీతాశ్రయము

గ్రంథకర్త: ఇస్కుర్తి తిరుపతిరాయడు. క్రౌను పైజాన ౭౫ పుటలు. వెల రు ౧-౪-౦

సత్యసాధనమునుండి పునర్ముద్రితము. దైవమాహాత్మ్యమును ప్రపంచించు ౧౨౨ గీతము లిందున్నవి. ప్రతిగీత మునకును 'అట్టిజగదేకమూర్తి సేవాశ్రయింతు' అనుమకుటముగలదు. శైలి సరళముగా నున్నది.

ఓదార్పు

కర్త: గరికపాటి మల్లావధానిగారు; శ్రీగాంధీజాం ధ్రజాతీయ మహావిద్యాలయ పండితుడు, ఏలూరు. గ్రంథకర్త తనశిష్యుడగు మద్దుల వెంకటసత్యనారాయణమూర్తి యొక్క స్మృతి నుద్దేశించి వ్రాసిన చిన్నశోకకావ్యమిది. మనస్సును గరగించునది. ఫూల్ స్కేపు పైజాన ౯ పుటల చిన్నపొత్తము.

భద్రాద్రిరామ వేణుగోపాలతారావళులు

గ్రంథకర్త: చెళ్లపిళ్ల సుందరరావుగారు, డెమ్మి [illegible] పుటలు. వెల రు ౦-౨-౦

భద్రాద్రి రామస్వామిని పెనికేరు వేణుగోపాల స్వామిని స్తుతించు సీసపద్యతారావళు లిందుగలవు.

మాధవశతకము

గ్రంథకర్త: ఇనగంటి పున్నయ్య చౌదరిగారు, అప్పికట్ల, అప్పికట్లపోష్టు, గుంటూరుజిల్లా. క్రౌనుపైజాన ౨౭ పుటలు. వెల రు ౧-౪-౦

'మాధవా' అనుమకుటముగల విష్ణుస్తుతిపరమైన వృత్తశతకము. ౧౦౮ పద్యములు. కవిత్వము నిర్దుష్టముగ ధారాశుద్ధిగలిగి ప్రాచీనశతకరచనముల ఫక్కిని ప్రౌఢముగను, రసవంతముగను నున్నది.

గురుశిష్యసంవాదము

డెమ్మిపైజాన ౭౫ పుటలు వెల రు ౦-౧౨-౦

శ్రీ. తెనాలి చంద్రయగురుసాన్నిధ్యమున శ్రీరంగా వెంకటరత్నముగారు తెలిసికొనిన వేదాంతరహస్యము లీయాగ్రంథరూపమును దాల్చినవి. గురుశిష్యసంవాదరూపమయిన వచనరచనము. గ్రంథము చివరను పెక్కుగేయములును గలవు.

విలాసము: కొండూరి సుబ్బారాయకృష్ణమూర్తి, బెజవాడ.

శ్రీకృష్ణరత్నములు

గ్రంథకర్త: బాలకవి కృష్ణారావుగారు, డెమ్మి పైజాన ౨౮ పుటలు. వెల రు ౦-౨-౦. ఇందు ఎనుబది యొక సీతిగతపద్యములున్నవి. సీసములు పద్మస్థాంతములగు సుస్తుతులయినవి. ప్రతిపద్యమున 'సమ్యగుణాధుర్యపాపయరాజవర్య' అను మకుటమున్నది.

స్తవరత్నములు (సంస్కృతము)

గ్రంథకర్త: నాగపూడి కుప్పుస్వామయ్య గారు, తిరుపతి. క్రౌను ౧౬ పేజీలపైజాన ౭౩ పుటలు. వెల ౦ అ.

ఏతద్గ్రంథరచయిత విదితులౌ కాంధ్రపండిత కవిగ నేరొజింగిన యాంధ్రలోకమున కీసంస్కృతికృతి యాశ్చర్యమును గలిగింపకమానదు. ఇందు పదునాలు దేవదేవీస్తనములున్నవి. కవిత్వము లక్షణసమంచితమై హృద్యంగమముగనున్నది. ప్రాచీన స్తోత్రరత్నముల కీస్తవములు కివి తీసిపోవునవి కావు.

మచ్చునకు:

శ్రీకృష్ణస్తోత్రమున:

శ్లో. భూరిప్రేమ్ణా గృహీత్వా కతి చిపిటకణాన్
బాల్యమిత్రా దకార్షీత్
నిర్వ్యాజో ద్వేలదీవ్య త్పరమకరుణయా
హేమచేలం కుచేలమ్,
క్రమశో మాంబరాఢ్యాం కనకమణిమయ
ప్రాగ్రాం తస్య పత్నీం
ధర్మప్రాసాదరమ్యం తిదుషితసదనం
యః కృపాబ్ధిం తమీడే.

శ్రీ వేంకటేశ్వర స్తోత్రమున :

శ్లో. శక్యా హి గాంగసికతాగణనా తథైవ
సాముద్రవారికణతా రుడుసంచయానామ్;
త్వత్పాదసేవనగతాఖిలసంకటానాం
శక్యా తు నైవ గణనం ఖలు వేంకటేశ!

ధన్యమణిహారమున :

శ్లో. నిత్యం పత్యే ప్రణిహితమతి
ర్వీతరాగిత్వవృత్తిః
ఇష్టానిష్టే ష్వచలితమనా
యద్యహం స్యామజస్రమ్;
ఉద్వేగ స్స్యాన్యద్యది తనుభృతాం
నైవమత్తః కదాచిత్
ఆనందాప్తి ర్మనసి యది మే
కోఽ పి ధన్యో మదన్యః,

ఆంధ్ర ప్రశస్తి : రసవత్ఖండకావ్యసంపుటి

గ్రంథకర్త : విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు 'రసతరంగిణి' గ్రంథమాలలోనిది ప్రథమసంఖ్యగల గ్రంథము. వెల రు. ౧-౧-౧ విలాసము : విశ్వనాథ వేంకటేశ్వర్లు, కృష్ణాపత్రికా ఆఫీసు, మచిలీపట్టణము. (కృష్ణా)

జీర్ణ విజయనగర చరిత్రము

ఆంధ్రగ్రంథమాలలో ౯-వ సంఖ్యగల యీ గ్రంథము వెలువడినది; విక్రయమునకు సిద్ధముగ నున్నది. ఆంధ్రగ్రంథమాల, 7 తంబుశెట్టివీథి, చెన్నపురి. వెల రు. ౧-౮-౧.

పత్రికలు

సమదర్శిని - విభవసంవత్సరాది సంచిక

క్రౌను ౮ పేజీలసైజున ౧౫౦ పేజీలు.

వెల రు. ౧-౦-౧ మాత్రము

తెలుగుదేశములో సంవత్సరాదిసంచికలు ప్రచురించే ఆచారాన్ని ఆంధ్రపత్రిక తలపెట్టి క్రమంగా కొనసాగిస్తూఉంది. ఇటీవల రెండేండ్లక్రిందట 'సంక్రాంతి సంచిక' అను పేర కృష్ణాపత్రిక ఒకసంచికను ప్రకటించి అట్లే యేటా ప్రకటిస్తానని వ్రాసికూడ ఏలనో మానివేసింది. ఇటీవల ౧½ సం॥రం క్రిందట శ్రీ పింజల సుబ్రహ్మణ్యం శెట్టిగారి యాజమాన్యమున ఉదయించిన 'ఈ సమదర్శిని' పత్రికకూడ ఇపుడు తన మొదటి సంవత్సరాది సంచికను ప్రచురించింది. ఆంధ్రదేశీయు లగు బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతర మహాశయులు పలువురురచియించిన వివిధ విధ సారస్వతశాఖలకు చెందిన వ్యాసాలను, కథలను, పద్యాలను, ఈ సంచిక ప్రకటించింది. ఇందలి వ్యాసాలన్నియు ప్రత్యేకప్రత్యేకంగా పేర్కొనదగినవి. చెన్నపురి బ్రాహ్మణేతర ప్రముఖు లగు శ్రీ ఏ. రామస్వామి మొదలియారుగారును, ఏ.లక్ష్మణస్వామి మొదలియార్ గారును వ్రాసిన చక్కనివ్యాసాలు రెండున్నవి. బ్రాహ్మణేతరుల అభ్యుదయాభిలాషుల నుద్దేశించి వెలయుచున్న యీపత్రిక తనతొలిసంచికను బ్రాహ్మణేతర నాయకుడయి వాసిగన్న శ్రీ సర్ పిట్టి. త్యాగరాయశెట్టిగారి స్మరణార్థము ప్రకటించడం చాల సమంజసంగా ఉంది.

సంచిక ముఖపత్రముపైనున్న శ్రీ త్యాగరాయశెట్టిగారి సుందర త్రివర్ణచిత్ర మీసంచిక సౌందర్యమును పెంపొందిస్తూఉంది. శ్రీ ప్రమోదకుమార చటోపాధ్యాయుల 'పార్వతీపరమేశ్వరులు' మఱియితర వంగీయ త్రివర్ణ చిత్రములు ౮, శ్రీ. శే. మాగంటి అన్నపూర్ణాదేవి త్రివర్ణ చిత్రము ఇందుగలవు. బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతర నాయకులయు, ప్రముఖులయు చిత్రములు ౧౫౦ ఇందు వాటి వివరణాలతో ఉన్నవి. ఈ సంచిక తెలుగు పత్రిక లిదివరకు కాంచని క్రొత్తతీరున ముచ్చటగాఉంది. ఫెదర్ వెయిటు కాగితం, అచ్చుబూర్పు విధానము, వ్యాసాలు, చిత్రాలు, ప్రకటనాలు, అన్నీకలిసి యీ సంచికకు నూతనశోభను తెచ్చినవి. ఈసంచిక క్రొత్తదనమున ఆంధ్రపత్రిక సంవత్సరాదిసంచికలకన్న మిన్నగానున్నది. సర్వాంగసుందరంగా ఈసంచికను వెలయించిన శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యంశెట్టిగారు ఎంతయు అభినందింపదగుదురు.

ఈసమదర్శినీ పత్రిక అచిరకాలముననే దినపత్రికయై ప్రతియేటా ఇట్లే సంవత్సరాదిసంచికలను ప్రచురిస్తూ దేశసేవను కావించుచుండ సర్వేశ్వరుడనుగ్రహించుగాక

సాభిప్రాయ విశేషములు

ప్రపంచము మహాప్రసవవేదన ననుభవించుచున్నవిధమును ప్రపంచప్రవృత్తి విశదముచేయుచున్నది. ప్రపంచమునకు పరిపాటియైన ఆసురబలము యథాప్రకారము రాజ్యముచేయుచున్నది. మహాసంగ్రామము గలుగజేసిన దుఃఖవేదన శ్మశాన ప్రసూతి వైరాగ్యములవలె తాత్కాలికమైనది. యూరపు రాజ్యము లెప్పటివలె సంగ్రామ ప్రస్థానమునకు ప్రయత్నములను జేయుచున్నవి. ప్రబల రాజ్యభంజన సిద్ధాంతము నింగ్లాండవలంబించుచున్నను ఆటలు సాగకున్నవి. రుష్యా, చీనా, అమెరికా రాజ్యములపట్లను - నింగ్లాండవలంబించిన రాజ్యతంత్రము నిర్వీర్యమైనది. గ్రేటుబ్రిటను స్థాపించిన ప్రపంచవ్యాప్తమైన మహాసామ్రాజ్యము సంగ్రామానంతరము పెరిగినను సామ్రాజ్యమును బంధించిన పాశబంధములు శిథిలములగుచున్నవి. ప్రముఖములైన వలసరాజ్యములు స్వాతంత్ర్య మార్గము నవలంబించుచున్నవి కనడా, ఆఫ్రికా, స్వాతంత్ర్యస్థితిని బడయుచున్నవి. ప్రపంచమునం దంతటను గ్రేటుబ్రిటను పన్నిన ఆర్థికబంధములు శిథిలములగుచున్నవి. ఆర్థికబలమున కమెరికా కేంద్రస్థానమైనది. ఫ్రాన్సు, జర్మని, ఇటలి ఇంగ్లాండు మొదలగు యూరపు రాజ్యములన్నియును ఆమెరికా కప్పువడి యున్నవి. ఎత్తుపడియున్న స్థితియందు సైనికబల వ్యాపనము సకల రాజ్యములకును దుర్భరముగ నున్నది. అయినను గ్రేటుబ్రిటను, ఇటలి, ఫ్రాన్సు, సైన్య వ్యాపనమునకు, సంగ్రామములకు, సంసిద్ధముగ నున్నవి. సంగ్రామానంతరమిూ రాజ్యములు నిస్సహాయస్థితియందున్న రాజ్యములను కబళించినవి. మొరాకో స్వాతంత్ర్యమును విధ్వంసముచేసి మూడురాజ్యములును చేరి స్వప్రయోజనార్థము టాంజీరు ఒడంబడికను జేసికొనినవి. స్వప్రయోజనము, పరపీడనము నను యూరపురాజ్యముల రాజ్యనీతి, సంగ్రామానంతరమైనను మార్పుచెందక నిలిచియున్నది. విల్సను మహాశయుడు ప్రతిపాదించిన స్వల్పరాజ్య సంరక్షణ సిద్ధాంతము యూరపురాజ్యములకు కొంతవరకన్వయించిననుతదితర రాజ్యముల కన్వయించని విధమును ప్రపంచచరిత్రము వేయినోళ్లను వెల్లడిచేయుచున్నది. శ్వేతజాతు లాచంద్రార్కము ప్రపంచాధికారమును గలిగియుండుటకు తెల్లజాతులు విశ్వప్రయత్నము చేయుచున్నవి. ఈప్రయత్నములందు బ్రిటీషు రాజ్యనీతిజ్ఞులు నాయకత్వమును వహించుచున్నారు. కాని వారి ప్రయత్నములు నిరర్థకములని ప్రపంచ పరిస్థితులు విశదము చేయుచున్నవి.

* * * *

రుష్యాపరివర్తనము

యూరపునందు ప్రబలమైన రుష్యారాజ్యము సంపన్నమైన బ్రిటీషు రాజ్యవిలయమును గోరుచున్నది. రుష్యాను సాధించుటకు బ్రిటీషురాజ్యము చేసిన ప్రయత్నములు నిష్ఫలములైనవి. బ్రిటీషురాజ్యనీతిజ్ఞులు రుష్యాను సాధించుటకు పన్నిన తంత్రములన్నియును నిరర్థకములైనవి. దండనోపాయమైన సైన్యప్రస్థా

నము పరాజయమును బొందినది. సాధనమైన ఆర్థికప్రస్థాన మపజయమును బొందినది. భేదోపాయమైన కుతంత్రములు నిరర్థకములైనవి. సామోపాయము మాత్రము శేషించియున్నది. ధనస్వామ్యత్వమునకు నాయకమణియైన బ్రిటనునకును, ధనస్వామ్యత్వమును నాశనము చేయుటకు కంకణమును గట్టుకొనిన రుష్యాకును సామోపాయము వర్తమాన పరిస్థితులందు సాధ్యముగాదు.

రుష్యా మానవసంస్థాపనలందు మహాపరివర్తనమును జేయుటకు బూనుకొని యున్నది. ఫ్రెంచిపరివర్తనము ప్రతిపాదించిన మానవస్వాతంత్ర్యమును మానవసౌభ్రాతృత్వమును, మానవసామ్యత్వమును నిత్యవ్యవహారములందు ప్రవర్తింపజేయుటకు రుష్యా సమకట్టినది. బుద్ధభగవాను డుపదేశించిన ప్రేమతత్త్వమును ప్రాపంచిక మానవ వ్యవహారములందు ప్రవర్తింప జే యు ట కు స మ క ట్టి న ది. రుష్యాంత్యము భౌతికపరిస్థితులందు లగ్నమగుచున్నటు లాధ్యాత్మికపరిస్థితులందు లగ్నముః గాకున్నది. "సర్వేజనా స్సుఖినో భవన్తు" అని సంకల్పమునందు కోరుచున్నను వ్యవహారమునందు సాధ్యము గాకున్నది. ప్రపంచమునందు ధనవంతులు ధనహీనులను ప్రేమించుటకు బదులు పీడించుట పరిపాటియైనది. ధనరహితు లన్నవస్త్రములు లేక మహాదుఃఖవేదన ననుభవించుచున్న విధమును మన మనుక్షణమును కన్నులార గాంచుచున్నాము. వారి తరణోపాయమునకు సాధనములు శ్రీమంతుల దయాదాక్షిణ్యములమీద నాధారపడియున్నవిగాని మానవధర్మములమీద నాధారపడియుండ లేదు. లోకమునందు శ్రీమంతులు కొలదిగను దరిద్రు లనంతముగను నున్నారు. రుష్యారాజ్యము శ్రీమంత దరిద్రభేదమును, యజమానికార్మికభేదమును, రైతు కూలివాని భేదమును నిర్మూలము చేయుచున్నది. సోవియ[illegible]రు భావము దారిద్ర్యగ్రస్తమైన ప్రపంచ[illegible]ంచిన తలను వ్యాపించుట సహజము. ముఖ్యము[illegible]గ పరమదారిద్ర్యగ్రస్తమై, జాతిమతభేదముల[illegible]యావాలమైన భారతవర్షమునందు సోవియట్[illegible]సిద్ధాంతములు త్వరితగతిని వ్యాపించుట స[illegible]ము. దేశమునందు వ్యాప్తములైన శాఖాభేద[illegible]లు, కులభేదములు, జాతిభేదములు, పారతంత్ర్యము సోవియటు సిద్ధాంతముల వ్యాపకమున[illegible]స్వాగతము నొసంగగలవు. బ్రిటీషు ప్రభుత్వము సోవియటుభయవ్యాజముతో స్వదేశ సంస్థానములను బ్రిటీషు రాజ్యమును స్థిరతరముగ బంధించుటకు విశ్వప్రయత్నములను జేయుచున్నది.

సైమనుకమిషను, బట్లరుకమిషను రాజ్యాంగసంస్కరణములు, ఈనాటకప్రదర్శనములోని కొన్ని రంగములు. భారతభూమికి సంప్రాప్తము గానున్న మహావిప్లవము దుర్గ్రాహ్యము. హిందుమహమ్మదీయసంరంభము, బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతరసంరంభము, అగ్రజ[illegible] నిమ్నజాతిసంరంభము, నిరంకుశప్రభుత్వప[illegible] సంరంభము, గలుగ జేయనున్న మహాదుఃఖమును సంభావించుట యైనను సాధ్యము కాకున్నది. ఈ అంతర్విభేదములు బ్రిటీషు నిరంకుశత్వమును స్థిరతరము చేయుచున్నవి. మానవప్రయత్నములు నిరర్థకములుగ గన్పట్టుచున్నవి. సకలమును దైవాధీనమైయున్నది. రుష్యారాజ్యము ఆరంభించిన సోవియటు సంస్థాపనలు విజయవంతములై మానవదుఃఖనివృత్తి

కిని, శాంతిస్థాపనమునకును, సాధనములైన
మానవధర్మసంస్థాపనమందు నూతనయుగారం
భము సాధ్యము గాగలదు. కోటీశ్వరులు రాజ్య
న్న యుగమునందు భగవత్సంకల్ప
ణమించునో కాలగర్భమునందు
ది.

* * *

రంభము

పాయందు వలె చీనాయందును
షు రాజ్యతంత్రము పరాజయమును పొంది
జపాను అమెరికా రాజ్యములు సహా
ములేకను బ్రిటీషు మరఫిరంగులు, సైన్య
ములు, యుద్ధనావలు, వాయు విమానములు,
నుపయోగములైనవి. గ్రేటుబ్రిటను కోట్ల
ద్రవ్యములను వ్యయముచేసి మరలిపోవలసి
నది. చీనాస్వాతంత్ర్య సంరంభమునందు
టీషు రాజనీతిజ్ఞు లవలంబించిన తంత్రము
రి స్వభావమున కనురూపముగ నున్నది.
త్తరభాగమును దక్షిణభాగము మీద
లేవదీసి స్వప్రయోజనమును సాధించుటకు
త్నము చేసినది. ఇతరరాజ్యము లవలం
తంత్రము బ్రిటీషు తంత్రములను
ము చేసినది. అయినను చీనారాజ్యము
సమయము వచ్చినపుడు ప్రమేయమును
చుకొని స్వప్రయోజనములను సాధించు
నుటకు వేచియున్నది. ప్రపంచమంతయును
టీషురాజ్యనీతిని శంకించుచున్నది. తూర్పు
ంతములయందు బ్రిటీషు ప్రాబల్యమును
ర్యధ్వజము సంపూర్ణముగా నరికట్టినది
జాతికిని ఏకమతమునకును జెందిన మహా
సంపన్నములైన చీనాజపానురాజ్యములకు
యోగము గలుగునపుడు తూర్పు ప్రాంత
ములందు బ్రిటీషుప్రాబల్యముతోపాటు శ్వేత
జాతుల ప్రాబల్యము నస్తమింప గలదు.
మానవ ధర్మాభ్యుదయమునకును, ప్రపంచ
శాంతికిని, చీనాస్వాతంత్ర్యమును, చీనాజపాను
సంయోగమును పరమావసరములుగ నున్నవి.

* * * *

మహమ్మదీయ ప్రబోధము

దూరస్థ ప్రాగ్దేశములందు సూర్యధ్వజ
మువలె సన్నిహిత ప్రాగ్దేశములందు చంద్ర
ధ్వజము బ్రిటీషుప్రాబల్యమునకు ప్రతిబంధక
ముగ నున్నది. మహమ్మదీయరాజ్యము లన్ని
యును మేల్కాంచి స్వాతంత్ర్యమును ప్రక
టించుచున్నవి. బ్రిటీషురాజ్యనీతిని యథోచి
తముగ ప్రతిఘటించుచున్నవి. తుర్కీ సం
పూర్ణస్వాతంత్ర్యము ననుభవించు చున్నది.
పారసీకము, ఆఫ్గనిస్థానము బ్రిటీషుఅధికార
పాశములను నిర్మూలము జేసినవి. పారసీకము
నకును, ఆఫ్గనిస్థానమునకు, తుర్కీకిని సంధి
ఏర్పడినది. ఆఫ్గన్ అమీరునకు యూరపురా
జ్యములు, ముఖ్యముగ గ్రేటుబ్రిటను చూపిన
గౌరవ సన్మానములు విస్మయమును గలుగ
జేసినవి. ఇంగ్లీషువార్తాపత్రికలు వందిమాగ
ధులవలె నమీరును పొగడినవి. పదేండ్ల క్రిత
ము ఆఫ్గనురాజు దీనిలో దశాంశమైన గౌరవ
మైనను పొందియుండడు. ఇతర ప్రాంతము
లందు బ్రిటీషురాజ్యమునుండి జారిపోవుచున్న
ప్రాబల్యమును నిస్సహాయస్థితియందున్న భరత
వర్షము మొదలగు దేశములందు స్థిరతరము
చేయుటకు బ్రిటీషు రాజ్యనీతిజ్ఞు లవలంబించు
చున్న వర్తమాన రాజనీతి విశదము చేయు
చున్నది. బర్కెను హెడ్డు ప్రభువుగారి ప్రలాప
ములు ఇందులకు నిదర్శనములుగ నున్నవి.

* * * *

బట్లరుకమిషను

బట్లరుకమిషనుచర్యలు అతి గోప్యముగ నున్నవి. హిందూదేశమునందు 627 స్వదేశ సంస్థానములు గలవు ఆ సంస్థానములకును బ్రిటీషుప్రభుత్వమునకునుగల సంబంధము చిరకాలముక్రిందట వారివారి యవసరములనుబట్టి నిర్ణయింపబడినది. కాలము మారినది దేశము వృద్ధిబొందెను. బ్రిటిషుప్రజలు విద్యాసంపదలను బడసిరి. ప్రభుత్వము సంస్థానాధీశులను కారణాంతరములవలన తొలగించుటకు అధికారమును గలిగియున్నది. అయినను సంస్థానాధీశులు వారి సంస్థానములందు నిరంకుశాధికారమును గలిగియుండుట కవకాశములుగలవు. మైసూరు, బరోడా మొదలగు సంస్థానములందు సంస్థానాధీశుల నిరంకుశత్వము కొంత నియమింపబడినను దేశమంతటను సంస్థానాధీశులు యథేచ్ఛగ పరిపాలించు చున్నారు. మైసూరు మహారాజువంటి సాధుప్రభువులరుదుగ బుట్టుచుందురు. వారి శాంతదయాశౌచభావములు వారిని పూజాపాత్రులను జేసినవి. కాని వర్తమానమునందు సుపరిపాలన యుగము పోయి స్వపరిపాలన యుగమేర్పడినది. బ్రిటీషుఇండియాప్రజలు ప్రజాపరిపాలనమును బడయుటకు మహాప్రయత్నములను జేయుచున్నారు. బ్రిటీషుఇండియా యందు బాధ్యతాయుత పరిపాలనము సంస్థానములందు నిరంకుశపరిపాలనము సాధ్యములుగావు. బ్రిటీషుఇండియాయును, సంస్థానములును ఒకమార్గముననే నడచినగాని సంయుక్తభారత సామ్రాజ్యముగానేరదు. కాని బట్లరుకమిషను ఈ మహాప్రయోజనమును నమకూర్చుటకు ఏర్పడలేదని వ్యవహారములు విశదముచేయుచున్నవి. సంస్థానాధీశులు తమ యధికారమును సంరక్షిం కొనుటకును, వృద్ధిచేయుటకును కోరుచున్నా బ్రిటీషు ప్రభుత్వము స్వీయాధికారమును సం నములమీద స్థిరతరము చేయుటకు కో చున్నది. సర్ లేలి విల్సనుగారు నిరూ త్రివర్గప్రభుత్వ మీ సంకల్పసిద్ధి కనుకూలమ నున్నది. వారి విధానము బ్రిటీషుఇండి కును, సంస్థానములకును విభేదములను స్థి ము చేయుచున్నది. బ్రిటీషుఇండియా నడ నున్న సంస్థానములు మహాప్రవాహమున మునిగిపోవుట సంభవముగాని స్వాతంత్ర్య ను గలిగి బ్రతికియుండుట సాధ్యముగాదు. స్థానముల ప్రత్యేకత్వము బ్రిటీషుప్రయోజన ములకు వినియోగపడునుగాని సంస్థానముల ప్రయోజనములకుగాని, భరతవర్ష ప్రయోజనములకుగాని వినియోగపడదు. స్థిరోపసంఘము ప్రబలమైన బ్రిటిషు ప్రయోజనములను సం క్షించినట్లులు బలహీనములైన సంస్థానములన సంరక్షింపజాలదు. స్వదేశసంస్థానాధీశులు వారి యధికారలాభములను విసర్జించి బ్రిటీషుఇండి యాతో కలిసిపనిచేయనంతవఱకును దేశమోక్ష ము దుస్తరము. బ్రిటీషుప్రభుత్వము స్వదేశసం స్థానములను విడదీసి స్వాతంత్ర్యభారతము దుస్సాధ్యముచేయుట సహజము. సంస్థానా శులు బ్రిటీషు మాయోపాయములను శిరసా హించుచు భారతస్వాతంత్ర్యమును దూర ముచేయుట యవివేకము సంస్థానములందు ఒకతాలూకా వైశాల్యముగల సంస్థానములు గలవు. అవియును ప్రత్యేక లాభములు కోర ట దేశాభ్యుదయమునకు ప్రతిబంధకము. బట్లరు కమిషను పంపిన ప్రశ్నావళికి నిరువది సంస్థా నములు మాత్రము సమాధాన మిచ్చె

భారతి - పంచమ సంపుటము – భా. ౧.

వ్యాసముల అకారాది సూచి

సం.